

УНИВЕРЗИТЕТ “СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ”

ФИЛОЗОВСКИ ФАКУЛТЕТ-СКОПЈЕ

ИНСТИТУТ ЗА БЕЗБЕДНОСТ, ОДБРАНА И МИР

**ОРГАНИЗИРАНОСТ НА РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ФУНКЦИЈА
НА БЕЗБЕДНОСТА И МИРОТ ВО
ЕВРОАТЛАНТСКИОТ РЕГИОН**

(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

МЕНТОР:

Проф. Д-р Синиша Даскаловски

КАНДИДАТ:

М-р Ристо Петков

С К О П Ј Е, 2015 година

МЕНТОР: доцент д-р Синиша Даскаловски

Филозофски факултет

Институт за безбедност, одбрана и мир

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈАТА:

доцент д-р Синиша Даскаловски _____

проф. Д-р Лидија Георгиева _____

проф. Д-р Митко Котовчевски _____

проф. Д-р Зорица Салтировска _____

проф. Д-р Тони Милевски _____

Дата на одбрана: 08.07.2015 година

Дата на промоција _____

Наука на која што се стекнува докторатот

Општествени наука

СОДРЖИНА

ГЛАВА 1

ВОВЕД	6
1. ПРОБЛЕМ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	15
1.1 Пристап кон проблемот	15
1.2 Предмет на истражувањето	16
1.2.1 Теоретско одредување на предметот на истражување	18
1.2.2 Операционално дефинирање на предметот на истражување	23
1.2.3 Теоретско и операционално одредување на поимите употребувани во предметот на истражување	24
1.3 Цел и задачи на истражувањето	42
1.4 Хипотези на истражувањето	44
1.5 Методи и техники на истражувањето	46

ГЛАВА 2

2. ТЕОРЕТСКО ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПОТРЕБАТА ОД ИСТРАЖУВАЊЕ НА ОРГАНИЗИРАНОСТА НА РЕЗЕРВНИОТ СОСТАВ	47
2.1 Искуството и потребата од создавање на резервниот состав како иманентен дел на воената организација	47
2.2 За поимот модел на резервен состав	53
2.2.1 Класификација на основните модели на резервен состав	55
2.3 Резервни офицери, улогата на резервниот состав: кус историски осврт и потребата од организираност на НАТО резервните офицери	58
2.3.1 Дефинирање на односите помеѓу НАТО и ЦИОР	62
2.3.2 Цел и задачи на ЦИОР	63
2.3.3 Обука и подготвеност на ЦИОР	64

ГЛАВА 3

3. НАЦИОНАЛНО-ИСТОРИСКО ИСКУСТВО НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗНАЧАЈНО ЗА АКТУЕЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ	67
3.1 Местото и улогата на военото старешинство низ призмата на позначајните востанија на македонскиот народ во времето на националниот препород	67
3.1.1 Военото старешинство во Кресенското и Разловачкото востание	72
3.1.2 Военото старешинство во времето на Илинденското востание	77

3.2	Засилената потреба од воени старешини во периодот на Втората светска војна	80
3.3	Македонските офицери како дел од резервниот кадар на единствената воена организација на Југословенската заедница	84
3.3.1	Посебноста на Територијалната одбрана и улогата на резервните офицери	85
3.4	ТО како есенцијален дел на одговорноста на безбедносниот предизвик во услови на криза и промени во југословенската заедница	87
3.4.1	Случајот на Словенија	88
3.4.2	Случајот на Македонија	91

ГЛАВА 4

4.	КРАЈОТ НА СТУДЕНАТА ВОЈНА И ПОТРЕБАТА ОД ПРОМЕНИ ВО ЕВРОАТЛАНСКИОТ РЕГИОН	100
4.1	Обид за проширување на рамка на евроатлантскиот регион и значењето на формирањето на САСС (Северноатлантскиот совет за соработка)	100
4.2	Партнерство за мир, обид за проширување на соработката, воспоставување партнерски односи со земјите од Евроатлантскиот регион	101
4.3	Новата конфликтна околина на НАТО, соочување со потребата од менаџирање на кризи	102
4.4	Потреба од нови релации во односот помеѓу активниот дел и резервата	115
4.5	Проширување на современите погледи и предизивици за членување на Република Македонија и ОРОРМ во НАТО-ЦИОР како стратешки пристап за демократизација и зачувување на безбедноста и мирот во Република Македонија, на Балканот и во Евроатлантскиот регион	116
4.5.1	Изработка на нова стратегија и затворање на процесот на правата рунда на проширување на Алијансата и регионот и употребата на резевистите	116
4.6	Република Македонија и дејствувањето на РО во стратешките определби за интеграција во евроатлантскиот регион	121
4.6.1	Резервниот состав како основа за создавање на АРМ	123
4.6.2	Обиди за изградба и организација на вооружена сила според стандардите на НАТО	125

ГЛАВА 5

5. ЧЛЕНУВАЊЕ НА РМ, ОРОМ ВО НАТО - ЦИОР КАКО СТРАТЕШКИ ПРИСТАП ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА И ЗАЧУВУВАЊЕ НА МИРОТ И БЕЗБЕДНОСТА	131
5.1 Република Македонија и современите погледи кон одржување на мирот и безбедноста и интеграциите во ЕАР	131
5.2 Механизми за одржување на меѓународниот мир и безбедност	132
5.3 Што следи во денешно време како пат за зачувување на мирот и безбедноста	134
5.4 Корените на НАТО Алијансата	137
5.5 Регионалната соработка и поврзаност на РМ со НАТО во мировните мисии-операци на балканскиот регион во временскиот период од 1993 до денес	144
5.6 Еволуирање на погледите кон безбедноста и мирот на балканските простори и интерграционите процеси кон НАТО	148
5.7 Балкански мировни договори-како решенија на воената криза	155
5.8 Европски димензии на човековата безбедност, мирот и превенцијата	166
5.9 Европската безбедносна стратегија	192
5.10 Надминување на стереотипите од минатото и потребата од нови визии и перспективи за мирот, безбедноста и стабилноста во Евроатланскиот регион	194
5.11 Развој на демократијата и човековите права во функција на евроатлантските интеграциони процеси	197
5.12 Демократските вредности-како култура за безбедност и мир низ призма на интеграционите процеси кон НАТО	199
5.13 Толеранцијата како фактор за зачувување на мирот и безбедноста	200

ГЛАВА 6

6. ИЗГРАДБА НА ОПТИМАЛЕН МОДЕЛ НА ОРГАНИЗИРАНост И СОРАБОТКА НА ОРОМ СО ЦИОР-НАТО	203
6.1 Влијанието на Цимик доктрината врз организираноста на ОРОМ	203
6.2 Посебностите на македонската воена доктрина и нејзиното влијание врз организираноста резервниот состав	208
6.3 Целите на моделот	238
6.4 Алтернативи	239
6.5 Трошоци	239

6.6	Критериуми	240
6.7	Модел со оптимални можности за организираност и соработка со ЦИОР-НАТО	240
6.7.1	Вооружените сили на РМ	241
6.7.2	Програми за транзиција на Вооружените сили ЛЕПЕЗА модел за многу земји применлив и во Република Македонија	264
6.7.3	Детерминирање на оптималниот модел на воената организација во РМ	265
6.7.4	Состојбите и стратешкиот развој на ОРОРМ	274
6.7.5	ОРОРМ и современите стратешки погледи кон безбедноста и мирот во Евроатлантскиот регион	307
6.7.6	Моделите за создавање и имплементирање на концептот на резервните сили во земјите од НАТО-ЦИОР, ПзМ и други земји	335
6.7.7	Концепт за резервните сили на Армијата на Република Македонија, размислувања-реализација	339

ГЛАВА 7

7.	ЗАКЛУЧНИ КОНСТАТАЦИИ	364
7.1	Список на кратенки	388
7.2	Библиографија	389

ГЛАВА 1

ВОВЕД

*“Ако земјата не можете да ја изолирате од конфликтот,
тогаш конфликтот треба да го изолирате од земјата”*

Обврската на резервните офицери (РО) за безбедност, одбрана, мир, човекови права и толеранција не е само слоган, туку начин на работа и живот во Република Македонија (РМ) и Евроатлантскиот регион (ЕАР). Неопходно и потребно е уште повеќе да се подобри комуникацијата помеѓу сите офицери, војници, резервни и активни во таа насока.

Безбедноста, мирот и одбраната се одржливи и најстабилни кога демократијата се остварува и доживува со повеќе човекови права, слободи и толерантен однос помеѓу сите различности кои живеат во една заедница и пошироко, а помалку одржливи и понестабилни се овие вредности кога секојдневно строго се контролираат и се сее страв кај населението или се стекнати во и после конфликт-војна по принуден, присилен пат.

Организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во ЕАР како модел има значање од теоретско-научен интерес за формирање на научен став за оправданоста на воспоставување на истиот во РМ. Општ е впечатокот дека сите држави, кои претендираат да бидат демократски организирани општества, водат интезивна грижа за развивање на политичката мисла за промовирање на демократските вредности и имаат свое влијание за зачувување на безбедноста и мирот. Таквиот ангажман е разбирлив, бидејќи сè уште постојат конфликти и има нови потенцијални извори на загрозување на човековите права и нетолерантен однос помеѓу различностите со што се загрозуваат безбедноста и мирот во рамките на државата и пошироко. Ова покажува дека глобалната стабилност е во лоша состојба и тоа се рефлектира на РМ, а како главни предизвици се: зголемените закани од исламот, агресивната надворешна политика на Русија, корупцијата на глобално ниво, тероризмот кој убива и коси сè пред себе, а зголеменото е и политичкото насилство. Постои сериозна загриженост поради сегашното и идното влошување на глобалната економската состојба, се зголемува невработеноста, а со тоа и нееднаквоста (над 50% од населението располага само со 10% од реурсите), недостаток од лидерство и криза во раководењето, нема целосен одговор на глобалните закани, поостра е конкуренција меѓу Соединетите американски држави (САД), Кина, Русија, Јапонија,

земјите на Европска унија (ЕУ) и други земји посебно економската. Руско-украинскиот конфликт е активен, наметнувањето на економските санкции врз Русија продолжува, проширувањето на НАТО кон Истокот не запира, се зајакнуват источните граници, како и инсталирањето на американскиот антиракетен штит во Европа, тоа личи на ново градење на Берлинскиот ѕид. Што и да стори Русија, секогаш е критикувана и наидува на неодобрување. Секогаш ќе се обидуваат „мечката да ја стават под синџир“, но можеби би требало „мечката да ја остават на мир“. Ова беа дел од зборовите што рускиот претседател Владимир Путин ги порача на редовната годишна конференција за новинари за 2014 во Москва, а во врска со односите со Запад. Во врска со украинската криза, тој порача дека ситуацијата во источна Украина е предизвикана од казнената операција предводена од украинските власти кои вовеле и економско ембарго против тамошните жители. Кризата во Украина мора да биде решена со политички средства. Истовремено Русија се зближува со Турција (општо и посебно за гасот) и се насочува кон судир со Запад, нетрпеливоста на Средниот, Блискиот исток трае, а САД не се откажуваат од војната за нафта, незавршено е територијалното разграничување на Јужнокорејското Море, лоша е политиката на Обама кон расизмот, не сме ослободени од национализмот кој расте и е се поинтезивен на Балканот и ЕУ. Постојано слабеа репрезентативноста на демократијата, промените (особено политичките) најчесто се прават од улица со масовни демонстрации, нереди кои може да ескалираат, а за жал и со убиства.

Се комбинираат полу-воените методи со политичко насилство и акции на диверзантски групи, меѓусебни судири на разни социјални, национални, верски групи организирани од олигарсите кои мислат дека така се побезбедни. Глобалното загадување расте, зачестија лошите временски услови следени со нагли климатски промени-суши, поплави, циклони и слично. Сè повеќе исчезнува границата на внатрешните и надворешните работи за секоја земја. Неопходно е прилагодување на современиот свет и борба за подобра глобална безбедност од која ќе имаме и подобра национална безбедност. Реално европската безбедност е загрозувана, терористичките напади и закани се преселија на европските улици, сè уште има сериозни пропусти помеѓу постоечките закани и расположливите можности за одговор на истите. САД, ЕУ и Русија ја прекинаа соработката по заземањето на Крим од Русија, а за сметка на тоа се намали заедничкото дејствување и борба против тероризмот кој зема залет со европските цинхидисти кои стануваат опасност за сите и за таа борба ќе бидат потребни поголеми предизвици за да се прекине. Жестоките екстремисти напредуваат, а Русија и во време на криза ги зголемува воените трошоци и оди по загрижувачки пат со дестабилизација на Украина. Каналите за

воена, економска и политичка комуникација на Запад со Русија треба да останат отворени во спротивно можно е недоразбирање со кое состојбите би излегле надвор од контрола.

Без да се запре и менаџира ова состојба на светот глобално не му се пишува добро. Во тој правец мора да се осмислат начини како да се заштитиме од овие закани за што оправдана е и преукупацијата на РО да водат перманентна грижа за безбедноста, мирот и стабилноста во своите држави и поширокиот регион. Организација на резервните офицери на Република Македонија (ОРОМ) продолжува да ги подржува НАТО–ЦИОР стандардите, особено активностите кои се однесуваат на заштитата на човековите права и решавање на заканите, конфликтите кои се појавуваат како загрозувачи на безбедноста, мирот и стабилноста. Димензиите на ова проблематика се безбедносни, мировни, одбрамбени, воени, политички, економски и други. Ова проблематика е многу комплексна и не може сите прашања и проблеми да бидат обработени само во ова истражување. Во тезата посебно внимание се посветува на организираноста на РО во РМ во функција на безбедноста и мирот во Евроатланскиот регион. Во тој контекст организираноста на РО значи градење на политика на внатрешна стабилност за развивање на демократијата и зачувување на безбедноста и мирот во земјата со подобрување на стабилноста и соработката во Евроатланската област. Бидејќи РМ има мултинационален, мултукултурен и мултиконфенционален карактер, организираноста на РО во функција на безбедноста и мирот во Евроатланскиот регион е од голем интерес и може да се поврзува со внатрешната стабилност, бидејќи за еден таков модел би имало заедничко разбирање од сите релевантни сродни субјекти во државата. Во трудот почнувајќи од теоретскиот пристап за воената организација, нејзиниот развој и современите погледи кон Евроатланските интерграциони процеси се и определбите на РМ за членување во НАТО. Прашањата и дилемите кои се актуелизирани со организираноста во РМ за безбедноста и мирот во Евроатланскиот регион претпоставуваат еден мултидисциплинарен пристап со кој ќе овозможи расветлување на ова проблематика за која се определив во овој труд со уверување дека насилството-конфликтот-војната никогаш не се начин за справување и надминување на разликите и секогаш тие треба да се ублажуваат, избегнуваат, решаваат со мир.

Иако е голем бројот на држави, влади, законодавци и други институции во светот кои сугерираат да се зголемаат превенциите, намалат интервенциите, зајакне мирот и зголеми безбедноста на луѓето сепак сега е мала веројатноста за конечен успех, односно целосно тоа да се случи во сите региони на светот. Но, има можност да се намали, ублажи овој светски неред, иако не може да заврши, да престане тоа секојдневно, политичко, економско, воено убивање на луѓето поврзано со верска, национална, етничка, културна

или друга основа. Можна е соработка на цивилизациите и доближување кон основните животни човекови вредности со кои човекот ќе остане поблиску до својот, за жал одроден човеков род. Луѓето постојано треба да војуваат против конфликтите-војната. Секогаш насилството поттикнувало насилство, а патот до мирот се трасирал со дијалог, доверба и преку многу научени лекции од минатите војни кога агресијата, егоизмот и неразумните амбиции преовладале над здравиот разум. Резервните офицери од Евроатланскиот регион сакаат да бидат чувари, а не загрозувачи на мирот и безбедноста внатре, на својот засега најстабилен дел од светот и по потреба насекаде во светот да ги стабилизираат сите кризни жаришта. Не е невозможно туку е можно да бидеме зона ослободена од конфликти и војна која нуди само мир. Понекогаш и лошиот мир со кривка безбедност и со малку човекови права, а со потребната толеранција и дијалог се подобри од било каков конфликт и војна. Можно е цивилизацијата денес да ја избегне војната и реално се спаси од пропаст.

НАТО–ЦИОР како интеграциони процеси во својата суштина претставуваат клучни, мултилатерални, глобални, воено, цивилни, политички организации, кои се создадени, ориентирани, организирани и обединети за афирмација и унапредување на соработката и довербата со која се придонесува зачувување и задржување на безбедноста, мирот и стабилноста во земјите членки на овие сојузи и пошироко во Евроатланскиот регион. Тие се борат за исти вредности и принципи со кои уште посилено и поуспешно се поплочува патот кон мирот и безбедноста во сите региони од светот.

Ориентираноста и организираноста на резервните офицери во Република Македонија, како и во Евроатланскиот регион, е глобално интеграционен процес со своја силно истакната воено–политичка содржина, суштествено насочена кон зачувување на безбедноста, мирот и стабилноста во Република Македонија и пошироко во Евроатланскиот регион. Истовремено тоа насочување е и кон вкупниот општествен демократски развој и промовирање на демократските вредности како и нивната функција за што побрзата и неконфликтна транзиција во РМ, пошироко на Балканот и во Евроатланскиот регион за целосна интеграција на сите земји во НАТО, ЦИОР и ЕУ.

Зачленувањето на Република Македонија и Организацијата на резервните офицери на Република Македонија во НАТО–ЦИОР е значаен интеграционен процес насочен кон одржувањето на безбедноста и мирот и нејзиниот општествено економски развој, односно со тоа членство ќе се постигне потребното ниво на внатрешна стабилност и заштита на независноста, суверинитетот и територијалниот интегритет на државата.

Истовремено тоа членство претставува развиена државна воено–политичка култура и определба за целосно респектирање, придонес и афирмација на безбедноста, мирот,

толеранцијата и поцелосно остварување на човековите права и слободата на граѓаните во Република Македонија и поширокиот регион во целина.

РО го реализираат НАТО интересот да има се помалку војници, а да има сè поголема цивилна контрола на војската, зашто и нашата општествена улога е воена, но повеќе е и цивилна со секојдневно извршување на цивилните професии во граѓанското општество за имплементација на ЦИМИК доктрината. Неопходен е вистински баланс, микс помеѓу воената и цивилната компонента, но за сега сè уште цивилниот елемент заостанува.

РО практично претставуваат поврзувачка основа и линк помеѓу воената структура и цивилното општество за безбеден и мирен заеднички живот во евроатлантското единство на сите земји, и може секоја држава да не живее само во својот индивидуализам и национализам, туку да се прилагоди на позитивните глобални заеднички движења воопшто и на посебните потреби на своите граѓани во сите сфери од секојдневниот општествен живот што се доживуваат и бараат во новото време од нив и за нив.

Меѓусебно дејствување на РО како организација секогаш е обединувачко, истото го пренесуваме, усогласуваме, урамнотежуваме и споделуваме со граѓаните во РМ и пошироко во ЕАР. Тоа го чиниме пред сè за реализирање на најважните национални приоритети. Ослободени сме од дневните етнички, партиски, соседски, медиумски и друг вид на притсоци, работиме за доближување, остварување, интегрирање, а не изолирање за евроатланските интереси на РМ, со постојано балансирање и толерирање на наднационална, надетничка, надпартиска активност со едноставна цел за справување со секојдневните предизвици во работењето, со постојана грижа за безбедноста, мирот и одбраната на граѓаните од сите видови на загрозување и остварување на нивните слободи и права. И затоа во ВС се вклучени сите националности и се обединети во едно сè со цел да се гради вистински македонски патриотизам кој не треба да биде условен со никакви уцени и закани за да бидеме земја на ненасилство, на стабилни, среќни и задоволни луѓе.

Резервните офицери сметаат дека најсигурниот начин да се обезбедиме од опасностите од конфликтите и војна ќе биде со нашата колективна сплотеност, по сите прашања и во сите нешта што се однесуваат на секојдневниот живот од економската, политичката, воената и сите останати општествени сфери од живеењето.

Резервните офицери не се за напоредно поставување на непријателства во судир, туку за пријателско и превентивно дејствување и помирување сè со цел надминување на разликите што постојат, а кои отворено се изразуваат и за нив да се разговара и да не се дозволи истите да се заоструваат. Едноставно во разновидноста и различноста да се види еднаквоста, да дојде до израз цврстината и единството за државните интереси. Да бидеме

продуктивни, позитивни и да изградиме взаемно корисни односи. Со заедничка согласност да тргнеме по патот на безбедноста, мирот, човековите права, да можеме со разбирање да ги совладаме недоразбирањата, да ја имаме толеранцијата за сите разлики, за своите разнообразности, особености и стремежи, да направиме единство на основните концепти и модели против конфликтите-војната, со што тоа нема само да биде ублажување на конфликтите и укинување на војната туку истовремено и изградба на иднината.

Безбедноста и мирот најповеќе се содржани во развојот на цивилно-воените и политички односи и не се сведуваат на прашањето на бројот на војници и вооружување, најважна е взаемната поврзаност на резервните офицери и луѓето што се собираат зад одбрамбената линија, силата со која умеат да ја здружат својата решителност и способноста со која успешно ќе ги координираат своите активности за изолирање на конфликтите и против воените дејствија. Појавени се длабоки проблеми кои ги загрозуваат безбедноста и мирот, но повеќе од потребно е истовремено сите тие да мора да се решат само со мирен и конструктивен акционен план, а со тоа и да се намалат и запрат заканувачките и опустувачките секојдневни убојни експлозии насекаде низ светот, од кои повторно пак сè се обновува и прави поубаво од предходно што било, но за жал никогаш не се враќат убиените луѓе, односно изгубените човечките животи.

Светската безбедност и мирот не можат да бидат зачувани и гарантирани без постојани создавачки превентивни напори од сите и со рано предупредување на граѓаните и резервните офицери кои треба да бидат сообразни на опасностите од различен интензитет што им се закануваат во секојдневниот живот. Тешкотијата е да се успее во услови на мир и безбедност да се зачува безбедноста и мирот. Да се носат сериозни одлуки на надлежните институции што решаваат за безбедноста, мирот, човековите права, толеранцијата, сигурноста за животот, иднината на граѓаните и независноста, суверинитетот и интегритетот на државата со надминување на конфликтите и без војна.

Комплексноста на влијанието и последиците од современите ризици и закани врз безбедноста и сигурноста на поединците (граѓаните) и државата сè повеќе упатуваат на изнаоѓање на итни и комплексни одговори во услови на кризи, а искуствата и потребите за успешно справување со ризиците и кризите предизвикаа и преиспитување на практичното ангажирање на голем број актери.¹ Од тие причини ова истражување е насочено кон можноста за создавање на оптимален модел за организираност на РО во РМ во функција на безбедноста и мирот, кој како модел истовремено ќе биде употреблив и во ЦИОР-НАТО. РО придонесуваат и постојано ги поттикнуваат и останатите граѓани секојдневно преку

¹ Л. Георгиева, “Од рано предупредување до менаџирање: Значењето на концептот за ризик за справување со кризи”, Управување со кризи, Центар за Управување со кризи, година I, број I, Скопје, 2006, стр. 23

своите цивилни професии, да не ги разбудуваат старите омрази кои провоцираат и поттикнуваат нови омрази и сите заеднички да се бориме против омразата. Заедничка задача ни е да ја имаме способноста и согласноста да се избришат кавгите од минатото и да не смееме да одиме од едно во друго разочарување. Сите тие стремежи од минатото на надмоќност и национализам ќе треба да се заменат со поимот за меѓусебна доверба, разбирање, солидарност, односно со уверувањето дека од вистински интерес за сите е да се признае и да се прифати во секојдневната пракса на живеење и работа за меѓузависноста на поединците и на сите заедно. Егоизмот повеќе не е исплатлив и одржлив за никого, треба да омекнува, да се напушта, да ослободи место на довербата и соработката.

РО од искуство се уверни дека по правило национализмот раѓа национализам и дека посебното-националното не треба да се магинилазира но секогаш тоа најповеќе го доживува својот вистински прогут во наднационалното. Потребно е малку повеќе да се ослободиме од национализмот, а многу повеќе да го прифатиме и се заробиме со интернационализмот. Доста го живееме вирусот на национализмот, така се губи контролата на она што не треба да ни се случува, а реално се случува. Национализмот во суштина е втемелен на комбинација од незнаење и ароганција и создава чувство на ксенофобија која расте. Како држава и народ жалосно е и не треба да сме и да останеме најмачната, најоспоруваната, најнесреќната, најтрагичната нација од балканската историја, растргната низ вековите и осудувана со чудни меѓународни договори од кои секогаш сме биле оштетени и најчесто многу од нив досега не биле во наша полза. За нас како народ и држава со тешка положба е познато дека исходот од нив за нас често е ставање-фрлање во уште потешка, па да не кажеме и фатална состојба, односно од тешко потешко, особено со Балканските војни и Букурештскиот договор и други слични договори. За нас секогаш тешко со единство и слога на сите од надвор, а може да се каже и од внатре, можело да се постигне прифатлива спасоносна одлука и често сме делени од други, а и ние сами се делиме, а делбите не водат во кризи кои секогаш се трансформираат со поголем замав во конфликти и нова поголема сиромаштија.

Резервните офицери во Република Македонија се проникнати со уверувањето дека денес и во иднина имаат потреба едни од други со сите резервните офицери од земјите во НАТО–ЦИОР, ПЗМ и постојано работат за тие интеграции, свесни дека изолираноста може да биде причина за слабост која ако се продолжи може да биде сигурна причина за пропаст што не смее сега, во иднина и за секогаш од никого и никогаш да се дозволи. Станавме рекордери, шампиони во пропуштањето на историските шанси за РМ. Како РО од секогаш, сега и во иднина ги правиме сите напори да се надминат тешките периоди и ја даваме напата помош за мирот-безбедноста, често и со крвав откуп платен со човечки

жртви. Нема друга понудена, побезбедна, помирна, постабилна, попросперитетна алтернатива и иднина за РМ и регионот, освен НАТО и ЕУ интеграциите и тоа треба да биде постојан национален приоритет за сите субјекти за јакнење на капацитетите, извршување на обврските и придржување до одговорностите сè до крајно постигнување на целта за да не останеме само актуелна тема во НАТО и ЕУ.

ОРОРМ е пример за модерно дејствување и промотор за евроатлантските вредности и современото разбирање за улогата во општеството. Значителното намалување на активната компонента и укинувањето на редовното служење на воениот рок и на неговото служење на доброволана основа го зголеми значењето на резервните офицери и резервата воопшто. Целокупната готовност повеќе не зависи од активниот состав туку и од достапноста на резервниот состав кој стана важен дел, како на националниот, така и на меѓународниот воен капацитет. Во мирновремени услови резервата може да биде значајна економска алтернатива во одржувањето на редовниот состав на АРМ. Уште поважна е улогата на РО што служат како цврста врска односно линк помеѓу военото и цивилното-граѓанско општество. Покрај военото искуство РО даваат голем придонес и со нивната цивилна стручност и професија. Знаењето, вештините и искуството на РО што е насобрано и може да се искористи за доброто на нашата земја е од непроценливо и незаменливо значење со кое се придонесува за ширење и промовирање на безбедноста и мирот во РМ и пошироко во Евроатланскиот регион.

Свесни сме за меѓузависноста на безбедноста со мирот и дека не може да има развој и напредок сè додека не се обезбеди основното ниво на мир и безбедност во државата. РО живеат со проблемите на државата каде доминира сиромаштијата, невработеноста, заминувањето на работа во други држави, но сепак и во тие услови успеваме да го сочуваме и одржуваме единството, моралот и позитивниот професионализам и патриотизам кон државата. Во последно време делбите на населението во Република Македонија според националната, етничката, религиозната, политичката, културната и друга припадност се зголемуваат со што се има негативни рефлексии врз мирот, безбедноста, стабилноста и воопшто на развојот во општеството. Загубената меѓусебна доверба и присутноста на цинизмот, на интересот и желбата за моќ, присутни во секојдневниот живот на граѓаните даваат можност да се појават и ескалираат конфликти од меѓуетнички, социјален и друг карактер, зачинет со меѓупартиските препукувања и ривалство на одделни групи и заедници што е перманентно и најголема опасност за мирот, безбедноста и идентитетот на македонската држава. Имено во нашиот плурален амбиент се промовираат и повеќе идеи што ги преферираат колективните, наспроти граѓанските права. Мултиетничкиот состав и буђењето на фундаментализмот како традиционален

вирус за распаѓањето на македонската држава и понатаму постои како потенцијално и може да се реактивира со ново кризно жариште (се прогласува држава во држава-Илирида). Затоа е нужна потребата и цивилизацискиот императив е да се спречат дезинтеграционите тенденции и да се афирмира принципот на мултикултурното живеење преку лабави и толерантни културно-етнички-социјални разлики. Опасноста е присутна и од будењето на примитивните аспирации за посегнување на туѓи територии истакнувајќи ги историските права сврзани со историските граници, етничка припадност, духовно оспорување и преобразување на културно и етничко еманципирани нации. Неопходно е барање на уште понови патишта за надминување на есклацијата на најцивилизациониот политички зашлет на македонската политичка, економска и безбедносна драма. Тоа е прашање кое треба да ги надмине акциите од типот на општи платформи и да се рефлектира преку финансиска и политичка поддршка на позитивните процеси како превентивно дејствување и рано предупредување и да се стори нешто сега за потоа да не биде предоцна.

Градењето и одржувањето на мирот, безбедноста и здравите односи со другите земји посебно со соседните треба да се обезбеди со поддршка и доближување во реализирањето на македонските интереси пред сè во државата и најблиската околина. Во тие рамки неопходно е заживување на интегрираниот концепт за безбедноста и мирот и од тој аспект здраворазумското и мирољубиво решавање на противречностите во државата како и на противречностите на конфликтите во регионалното и поширокото македонско опкружување кои го нарушуваат или можат да го нарушат реализирањето на македонските национални и државни интереси.

Од тука мирот, безбедноста и одбраната, како основни стратегиски претпоставки тргнуваат од определбите на македонската политика, дека само во услови на мир и безбедност во екстерниот и интерниот простор може да се обезбеди развој, благосостјба и опстојување на македонскиот народ и сите други малцинства и групи на граѓани за кои РМ е заедничка цел и не е внатрешен ризик за никој во и надвор од неа.

Такви предуслови можат да се обезбедат само во стратегискиот европски и трансатлански колективитет кој преставува највисока форма на демократското организирање бидејќи во него војните меѓу партиципиентите се исклучени. Од друга страна колективитетот сè повеќе се центрира во фактор на светскиот мир и безбедност и гарант на истите. Целосната имплементација на овие појдовни основни интеграциони процеси и претпоставки за македонските државни и национални интереси претпоставува фактор на кохезија и стабилност помеѓу граѓаните за трајно решавање за секогаш на македонското прашање, за живот според цивилизациските норми и законитости на развој,

така како што му доликува на човечкиот род во почетокот на новиот милениум, ослободен од сите наследни и историски егоизми за да не останеме заробени и уништени од истите.

РО се инспирирани за создавање на нов производ со трајна вредност—мир, безбедност, права и толеранција за секој човек. Идеите се отпорни на куршумите-време е да се напушти досегашната докажана од минатото лоша пракса, преку војна да се дојде до мир и безбедност. Треба сега и во иднина ќе мора да се измени во обратна насока и во мир и со мир, преку безбедност и разбирање да се реши конфликтот, да се победи војната и да се избегне-изолира, тоа секогаш проверено, потврдено и докажано зло за човековиот род.

1. ПРОБЛЕМ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.1 Пристап кон проблемот

Проблем на истражувањето е да се согледа ориентираноста и организираноста за тоа какво влијание имаат резервните офицери за зачувување на мирот, безбедноста и стабилноста во државата и како тоа влијае на транзиционите, интеграциони процеси за иднината на РМ. Имено ова истражување треба да го провери степенот и оптималниот модел на организираноста и ориентираноста на резервните офицери на РМ кон активното вклучување во зачувувањето на мирот, безбедноста и стабилноста на својата земја и во ЕАР односно, зошто граѓаните и резервните офицери на РМ во досегашната пракса секогаш мораа преку конфликт-војна да дојдат до мир, при тоа знаејќи секогаш дека е сигурно подобро во мир и со мир, стабилност и меѓусебен компромис да се разреши конфликтот и победи војната. Конфликтот-војната не се неизбежни може да се избегнет, мирот и безбедноста се можни, а нивната цена е висока и постојано ќе расте и не треба тие секогаш да се купуват со убивање на невини луѓе.

Од претходнокажаното се воочува дека не постои поисправен пат за зачувување на безбедноста и мирот од постојаното залагање на резервните офицери за мирен, безбеден и стабилен транзиционен процес во сите сфери и дејности од општественото живеење. Неопходно е за сите етнички, политички, економски, верски, културни и други групации во ЕАР и светот да соработуваат за општо добро на сите и со почитување на човековите права и слободи и меѓусебниот толерантен однос, да се уважуваат и се движат по патот на дијалог и заеднички компромис, да се стремат кон почитувањето, помирувањето и намалувањето на конфликтите и ублажување на сиромаштијата како најлош вид на насилство. Да се почувствува соживотот и меѓусебното почитување и градење на довербата помеѓу сите различни заедници од сите земји со многу посебности, различности и да завладее еднаквост помеѓу различните и еднаквите.

1.2 Предмет на истражувањето

Предмет на истражување во трудот е утврдување на состојбите со резервните офицери во РМ, следење и подобрување на нивниот модел за оптимално организирање, стратешкиот раст и развој за ориентираноста кон безбедноста и мирот во РМ и ЕАР, компаративните односи со другите офицери од земјите членки на НАТО-ЦИОР и ПзМ. Целта е подобро запознавање, етаблирање и постојано промовирање на оваа значајна материја од аспект на лично, институционално, практично, поефикасно, професионално, стручно и нивно морално дејствување за зачувување на безбедноста, мирот и стабилноста за сите транзициони прапања со кои секојдневно се соочуваат граѓаните во државата и пошироко на Балканот и во Евроатланскиот регион. Тежиштето на ова истражување е насочено кон ориентираноста и организираноста на резервните офицери за безбедноста и мирот во РМ и Евроатланскиот регион. Од многубројните фактори како најзначајни за ова истражување се следниве искуства и потреби за создавање на резервниот состав како иманентен дел на воената организација искажани со: краток хронолошки приказ на нашите простори за настанувањето, организирањето, искуството и развојот на македонското воено старешинство низ историјата, организационата поставеност и начинот на кој функционира АРМ-ОРОМ и НАТО-ЦИОР, теоретското образложение и дефинирање на основните поими поврзани со воената организација, резервниот состав, интеграцијата на ОРОМ со ЦИОР-НАТО, нивна класификација, безбедноста, мирот, толеранцијата, демократичноста и остварувањето на човековите права, организираноста на Вооружените сили на Република Македонија, крајот на студената војна и потребата од промени во евроатланскиот регион, имплементацијата на Охридскиот рамковен договор и одржливоста на Дејтонскиот договор, димензиите на човековата безбедност, постојните и идните концепти, стратегии и модели на оптимална организираност и соработка на ОРОМ со ЦИОР-НАТО, ПзМ, со споредбени трошоци на резервните офицери во НАТО-ЦИОР, АРМ-ОРОМ и нивниот статус во меѓународните односи со механизмите за зачувување на безбедноста и мирот преку ООН, НАТО, ЕУ, Советот на Европа, ПзМ, ОБСЕ и други. Анализа на состојбите за безбедноста и мирот, определбата за професионализација на армиските сили, влијанието на мисијата на резервните офицери и нивните задачи, редефинирање на соработката на армиските сили и резервните офицери, како да се задржи интересот на поранешните резервни офицери за подобра промоција на армиските сили и на промоција на военото искуство на резервниот состав. Според тоа, на резервните офицери не може да се гледа како тие да се надвор од колективните системи за безбедност

и мир и тие значат како определувачки фактори во функција на стабилноста во државите. Предметот на ова истражување е определен според објективните и субјективните услови изразени преку ставовите на РО за безбедноста, мирот и внатрешната стабилност во замјите од Евроатланскиот регион, односно преку европската безбедносна политика и европската безбедносна стратегија.

Изнесените фактори како предмет на истражувањето се дадени како искази кои содржат тврдење за нивното влијание врз организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во РМ и во Евроатланскиот регион што треба со ова истражување да се докаже. Во таа смисла мошне значајно е да се постигне согласност помеѓу индикаторите, поимите, тврдењата и појавите кои настојувам да се истражат, докажат или рedefинираат. Врз концептот на организираноста на резервните офицери за безбедноста и мирот влијаат многубројни, разновидни и динамички фактори што манифестираат различно влијание. Сигурно дека со ова истражување е нецелисходно да ги вклучиме сите фактори што имаат влијание врз организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во РМ и Евроатланскиот регион, свесни дека тие фактори се важни и значајни, но не подеднакво влијателни. Предметот на ова истражување подразбира извесен број на фактори кои постојано влијаат врз организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот. Во обработката на овие содржини покрај внатрешната организираност на резервните офицери за безбедноста и мирот никако не може да се исклучи и надворешниот фактор, почнувајќи како од непосредното опкружување така и од пошироката меѓународна заедница, каде резервните офицери се со полноправно и асоцијативно членство.

Трудот е со добра желба и цел да се дознаат многу корисни работи актуелни во секојдневното работење кај нас, првенствено да се дадат нови сознанија за резервните офицери и нивната ориентираност и организираност во однос на зачувувањето на мирот, безбедноста и стабилноста со исполнување на обврските кон транзиционите процеси во државата и секојдневната општествена работа и живот на граѓаните сега и во иднина.

Гледано во поширока смисла односот на резервните офицери кон мирот, безбедноста и стабилноста ќе се проценува врз основа на причинско-последичната поврзаност помеѓу остварувањето на нивните законски овластувања, од една страна и нивната мотивираност и спремност позитивно да влијаат на транзициските процеси во државата и пошироко во регионот. Заради тоа во поширок контекст ќе биде проучена суштинската ориентираност на резервните офицери во зачувувањето на мирот, безбедноста и стабилноста во секојдневното живеење на граѓаните.

Предметот на ова истражување е постудиозно да се навлезе во пронаоѓањето на меѓусебната взаемна поврзаност, меѓузависност и условеност на мирот, безбедноста, толеранцијата, човековите права, слободи и нивно доживување изразено со демократичноста во државата, организираноста и придонесот на резервните офицери во забрзувањето и мирно довршување на транзициските процеси во општеството и јакнењето на стабилноста во државата.

Имено, во согласност со претходното елаборирање на статусот на резервните офицери се определуваат следните чинители за содржината на предметот на истражувањето:

- Условите што го определуваат, местото и улогата на резервните офицери во државата, меѓународни рамки (политички, економски, нормативно-правни и други);
- Субјектите преку кои резервните офицери ги остваруваат своите активности (субјекти од областа на одбраната, безбедноста, мирот, човековите права, толеранцијата, раното предупредување и превенција на конфликти и други субјекти со кои резервните офицери остваруваат интеракции и комуникации);
- Мотивите и целите на резервните офицери во државата и меѓународни рамки;
- Активности преку кои резервните офицери ја остваруваат својата улога во РМ и во меѓународни рамки на просторот од Евроатланскиот регион;
- Методите и средствата преку кои резервните офицери ја остваруваат својата улога во меѓународни рамки преку разни собири и други форми на соработка.

Дисциплинарно предметот на истражување припаѓа на општествените науки од воено-политичката област.

1.2.1 Теоретско определување на предметот на истражувањето

Новата светска економска криза треба да се разреши без војна, за да нема продлабочување на истата. Безбедноста и мирот во светот да бидат белег на XXI век во кој поважна треба да биде борбата и победата против незнаењето, необразованоста, отколку да се победи некој и добие војната. Зашто не мора и не е задолжително секоја економска криза да се развие во конфликт-војна, тоа може да се избегне. На Балканот секогаш не мора да се гледа со заканувачки тренд. Глобалниот економски систем почна да напаѓа со користење на насилство, претерано се поврза со шпекулации и интереси, веќе е неодржливо тоа нехумано глобално ниво. Неопходно е да се даде предност на умовите за промоција на хуманистичките вредности и тие да работат заедно, а тоа политичарите да го прифатат и го преточат во пракса. Сите обединети заедно да пристапиме и се согласиме да прогласиме една Светска федерација на сите за мир, безбедност, човекови права, толеранција и да се донесе Устав кој ќе наметне изолирање и спречување на војната. Да

живееме во безбеден свет на соработка и развој, навреме да се алармираат и разбудат луѓето за последиците од конфликтот-војната, бидејќи луѓето чинат чуда и тоа може да се случи сигурно. Досегашните деструкции што човекот ги има извршено самиот себеси и на природата, би можеле да се сметаат за незначителни во споредба со оние што можат да му се случат, исклучувајќи ги тука атомските жртви за кои на споменикот во Хирошима-Јапонија е запишано: Тие не знаеја што им се случи, но ние знаеме што може да ни се случи. Осудата на војната и вооруженото насилство зазема посебно место во моралната свест на луѓето, бидејќи зачувувањето на светскиот мир и безбедност се вбројуваат во редот на највисоките морални вредности. Таквата морална вредност станува реална сила против апологијата на војната во борбата за светски мир и безбедност, кои се како основен предуслов за опстојување на натамошен развој на човечкиот род. За нужноста на мирот исклучително влијание имаат негативните искуства од Првата и Втората светска војна како тотални војни, нетипичноста на многу современи тешки војни, тероризмот и засилувањата на воените и милитантни општества, големите страдања во воените судири и уништувањата на луѓето и на создадените добра од нив, бидејќи од деструкциите во војните сè се обновува и станува сè поубаво, но човечките животи никогаш не се обновуваат и не се повторуваат. Животот е еден и треба да се цени секој миг кој ни го подарува, да се омекне жестокоста, суровоста, грубоста меѓу луѓето, да се тежнее да исчезне злото, омразта и убивањето. Природата, социјалните структури на моралот, тероризмот, застрашувачката перспектива на сеунуштвачката војна, војните за ресурсите, хибридно војување во сегашноста и во идниот период се претвораат во најголем проблем на светскиот мир и безбедност, така што потребно е да бидеме подалеку од нова епоха на нуклеарното, биолошкото и хемиското оружје. Со претходнокажаното заканата им е упатена на сите, значи дека живееме во сè уште опасен свет за мирот, стабилноста и безбедноста. Нема ниту една земја која може да биде целосно изолирана од овие и ним слични мировни и безбедносни предизвици. Од тука се наметнува неопходна потребата за сеопфатен пристап на сите заедно за националната, регионалната и воопшто светската безбедност, мир со сите човекови права и меѓусебна толеранција.

Од друга страна, Европа што живее во мир како вредност и цел на човештвото над шест децении е реалност која ја имаме и во неа не е водена ниту една војна, настрана од распадот на поранешна Југославија. По многу векови и крвави конфликти европејците не сакаат повеќе да ја проучуваат и водат војната која беше карактеристичен специфичен производ на европската историја на XX век посебно во периодот меѓу 1914-1945 година. Тие војни се водеа со најголема бруталност и без милост за човештвото. Цивилизацијата и варваризмот беа се подалечни и некомпатибилни. Европа беше исцрпена и посрамена.

Крвопролевањето надмина сè дотогаш видено, целосно ненадминати убиства на невини, назадување што остави необјаснета морална мизерија. Но, сепак на крајот по овие катастрофи, победи страната на мирот и Европа стана политички и социјално и демилитаризирана до степен што порано беше незамислив, а тоа се виде и потврди на обележувањето 100-годишнина од Првата светска војна (1914-2014) во Белгија. По годините на победата се бележи тридецениски запрепастувашки економски раст. Од 1970 година, економијата почна да замира, додека Европа се соочуваше со голем број социјални проблеми и со насирањето и крајот на студената војна постепено стана јасно дека либералните демократии и пазарните економии потпомогнати од благосостојбата извојуваа комплетно политичка победа над актуелниот постоечки социјализам.

Во исто време Европа комплетно стана цивилизирана, задолжителната воена обврска во најголем број на држави се напушти и самите армии ги асимилираа вредностите на цивилното општество. Но, од 90 години на минатиот век со помош од надвор и внатре се распадна бившата Југословенска заедница и ужасно насилство го опфати овој простор. Тоа значи дека живееме во еден нестабилен регион. Не така одамна тој беше сцена на војна, политичка нестабилност и човечки страдања кои не ја одминаа и РМ посебно со настаните од 2001 година, иако тоа можеше лесно да се избегне. Но и по овие настани не може да се каже дека мирот и безбедноста во ЕАР и на Балканот се обезбедени и опасноста од оружјето е намалена, а и регионот е сè уште ранлив. Балканските националистички фрустрации сè уште беснеат, а мирот и безбедноста во ЕАР не зависат само од сотојбите и настаните во регионот туку и надвор од него. ЕАР мора да биде спремен на турболенциите од Русија, Кина, Азија, западните санкции кон исток не носат стабилност и тие односи мора детално да се дефинират. Европа најави застој во проширувањето и нема целосно да биде обединета ако не се интегрира Западен Балкан со дел од истокот. Неопходно е да се прошират либерално-демократските вредности и кон истокот, таа треба да го има на знаење фактот за растечкиот тренд на разните поделби помеѓу заедниците внаре во унијата и дека нема кој друг да страда за направените грешки.

Наша должност, која секогаш била непресушен извор на моралноста и постигнувањето на добри резултати, не обврзува како резервни офицери да и дадеме перспектива на РМ и сите Балкански држави и ЕАР. Да престанат политичките, етничките тензии и попречувања, дипломатски да се решат спорните меѓусебни прашања, да завладее правото, да зајакне и посилено се осети демократското живеење и силно сите да се здружат на економски план, да го обезбедат социјалниот мир кој е најнеопходен и без кој нема мир воопшто. Тоа е од витално значање за нашата визија и мисија за да создадеме напредок и средина на стабилност, безбедност, развој и мир во нашиот поширок регион. Тоа мораме

да го чинеме иако знаеме дека луѓето на Балканот и пошироко сè повеќе продуцираат и се опседнати со историјата отколку што може да ја конзумираат, која за жал многу повеќе раздвојува отколку што соединува. Треба да се разбере дека сè уште постојат различни начини за читање на историјата, историските права и историските граници. Со постојаното потенцирање на историските настани, наместо напред ќе гледаме назад, а искуството покажа дека тоа е причината за многу недоразбирања и конфликти во регионот. Неопходна е нова платформа за градење заеднички мостови, кое нешто може да се очекува од новите млади генерации кои се премногу опседнати со историјата, бидејќи таа ним и е наметната од нивните родители и во текот на образованието. Историјата е важна, но за младите поважна е сегашноста, да запре нивната економска емиграција, да се надминат и остават лошите искуства од минатото и да се гради нова постабилна мирна економска иднина во РМ, Балканот, Европа и пошироко во светот.

Балканските држави сепак се мали и во нивни интерес е да бидат интегрирани меѓусебно, во НАТО-ЦИОР-ЕУ и да имаат подобар национален, мултиетнички и мултирелигиски и друг соживот. Не им се потребни нови нереди, хаоси, конфликти и војни за стари делби, историски права, историски граници. Не треба да дозволиме тие проблеми да останат врзани за овие простори кои се одликувале со минати и сегашни силни цивилизациски вредности, бидејќи со тоа создаваме нови можности за нови потенцијални нереди и кофликти. Време е од сите Балканци и пошироко да се отргне тој самоуништувачки синдром и сите да се тргнат од злото заради доброто и подобрата иднина на сите заедно, а сите го заслужуваат тоа. Да не се чека како и секогаш тој пресврт за нас и регионот да го направат други, бидејќи многупати тоа за нас и останатите се покажало лошо и е со постојани нереди, конфликти и војни кај нас од кои за нас останале само страдањата, омразата, сите видови на делби и разделби (раздели па владеј) и на крај како нус често повторен производ (спирала на сиромаштијата) која се продлабочува, а економските, политичките и воени профити и други бенифити отишле на страна за жал кај други повторно, претежно на сметка на организаторите на истите.

НАТО како монопол на вооружените сили во светот е со најголема моќ и е насочен кон континуирано унапредување и зајакнување на основните принцип за живот во мир и безбедност на сите народи, како и промотор на слободата на европската безбедност и мир. Истовремено НАТО одговара на сите предизвици денес и во иднина и подеднакво успешно ќе го прави тоа како што го правел во минатото и само тој е во можност да го зачува мирот, безбедноста и праведниот развој на благосостојбата. Целта е да се оди кон исчезнување на светот на војните, а бројките и фактите даваат уште поголем оптимизам за таа крајна цел.

РМ го прифати мирот како нова форма на безбедност и заштита на државните интереси. Недозволиво е сè уште во оваа мала земја да има толку голема разделеност, омраза и конфликти. Војната ја отфрли засекогаш, таа за нас нема никакви вредности бидејќи во сите војни сме биле губитници. Се определивме за мирољубливата политика во континуитет и со практичен придонес на сфаќањата и борбата за светски мир, безбедност и ненасилство со порака секоја држава да има свој мирен развој. Нашите настојувања сега и во иднина се со мир да ја победиме војната, а не преку војна да дојдеме до мир. Мирот и безбедноста се, сепак, единствената вредност која мора да се сочува и одработи од РО и граѓаните по секоја цена, тоа е од посебно значање за опстојувањето и развојот на Република Македонија.

Мора да бидеме свесни за овој факт, иако знаеме дека мирот во целост не може да се воспостави како што посакуваме, бидејќи сè уште има насилнички, ризични и други конфликтни постапки со што не се отстранети сите видови закани. Неопходно е сите фактори и елементи за можни конфликти да се проценат и да се направи листа на ризици во државата на која ќе се влијае со разни програми за нивно откривање, рано предупредување, превентивно дејствување и спречување на истите. Сигурно дека е потребен нов начин на размислување за градење на безбедноста и мирот и создавање приоритет за согледување на причините за најголемите кризни жаришта на тероризмот и војната. Со вложувањата на вкупните напори од секоја држава за воздржување од насилство и со почитување на достоинството и еднаквоста на секој човек може многу да се придонесе за постигнување на безбедноста и мирот и ќе има сè помалку омраза на народот, етничките групи и државите ќе можат да ги избегнат конфликтите и воените судири кои ги носат најголемите страдања за луѓето.

Жалосно е што човековата цивилизација од своето постоење само двесте години живеела во целосен мир и не успеала да ги надмине конфликтите и да даде максимално предимство на соработката и на позитивните промени во однос на секојдневните проблеми со кои се соочуваме во светот во кој живееме. Тоа е голем пораз на сите цивилизации, човековиот ум и воопшто на човечкиот род.

Неопходно е целото човештво да го подигне гласот против војната, за да се искорени тоа зло од човековата цивилизација. Да се продолжи новата епоха на мирот и ненасилството. Нема вистински мир ако во него не се содржани никулците на војната. Се поставува прашањето дали војната може да се елиминира од планетарните простори и воопшто нејзиното исфрлање од животот на луѓето. РО како организација е движење и коалиција за мир со НАТО-ЦИОР, ПЗМ, ООН, ОБСЕ, ЕУ и со другите за зачувување на безбеден и мирен свет. Единствен одговор на војната е да се размислува со логиката на

мирот и да се попречи сè што го кочи мирот. Се посветуваме на соработка и вложуваме сè во вителот на безбедноста и мирот, да се обидеме да оствариме толеранција, да се убедиме дека не така важна е разликата на гледиштата и ставовоите по разни прашања колку што е важна идејата со единствената желба ставена на пиедестал за потребата да се гради и ужива во безбедноста и мирот. Таа шанса ни е дадена и треба да се користи. Не треба да се штедиме, да вложиме сè во вителот на мирот, да се обноват пријателствата меѓу државите, да се надминат непријатните чувства, недоразбирања, сè со цел да го зачуваме мирот и безбедната средина. Сите војни, сепак, завршуваат со мир, но со лоши последици и одново се враќа соживот. Обврска на сите нации, влади, граѓани пред сè е да се даде поголем приоритет на науката, човековите права и слободите на граѓаните, мирот, безбедноста, толеранцијата, а не на конфликтите и војната.

Во мирновремени услови резервата може да биде економична алтернатива во одржувањето на редовниот состав. Резервните офицери служат како цврста врска помеѓу военото и граѓанското општество. Покрај нивното воено искуство, резервистите даваат голем придонес со нивната цивилна стручност и на тој начин им помагаат на вооружените сили при воспоставувањето на блиски односи со граѓанските заедници. Истовремено, воената служба и возвраќа со значителни придобивки и на резервисите и на работодавците кои стекнуваат корист од значајното водство со ред и дисциплина и исполнителност во работата од програмите за образование и обука, кои им се даваат на резервистите додека се на должност. Со тоа јасно се потврдува тезата дека во сите земји со помалку резервни офицери се зголемува јазот помеѓу цивилното општество и војската. Тоа е затоа што токму резервистите се тие кои ги пренесуваат пораките во државата и надвор од неа и претставуваат еден вид на превозно средство и мост на односи за јавноста со својата советодавна функција за безбедносната политика и заканите за безбедноста, мирот, стабилноста, човековите права и толерантното однесување во секојдневниот живот на граѓаните.

1.2.2 Операционално дефинирање на предметот на истражување

а) Извори на податоци

- Домашна и странска литература што непосредно се однесува на ова истражување како и на досегашни слични истражувања, особено за ВО, ВС, РС од Д-р Синиша Даскаловски;
- Меѓународни документи и документации што се однесуваат на предметот на истражувањето;
- Нормативни акти, закони, други документи и публикации кои се однесуваат на мирот,

- безбедноста и стабилноста и други прашања и вредности во ОРОРМ што имаат позитивно влијание на транзициските процеси во државата и пошироко во регионот;
- Инструмент за прибирање на емпиriskите податоци ќе биде прашалник за анкетирање.

б) Временско и просторно одредување на проблемот

Временски предметот на истражување е определен со континуитетот на македонското воено старешинство од античко време до денес, посебно од осамостојувањето на Република Македонија и воспоставувањето на сопствени безбедносни, мировни и одбранбено-заштитни системи кои се пошироко се етаблирани и земат учество во активностите на меѓународната заедница.

Просторно истражувањето е димензионирано во РМ и на просторот на пошироката меѓународна заедница посебно од земјите членки на ПЗМ, НАТО-ЦИОР, ЕУ.

1.2.3 Теоретско и операционално одредување на поимите

употребувани во предметот на истражување

Мирот претставува збор овенчан со ореолот на љубовта, убавината, вистината, доброто, нешто што е величествено, исконско и најпосакувано за секој човек и за целото човештво. Секојдневните синоними за мир вклучуваат добрина, пријателство, хармонија, разбирање, смиреност, пацифизам и неутралност. Тоа е присутност на правдата, на редот, односно мирот во суштина е избегнување на начинот на негација. Мирот може да биде толку неодреден како и останатите доблести. Претходно прецизираните синоними за мирот со кои се опишува мирот се соодветни, но во исто време тие се ограничени во својот опис на природата на мирот, на неговото значење и суштина.

Како карактеристично можеме да го издвоиме гледиштето на Б. А. Реардон кој вели дека мирот претставува отсуство на насилство во сите форми: физичка, социјална, психолошка. Неговата дефиниција можеме да ја окарактеризираме како недоследна и негативна затоа што обезбедува афирмирачка слика за мирот или за неговите составни делови, што претставува мошне сложен процес, до кој единствено се доаѓа со внимателна анализа на природата на причините и резултатите од војната. За своите неограничени, најтесни и едноставни дефиниции во кои мирот се дефинира како отсуство на војна се прави сериозен превид со кој се игнорираат наталожените чувства на недоверба и сомневање кои победниците и губитниците во војната ги имаат едни против други. Исто така, не се зема предвид последователната репресија која произлегува од взаемните

непријателски чувства што оваа дефиниција на мирот ја прават да биде празна, пасивна. Според овие стојалишта мирот постои сè додека луѓето активно не се вклучени во очигледна, взаемна, насилна, физичка и деструктивна активност, што претставува само друг начин на дефинирање на студената војна. Ова дефиниција која не ја зема предвид последователната репресија на взаемните непријателски чувства, сè уште е многу раширена и преовладува во светот, продуцирајќи го обликот на мир кој се одржува преку ставот мир на цврстина. Воспоставувањето на мирот низ цврстина, односно на мирот по пат на примена на сила незапирливо го отвори патот на мирот, патот на трката за вооружувањето, натрупувањето на огромни арсенали на нуклеарно оружје кои може да ја предизвикаат најголемата закана за сигурна взаемна деструкција-тотално уништување. Одржувањето на мирот на овој начин се сведува на идејата за едно морално сомнително мислење, односно погрешна логика според која се дозволени масовни индискриминачки убивања за воспоставување и зачувување на мирот. Друг начин на појаснување на недоразбирањето околу термините е да се дефинираат видовите на војна (жешка и студена) и мирот (жежок и студен). Во студениот мир постои скоро неутрален потсетник за претходниот непријател, постои мала доза на взаемно непријателство, но паралелно постои недостиг на взаемна корист на комуникација насочена првенствено кон развој на доверба, независност и соработка. Во овој случај, настануваат национализмот и изолацинизмот, исто како и во ерата на студената војна. Исто така, се елиминира можноста било која од инволвираните страни да иницира агресија, бидејќи не постои конкретно дефиниран непријател и аналогно на тоа не постои прецизно утврдена јасна цел.

Наспроти студениот мир, жешкиот мир вклучува активни напори во соработувањето, дизајнирани да градат мостови помеѓу минатите и сегашните опоненти. Ова вклучува заедничка основа и развој на нови нечовечки непријатели - закани за здравјето и добросостојбата на човештвото и планетата. Жешкиот мир ги промовира и всушност е дефиниран според глобалната взаемна зависност, човековите права, демократизацијата, ефективните Обединети нации и намалување на националниот суверенитет.

Елиминацијата на новите извори на загрозување и на нивните носители ја опфаќа сферата на непочитување и кршење на човековите права и слободи, уништувањето на озонската обвивка, недостигот на храна, сиромаштијата и игнорантност. Размислувањето во насока на жешкиот мир секогаш промовира мир и укинување на војната и на други поголеми воени конфликти. Постојан на овие пристапи, Реардон ја става глобалната правда како централен концепт за позитивниот мир и укажува дека правдата во смисла на целосно уживање на сите човекови права до сите луѓе е она што го сочинува тој мир.

Во сличен контекст поширока дефиниција за мир е на Тростл која јасно е сместена во рамките на позитивниот контекст: мирот е состојба на добросостојба која се карактеризира со доверба, чувствување и правда. Во оваа состојба поттикнати сме да ја истражине како и да ја славиме нашата разноликост и да го откриеме најдоброто во себе без да се грижине за лична болка и жртва. Истата ни обезбедува шанса да се гледаме себеси и другите како дел од човечкото семејство, дел од еден свет.

Мак Леот во своите анализи нуди друг поширок преглед на мирот кој го дефинира „како свесност дека луѓето треба да го поседуваат правото на целосен и задоволувачки живот“. Попрецизно кажано тоа значи развивање на својот и потенцијалниот развој на своите најмили, како и подавање рака на соседите за да се осигури дека и тие ја имаат истата шанса. За заедниците ова значи развивање на фер регулативи за заедничко живеење како и поттикнувачки програми кои би го прошириле пријателството помеѓу многуте разновидни елементи-делови. За нациите ова значи поттикнување на граѓаните да тежнеат кон попозитивен став спрема сите елементи од нивното општество и спрема сите други нации. Во великаните на современите истражувања на мирот, без сомнение, може да се вброи и Јохан Галтунг, кој во однос на сите истражувачи на мирот се најде на спротивната страна, човек кој направи пресврт во дефинирањето и поимањето на мирот, сведувајќи го до интересите на поединците. Галтунг сметаше дека сржта на истражувањето на мирот со пронаоѓање на патиштата за ослободување на иднивидуата од сè што го попречува нејзиниот развој, односно дека тоа треба да биде наука за исполнување на човечкиот живот со хуманост.

Со цел да се направи паралела ќе се послужиме со едно исто така доминантно гледање на мирот од авторите Ален и Хана Њукомб според кои мирот е состојба во која не доаѓа и не може да дојде до војна, тогаш целиот период по Втората светска војна не ќе можеме да го окарактеризираме како мир заради огромните закани продуцирани во континуитет за отпочнување на големи меѓународни и повремени локални војни и други вооружени конфликти. Во определувањето на мирот Галтунг за прв пат го надминува сфаќањето дека мирот е само *abstentia belli* (отсуство на убавото) и во разгледувањето, освен физичкото насилство ги воведува и облиците на ментално насилство. Кон поимот мир ги приклучува слободата и правдата како сродни поими без кои мирот не може да се замисли и така почнува да се набира матрицата на структурното насилство. Галтунг кон средината на шеесеттите години на минатиот век за прв пат во определувањето на мирот почнува да разликува два негови видови: негативен мир кој подразбира здружување (интеграција) на општеството, но и општочовечко исполнување. Според овој автор сè додека има структурно насилство т.е насилство кое произлегува од структурата на

општеството не можеме да зборуваме за мир. Во почетокот позитивниот мир го определуваше како рамноправна (ненасилна) соработка и интеграција, а подоцна, после сознанијата дека интеграцијата може да предизвика структурно насилство, само како човечко исполнување (human fulfillment).

Разликувањето на позитивниот и негативниот мир според учењето на Галтунг, денес е во таа мера прифатено од истражувачите на мирот така што прапањето на авторство на ова суштинско збогатување на определувањето на мирот повеќе и не се поставува. Од аспект на трансформацијата и разрешувањето на конфликтите Галтунг мирот го дефинира како способност да се справиме со конфликтот самостојно, ненасилно, креативно, со учество на сите или мирот е цел на трансформацијата на конфликтот.

Тешко е сите овие презентирани тенденции, посебно во овие позитивни пристапи кон дефиницијата за мир да не се забележат радикалните импликации за реорганизација на современото општество и за целата меѓународна заедница. Позитивната концепција за мирот најмногу е застапувана од нејзините претставници Галтунг, Шарп, Реардон и други, неминовно подразбира спроведување на фундаментални промени на ниво на поединечната психа и состојба на нацијата (нациите). Но, покрај егзистирањето на неопходната субјективна компонента, паралелно ќе мора да се изградува, да постои правда која ќе зависи од вистинскиот облик на социјална организација, постоење на функционален закон, каде секоја држава ќе биде свој арбитер во однос дали ќе употреби сила за оставување на целите на националните интереси или не. Наместо заклучок ќе потенцираме дека вистинската дефиниција за мирот мора да вклучува позитивни карактеристики и тоа повеќе отколку оние за отсуство на непријателството. Дефиницијата за мир првенствено треба да ги вклучува оние позитивни фактори како помош и соработка помеѓу човечките групации со наводно различни културни шаблони, така што ќе има правда која ќе овозможи целосно, успешно и слободно развивање на потенцијалите на индивидуите во рамките на демократските политички структури. Исто така ќе биде од суштинско значење и промовирањето на социјална правда - слобода со демократски средства на сите нивоа и во сите сегменти на човековото живеење, од индивидуално до меѓународно ниво. На овој начин вистинскиот мирен свет ќе биде свет каде што војната ќе биде невозможна или во најмала рака помалку можна, каде што луѓето не само што во срцето се гледаат себеси како дел од човечкото семејство туку каде што во (политичката-правната-моралната) реалност тие навистина се дел од таквото семејство. Мирот продолжува да биде предизвик на сите слободни, умни и слободољубиви луѓе и миротворци во светот, но и голем предизвик за науката и врвните научни умови од целиот свет. Мирот и понатаму останува иманентна потреба за целосен и успешен развој на човековата цивилизација. Како

дополнителна илустрација и сумирање на предходно изнесеното може да се посочи и размислувањето на творецот на теоријата на релативитетот Алфред Ајнштајн, според кој мерило на мирот не може да претставува отсуство на војна туку присуство на правда, закон, спроведување на редот и обликот на управување. Војната ќе исчезне, според зборовите на Бернард Расел, само после вложувањето огромен труд во промената на човековите идеи, насочувајќи ги кон доброто на целото човештво, а не само кон одделни нации од каде што потекнуваат луѓето. Во овој контекст Џин Шарп ќе констатира дека за укинување на војната потребен е развој на ефективни ненасилни алтернативи за воениот конфликт.

Потребата од изучување на мирот е постојана. Мирот во текот на целата човекова историја го ангажира човековото внимание и неговите умствени активности, почнувајќи од кинеските мудреци и антички филозофи па сè до современите мислители и врвните интелектуалци. Филозофите и другите мислечки луѓе во раните векови претежно биле преокупирани со расветлување на феноменот на војната, но сепак, паралелно и мислата за мирот имала видно место кај голем број на мислители.

Денес во времето на владеење на *pacis atomicae* кога нуклеарната закана на меѓународниот мир и безбедност како Дамоклов меч надвиснува над судбината и иднината на човечката цивилизација и се заканува со нејзино целосно уништување, поради што е потребен нов пристап во развојот на односите меѓу народите и државите, но и нов начин на современо промислување за мирот во што се вклучени и резервните офицери.

Филозофските размислувања до појавата на оружјата за масовна деструкција се покажаа како нецелосни, недоволни и што е најзначајно, неделотворни да одговорат на современите барања на новото време и новите безбедносни предизвици. Кога посериозно се постави прашањето за практична применливост и употребливост на дотогашните филозофски промислувања на мирот и војната, во мирното разрешување на конфликтите, унапредувањето на т.н. негативен мир (отсуство на непосредно структурно насилство) во соработка и интеграција, се констатира дека е потребен еден сосема нов, интегриран и интердисциплинарен напор на науката и филозофијата. Неговите научни пробиви во областа ќе треба суштински да се разликуваат од поранешната експликација на војната и мирот. Неоспорен е фактот дека секое посериозно истражување на мирот денес ќе биде бесмислено без сеопфатно и критичко вреднување на ова повеќе вековно и повеќемилениумско цивилизациско наследство. Тоа треба да биде појдовна основа и суштински став на современите истражувачи на мирот кои дејствуваат во современата меѓународна заедница во која доминираат огромен број на безбедносни ризици и предизвици насочени кон сериозно загрозување на меѓународниот мир и безбедност.

Напорите треба да бидат насочени во интерес на мирот, во неговото поимно дефинирање и идентификација како и на конкретните услови и односи во кои егзистираат современите држави и индивидуите во нив. Но, исто така неопходно е да се прават проекции и прогнози врз чија основа ќе се предлагаат конкретни решенија за надминување и разрешување на актуелните меѓународни проблеми и конфликти, како и создавање на модели на односи и уредување на светот во кој секој поединец ќе може да ги оствари своите потенцијали, а конфликтите кои не можат да бидат елиминирани да се ублажат по можност одбегнат и да се разрешуваат по мирен пат, со ненасилни средства.

Пионерите на новиот бран на современи истражувачи на мирот, кои тргнаа од стојалиштето на научната дисциплина или наука со која активно се занимавале, се следниве: Кенет Болдинг, економист; Анатоли Рапопорт, математичар; Берт Рехинг, професор по меѓународно право и Алан Њукомб, хемичар.

Истражувањата на мирот, според определени сфаќања, се разликуваат од филозофското и научното наследство според:

- Дефинирање на поимот на мирот и определување на неговото значење;
- Ставот дека овој проблем може да се проучува мултидисциплинарно и интердисциплинарно;
- Збогатување и проширување на концептот на мирот со воведување на нови сродни поими;
- Сфаќањето дека истражувањето на мирот е чекор поблиску до мирот;
- Воведувањето на нови методолошки постапки во истражувањето на мирот;
- Институализација како нужна рамка за занимавање со овој проблем;
- Досега најголема одговорност за опстанокот на човештвото која ја наметна на науката времето во кое живееме.

Денес, Јохан Галтунг е централна личност во истражувањето на мирот во Европа и е еден од клучните мислителци во науката за меѓународните односи во современиот свет. Тој е најзаслужен за развојот и унапредувањето на мирот како посебна научна дисциплина и како применети истражувања и сознанија, човекот кој го надмина негативното одредување на поимот мир (негативниот мир) со нови значења и сродни поими.

Иако, систематското проучување на војната и мирот, всушност започнува со појавата на науката за меѓународните односи на почетокот на 20^{-тиот} век, сепак кон средината на педесеттите години на минатиот век се јавува тенденција за формирање на нов истражувачки правец во таа област, посебно сконцентрирано истражување на мирот.

Сржта на истражувањето на мирот треба да биде пронаоѓање на патиштата за ослободување на индивидуата од сè што го попречува нејзиниот развој, односно тоа да

биде наука за исполнување на човековиот живот. Мирот за поголем број на научници истовремено е цел и вредност, односно, целно мотивиран (goal oriented) и вредносно мотивиран (value oriented). Во тој контекст најоптимална варијанта за истражување на мирот што поцврсто треба да ги обедини сите три улоги на чиста, насочена и применета наука со што би се постигнал поголем квалитет што се однесува на самото истражување и поголема релевантност во однос на мирот. Истражувањето на мирот со повеќе ги става во средиштето на своето интересирање и определени клучни категории на политичката филозофија, политикологија, психологија, антропологија, економија, право (империјализам, интеграција, структурните проблеми на современото општество, моќ, насилство, опстанок на човештвото, човекова природа, екологија...) итн. Истражувањата на мирот го вклучуваат изучувањето на моќта (посебно на убивствената моќ), насилството, можноста на човековото целосно потврдување и исполнувањето на човековиот живот со хуманост, како и изучување на структурата на општественото организирање како причина за судирите и за загрозување на мирот.

За историјата на истражувањето на мирот значајно е и создавањето на следниве центри:

- Центар за изучувањето на конфликтите во 1959 година;
- Институт за истражување на мирот во 1959 година;
- Меѓународно здружение за изучување на мирот-ИПРА во 1964 година.

Кон средината на шеесеттите години се основани и двата институти за истражување на мирот:

- Стокхолмскиот институт за истражување на мирот-СИПРИ;
- Меѓународниот институт за мир во Виена.

Кон крајот на минатиот век во Скопје беше отворен Балкански центар за мир, прва институција за проучување на мирот на Балканскиот Полуостров. Секако дека тука треба да се додадат и иницијативите на РМ и за Регионалниот центар за мир во РМ и 40 години дејствување на Институтот за безбедност, одбрана и мир. Денес во светот егзистираат поголем број на институти за изучување на конфликтите и мирот, преку универзитетски катедри и непосредно во мировните движења и пошироко. Тоа е единствениот пат светот да зачекори во потребата и потрагата по мирни води и безбедна иднина. Тоа е најголемиот влог на сите мирољубиви луѓе за мирен и хуман живот, за опстанок на човековата цивилизација и за исполнување на човечкиот живот со хуманост, а е единствената брана против сите опасности насочени против човекот и сите негови витални вредности.

Мирот и безбедноста се внимателно поврзани концепти. Тоа е извонредна систематска поврзаност на едниот или другиот концепт. Современата поврзаност на

мировниот и безбедносниот концепт во текот на последните дваесет години се проширува од оригиналните специфики на меѓународниот безбедносен концепт кон секуритизирачката функција во повеќе сфери од секојдневниот живот. Поради тоа општеството сега возвраќа, трансформирајќи го концептот на безбедност во контекст на прашањата за ризиците и загрозувањата.² Во тоа возвраќање на општеството можеме да ги сместиме индикаторите на раното предупредување кои се однесуваат на личната и јавната безбедност, а произлегуваат од директните потреби на општеството за зачувување на безбедноста и мирот. Оттука, резервните офицери како масовна организација која го одржува линкот помеѓу вооружените сили и граѓанската заедница може со својата цивилна стручност и советодавна улога многу да помогнат за одржување на безбедноста и мирот.

Политички, концептите на мир и безбедност се променлива област особено во последните години. Безбедносните студии и мировните истражувања претставуваа облик на неопходен правец во контекст на дел од времето на студената војна, но не низ пат кој е често имплициран преку брзата државна политика околу прашањето за нерелевантност од мировни истражувања во пост-ладно воениот период. Мировните истражувања и безбедносните студии (или можеби повеќе стратегиските студии) значат респективност наспроти или од аспект на официјалната политичка агенда на Европската унија и НАТО (односно Западноевропските држави). Оттука, многу треба да се учи за безбедноста и мирот кои се воспоставени после двете светски војни и успешно се одржуваат веќе седма деценија. Мировните истражувања содржат мислења и релевантни податоци, бидејќи мирот е исто така апологетичен како и интелектуалната незаинтересираност, додека безбедноста е потенцијал за радикалната агенда.³ Контекстот на потенцијал на безбедноста како радикална агенда се однесува на можноста за нејзина злоупотреба во политички цели, начинот на владеење и изградба на недемократска безбедност.

Проширувањето на безбедносниот концепт во насока на демократска безбедност како извор на загрозување и закана по безбедноста го смета недостатокот од демократија и демократско владеење. Немањето демократски капацитет ја загрозува безбедноста на човекот. Од тој аспект безбедноста која како невоен аспект веќе ги има издиференцирано заканите во однос на човековата безбедност, како дел од моделот за рано предупредување. Тоа е еден дел од превенцијата од конфликти како поврзан сегмент на конфликтните и мировните студии во однос на безбедносниот концепт.

² S. Guzzini, D. Jung "Contemporary securus analysis and Copenhagen peace research", Routledge, Лондон, 2004, стр. 62-63

³ Исто, стр. 63

Секоја епоха има свои главни вредности кои доминираат во определбите на луѓето и се согледуваат нивните чувства и постапувања. Главните вредности на денешнината се слободата, еднаквоста, мирот и прогресот. Тие се зародени низ основната наука на современата епоха која покажува дека човекот и човештвото се развива. Современото човештво стои и настапува наспроти милитантноста, тоталитаризмот, шовинизмот и тероризмот како големи извори на големи конфликти. Иако уште има чести појави на овие негативности против нив се обичните луѓе и мислителите, кои понудуваат сознанија и визија на еден свет во кој ќе владее мир, во кој ќе виее блага душевност на човекот и висока моралност.

До скоро се веруваше дека водењето војна е природно однесување на човековиот род, дури дека војната е значајна етичка ситуација која ги поткрева енергиите на луѓето и ја прочистува нацијата. Денес се знае дека не е неопходно крваво натпреварување меѓу луѓето. Дека по непрестаните војни и судирања може и треба да дојде време на мирни човечки односи и дека треба да преовладува безбедносната и мировната опција за кои резервните офицери со својот секојдневен професионализам (воен и цивилен) го дават максимумот. Мирот може да биде нормативно барање т.е. посакувана и наложена морална вредност која треба да се остварува. За нашата епоха да стане цивилизација на мирот, која нема да ја потресуваат воени настојувања и судири, а мировната ориентација да биде сестрана и ефикасна во дејствувањето на резервните офицери, мирот треба да биде акциолошки фундиран т.е да биде врв на вредносниот систем од кого што извираат другите етички вредности и на норми на севкупното однесување.

Мирот треба да се сака по себе и за себе, не само како функционална вредност која овозможува да се постигнуваат некои други нешта, а може да се пренебрегнува кога се сака, или да се инсистира само на него кога се нема сили за војување или да се мисли дека тој е само привремена состојба, а луѓето и човечките состојби се такви што мора да има војна. Генералното становиште на сите сфаќања е дека само во услови на мир и ненасилство човекот може целосно да го развива својот интелект и да ја создаде благосостојбата како единствен предуслов за сеопшт развој на цивилизацијата.

Пред да прерасне во реална политичка цел, идејата за обединување и мир за Европа беше само сон на филозофите и визионерите. На пример, Виктор Иго инспириран од хуманитарните идеали, сонуваше за соединети европски држави кои ќе живеат во мир. Сонот го уништија двете ужасни војни кои беснееја на европскиот континент во текот на првата половина на дваесеттиот век.

Но, од урнатините на Втората светска војна се роди нова надеж. Луѓето, кои во текот на војната му се спротивставија на тоталитаризмот, беа одлучни да стават крај на

меѓународната одмазда и ривалството во Европа и да создадат услови за траен мир. Во периодот од 1945 до 1950 година неколку храбри државници, меѓу кои и Роберт Шуман, Конрад Аденауер, Алчиде де Гаспери и Винстон Черчил, почнаа да ги убедуваат своите народи да зачекорат во новата ера. Тие зборуваа за создавање нови структури во Западна Европа кои би се темелеле врз задничките вредности и интереси и би биле засновани врз договори со кои би се гарантирало владеење на правото и еднаквост меѓу сите земји.

На 9^{ти} мај 1950 година, Роберт Шуман (тогашен француски министер за надворешни работи), прифаќајќи ја идејата на Жан Моне, предложи создавање на Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ). Земјите коишто претходно се бореа меѓу себе требаше да го здружат производството на јаглен и челик под капата на еден заеднички Висок орган. На еден практичен и многу симболичен начин, инструментите на војната се претворија во инструменти за постигнување мир и безбедност.

Во 21-от век Европа сè уште се соочува со отворени прашања поврзани со нејзината безбедност и мир. Европската Унија мора да ја осигура безбедноста и мирот на нејзините земји-членки. Таа мора да биде конструктивна во соработка со регионите со кои се граничи: Балканот, Северна Африка, Кавказ и Средниот Исток. Европската Унија, исто така мора да ги заштити своите воени и стратешки интереси по пат на соработка со нејзините сојузници, особено со сојузниците од НАТО и по пат на развивање заедничка европска политика за безбедност, мир и одбрана. Внатрешната и надворешната безбедност се двете страни на еден ист медал. Воените и полициските сили на сите земји-членки на Европската Унија мора да соработуваат во борбата против тероризмот и организираниот криминал. Еден од новите предизвици кој бара тесна соработка меѓу владите е предизвикот Европска Унија да прерасне во Унија во која владее слободата, безбедноста и правдата и во која секој човек има еднаков пристап до правдата и еднаква правна заштита. Телата како НАТО–ЦИОР, Европол, Европската полициска служба и Европравдата (која ја поддржува соработката меѓу обвинителите, судиите и полицајците во одделните земји на ЕУ) мора да имаат активна и ефикасна улога.

Човековите права и човековата безбедност како реалност и вредност не сакаат повеќе да бидат градени на сметка на нечие уништување. Се согледа, се разбира и се тврди дека за човековата среќа и развој не се непходни конфликти, разурнувања, војни, безмилосно експлоатирање, бришењето на друг жив свет од постоење. Би требало сите луѓе да се почитуваат и да мислат најдобро за другите. Никој нема право на никаков начин да му нанесе штета на некој друг со лишување од неговото граѓанско достоинство или нив да ги поништува заради припаѓање на различна лична верска определба. Сите права и

слободи на човекот треба да му припаѓаат како неприкосновени и неотуѓиви права. Тоа го бара природно создадената заедница меѓу човечките суштества.

Без човекови права и човекова безбедност во светот никогаш нема да има мир, сè додека луѓето немаат безбедност во нивниот секојдневен живот и не се остваруваат основните човекови права и слободи и да се почувствува и примени толеранцијата на реалните постојни разлики и делби од секаков вид.

Човековите права обезбедуваат темелна основа врз којашто ќе можат да се негуваат човековиот развој и човековата безбедност. Човековата безбедност е сосредоточена врз луѓето, таа бара длабоко разбирање на човековите права. Воспоставувањето глобална политичка култура заснована врз човековите права за сите е неопходен услов за унапредување на човековата безбедност. Резервните офицери пред сè преку своите цивилни професии и работа во секојдневниот живот оформуваат ставови и градат вештини подигнувајќи ја свеста за заедничката основа во заштита на човековото достоинство, почитувано, вреднувано и постојано проследено со човековата безбедност.

Универзалната декларација за човековите права (УДЧП) беше изготвена како резултат на најсериозните прекршувања на човековото достоинство, какво што е особено искуството со Холокаустот за време на Втората светска војна. Фокусот е насочен кон личноста на човекот. Во Преамбулата на Декларацијата се спомнува “за ослободување од страв и од немаштија”. Истиот пристап претставува природен дел од концептот за човекова безбедност. Стратегијата за човековата безбедност се стреми кон воспоставување глобална политичка култура којашто се заснова на човековите права.

Повеќето закани по човековата безбедност откриваат директна или индиректна димензија на човековите права. Човековите права овозможуваат темелна основа врз којашто можат да се спроведуваат човековиот развој и човековата безбедност.

Во овој контекст едукацијата од областа на човековите права е стратегија насочена кон човековата безбедност, бидејќи ги оспособува луѓето да бараат решенија за своите проблеми врз основа на заеднички глобален систем од вредности и пристапи, којшто е ориентиран кон правилата и заснован врз правата, наместо пристап којшто е ориентиран кон власта. Човековата безбедност се промовира во општеството, на децентрализиран начин, почнувајќи од основните животни потреби на луѓето, подеднакво како жените така и на мажите, односно проблемите на лична и взаемна безбедност, сиромаштија, дискриминација, општествена правда и демократија. Ослободувањето од експлоатација започнува тогаш кога луѓето повеќе не го прифаќаат кршењето на нивните права.

Институциите на граѓанското општество како Транспаренсни Интернешанал (Transparency International) го подржуваат овој процес на еманципација заснован врз познавањето на човековите права.

Човековата безбедност, во основа, е напор да се изгради глобалното општество каде што сигурноста на поединецот се наоѓа во средиштето на меѓународните приоритети каде што меѓународните стандарди за човековите права и владеењето на правото се унапредени и вткаени во кохерентна мрежа којашто го штити поединецот.

Постојат неколку врски меѓу човековите права и човековата безбедност. Безбедноста во облик на лична безбедност (на пр. заштита од произволно притворање), социјалната сигурност (на пр. обезбедување елементарни потреби, како безбедност на храната) и меѓународна безбедност (правото на живеење во безбеден меѓународен поредок) соодветствува на постоечките права. Безбедносните политики мора да бидат многу повеќе интегрирани со стратегиите за унапредување на човековите права, демократијата и развојот. Човековите права, хуманитарното право на бегалци ја обезбедуваат нормативната рамка, врз која се заснова пристапот кон човековата безбедност.

Кршењата на човековите права откриваат закани за човековата безбедност, па затоа тие се користат како показатели кај механизмите за рано предупредување заради спречување судири односно конфликти. Меѓутоа, човековите права, исто така, имаат улога и во управувањето со конфликти, трансформација на судири и постконфликтното градење на мирот. Едукацијата од областа на човековите права, преку пренесување ставови, ја сочинува основата за една вистинска култура на превенција. Покрај тоа што човековите права се неопходен инструмент за спречување судири тие исто така претставуваат клучен концепт во градењето системи на управување и демократија. Тие обезбедуваат основа за спречување со општествените и глобалните проблеми по пат на активно учество, зголемена транспарентност и одговорност. „Градењето систем на управување“ се состои од две комплетирани форми на градење капацитети: градење на државата и општествен развој. Градењето на државата овозможува демократска сигурност што најдобро може да се види од напорите за рехабилитација и обнова после судирите. Општествениот развој вклучува сеопфатна едукација од областа на човековите права, за да се оспособат луѓето да се повикуваат на своите права и да покажат почит кон правото на другите (Волтер Личем).

Човековите права и човековата безбедност се меѓусебно нераскинливо поврзани, бидејќи унапредувањето и остранивањето на човековите права е цел и составен дел на човековата безбедност.

Почитувањето на интересите на националната безбедност, тесно сфатени и тврдоглавото придржување до кратковидите визији за државна сувереност ја победија загриженоста за интересите на човековата безбедност за жртвите и покрај тоа што, со ексцентрична иронија, безбедноста на нејзините граѓани не само колективно, туку, исто така, многу значајно и индивидуално ја овозможува безбедноста на државата.

Премногу меѓународни субјекти денес спроведуваат политики коишто се засноваат врз страв, мислејќи дека на тој начин ќе ја зголемат безбедноста. Но вистинската безбедност не може да се изгради врз таква основа. Вистинската безбедност мора да се заснова врз докажаните принципи на човековите права.

Борбата против сиромаштијата, како и борбата за остварување на економски, социјални и културни права е исто толку важна за безбедноста, колку и борбата за политичка слобода и основни слободи. Овие права не можат да се раздвојат, тие меѓусебно се зависни, меѓусебно поврзани и неделиви. (Ослободување од сиромаштија, право на здравје, право на работа). Човековите права и човековиот развој имаат заедничка визија и цел. Индексот на човековиот развој, којшто се употребува за човековиот развој на УДЧП содржи неколку показатели, како што се: пристапот до образование, безбедност на храна, здравствени услуги, родова рамноправност и политичко учество, кои директно кореспондираат со човековите права. Како заклучок може да се извлече дека концептите за човекова безбедност, човекови права и човеков развој се преклопуваат, взаемно се зајакнуваат, меѓусебно се доплнуваат и се зависни едни од други.

Затоа, нема да сме задоволни во развој без безбедност, нема да сме задоволни во безбедност без развој и нема да сме задоволни во ниту едно од нив без почитување на човековите права.

УНЕСКО се фокусира врз човековата безбедност, поставувајќи поденднакво внимание на прашањата на насилство и развој и при тоа црпи инспирација од еден регионален пристап кон човековата безбедност. Се прикажува односот меѓу судирите и демократското владеење, укажувајќи дека зголемувањето на бројот на демократските влади низ светот води кон намалување на насилните судири.

Денешниот свет го карактеризираат брзи и динамични промени кои со себе носат нови и често непредвидливи ризици и опасности по безбедноста на државите. Иако опасноста од класична воена закана на подолг рок не е очекувана, невоените закани не само што добија на разновидност туку и се зголемија по интензитет, простор и време. Трендот на глобализација на светот, покрај предностите, донесе и закани предизвикани најмногу од продлабочувањето на јазот помеѓу богатите и сиромашните и интернационализација на одредени опасности, од кои најекстремни се меѓународниот

тероризам и организираниот криминал. Покрај нив, во експанзија се и илегалната миграција и илегалната трговија со дрога, оружје, луѓе и стратегиски материјали.

Исто така, зголемена е и опасноста од употреба на оружје за масовно уништување (истражување на случајот во Сирија за употреба на хемиско оружје) кое го поседуваат и други земји со недемократски режими, а можна е негова употреба.

Безбедноста е најфундаментална вредност и основа врз која општеството конструира индивидуални и колективни животи.

Цел на националната безбедност на Република Македонија е заштита, одржување и унапредување на безбедносната состојба за оставрување на националните интереси, а која е и секојдневна обврска и задача во дејствувањето на резервстите со извршување на воените и цивилни професии.

Поимот регион во светски рамки ги опфаќа сите континенти и под истиот се подразбираат областите околу океани, мориња и слично, пример евроатлански регион и др.

Поимот толеранција не може да се утврди без определување на концепцијата на политичката слобода. Ако толеранцијата е на врвот на својот развој тогаш тоа е политичка слобода што не може да се определи без влијание на теоријата за политичките слободи, а според тоа и без теоријата за демократијата. Од изнесеното може да се заклучи дека не постои универзална теорија за толеранција, туку тоа е поврзано со концепцијата за човековите права, политичките слободи и развивање на демократијата. Оттука произлегува и парадоксот на толеранцијата, бидејќи понекогаш е потребно да се трпи, да се поднесува нешто со кое не се согласуваме. Толеранцијата е дел од признатото право за постоење и почитување на разликите меѓу луѓето. Ако правото на разлики е услов за самата толеранција тогаш сигурно не би се појавил проблемот на национална, верска, културна, јазична и политичка толеранција, што не значи толерирање на секоја друга разлика.

Ако правото на разлики е услов за самата толеранција и ако се почитува и се завршува на тоа, тогаш со сигурност не би се јавил проблемот на таканаречениот парадокс на толеранција. Парадоксот на толеранција се појавил кога теоретичарите, теоретски или поради практични причини, го поставиле прашањето дали е оправдано толерирањето на секакви разлики, односно и на онаа разлика што ја сметаме за неморална или морална грешка и можеен извор на парцијално или универзално зло?

За толеранцијата, насилството и непостоењето на толеранција Вацлав Хавел, претседател на Чешка, меѓу другото, потенцира: „Насилството е неспрва за човековото суштество. Интелектуалците имаат право да мислат на иднината, да замислуваат како би можело да биде. Но, нивната задача, нивниот главен приоритет е, според мене да ја разбираат сегашноста, да ги разбираат нејзините кризи и да им дадат име. Токму така се

раѓа вистинската свест за перспективите. Подготвеноста за толеранција значи разумно, морално и цивилизациско однесување на луѓето со соодветен лимит, кој зависи и се определува во согласност со политичките и другите околности во општеството”.

Понекогаш е потребно да се трпи, да се поднесува нештото со кое не се согласуваме. Ако правото на разлики е услов за самата толеранција и ако се почнува и се завршува на тоа, тогаш со сигурност не би се појавил проблемот на недоразбирањето. Меѓутоа, ако толеранцијата има или мора да има лимит, дали тоа може да биде внатрешната добрина кај луѓето или пак одредена група со која определен субјект остварува влијание и врши операционализација на сопствен програмски проект во таа насока? Оттука произлегува вистина за мотивот на оние кои реално сметаат дека толеранцијата претставува респект кон другите. Затоа со право може да се каже дека основа за унапредување и за заштита на човековите права е признато право за постоење на разлики меѓу луѓето и почитување на тие разлики. Токму тие разлики и нивното признавање претставуваат основен извор на толеранција и развивање на концептот за почитување и на човековите права и слободи. Таму каде што не се признаваат разликите и правото за нивното постоење таму не се почитуваат ни човековите права. Признавањето на правото на разлики е чекор кон меѓусебното разбирање, подготвеност за дијалог и за уредување на односите меѓу поединците и различните колективитети во самото општество.

Меѓу граѓаните постојат големи индивидуални разлики, секој од нив поинаку ја сфаќа својата обврска и можеби секој има поинакво чувство за одговорност. Јасно е дека поради постоењето на големи индивидуални разлики и поради дејствувањето на нееднакви надворешни околности, секој поединец постигнува различен степен на однос кон политичката култура и кон односот на човековите права и различно пристапува кон нив. Толеранцијата, како подготвеност на поединецот, но и на разните колективитети, да ги поднесува другите со кои, поради разни причини, не се согласуваат. Основен услов за постоење на толеранцијата е постоењето на разлики во идеите, интересите, вредностите и во можноста тие да се искажат, независно од тоа кој е субјектот на таа разлика.

Толеранцијата, според определени сфаќања, не претставува само фактор кој им овозможува на другите да ги искажат своите идеи, мислења, сфаќања што се разликуваат од постојните, од официјалните, од оние на актуелните носители на власта, туку е фактор за контрола на искажувањето на разликите меѓу тие прашања, што е една од најважните функции за толеранцијата и за градење на односите за сфаќање и за заштита на човековите права. Поврзаноста на поединецот со групата, односно колку е поединецот толерантен или помалку толерантен, во согласност со можноста да владее сам над себе, над своите емоции

и да ги поднесува идеите, вредностите, разликите и ставовите на другите со кои лично не се согласува. Секој поединец е член на повеќе групи: големи-како што се нацијата и верската припадност, политичката партија и малите групи—како што се семејството, пријателите, работната организација и сл. Значајно влијание врз формулирањето врз ставовите вршат и политичките партии. Со членството на одредена партија и со прифаќањето на нејзината програма се зацврстуваат многу ставови кои постоеле порано, а се оформуваат и други ставови кои произлегуваат од основните сфаќања карактеристични за партиската програма. Припадноста на една религиозна група или верска заедница има влијание врз ставовите на граѓаните кон толеранцијата.

Значајно влијание меѓу групите имаат примарните групи, како што се семејството, кругот на пријателите и др. Таквото влијание постои пред сè кога тие групи за поединецот се референтни групи, чии норми поединците ги прифаќаат како и групите на кои не им припаѓаат, но би сакале да им припаѓаат. Формирањето позитивни ставови и за перспектива на толерантно однесување е информирањето. Општо е позната практиката дека кога сакаме кај поединецот да се формулира еден став, било позитивен било негативен, се обидуваме тоа да го реализираме со изнесување податоци што ја покажуваат логичката оправданост на ставот за кој се залагаме и сакаме тој да биде став и на другите.

Искуствата и знаењата што ги имаме за тоа без сомнение, претставуваат фактор за формулирање ставови. Примери за улогата и значењето на информирањето во формулирањето ставови кон некои појави има многу. Негативниот став на многу луѓе кон однесувањето на определена политичка групација или поединец за нивната политичка нетолеранција се формулира благодарение на информациите и знаењата за последиците од таквото однесување. Оттука, толеранцијата, пред сè, се подразбира како подготвеност на поединецот, но и на разните колективитети до определени граници да ги поднесува другите со кои поради разни причини (политички, верски, национални, културни и сл.) не се согласуваат. Оваа подготвеност, значи, е разумно и објективно информирање, морално и цивилизациско однесување на луѓето со соодветен став, кој зависи и се определува во согласност со политичките и другите околности во општеството. Разликите во општеството не треба да се сфатат како предуслов за нетолерантно однесување. Често пати разликите во општествената положба и условите за живот (неквалитетно живеење), придонесуваат определена категорија луѓе да паднат во морална криза и нивното однесување да не е во согласност со разумното однесување. За таквото однесување на нашиот граѓанин особено влијание имаат семејните фактори, висината на материјалните приходи во семејството, невработеноста на членовите во семејството, образованието и културните традиции во семејството. Бидејќи во последните неколку години бројот на

социјално загрозените семејства е значително зголемен, расте невработеноста, а од друга страна, има поединци или групи (структури од власта или поддржани од нив) кои без многу работа се збогатуваат за релативно кратко време, јасно се гледа дека ќе има голем број граѓани кои, незадоволни од својот социјален-економски статус, својот револт ќе го искажат со негативен однос и став кои општеството, кон евроатлантските интерграциони процеси, кон партиите што се застапени во парламентот или кон владата со нарушување на нивните разумни однесувања. Општ е заклучокот на сите теоретичари дека основа за развојот на секое современо општество претставува, пред сè, правната држава, политичката култура, развојот на демократијата и политичката толеранција, како процес што постепено треба да се унапредува и да се студира како важен фактор за зачувување на мирот и безбедноста.

Гибсон и неговите соработници сметаат дека демократската политичка култура има вкупно седум темелни субдимензии: политичка толеранција, слобода и нејзиното позитивно вреднување, поддршка на општоприфатените норми на демократијата, развиената свест за демократските права, право на разлики во мислењето, поддршка на независните медиуми и поддржување на институции за слободни и компетентни избори.

Ако членувањето на Република Македонија во НАТО се смета за политичка цивилизациска определба, за поддржување на процесот на воспоставување на граѓанско општество кое ќе почива врз демократијата, слободниот пазар, врз мирот и врз почитувањето на човечките права, тогаш заложбите на органите на државата, на политичките партии, невладиниот сектор, со користење на вредностите на политичката толеранција би се однесувале во рамките на демократските вредности, насочени кон зачувувањето на мирот, безбедноста и стабилноста на земјата.

Ние сме среде еден многу значаен период на човештвото, во којшто виреат низа убави односи и стремежи, кои на луѓето им се немаат случено досега со таков интензитет. Една од најважните карактеристики е дека ова е ера на толеранцијата. Луѓето не сакаат да живеат повеќе во услови на омрза, убиства, одмазда, да бидат објекти на ескалацијата на злото. Од досегашното искуство, а и за во иднина едно е сигурно дека со конфликтите, војните, убивањето, омразата никде не се стигнува, тоа секогаш е билет за еден правец од каде нема враќање назад. Во терористичките системи нема никаква почит кон луѓето, ниту љубов, ниту живот, само трка во бројот на убиени луѓе. Идејата на толеранцијата е сосема спротивна. Нејзиното мото е едноставно: Живеј и пушти ги другите да живеат! Смеслата на толеранцијата е да се ужива во животот и во животот на другите луѓе. Толеранцијата, толерантноста е поднесување, трпеливост, пред сè поднесување на туѓо мислење, верување или погледи. Тоа е начело на неупотребувањето на насилство при побивањето на туѓи

мислења и ставови, при застапувањето, проповедувањето и ширењето на своите ставови. Спротивставен став е нетолеранцијата. Принципите на толеранцијата се почитување, прифаќање и правилно оценување на богатството на различноста на културите и на нашиот свет, на нашиот начин на изразување на нашата сушност како човечки суштества. Толеранцијата е хармонија во различноста. Таа не е само етичка должност, таа е и политичка и правна неопходност.

Толеранцијата е вредност која ги прави безбедноста и мирот можни и придонесуваат светот на војната да се замени со културата на безбедноста и мирот. Никулците на овој принцип ги поставија најзначајните етичари и истоичари кои во рамките на својата рационална, строга, должносна етика ја инаугурира идејата дека сите луѓе се еднакви, односно тие себеси се сметаа за космополитски жители на светот. Исто така, големата идејна основа за толеранцијата е индиското учење за ахимса, како етички метод на непроведување на другото суштество ни во мислите, ни со зборови, ни со дела. Идејата за толерантноста како вредно и неопходно човечко однесување ја вовеле англискиот филозоф Џон Лок (1632-1704) со своите Писма за толеранцијата (1689-1692).

Оттогаш до денес толеранцијата заживеа како духовен, културен и политички принцип на светот. Денес луѓето се трудат да ги разберат и често ги разбираат другите, имаат сетило за различните пристапи во творештвото и за различните идеи кои се појавуваат низ творештвото, а во политиката демократијата стана доминантен модел, со што секоја личност во општеството се претставува како еднаква со другата, барем како глас кој може да се даде за нешто. Тоа е нешто релативно ново во човештвото, само до пред половина век немаше општество во кое луѓето беа навистина рамноправни, односно сите беа жртви на некакви разлики (имотни, класни, образовани, културни, духовни, генерациски), а до пред извесно време поголем дел од светот беше во колонијален или неколонијален статус. Нов е и екуменизмот како поврзување на сите во ист свет (екумена). Во овие изминати над три века од истржувањето на идејата на Лок, толеранцијата го мина патот на изградба и развиток како секоја од големите човечки вредности. Таа најнапред беше проекција, објаснувана и посакувана како реализација. Потоа некои ја претставуваа и презентираа (главно во прашањањата на религијата и политиката). Потоа тоа беше делумно прифатена вредност, по што почна да личи на нешто природно, нешто што му припаѓа на човечкиот род. Потоа стана пошироко прифатена и преименувана во различни поводи. Потоа стана дел од практичниот ум како важна етичка вредност. Потоа станува универзална етичка вредност која е применлива во многу области и од многу луѓе. Сега чека на ред да стане генерална етичка вредност, една од најзначајните во аксиолошката

хиерархија, онаа која ќе ги определува другите вредности и норми на човечкото однесување. Сега таа претставува надеж на добрите луѓе за односите во светот.

Толерантноста веќе стана придобивка на човековиот род или е на пат да биде вообичаен став и начин на однесување на луѓето. Толеранцијата е општа вредност во различни области: религијата, творештвото, политиката, интернационалните политички односи и други области од современото живеење низ кои се појавува. Како нови форми низ кои се појавува дејствувањето на толеранцијата се: мирна коегзистенција, кохабитација, регионална кооперација, можност за координација на ставовите, систем на дејствување на целиот светски простор во форми на проект на УНЕСКО за обединување и зближување на човечките етички вредности и настојувања. Живеењето во нашата епоха сепак до крај не го заслужува епитетот ера на толеранцијата, во неа се зачнаа процеси во кои со подлабока смисла ќе го научат човекот на општото поднесување, на крај на трпеливост, на вистинска толерантност. Станува збор за внесување на идејата за толерантност и за изградување на толеранцијата во сферата на виталитетот на одвивањето на животот, таму каде што разликите се реални, стандардни и неменливи, каде што не зависат од желбата и ориентацијата на луѓето, туку се природно условени и заради тоа многу потешко менливи. Најзначаен придонес во ова смисла и важен став на човештвото дека чувањето на животот треба да биде негов највисок, неодминлив и најпотребен морален принцип. Во една развиена цивилизација, која дава услови за добар пристоеен живот, опстанокот на човековото живеење е сигурно од оправдана на егзистенцијата.

1.3 Цели и задачи на истражувањето

Со внесувањето на новиот граѓански и демократски дух во филозофијата на размислувањето и со новите концептциски и стратешки гледања на РО согласно стандардите на НАТО-ЦИОР се отвараат бројни прашања и дилеми кои бараат потемелно проучување и истражување.

Целта на истражувањето е да се согледа и покаже аргументирано, општественото и научното значење на оптималниот модел на организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во државата, поширокото опкружување и Евроатлантскиот регион.

Истражувањето во голема мерка ќе помогне во внесување и проширување на содржините од безбедноста, мирот, човековите права и толеранцијата во програмите за обука на резервниот состав со цел да се помогне на резервните офицери да се отргнат од сфаќањето дека само преку конфликт - војна може да се дојде до мир и дека може со секојдневното ангажирање во мир, со рано предупредување и превентивно дејствување

може да се реши конфликтот, победи војната и одржи стабилноста. Тоа најдобро може да се постигне со активноста на резервните сили кои ја имаат воената и цивилната компонента, при секојдневна соработка и комуникација со граѓаните, а се најдобрата врска помеѓу вооружените сили и цивилното општество. Ова стратешка организираност на резервните офицери за безбедноста и мирот е потреба на новото време во кое се поприсутни различните специфики на националните, етничките, верските, политичките, културните и други разлики и карактеристики на одделните заедници во рамките на една држава и пошироко на Балканот и во Евроатлантскиот регион.

Едно од тие централни прашања е следново: Колку и како РО треба да го изградува својот современ однос на своето мирновремено пред сè, превентивно дејствување во функција на зачувување на мирот, безбедноста и стабилноста со активно, позитивно, мирно влијание за довршување на транзициските поцеси во државата и поширокиот регион.

Главна цел на ова истражување е да се согледа комплексната анализа за оптималниот модел на ориентираноста и организираноста на РО со која се идентификуваат сите прашања од извршувањето на воените задачи и вредностите за придонесот кон мирот, безбедноста и стабилноста сè со цел да се провери колку се тие ориентирани и организирани во функција да придонесат за задоволувањето и забрзувањето на демократскиот развој на човековите вредности и за транзициските потреби во таа насока во целина на Република Македонија и пошироко во регионот.

Врз основа на предметот на истражувањето поставени се повеќе конкретни цели:

- да се провери применливоста на врската, односно поврзаноста (линкот) на резервните офицери помеѓу војската и цивилното општество;
- да се проверат и проценат можностите за максимална вклученост и организациска-функционална поставеност на резервните офицери во институциите на системот за безбедноста, мирот, толеранцијата и остварувањето на човековите права со економските и другите слободи;
- да се утврдат постојните разлики во статусот и организираноста на резервните офицери во земјите на НАТО-ЦИОР, ПзМ и други за да се компарираат организациската поставеност и моделот и концептот на резервните сили во Република Македонија;
- да се утврди моменталната состојба, идниот развој и тенденцијата на резервните офицери кон организираноста во функција на безбедноста и мирот во Евроатлантскиот регион;
- да се изработат стандардни програми во националните образовни институции за

обучувањето на резервните офицери за организираноста во функција на безбедноста, мирот, толеранцијата и остварување на човековите права и слободи во сите земји во Евроатлантскиот регион.

Научната цел на трудот се искажува со потребата да се изврши научно објаснување и систематизација на статусот на резервните офицери во земјата и меѓународните институции и нивната поставеност и влијание во функција на безбедноста и мирот.

Општествената цел на истражувањето е да се изработи студија како научно истражувачка основа за состојбите и тенденциите во развојот и оптималниот модел на организираноста на резервните офицери во државата и во меѓународни рамки и можноста за перспектива и ангажирање на резервните сили во безбедносните, мировните и одбранбено-заштитните системи.

Врз основа на истражувањето и резултатите добиени од него ќе се понуди оптимален модел за структурно учество, организираност и поставеност на резервните офицери во безбедносниот, мировниот и одбранбено-заштитниот систем во Република Македонија и пошироко во Евроатлантскиот регион.

1.4 Хипотези на истражувањето

Врз основа теоретските основи на истражувањето и целите што се сака да се постигнат и од определувањето на предметот на истражувањето формулирана е следната основна-генерална хипотеза: **Организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во Евроатлантскиот регион е глобално интеграционен процес со своја силно истакната воена, мировна–безбедносна и цивилна-политичка содржина, суштествено насочена кон доприносот и зачувувањето на безбедноста, мирот и стабилноста во Република Македонија и во поширокиот регион. Истовремено, тоа е и допринос кон вкупниот општествен демократски развој, промовирање на демократските вредности и исполнување на условите за што побрзо полноправно зачленување на РМ и ОРОРМ во НАТО-ЦИОР и ЕУ. Во таа насока неопходно е да се изгради оптимален модел на оптимални можности согласно со нашите услови за постојано допринесување, функционирање, ориентираност и организираност на ОРОРМ за стабилизирање и одржување на безбедноста, мирот, човековите права и толерантна успешна соработка на РМ со ЦИОР, НАТО, ЕУ, ОБСЕ, ООН и др.**

Во областа на мирот и безбедноста неопходно е да се дојде до поголем тренд на меѓународна соработка. Реалните опасности што се закануваат и во иднина што се очекуваат да не загрозуваат поединечно, одделно не се закана за една држава или народ, туку се закана за целото човештво. Ниту една земја не може да биде комплетно изолирана

од новите мировни и безбедносни предизвици. Мирот и безбедноста со новата светска економска криза, посебно во државите кои се приморани на штедење драстично ќе се загрозува бидејќи ќе се намалат дури некои држави и ќе немаат пари за одржување на војската, а кога тие држави не ќе можат да ги сочуваат мирот и безбедноста и нема да можат да се справат со реалните загрозувања и одбранат од внатре и од надвор тогаш е можно заострување на ситуацијата во целина. Резервните сили предводени од резервните офицери како составен и неделив дел од развојот на секоја земја се силен агенс со кој се детерминира мирот, одбранбено - безбедносниот и заштитниот систем на внатрешен план и претставуваат квалитет со кој државата се легитимира и на надворешен план. Од тие причини нема ниту една држава во светот која нема организација на резервни офицери, освен Исланд, што се јавува како последица на мирновременските загрозувања за што се очекува да дојде до поширока и до сè повеќе координирана меѓународна соработка за зачувување на мирот, безбедноста и стабилноста во РМ и пошироко во Евроатлантскиот регион.

Врз основа на генералната хипотеза се очекува докажување на заснованоста на следниве дополнителни посебни хипотези:

- НАТО-ЦИОР во својата суштина претставуваат глобални, воено-политички, мултинационални организации кои придонесуваат и суштински ги одржуваат безбедноста, мирот и стабилноста во евроатлантскиот регион;
- РМ се наоѓа во сферата на интересите на НАТО-ЦИОР, имаме извонредно геостратегиско совпаѓање со овие организации коишто имаат интерес тука да има безбедност, стабилност и мир за кои треба по секоја цена да се стори сè од нас и нив за тие да се обезбедат во овој регион и пошироко;
- НАТО-ЦИОР како интеграциони процеси претставуваат афирмација и унапредување на соработката и довербата во сите општествени области помеѓу земјите од Евроатлантскиот регион;
- Зачленувањето како рамноправни членки на РМ - ОРОРМ во НАТО - ЦИОР е значаен интеграционен процес насочен кон зачувување на безбедноста и мирот во РМ и на нејзиниот општествено-политички и економски развој со што ќе се постигне и потребното ниво на внатрешната стабилност и заштита на независноста, суверинитетот и територијалниот интегритет на нашата држава на кој круна треба да биде приемот на РМ во Европската унија;
- Зачленувањето на РМ-ОРОРМ во НАТО-ЦИОР претпоставува развиена меѓудржавна воено-политичка, економска, културна, спортска определба за целосно респектирање,

придонес и афирмација на регионалната безбедност, мир со толерантен однос помеѓу заедниците и демократизација на општеството со остварување на човековите права и слободи.

Нивото и начинот на функционалната меѓународна соработка во зачувувањето на мирот, безбедноста и стабилноста ќе бидат детерминирани од вкупните интегративни процеси во регионот, Европа и пошироко во светот, со создавање на заедничка коалиција за мирот, со системско, колективно, мировно, одбрабено-безбедносно и заштитно организирање.

Во таа смисла во одбрабено-заштититните системи на државите ќе треба да се обезбеди организациско-функционална компатибилност со општ доктринарен пристап за интеграција на можностите во колективните системи за мирот, безбедноста и заштитата. Соочувањето со самостојноста на сопствените национални мировни, безбедносни и одбранбено-заштитни системи треба да дадат можност и одговор за елиминирање на евентуалните загрозувања од локално и регионално ниво.

Научната оправданост на истражувањето произлегува и од фактот дека досегашните научни сознанија за статусот на резервните офицери во државата и во меѓународната заедница се крајно сиромашни од што произлегува и оправданоста на ова истражување.

Можноста за примена на резултатите од ова истражување ја условува неговата општествена оправданост. Тоа треба да придонесе кон изнаоѓање на најсоодветни активности и пристапи на резервните офицери, прилагодени на современите потреби за безбедност, мир, демократичност со остварување на човековите права, толерантност на различностите и рано предупредување од сите извори на загрозување со превентивно дејствување и мирно, компромисно разрешување на сите конфликтни состојби од секаков вид.

1.5 Методи и техники на истражувањето

Со ова истражување ќе се направи системска анализа и ќе се изработи оптимален модел на организираноста на резервните офицери за безбедноста и мирот според постојните дадени и алтернативни критериуми. Преку анализирање на факторите, односно утврдувањето на нивното влијание да се оформи оптималниот модел на организираноста на резервните сили. Претежно ќе се користи корелационен и регресивен метод како дел од статистичкиот метод. Во истражувањето ќе се користи и методот на анализа на содржините при што ќе се користат историски извори, нормативно-правни акти, одбрани содржини од текстови, метод на компарација, анализа на податоци текстови и други

извори од општествените промени во Република Македонија, соседните земји, Балканот и пошироко во Евроатлантскиот регион.

Пристапот при проучувањето на предметот на ова истражување ќе биде интегралниот приод т.е квантитивно и квалитативно анализирање на емпирискиот материјал. Имајќи ја во вид сложеноста на предметот на истражувањето при собирање и обработка на податоците ќе се има квантитативен приод, а при нивното анализирање ќе оди кон квалитативен приод во презентирање на релевантните факти за докажување на поставените цели. Емпирискиот материјал ќе се добие преку анкетени прашалници со кои ќе се изврши стратификуван примерок од вкупната популација на граѓани од 6^{-те} изборни единици во 37 ООЕ на ОРОРМ.

ГЛАВА 2

2. ТЕОРЕТСКО ОБРАЗЛОЖЕНИЕ НА ПОТРЕБАТА ОД ИСТРАЖУВАЊЕ НА ОРГАНИЗИРАНОСТА НА РЕЗЕРВНИОТ СОСТАВ

2.1. Искуството и потребата од создавање на резервниот состав како иманентен дел на воената организација

Со воведување на војната како институција се отвораат многу прашања од кои, како позначајно се издвојува прашањето за промените во военото организирање и појавата на фактори кои ја детерминираат воената организација со активната и резервната компонента.

Имено, војната и демократијата како заеднички именител ги имаат органите на општественото организирање, разлика се јавува кај војсководителот, кој потпирајќи се на дружината постепено ќе ја узурпира власта, со што ќе се оддалечи од народот и демократијата. Со оглед на се понагласената улога на војната во развојот на општеството, дружината, од сила по себе ќе прерасне во сила за себе и кнезот, формирајќи го притоа никулецот на пропаѓање на старата народна слобода, првиот зачеток на системот на наемните војници значи постепена подготовка за појава на нова организација на сила, настаната како последица на зголемените спротивности на општеството. Така, гениталната организација ќе се судри со уште една спротивност која заедно со другите, сериозно ќе се закани во меѓусебната борба да се исцрпат и себеси и општеството. Барањето на решение за надминување на ваквата состојба ќе доведе до нов облик на организирање на општеството, т.е се појавува државата и воената организација како нејзин иманентен дел. Од ова може да се заклучи дека военото организирање се сведува на самоорганизирање на

родот или племето, што значи не постоела воената организација во класична смисла, односно онаква каква што се јавува со појавата на државата како основен облик на политичко организирање на општеството. Во робовладетелското општество се создаваат т.н. робовладетелски држави, како апарат преку кој робовладетелите ќе ги остваруваат своите интереси. Територијалното разграничување, порезите и јавната власт ќе ги сочинуваат битните белези на новиот општествен организам кој ќе има засилена потреба од водење на војна како процес преку кој се обезбедува материјалната претпоставка за обезбедување на егзистенција на владејачката класа. Не само заради водење на војни туку и за разрешување на внатрешни конфликтни ситуации државата ќе формира посебни непостојани вооружени одреди-војска, пополнувани од слободни граѓани на кратко време.

Во услови на непосредна воена опасност биле повикувани сите способни граѓани, па дури и робови да земат учество во војната, што подразбира општ народен повик. Нешто подоцна, со интензивирање на војната се наметнува потребата од трансформација на дотогашните непостојани вооружени сили. Како прв облик на постојани вооружени сили се појавува робовладетелската милиција која ќе опстојува неколку века. Пополнувањето на војската се обезбедува од страна на слободните граѓани кои со наполнети осумнаесет години имале обврска да служат воен рок две години, а потоа станувале воени обврзници до шеесетата година. Воведувањето на наемничките како постојани војски, ќе се отвори нова страница во военото организирање кое може да се набљудува од повеќе аспекти, ќе издвојам два: првиот ја истакнува способноста за водење на долги освојувачки војни и усовршување на војноводството, а вториот ја означува воената организација, која настанува со запоставување на граѓанинот-војник кој го предава оружјето во рацете на наемниците, што ќе го намали нивниот интерес за војската, а со тоа ќе се намали и вкупната воена сила на државата.

Платон бил приврзаник на идејата за создавање на професионални војски, бидејќи како што истакнува еден човек не може добро да извршува многу работи. Доколку работата на чуварите на државата (преземено од Синиша Даскаловски, Вооружените сили на Македонија, страна 27-69) е најзначајна, таа бара тие да бидат ослободени од секоја друга работа и бара од нив поголема вештина и грижливост. Врз основа на сето ова, може да се заклучи дека со појавата на робовладетелските држави ќе се појави и воената организација како иманентен дел на државната организација. Во почетокот како непостојана, па преку робовладетелска милиција ќе достигне до постојана платеничка војска, чие издржување, вооружување и опремување ќе го обезбеди државата. Сега, кога веќе само делумно се задржавме на одредени етапи од изградбата и развојот на воената организација за која мошне издржани согледувања, размислувања и ставови уште од

времето на антиката формирале Тукидид, Аристотел, Платон и други познавачи и истражувачи на организацијата на ВС, може да се издвојат општественото уредување, социјалната диференција, просторот и развојот на производните сили како определувачки фактори на изградбата и организацијата на вооружените сили. Со развојот на општеството сè повеќе се диференцира феудалната класа во чие средиште е збогатувањето, моќта и територијалното проширување. Војната како никогаш до тогаш, ќе биде искористена за остварување на интересите на владејачката структура во општеството. Со самото тоа ќе се јави и потребата од помногубројната војска, која кралевите, кнезовите и големосопствениците ќе ја обезбедат со давање на земја на вазалите, а овие на ситните земјосопственици. Така, феудалната класа ќе го истакне местото на воена организација, која значително ќе влијае врз воспоставувањето на феудалните односи.

Во т.н. нов век, воената организација ќе ги следи општественото-политичките, економските, а особено техничко-технолошките новости кои ќе најдат широка примена токму кај неа. Акумулацијата на капиталот и пронаоѓањето на барутот определувачки ќе влијаат врз афирмирањето на наемните професионални војски, со нагласена улога на пешадијата. Новата економска и политичка сила-буржоазијата соочена со проблемот на економската, политичката и територијалната расцепканост, големосопствениците и многубројните војни, решение ќе побара во задружување на силите и средствата кои кореспондираат на новите потреби и интереси. Така ќе дојде до формирање на сојузи на градови и кралеви на кои им одговарала моќната монархија со централна власт и наемна-платеничка војска, која се ангажира за остварување на интересите на таа власт. Новиот тип-наемничките професионални војски ќе бидат доминантни од XV-XVII век, во тој период под влијание на споменатите и промените во системот на пополнување на војските, начинот на изведување на борбените дејства и развојот на огненото оружје, се појавуваат четата, полкот, баталјонот и бригадата, а во XVII век, ескадронот и дивизионот.

Професионалните војски најчесто, биле прибирани во услови на потреба од војување и распуштани по завршувањето на војната. Типичен претставник на стоечките наемнички војски е системот на воената организација што успеал да го изгради рускиот крал Фридрих II Велики. Судирот помеѓу стариот-апсолутистички и новограѓански слој ќе ескалира во граѓански револуции (Американската револуција и Големата француска револуција), чии идеолози и водачи огорчени токму од стоечките платенички војски на апсолутистичките монарси ќе развијат концепции во чие средиште ќе се најде милицискиот тип на воена организација. Иако огорчени од стоечката војска на апсолутистичките монарси, истакнатиот француски револуционер М.П. Мара ќе забележи дека војниците се одредени да дејствуваат против татковината, кога за тоа ќе дојде време

ги одалечуваат од сообраќајот со граѓаните, ги принудуваат да живеат помеѓу себе, ги затвораат во касарни, потоа ги вдахнуваат со презир спрема секој друг сталеж освен војничкиот, но сепак уште во периодот на подготовките на револуцијата Франција ќе предложи да изгради 60 000-на постојана војска и 200 000 припадници на народна милиција. Фактот е дека и покрај револуционерниот занес и недоречност во однос на военото организирање, граѓанските револуции во Америка и во Франција ќе остават длабоки траги во воената теорија и практика и на идејно-теоретски план ќе ја отворат вечната дилема за оптималниот однос на граѓанските слободи и потребите на одбраната, а ефикасноста на армијата ќе биде во втор план. Со развојот на општеството се развива и се продлабочува граѓанската мисла и теорија за војската. Овој пат, збогатена со искуството од граѓанските револуции ќе направи обид за остварување на слободите искажани во Револуцијата, а во одбрана на буржоазиската стоечка војска.

Како типичен претставник во постреволуционерните буржоазиски политички доктрини за војската, ќе го издвоиме шкотскиот теоретичар Адам Смит. Според Адам Смит, државата треба да ги преземе сите мерки за јавна одбрана, бидејќи природните обичаи ги прават луѓето сосема неспособни сами да се бранат. Во услови на загрозеност според Смит, постојат само два метода со помош на кои државата може да изврши доволни подготовки за јавна одбрана. Прво, наметнувајќи со сила извршување на воени вежби и присилно здружување на војничко звање со било кое звање или занимање на граѓаните способни за војска изразено во резервната компонента. Второ, со издржување и вработување на извесен број граѓани кои постојано ќе вршат војнички вежби, државата може војничкото звање да го направи како посебно занимање, одвоено и различно од сите други занимања и изразено со активната професионална компонента.

Во првиот случај станува збор за воена сила која се состои од резервна милиција, а во вториот случај воената сила се состои од стоечка војска. Како значајно ќе се издвои и сознанието дека конзервативната концепција за улогата на армијата во општеството ги даде очекуваните резултати и веројатно претставува оптимално решение кое се потврдува и во најтешките услови на проверка во војна. Овој концепт комбиниран со колективитетот организиран како одбранбена организација, по се изгледа е вистинскиот одговор на вооружените закани и безбедноста како на средните и големите држави, така и на малите држави и народи. Несогласувањата непосредно во Втората светска војна добиваат белези на меѓусебен судир кој ќе ги зафати речиси сите сегменти на спротивставување, исклучувајќи го само нивното директно вооружено конфронтирање. Така, се појавува студената војна како состојба на заострени односи и конфликтни ситуации во

меѓународните односи, а од неа е предизвикана и трката во вооружување и воено-политичко групирање, најнапред на запад, а потоа на исток.

Во таа смисла, за прв пат се формираат национални воено-политички групации НАТО и Варшавскиот договор, во услови на мир, со воени потенцијали чии можности далеку ги надминуваат потребите на истите за водење на т.н. голема војна, како што најнапред предвидуваа. Имено, според публикацијата на Лондонскиот институт за стратемиски студии, кон крајот на 1987 година, од вкупно 28 170 356 војници 12 000 000 припаѓаат на суперсилите и нивните блоковски коалиции, а од вкупно 155 000 тенкови, 38 000 борбени авиони и повеќе од 5 000 воени бродови, околу 2/3 припаѓаат на НАТО и на Варшавскиот договор и од вкупниот број на нуклеарните средства 98 % припаѓаат на земјите на НАТО и на Варшавскиот договор. Што се однесува до нуклеарните потенцијали на суперсилите, во месец септември 1989 година, Советскиот Сојуз располагал со 10 898 нуклеарни боеви глави чија разурнувачка моќ изнесувала околу 6 000 ЕМТ, а САД со 12 778 боеви глави со разурнувачка моќ од околу 4 291 ЕМТ. Од сево ова недвосмислено произлегува дека САД и Советскиот Сојуз се здобиле, не само со паритетна моќ и обострана способност за повеќекратно меѓусебно уништување туку и со способност за уништување на целиот свет.

На теоретски план, под влијание пред сè на системските ограничувања и поттикнувања на биполарниот политички поредок ќе се артикулираат генерално две концепции, со различен период во вообличувањето на моделот на военото организирање и цивилно-воените односи. Земјите со социјалистички општествено-политички систем ќе прават напори да го реализираат марксистичкиот концепт за одбранбено општествено-политички систем со граѓанскиот концепт за одбранбено организирање и цивилно-воени односи. Од друга страна пак, кај граѓанската мисла дојде до продлабочени проникнувања и афирмација на конзервативниот правец во чие средиште е професионалниот модел на воено организирање и цивилната супермација и контрола на војската. Впрочем, како што војната им служи на политичките цели така воената професија им служи на државните цели. Но, државникот мора да го признае интегритетот на професијата и нејзиниот делокруг.

Од сето ова може да се заклучи дека Хантинагтон се заложува за концепт на професионална и политичка нуклеарна војска, контролирана од цивилната власт, изолирана од општеството и насочена единствено кон остварување на базата и ефикасна победа во претпоставената војна. Според М. Јанович, не е вистина дека сите офицери треба да бидат широко политички-војно образовани, иако е тоа посакуваната цел. Но, сите офицери мора да бидат обучени да ја разберат цивилната супермација. Не е можно да се

изолира професионалниот војник од домашниот политички живот туку целта на политичката едукација е да развие приврзаност кон демократскиот систем да го оспособи офицерот да го разбира неговото функционирање. Јанович јасно дава до знаење дека најадекватниот модел на воено организирање за развиените демократски земји е професионалниот со цивилна контрола и супермаџија, со што е на познаниците како и Хантингтонот, меѓутоа разлика е во концепирањето на цивилно-воените односи. Тука Јанович прави јасна дистинкција, фаворизирајќи го интегрирањето на воената професија во општеството. Офицерот вклучен во цивилното општество ќе ги дели неговите заеднички вредности истакнува Јанович. Врз основа на сево ова би можело да се заклучи дека од своето настанување па до денес врз организацијата и изградбата на вооружените сили влијаеле одреден број на фактори кои постепено се зголемувале. Паралелно со квантитативното зголемување, се зголемувал и квалитетот на влијанието на факторите кои ја детерминирале воената организација достигнувајќи го нивото на определба не само на големината на вооружените сили туку и односот на големината на видовите на родовите на вооружените сили.

Во групата на највлијателните фактори ќе се издвојат техничко-технолошкиот како најекспониран, економскиот со стандардно влијание, ограничувањето и поттикнувањето на политичките системи, а особено воената доктрина и просторно-популацискиот. Од социополитичките теории кои го акцептираат местото и улогата на војната во општеството како најприменлива ќе се издвои конзервативната со елементи од т.н. либерален правец.

Марксизмот како теорија која ќе го зафати и проблемот на военото организирање, нема да ја издржи пробата на времето во земјите каде што е применуван. Особено непримерни ќе се покажат милитаризмот и нацизмот како екстремни правци кои продуцираат мошне неповолни конотации по глобалната безбедност. Со оглед на фактот дека остануваат да егзистираат силни генератори на потенцијални можности за нови заострувања, логично е да се следи натамошниот тренд на влијанието на факторите кои ја определуваат воената организација, што недвосмислено ја потврдува актуелноста на феноменот на проучувањето на влијанието на факторите кои ја детерминираат воената организација. Како значајно се наметнува континуираното следење на продирачување на теоретска мисла која го бара оптималниот модел за воено организирање на РО и цивилно-воени односи на граѓанското општество во чие средиште се правата и слободите на граѓаните, професионалниот модел на воено организирање и воена професија интегрирана во општеството.

За малите земји како значајна се издвојува препораката на Бери Поузн, соопштена во заклучоците на делото “Извори војне доктрине” во која се истакнува потребата од

соработка на малите земји како Белгија, Холандија и Норвешка, со голема сила, доколку сакаат нивните напори за одбрана да имаат вредност. Во таа смисла како оптимално и значајно решение го препорачува и НАТО. Истражувањето и заклучоците на Бери, корисно можат да послужат и за нашата земја (спаѓа во редот на малите), при што како мошне значајно се издвојува и сознанието дека нашето натамошно внимание според определбата за професионален-полупрофесионален модел на воено организирање, треба повеќе да го насочиме кон изградбата на оптимални цивилно-воени односи на кои поврзувањето (линкот) е токму преку резервниот состав предводен од резервните офицери.

2.2 За поимот модел на резервен состав

Поимот тип подразбира образец, модел за група предмети, лице што ги има главните особини својствени на една народност, професија, група и слично.⁴ Со оглед на фактот дека во нашиот случај станува збор за тип-модел на резервен состав како дел на воено-цивилна организација, произлегува дека станува збор за институција што ќе ги има главните особини својствени на една група вооружена организација која секојдневно врши цивилни професии. Доколку се појде од сознанието дека секој поим, а во тој контекст и поимот за типот-моделот на резервниот состав како дел на воено-цивилната организација има своја содржина и обем тогаш ќе се дојде до констатација како и во погоренаведениот случај, дека содржината и поимот-тип на вооружените сили подразбира збир на суштествени особини кои вооружената група-организација мора да ги има за да може да припаѓа на одредена класа, односно за да може дадениот поим да се однесува на неа како воено-цивилна организација. Обемот подразбира повеќе институции кои ги имаат тие суштински својства.

Под основни типови на воена организација се подразбираат најопштите типови од кои произлегуваат сите други поттипови, кои воедно претставуваат и посебни типови на воена организираност. Под основни типови на воена организација денес, се подразбира релативна временска ограниченост на основниот тип воена организација, во временски интервал од периодот по Втората светска војна до средината на деведесеттите години од дваесеттиот век.

Поимот за модел на резервен состав кај нас главно од суштински аспект, е обврската за служење во резервниот состав и има основна цел: континуирано одржување на нужното ниво на војничка оспособеност на воените обврзници заради нивно полесно и поефикасно активирање на воените должности. Служењето во резервниот состав се остварува на два основни начини:

⁴ Речник на Македонскиот јазик III, Универзитетска печатница, Скопје, 1966, стр. 382

- прво во време на мир, со активно учество преку цивилните професии во градење граѓанското општество и на воените вежби и други форми на обука, преку што се врши подготвување, оспособување и организирање за вршење на воени и други должности во Армијата и други субјекти на системот на одбраната;
- второ, во време на војна, со извршување на предвидените војнички должности: водење на вооружена борба и борбени и други дејства за одбраната на Републиката;
- трето, со извршувањето на цивилните професии секојдневно се ангажират за одржување на безбедноста, мирот, почитување на човековите права и слободи и применување на толерантното однесување, разбирање во тензични состојби.

Воените обврзници во резервниот состав во Подрачните единици за одбрана (ПЕО) сега Одделенија за одбрана можат да бидат нераспоредени или распоредени во резервниот состав на АРМ, во силите на цивилната заштита (ЦЗ) сега Дирекција за заштита и спасување (ДЗС), во резервниот состав на Министерството за внатрешни работи или работна обврска во органите на државната власт, трговски друштва, јавни претпријатија, установи и служби.

На служење во резервниот состав како обврска за извршување подлежат воени обврзници кои го отслужиле воениот рок до денот на отслужување на воениот рок и според одредбите на овој закон ја регулирале обврската за служење на воениот рок на друг начин до денот на регулирање. Служењето во резервен состав трае до 55 години или во воена состојба претседателот на Републиката може да ја предложи обврската за служење во резервен состав до 60 години за мажи.⁵ Служење во резервен состав е последна завршна фаза од воената обврска која временски трае и најдолго. Воените обврзници во резерва за учество на воени вежби или на друг вид обука во текот на една година можат да бидат повикани максимум до 30 дена. Воени обврзници во резерва кои се распоредуваат во АРМ.

Воените единици на АРМ се пополнуваат со воени обврзници од постојниот и резервниот состав на АРМ. Со воените обврзници од резервниот состав се потполнуваат оние единици на АРМ кои согласно систематизацијата не се целосно професионализирани. Воените обврзници во резерва се распоредуваат во воена единица на АРМ врз основа на нивната воено-стручна оспособеност, стручни квалификации, физички и психички способности потребни за успешно извршување на должностите и задачите на кои се

⁵ Воениот обврзник во резервен состав е од отслужувањето на воениот рок до наполнети 55 години возраст. Бидејќи воениот обврзник воениот рок може да го отслужи на возраст од неполни 20 години, а краен рок за служење на воениот рок е до 30 години, тоа значи дека воениот обврзник во резерва може да биде во временски период од 25 до 35 години, за разлика од регрутот кој може да биде во временски период од 1 до 12 години и војникот кој може да биде со таков статус 3 месеци за време на служење на воениот рок.

распоредени во АРМ. При распоредувањето на обврзниците во резерва во воената единица на АРМ, исто така од особено значање е возраста на воените обврзници. Распоредувањето на резервните војници за потребите на пополнување на АРМ се врши до 35-годишна возраст. Војниците можат да се распоредуваат во АРМ и до 55-годишна возраст, но само за специфични воени евиденциски специјалности (ВЕС) како што се возачи на моторни возила и др. Резервните помлади офицери и резервните офицери (резервни воени старешини) се распоредуваат:

- На должност командир на одделение, вод и на нив рамни должности до 35 годиша возраст;
- На должност командир на чета (батерија) командир на баталјон (дивизион) и на нив рамни должности до 40-годишна возраст;
- На должност командант на полк, бригада и на нив рамни должности до 50-годишна возраст;
- На останатите команди и раководни должности во АРМ се распоредуваат резервни воени старешини до 55 -годишна возраст.

ПЕО вршат пополнување на АРМ со воени обврзници во резерва (војници, подофицери и офицери). За таа цел, Министерството за одбрана изработува план за потполнување на АРМ, а извод од планот за потполнување на АРМ доставува до ПЕО. Со планот за потполнување на АРМ што се доставува до ПЕО се регулираат роковите на потполнување и испраќање на единични картони на единиците на АРМ. Потоа се регулираат роковите на соопштување на воениот распоред на воени обврзници, изготвување на мобилизациски покани за распоредниот состав и други задачи со кои се обезбедува намерното и уредно потполнување на воената единица со активен и резервен состав. Изборот и потполнувањето на воената единица на АРМ со резервни офицери го вршат ПЕО според формацискиот состав на воената единица и во консултации на Секторот за цивилна одбрана-Одделението за резервен состав. По распоредувањето на резервните офицери во воената единица на АРМ, Секторот за цивилна одбрана еден примерок од персоналниот картон доставува до воената единица.

2.2.1 Класификација на основните типови на резервен состав

како дел од воената организација

Денес, како впрочем и во поблиското и во подалечното минато, егзистираат повеќе типови на резервен состав како дел на воената организација. Периодот на авторите кои се занимаваат со феноменот на резервениот состав како дел од воената организација, особено со класификацијата на истиот е различен. За д-р Ејуб Кучук најмодерен критериум во класификацијата на историските типови и облици на резервениот состав како дел од

воената организација е сопственоста на средствата за производство. Така, врз основа на приватна сопственост на средствата за производство, можат да постојат типови на воена организација кои се засновуваат на приватната сопственост на средства за воена дејност и на државната сопственост на средствата за воена дејност, во кои спаѓаат и армиите на модерните капиталистички држави.⁶ Врз основа на државната сопственост на средствата за производство можат да постојат воени организации кои се засновани на државна сопственост на средствата за воена дејност-армиите на етатистичките социјалистички системи и врз основа на општествената сопственост на средствата за производство, воени организации кои се засноваат на општествената сопственост на средствата за воената организација во првобитната заедница и во самоуправно социјалистичко општество.⁷

За д-р Жежи Вјатар најмеродавен критериум кој го определува основниот тип на организација на вооружените сили е начинот на пополнувањето. Така, постојат армии кои се пополнуваат од целокупното население, од редовите на еден-најчесто привилигиран општествен слој и наеминчки или професионални армии.⁸ Од аспект на ова во истражувањето како значајни се издвоени првите и последните армии, кои со оглед на начинот на потполнувањето и актуелноста, денес наоѓаат свое место и примена. Исто така, како значајна се издвојува и шемата во која е извршена систематизацијата на типовите на армии, со оглед на односот на составот спрема владејачката класа. Во тие рамки се наметнува поделбата на масовни и особено денес актуелни малубројни армии. Во малубројните армии составени од луѓе кои не се од владејачката класа, се издвојуваат професионалните армии. Ова доколку повеќе, бидејќи барањата што се поставуваат пред современата воена организација се поизразено го наметнуваат прашањето на професионализацијата. Оттука, искуството корисно ќе послужи во формирањето на конечната определба за прифаќање, односно неприфаќање на професионалниот како основен тип на вооружените сили. Адмиралот Бранко Мамула, како критериум го зема историското искуство и современото искуство и практиката, врз чија основа се темели конституцијата на трите основни модели на воено организирање моделот на класичната војска, моделот на милициска воена организација и комбинирањето на двата претходни модела.⁹ Како најпогоден го издвојува комбинираниот модел, кој според Мамула, обезбедува оптимални услови за спротиставување на малите и неразвиени земји. Емпириска верификација можеме да најдеме во периодот на Втората светска војна на просторот на поранешна Југославија и во периодот по Втората светска војна кај некои

⁶ Kucuk E., "Militarizam", Rad, VIZ, Beograd 1977, str. 56-57

⁷ Исто, стр.57

⁸ Vjatr J., "Sociologija vojske", Vojnoizdavacki i novinski centar, Beograd, str. 218

⁹ Mamula B., "Odbrana mailh zemja", Vojnoizdavacki i novinski centar, Beograd 1988, str. 234

земји кои се борат за социјално и национално ослободување. Но, проблемот со оптималниот модел настанува тогаш кога земјата ќе се соочи со внатрешни национални побуни и вооружени судири кои не ги претпоставува овој модел, а што се покажа како реалност на просторот на некогашна Југославија, тогаш оптималниот модел престанува да биде оптимален од што нашата земја треба да извлече значајна поука. Примерот на бившата СФРЈ пак од друга страна може да послужи како очигледен пример како факторите кои влијаат врз изградбата и организацијата на вооружените сили се правилно, односно неправилно вреднувани и врз основа на тоа конституираната територијална одбрана (резервен состав) како дел на воената организација која се покажа како подготвена да интервенира во новонастанатата внатрешно-конфликтна ситуација. Станислав Андрески како критериум за класификацијата на основните типови на воена организација го зема системот на субординација и кохезија и можностите на општеството за партиципирање на луѓе во војна. Оттука произлегуваат трибалниот, субтрибалниот, феудалниот, полис, конскриптивниот и ограничено професионалниот тип на воена организација.¹⁰

Како значајно од аспект на типологијата на воената организација денес, најзначајно место има ограничено професионален тип. Конскриптивниот егзистира во комбинација со професионалниот како професионално-конскриптивен воен систем. Морис Јанович го претпочита професионалниот како оптимален модел на воената организација денес, претпоставува цивилна супермација¹¹ и интегрирање на воената професија во општествените процеси.¹² Професионалниот модел е производ на влијание на низа фактори од кои посебно место и улога има техничко-технолошкиот развој. Соочени со феноменот на влијанието на овие два фактора, западните демократски земји уште од шеесеттите години ќе започнат со спроведување на воени реформи, при што како најприфатлив се издвојува професионалниот модел на воената организација.

Од шеесеттите години па до средината на деведесеттите настанаа крупни општествени-политички, економски и воено стратегиски промени. Како позначајни се издвојуваат промените кои настанаа во Југоисточна и Јужна Европа во земјите каде што се распадна реалсоцијалистичкиот систем. Со тоа како неминовност се наметна проблемот на избор на оптимален модел на воена организација. Факт е дека овие земји, меѓу кои и Република Македонија, се соочуваат со влијанието на мноштвото фактори од кои како

¹⁰ Andreski S., *Military Organization and Society* University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1968, p. 120-122

¹¹ Janowitz M., *The Professional Soldier, A Social and Political Portrait*, The Free Press of Glencoe A division of Crowell-Collier, Publishing Company, 1961, p. 424

¹² Исто, стр. 439-440

основни се наметнуваат социјалниот и техничко-технолошкиот и во врска со нив се наметнува полупрофесионалниот и професионалниот како оптимален модел на воена организација. Доколку се наметне на поблиското или подалечното минато, де факто се доаѓа до заклучок дека во ниту една општествено-економска формација не постоеле чисти типови на воена организација. Но, преовладувачкиот модел бил земен како репер при определувањето на основниот модел или тип на воена организација. Во таа смисла се говори за основните типови модели на воена организација денес, свесни дека постојат и многу други поттипови.

2.3 Резервните офицери, ’рбетот на резервниот состав-кус историски осврт и потребата од организираност на НАТО резервните офицери

Повеќето, но не сите НАТО нации се потпираат на употребата на резервистите чиј ’рбет се резервните офицери, а се како дел од нивната национална воена способност. Националните резервисти можат да бидат составени од различни категории на персоналот и единици кои се мобилизирани кога е потребно. Резервистот е секој ангажиран службено, маж или жена, нормално не со полно работно време, во службата кои можат да бидат повикани за привремени воени активнисти. Тие можат да бидат доброволци, поранешни регуларни воени лица или регрутни војници. НАТО нациите имаат различни периоди во структурирањето на нивните воени сили. Засновано на националната легислатива и резервниот систем, резервистот може да има задолжителна обврска да служи или пак служи на доброволна основа.

Зависно од националните потреби, резервистите можат да бидат распоредени со регуларни сили на различни операции. Резервистите, исто така можат да бидат употребени индивидуално или колективно, да преземаат должности од регуларните единици распоредени на одредени операции. Националната политика може да ги пополни регуларните единици со резервен персонал или во некои случаи резервни сили можат да се пополнат со регуларни единици.

Како и воениот персонал и одговорните членови на нивната заедница, резервистите се едни од вредните ресурси на НАТО. Во дополнение на нивното воено искуство, резервистите можат да ја зголемат вредноста и преку нивното цивилно искуство и блиските врски кои помагаат на НАТО нациите да се воспостават меѓу воените и цивилните општества. Многу резервисти имаат корисни вештини како што се медицината, инженерството, логиката, правото, стручњаци за странски јазици, јавни односи и информациски системи на менаџирање. Во исто време, воената служба враќа значаен бенифит на резервистите и работодавците. Подоцнежниот бенифит од водство на кое може

да се смета, образование и програми за обука обезбедени за резервистите, односно вршење должност, која директно трансферистички влијае на нивните цивилни професии и опкружување. Кога еднаш една нација ги обврзала резервистите на активна НАТО должност тогаш тоа е национална одговорност да се осигура дека индивидуалците се во можност да ги исполнат своите задачи со соодветни стандарди. Кога еднаш ова е постигнато не би требало да има рестрикции во врска со можноста на резервистите да ги претпостават (очекуваат) должностите во поддршка на НАТО мисиите.

ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ЦИОР, односно Меѓусојузничката конференција на резервните офицери (ЦИОР) е една меѓународна организација на здруженија на резервисти од државите НАТО членки. Нејзината задача е да ги развива врските помеѓу резервистите и воените власти на НАТО, да го поттикне воспоставувањето на врските помеѓу резервните офицери од земјите членки и да ги осигури дека должностите, правата, обуката и мобилизацијата се униформни, почитувајќи ги нивните различности и национални традиции. Од почетокот на ПЗМ Програмата, ЦИОР ја прифати задачата да се формираат организации на резервните офицери во земјите членки на ПЗМ. Соработката е од витален приоритет, бидејќи таа е најважна за меѓународната безбедност, мир и стабилност на сите земји членки.

Структурата на ЦИОР е формирана и изгласана во смисла на ротационо претседателство, а во Извршниот совет на ЦИОР, се вклучени-потпретседателското место кое е од земјите членки на ЦИОР, клучни комитети како и неколкугодишни настани кои промовираат, обучуваат, едуцираат и даваат професионален развој. Мандатот на претседателството е 2 години и истиот се пренесува - ротира на секоја земја членка. ЦИОР комитетите се составени од Комитет за одбрана и безбедност, Комитет за воена соработка, Комитет за воени натпреварувања, Правен комитет, Комитет за партнерство за мир и пошироко, Комитет за јазична академија, Комитет за зимски семинар и Комитет за работилница на млади резервни офицери.

Краткиот историски осврт за ЦИОР започнува во 1948 година, пред формирањето на НАТО, ЦИОР беше формиран како невладина, непрофитна организација на резервните офицери од Белгија, Франција и Холандија. Денес ЦИОР е составен од здруженија на резервните офицери од членките на НАТО. Неодамна неколку земји, поранешни членки на Варшавскиот пакт, почнаа да земаат учество во активностите на ЦИОР преку Програмата на ПЗМ. Некои земји во Африка и Јужна Америка, се ползуваат со можноста за размена на идеи. Структурата и начинот на работа е направен од 1998 година кога ЦИОР се реструктурираше за да ја подобри својата ефикасност и значаење. Новата структура му овозможува на ЦИОР да ги намали трошоците и во исто време да го зголеми членството

(види во Комисии и надлежности). Комисиите и комитетите ја делат работата која како и секогаш непосредно се однесува на новите предизвици на НАТО и ЦИОР активностите во контекст на Програмата ПзМ. Членството на ЦИОР, комисиите и комитетите ги проучуваат прашањата за резервните сили, без ограничување, вклучувајќи прашања за придонесот на резервните сили во хуманитарното право и Законот за вооружен конфликт, влијанието на проширувањето на НАТО врз резервистите и поддршката од работодавците на резервистите. Секако, делегатите продолжуваат со хармонизацијата (ускладувањето) на Статутите на резервистите во сите земји членки. За ЦИОР основна цел е одржување на меѓусојузничкиот дух на нејзините членки и нивно информирање во врска со развојот на НАТО и неговите активности.

Исто така, таа има за цел да дава придонес за организацијата, управувањето и обучувањето на резервните сили за земјите членки на НАТО, да ја подобри нивната мотивација, можностите, соработката и заемната доверба, преку програма за меѓусебна и заедничка обука. Од друга страна ЦИОР одржува тесни врски со соодветните национални безбедносни мировни и одбранбени организации вклучувајќи ги и воените органи на НАТО. Таа истовремено развива и одржува меѓународни контакти со резервните офицери. Нејзините членови се активни во професионалните, деловните, индустриските и во политичките кругови во нивните земји. Само нивното комплементарно дејствување, како што покажува историјата дава гаранција за поединечен придонес за јавното разбирање на НАТО и зацврстувањето на поддршката на јавноста во нејзината политика.

Делегатите се состануваат двапати годишно, на летниот конгрес и на конференцијата во зима. Годишниот конгрес на ЦИОР се одржува во земја членка, трае пет дена во јули или август. Секогаш тој вклучува и воено натпреварување и работна група за млади офицери, семинар на младите резервни офицери. Меѓусојузничката конференција на медицинските резервни офицери (ЦИМОР) и Комитетот на националните резервни офицери (НРФЦ, составен од национални претставници одговорни за резервните сили) ја користат можноста да одржуваат нивни конгреси во исто време и исто место. Конференцијата во зима трае три дена и вообичаено се одржува во февруари во Штабот на НАТО во Брисел, Белгија. Секако, конгресите на ЦИОР се отворени за сите офицери од Резервата кои се регистрираат како неофицијални делегати. Исто така, земјата домаќин планира активности за овие офицери. Статутарно ЦИОР своите активности секогаш ги остварува преку комисии и комитети со пропишаните надлежности дадени во следниот прилог:

Комисии и надлежности

<i>Одбрана безбедност:</i>	<i>Цивилно-воена соработка:</i>	<i>Комуникации:</i>	<i>Натпреварување:</i>
- Политика и Закон за војна; - Мобилизација и демобилизација; - Одржување и зачувување на мирот; - Регрутирање на резервните сили; - Семинар на младите резервни офицери.	- Хуманитарни мисии; - Помош на цивилните власти; - Врска со ЦИОР.	- Запознавање на јавноста со НАТО; - Запознавање на јавноста со ЦИОР; - Интеракција со демократските процеси; - Методи на комуницирање - вклучувајќи водење на страница на Интернет.	- Правила за годишно натпреварување; - Организација и реализација на годишно воено натпреварување.
Комитети и надлежности			
<i>Правен комитет:</i>	<i>ПзМ комитет:</i>	<i>Поткомитет за стратезиско планирање:</i>	<i>Извршен комитет:</i>
- Воено право; - Правни проблеми; - Поддршка на работодавачот; - Заштита на вработените; - Правно такмичење.	- Воспоставува врски со земјите членки на ПзМ; - Помага во формирањето на нови здруженија за резервисти.	- Ги презентира рамките и се фокусира на развојот; - Ги оптимизира организацискиот систем; - Обезбедува насоки за дневно одлучување; - Обезбедува метод за проценка за напредокот.	- Ги надгледува сите активности на ЦИОР.

Во делокругот на работа примарна задача на ЦИОР е да ги подржува поставките на МЦ 248 и продлабочено се насочува во дополнителни области како што е забележано подолу. Од време како според потребите тие можат да се преразгледаат или ревидираат, а тие се следните:

- Одбрамбената политика на НАТО;
- Партнерството за мир (ПзМ);
- Воени натпревари;
- Семинари и работни средби на младите резервни офицери;
- Мисии за хуманитарна помош;

- Поддршка на работодавачот;
- Поддршка на семејствата;
- Мобилизациски прашања;
- Прашања од демобилизацијата;
- Помош на цивилните власти;
- Помош на цивилните заедници (општествени заедници, м.з.);
- Прашања од аспект на резервните офицери за градење и зачувување на мирот и безбедноста, почитување на човековите права и толеранцијата;
- Јавно мислење;
- Медицински ресурси.

Овие иницијативи се предаваат на Комисиите и посебните комитети на ЦИОР, наречени како работни тела.

ЦИОР е како меѓусојузничка и заедничка конференција со седиште во Брисел. До денес сите национални асоцијации на резервните офицери на НАТО членките му се имаат придружено на ЦИОР како и другите земји кои учествуваат во програмата Партнерство за мир. Оваа организација сега репрезентира повеќе од 1,2 милиони резервни офицери. Нејзините цели се да го одржува меѓусојузничкиот дух помеѓу резервните офицери и да им овозможи информации за моментите во НАТО прашањата, развој и активности. Главни задачи и мисија на ЦИОР е да се изразува со можноста да биде советник на НАТО што значи способност, информатор на јавноста, изразено преку видливост и одржување на пријателството и другарството помеѓу нациите со постојано изразена (лојалност).

Мотото на ЦИОР е: МОСТ на НАТО кон јавноста!

Меѓусојузничката конференција на медицинските резервни офицери којашто е основана 1947 година е соработник со ЦИОР. Се состои од претседател и Секретаријат, 16 национални делегации, секоја предводена од претседател, комисии вклучени во ЦИОР прашања во кои сите НАТО нации можат да бидат претставени со перманентен претставник во НАТО. Постојат, исто така Меѓународен воен штаб, Меѓународен штаб на ШЕИП офицери за врска кои се вклучени во ЦИОР бизнисите.

ЦИОР е независна организација која има овластување да воспостави сопствен статус, улога и процедури.

ЦИОР е призната од страна на НАТО преку МЦ 248 за односите помеѓу НАТО и ЦИОР кој се одобрени 1976, а ревидирани 1982 година.

2.3.1 Дефинирање на одосите помеѓу НАТО и ЦИОР

Дефинирањето на односот помеѓу ЦИОР и НАТО е со поглед свртен кон:

- Охрабрување на националните власти со цел подобрување на потенцијалот на резервните сили за заедничка НАТО одбрана во новите мисии;
- Помогнувачка и охрабрувачка партиципација на резервистите во НАТО активностите.

Подобрување на НАТО разбирањето за ЦИОР и поддршка на целите, задачите и можностите на ЦИОР.

2.3.2 Цел и задачи на ЦИОР

Додека признаените резервни сили се значајни за членките на НАТО нациите, заради што ЦИОР ги има следните задачи во релација со НАТО кои се однесуваат за:

- Да се подобри НАТО разбирањето на целите и активностите на ЦИОР преку информирање на НАТО властите со периодични брифинзи во Воениот комитет и обезбедување на брифинзи на секој курс спроведен на одбрамбениот колеџ на НАТО. Слични брифинзи треба да се организираат и обезбедат во НАТО штабот и потчинетите тела;
- Да се зголеми соработката помеѓу НАТО и ЦИОР;
- Преку процедурални совети од перспектива во одбраната на НАТО и во операции надвор од член 5;
- Преку обезбедување на активна партиципација на НАТО штабот и командирите на ЦИОР семинари и други работни сесии;
- Да се придонесе во подобрување на сознанијата на НАТО властите во врска со резервните сили и улогата на резервните сили во заедничка НАТО одбрана и новите мисии, особено ЦИОР перспективата.

Да се примени знаењето на ЦИОР за резервните прашања во рамките на секоја земја членка со цел да се инспирира развој во организацијата, администрацијата и социјалните аспекти, каде е можно на резервните сили и особено на резервните офицери.

ВРСКАТА ПОМЕЃУ НАТО И ЦИОР се изразува во соработката помеѓу НАТО и ЦИОР и треба да се развива преку политичко водство на меѓународниот штаб. Канцеларијата за информацијата и прес на МШ (Меѓународен штаб) е точка на контакт за сите прашања различни од воените, вклучувајќи генерално водство и информации. Меѓународниот воен штаб е контакт помеѓу воениот комитет и ЦИОР за воени прашања. Овие точки на контакт исто така работат и како извор на информации и совети на НАТО членките. Соодветни капацитети (просторни, технички и човечки ресурси) се обезбедени во рамки на областа на меѓународниот воен штаб за перманентниот претставник на

НАТО и ЦИОР штабот. Нормално еднаш годишно претседателството на ЦИОР го брифира Воениот комитет за активностите на конференцијата.

ОДНОСИТЕ ПОМЕЃУ НРФЦ И ЦИОР се со споделување заеднички интерес во обезбедување квалитет на резервни сили во пристапувањето на националната политика за резервистите. Работата на секоја од овие организации во рамки на нивната почитувана улога за поддршка на НАТО треба да биде комплиментарна и да се остварува во партнерски дух. НРФЦ обезбедува соодветна поддршка и совети за ЦИОР со цел да му помогне во активностите и поддршката во целите на Алијансата и го советува Воениот комитет во координација со актуелните НАТО протоколарни документи. Поддршката се состои во дополние за обезбедување на капацитетите во рамките на Меѓународниот воен штаб за постојаниот претставник во ЦИОР, НАТО ќе продолжи да обезбедува поддршка за ЦИОР состаноците и други активности.

2.3.3 Обука и подготвеност на ЦИОР

Со цел резервните единици или индивидуалци да се распоредат за поддршка на националните или НАТО операции, многу е важно тие да бидат обучени и после соодветна подготовка да бидат подготвени да извршуваат воени операции кои им се поставени. Консеквентно, националната политика за обука треба да се стреми да го подготвува резервниот персонал за да по соодветно време на подготовка тие да бидат исто така добро подготвени како и регуларниот персонал, особено ако нациите планираат да ги употребат своите резервни сили во поддршка на НАТО.

Резервистите треба да го заменуваат активниот персонал или да ги зајакнат-засилат активните единици и резервните сили треба да ги заменуваат или засилуваат активните единици во НАТО мисиите, само кога тие се способни да ја постигнат бараната подготвеност на државите. Програмите за обука за индивидуални и колективни тренинзи кои овозможуваат резервистите да се соочат со подготвеноста на државите се засновани на националната (државна) експертиза, искуство и да ја задржат целокупната, национална одговорност.

Секоја постоечка едукативна или програма за обука насочена кон подобрување на индивидуалните и заеднички вештини на регуларниот воен персонал би требало да биде пристапна и за резервистите според националните (државните) правила и процедури. Според државните приоритети земјите членки треба да ја охрабруваат партиципацијата на резервистите во заеднички и комбинирани (мултинационални) индивидуални тренинг-можности преку размена на информации за можност од релативни индивидуални програми

за обука. Соработката во заедничките индивидуални проекти за обука може исто така да биде проширена и на ПзМ нациите или државите.

Во операциите неколку НАТО нации ги имаат ангажирано резервистите во националните и комбинираниите мисии заедно со регуларниот персонал. Денес сè повеќе и повеќе резервистите учествуваат во хуманитарни и други операции за поддршка на мирот и безбедноста. За персоналот во распоредените единици и персоналот, поддршката на штабовите или командните места, оперативното опкружување овозможува непроценлива школа на искуство и за регуларниот и за резервниот персонал. Не постои некаква замена за искуството кое се стекнува и појавува на терен. Резервистите може да ги исполнат државните побарувања на ниво на единици или на командно ниво дополнително, специјализираните резервисти чии квалификации можеби не би биле достапни во регуларните единици или штабови, се од круцијално значаење за НАТО, особено во контекст на новите мисии.

НАТО-ЦИОР СЕ КАКО СОВЕТОДАВНИ И ОРГАНИЗАЦИИ ЗА ПОДДРШКА ПО ПРАШАЊАТА НА РЕЗЕРВИСТИТЕ. ЦИОР е независна конфедерација на национални резервни офицери-асоцијации. ЦИОР е призната од страна на НАТО според МЦ 248/1 со задачи за обезбедување совети во наменската примена на резервистите, континуирано подобрување на знаењето (осознавањето) на НАТО властите во врска со националните резервни сили и инспирирање на секоја нација членка во развојот на сопствените резервни сили. НРФЦ (комитет на националните резервни сили) служи-службува и формално како признат НАТО комитет според МЦ 392 да обезбеди политички совети за резервните прашања на воениот комитет и неформално како форум за дискусија по прашања од заедничка корист на “терен” на резервните сили и резервниот персонал. НРФЦ обезбедува соодветни совети и поддршка за ЦИОР со цел да му асистира во активностите во поддршка на целите на Алијансата и совети за воениот комитет во координација со актуелните НАТО протоколарни документи.

НРФЦ и ЦИОР секогаш споделуваат заеднички интерес во обезбедување квалитет на резервните сили, во пристапноста на државната политика за резервистите. Работењето на овие две асоцијации е секогаш во рамките на респектирачката улога за поддршка на НАТО, која е комплетирана и остварена во духот на партнерството, особено каде што се потребите за поддршка на резервистите. Расположливоста на резервистите било за НАТО мисии или за нивни периодични обуки зависи од многу фактори како што е политичката волја, општествено охрабрување и помош и поддршка од работодавците. Националната легислатива или националното законодавство треба да се бара не само прашањата во врска со статусот на резервистите и нивните обврски, права, социјални и воени бенифиции, туку,

исто така да ја покрива и поддршката од семејството и заштитата при работа во рамките на цивилната професија.

Особено со активната поддршка од работодавците било на национално или мултикултурно ниво резервистите во ваков случај се во подобра положба да се соочат со нивните задачи за обука и да придонесат на основа на половично работно време за подобрување на безбедносните операции на државите. Програмите за поддршка на работодавците ја подпомогнуваат цивилно-воената координација и соработка. Државите се охрабруваат да развијат програми за поддршка од работодавците насочени кон нивните специфични култури и програми. НАТО властите имаат можност да играат важна и активна улога преку претставување на „погледите“ на сите нации во Алијансата на меѓународно ниво било кога ова да е потребно. Битниот микс од воените и цивилните вештини на резервистите не само од голема корист за Алијансата во поддршка на НАТО мисиите и особено во хуманитарните и операциите за поддршка на Босна, Ирак, Авганистан туку, исто така и за резервистите и за нивните работодавци.

ГЛАВА 3

3. НАЦИОНАЛНО-ИСТОРИСКОТО ИСКУСТВО НА МАКЕДОНСКИОТ НАРОД ЗНАЧАЈНО ЗА АКТУЕЛНАТА ОРГАНИЗАЦИЈА НА РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ

3.1 Местото и улогата на военото старешинство низ призмата на позначајните востанија на македонскиот народ во времето на националниот препород

Создавањето на македонската држава, на македонската војска и на воената вештина е долг процес исполнет со постојана борба и стермеж кон повисоки облици на организација. Посебноста на македонската нација произлегува од повеќевековното постоење како посебен словенски народ и има свој еволутивен развој кој ја остварува својата цел посебно со периодот на националното будење. Почетокот е од античкиот период, особено од времето на Филип 2 и Александар Македонски кои извршиле силно влијание врз традицијата, врз културата и воопшто врз воената територија и вештина на македонскиот географски и етички простор. Тие потоа биле присвојувани како традиција, култура, па и мит во сите форми и облици на создавање на македонската држава и на македонската војска. Со векови се пренесувало од колено на колено дека македонскиот народ може да доживее пораз, но не може да биде покорен. Се создавал митот за Филип 2 и за неговиот син Александар Македонски, па врз таа слава и тие традиции кај македонскиот народ како клетва се вкоренило сознанието дека македонското име нема да загина. Военото старешинство во македонската историја корените ги влече уште од најраната појава на македонската војска што ја создал Филип 2 во средината на 4 век п.н.е. Филип 2 ја обликувал македонската војска во конфронтација со непријателите врз основа на реалните согледувања на можностите на неговата војска во борбата со противникот. Притоа, имал предвид две традиции:

1. да го продолжи стариот начин на организирање и вооружување, при што бил зависен однадвор;
2. да создаде нова оригинална воена организација врз основа на сопствените искуства и традиции.

Филип 2 се определил за создавање оригинална македонска воена организација и воена вештина. Поради тоа извршил реформа на војската што ја наследил, ја формирал тешката фаланга, го развил оружарството и го започнал организирањето на военото

школство.³⁹ Тој го формирал првото воено-политичко училиште, односно специфичната македонска воена академија во која ги ангажирал најпознатите филозофи и најдобрите генерали и така обединувајќи ги науката и обуката, територијата и практиката, започнал да ги создава македонска воена сила и моќ. Единствениот воен гениј што го познава воената историја, Александар Македонски, син на Филип 2 и другите кои произлегле од македонското воено училиште, ја пренесувал силата на македонската војска низ сиот свет низ повеќегодишната историја. Врз значењето и умешноста на Филип 2 и на Александар Македонски започнало создавањето на македонска држава, на нејзината војска и на македонската воена вештина. Славата на македонското воено старешинство со години и со векови опстојувала на македонскиот географски и културен простор и се пренесувала на генерациите без оглед на воените и економските миграциони движења. Геостратегиската положба на Македонија постојано била привлечна за средновековните империи. Но, македонскиот народ тежнеел за создавањето сопствена држава. Обединувањето на Славините под водство на Хаџон и неговите борби за освојување на Солун, поставувањето на Методиј за војвода и кнез на Струмичко-брегалничкото кнежество⁴⁰ и создавањето на средновековната македонска-Самоилова држава, силно ги збогатиле македонските борбени и слободарски традиции, го развиле културниот живот и го зголемиле македонскиот патриотски дух. Самоиловата воена организација и неговата воена вештина ја продолжиле славата на македонската војска.⁴¹ Самоил следејќи ги традициите на античките Македонци, успеал да создаде македонска држава речиси во истите граници со државата на Филип 2. Трагичниот крај на неговата војска и бројните востанија потоа сведочат за непокорливоста на македонскиот народ, за опстојувањето и за борбеноста во многу тешки услови. Османлиското навлегување за македонскиот народ претставува ново петвековно владеење на туѓите освојувачи. Меѓутоа, славното минато, нетрпеливоста и непокорноста и особено љубовта кон слободата кај македонскиот народ предизвикувале револт и буни па се појавиле ајдутите како народни бранители и потоа војводите како востанички водачи. Тие, ајдутите и војводите во услови на непостоењето македонската држава ја преземале улогата на народни водачи, на лидери кои го воделе народот во борба за слобода. Така, го зачувале и го збогатиле континуитетот на македонските борбени традиции. Непокорноста и нетрпеливоста се изразувале преку

³⁹ Наде Прошева, "Студии за античките Македонци", Скопје, 1977, стр. 40-56

⁴⁰ Бранко Панов, За Методијево словенско книжество и создавање на „Закон судни лидер..36, “Кирило-Методијевскиот период и традициите во Македонија”, МАНУ, Скопје, стр. 290

⁴¹ Стјепан Анатолјак, “Средновековна Македонија”, Том 1, Скопје, 1985, стр. 320-335

појавата на бојните буни, а во втората половина на XVII веќе се појавило и првото организациско народно востание, познато под името на својот водач како Карпошово востание. Водачите на ова востание биле снабдени со униформа од австриската војска, а внатрешното уредување било организирано, според австриски модел, по капетаниите.

Според некои извори, Карпош бил прогласен за крал од Куманово, а раководителите на капетаниите се нарекувале капетани.⁴² Најверојатно од македонското колективно паметење, што кај народот се пренесувало преку многубројните песни, потекнува и зборот капетан, со што се означува главна личност.

Учеството на Македонскиот полк во Украина е по завршувањето на Карпошовото востание, тогаш во Македонија теророт, исламизирањето, прогонот и злосторствата уште повеќе се зголемиле. Поради тоа, десетици илјади македонски христијански семејства биле принудени да се иселат од Македонија. Етничкото чистење особено било извршено во Западна Македонија, по што христијанското население предводено од владиката Арсение Чарноевик се преселило во Австрија, односно денешната Војводина. Австриската власт ценејќи ги високите воени вредности и борбени искуства на македонскиот народ Македонците главно ги ангажирала во своите гранични единици. Многумина од нив добиле високи офицерски чинови, а некои станале и генерали. Меѓутоа по избегнувањето на насилното исламизирање австриската црква го започнала католизирањето на православните христијани. На тој процес, особено се спротиставувале македонските офицери во австриската војска. Оттогаш започнала борбата на македонците офицери во странските армии за македонскиот народен, односно национален идентитет. Иван Хорват, со потекло од Преспанскиот регион, чиј татко бил учесник во Карпошовото востание, како мајор на австриската војска испратил барање до австриските и до руските власти, поради католизирањето на христијанското православно население, да му овозможат преселување во православна Русија. Руската царица Елисавета Петровна и австриската царица Марија Терезија на 5 јуни 1571 година потпишале договор со кој преселувањето на православно население било извршено во Украина. Главни организатори на преселбата биле Иван Хорват, рускиот амбасадор во Австрија-Бестужев и браќата Никола, Годор и Јован Чомбе, по потекло од Охрид. Во Украина бил формиран “Македонски коњанички маневриски полк” на чело со Александар Димитриев исклучително од македонското население. Македонскиот полк броел околу четири илјади лица, а се разликувал од другите

⁴² Иван Катарациев, “Ајдутското движење и Карпошовото востание во XVII век”, Скопје, 1958, стр. 25-30

доселенички полкови по униформата и имал сопствено знаме и грб преземени од “Стематографијата” на Х. Жефаровиќ.

Во списоците на единиците на овој полк се наведени како Македонци, од кои голем број добил генералски чинови во руската армија и биле распоредени на соодветни командни должности низ цела Русија.⁴³

Во периодот до Втората светска војна, односно во почетокот на 19^{ти} век се засилила ослободителната борба на македонскиот народ што претставувало продолжение на претходните буни и на Карпошовото востание. Многубројните Македонци се вклучувале во војските на други држави што војувале против Османлиското царство. Историјата забележала дека многубројни Македонци станале офицери на австриската и на руската војска, со надеж дека со нивна помош ќе ја ослободат Македонија. Во тоа време на Балканот, па и во Македонија под влијание на западните револуционерни движења многу актуелна била идејата за ослободување на христијаните од османлиско владеење. Од Русија продирала панславистичката идеја и идејата за создавање една православна држава на Балканот. Поттикнати од овие идеи и поради големата љубов кон родниот крај и татковината Македонците заминувале во соседните држави, кои често војувале со Турција, и таму завршувале воени училишта со цел во одреден момент да го организираат македонски народ за борба за слобода.

На тој начин започнало да се развива македонското воено старешинство во странските армии. Некои од овие офицери подоцна се враќале во Македонија и станале водачи на македонските ослободителни востанија. Продирањето на револуционерните и на ослободителните идеи на Балканскиот Полуостров во почетокот на 19^{тиот} век го предизвикале Првото српско востание во 1804 година. Повикот на водачите на востанието Македонците го сфатиле како почеток на заедничка борба за целосно ослободување на Балканот од османлиското владеење. Поради тоа, во неговото организирање, во борбите и особено во воената дипломатија учествувале многубројни Македонци. Браќата Велчо и Кузман Жика од Мариово учествувале во Австро-турската војна во 1788-1791 година. Поради заслугите во таа војна Велчо добил чин капетан на околиците на Скопје, Кичево, Охрид и Велес и заминал во Србија. Велчо станал главен командант на тврдината Делиград, а по неговата смрт во 1807 година командата ја презел неговиот брат Кузман. Во познатиот бој на Мишар се истакнал македонецот Јанко Поповиќ од Охрид кој потоа станал востанички војвода. Петар Чардаклија од селото Леуново, во тоа време капетан во

⁴³ Александар Матковски “Македонски полк во Украина”, Скопје, 1985, стр. 70-75

австриската војска, на повик на водачот на востанието, Караѓорѓе Петровиќ, веднаш му се приклучил на востаничкиот штаб и дал силен придонес во организирањето и во борбите на востанието. Поради дипломатските способности, по одлуката на Караѓорѓе Македонецот Петар Чардаклија бил одреден за предводник на српската депутација која била испратена во Петроград да бара помош за востанието од Русија. Во 1805 година Чардаклија бил избран за член на Управниот српски совет. Во Првото српско востание од Македонците особено се истакнал Петар Ичко од селото Катраница, околија Кајлари, денес Егејскиот дел на Македонија. Овој истакнат Македонец владеел со турскиот, грчкиот, српскиот и со сите европски комуникативни и актуелни јазици. Неговата говорна вештина била чест да ја следат и најпознатите учители, офицери, трговци и свештеници. Тој бил турски драгоман (преведувач) во претставништата во Берлин и во Виена, потоа станал сердар кај молдавскиот кнез Мурузија, а непосредно пред востанието станал трговски конзул во Белград. На повикот на Караѓорѓе, Петар Ичко се вклучил во организирање на востанието. Во Србија владеело милсењето дека само Ичко може да ја доведе состојбата до смирување. По одлука на Управниот совет Петар Ичко бил одреден за главен преговарач со османлиската влада. Искористувајќи ги востаничките успеси кај Делиград од јуни 1806 до јануари 1807 година, преговорите завршиле со тоа што Србија добила полуавтономен статус, а овој договор е наречен Ичков мир. Успесите и славата на овие Македонци постигнати во Првото српско востание во 1804 година се проширувале и во Македонија. За нив се зборувало насекаде, особено во нивните родни краеви, а тоа имало силно влијание на градењето на македонските борбени и слободарски традиции и во учеството на Македонците во идните антитурски востанија и војни.

Многу македонски офицери–херои учествуваа и во грчкото востание.

Идејата за заедничка борба на балканските народи против османлиското владеење во втората половина 19^{-тиот} век добила организиран карактер. Група грчки емигранти се состанале во Одесеа, Русија и ја формирале организацијата “Фелики Хетерија”, односно Друштвото на пријателите. Тие имале планови да организираат востанија во Србија, Бугарија, Тракија, Македонија и Грција. Во 1818 година биле одредени лица– полномошници на “Фелики Хетерија” наречени “апостоли” кои ќе го организираат востанието во одредените области. За апостол на Македонија бил избран Јован Фармек (ис), роден во Македонија. На 22 февруари (6 март) 1821 година Александар Ипсиланти, руски генерал од влашко потекло го објавил востанието во Романија и веднаш потоа наредил да се испратат апостоли, специјално во Македонија, т.е. во Солун. Меѓу најблиските соработници во Ипсиланти биле браќата Димитар и Павел Македонски. Во

Романија востанието било задушено. Но, набрзо започнало востанието во Грција, на Пелопонез. Поради програмата на “Фелики Хетерија” и со оглед на близината и надежите дека востанието ќе се прошири и во Македонија, во грчкото востание масовно се вклучувале и Македонците. Меѓу најистакнатите бил Марко Бочварот од околината на Воден. Овој Македонец толку се истакнал со борбените заслуги и организаторските способности поради што претседателот на привремената влада на Грција, Маврокордато, во август 1823 година напишал повелба со која Марко Бочварот бил поставен за главен командант на грчките востанички сили. Тоа предизвикало негодување кај грчките војводи, па Бочварот ја искинал повелбата и рекол “Утре оној што заслужува ќе ја земе повелбата пред непријателот”. Во еден јуриш кон турските сили, на 8 август 1823 година, Марко Бочварот на чело на еден одред од 350 Македонци, им повикал на своите соработници: „Напред браќа, по мене, ако ме изгубете одете кон шаторот на пашата, таму ќе ме пронајдете.“ Приквечер со еден дел од својот одред Марко Бочварот навлегол во турскиот логор и непосредно пред шаторот на пашата бил убиен. На 10 август 1823 година неговите другари го погребале во црквата во Мисулунги. За јунаштината, подвизите и чувствата на Марко Бочварот пишувале Жил Верн, Пуквил и многу други поети и писатели, но вистината ја овековечил лордот Џорџ Бајрон, најголем поет меѓу поетите. Тој бил учесник на грчкото востание и соборец на Бочварот. Во 1824 година, тешко ранет, ја искажал последната желба дека сака да биде погребан покрај Марко Бочварот, најсилниот јунак што неговите очи го виделе. Со сите почести таа желба била исполнета. Телата на Марко Бочварот и лордот Џорџ Бајрон, едно покрај друго и денес почиваат во црквата во Мисулунги, меѓутоа на гробот на Марко Бочварот пишува Маркос Боцарис.

3.1.1 Военото старешинство во Разловечкото и Кресненското востание

Македонците во Белград, поттикнати од љубовта кон татковината започнале да ја развиваат идејата за ослободување на Македонија со сопствени сили. Ослободителната борба Димитар Поп Георгиев-Беровски ја започнал со подготовките на Разловечкото востание. Организационите подготовки и плановите за конкретните борбени акции Беровски ги вршел со Арсени Констанцев учител од Ново Село, Штипско и други. Востанието започнало на 8 мај 1876 година во селото Разловци. По почетните успеси Турците ангажирале силна војска и востанието било задушено. Репресивните мерки се зголемиле со што животот на македонскиот народ станал уште потежок. Димитар Поп Георгиев-Беровски ја продолжил воената и револуционерна дејност и ослободителната борба и во наредните две години со тоа што со својата чета нанесувал загуби во заднината

на турската војска во време на Српско-турската и на Руско-турската војна. Поради незадоволството од одлуките на прелиминарниот Сан-стефански договор со кој Македонија влегла во рамките на Бугарија и од решенијата на Берлинскиот конгрес, со кој повторно била вратена во рамките на Османлиската Империја, во октомври 1878 година Беровски го организирал и го предводел Македонско-кресненското востание. Тој го формирал Македонскиот востанички комитет, го именувал востанието како Македонско, со што го одредил неговиот политички карактер, и учествувал во донесувањето на Правилата, односно на Уставот на македонскиот востанички комитет во кој, покрај другото, било определено дека целта на македонското востание не е никаква тајна, таа е ослободување на Македонија, а востанието кое сега уште е локално, треба да се прошири низ сета Македонија. Со оглед на тоа дека бил искусен воен старешина Димитар Поп Георгиев-Беровски ја организирал македонската востаничка војска според принципите и начелата на военото организирање.

Со правилата (Уставот) во одделот Воените правила за македонската војска, биле регулирани односите на македонската војска во следните области: организациско-борбена, безбедносно-заштитна, материјално-снабдувачка, дисциплинско-казнена и односите кон народот, кон непријателот и други прашања поврзани со устројството на македонската востаничка војска. Формацискиот состав, раководењето и командувањето, правата и должностите и другите прашања биле детално регулирани со Правилникот. Македонската востаничка војска се состоела од редовни востанички сили и од силите на теренот. Редовните востанички сили биле составени од востаници-доброволци, ајдутски дружини и од учесници во Српско-турската и во Руско-турската војна. Силите на теренот се состоеле од месното население, организирано по принципот на селска милиција. На чело на македонската војска се наоѓал Востаничкиот штаб, а началник на штабот бил Димитар Поп Георгиев-Беровски.

Дејствувањето на Војводата Иљо - Малешевски е симбол на македонската борба и на военото старешинство. Во историјата на македонското воено старешинство особено е значајна воената дејност на Иљо Марков - Малешевски. Тој не завршил воено училиште, но поради своите лидерски и воинствени способности водел битки и боеви, организирал востанија, командувал со оперативни воени единици и вршел највисоки војводски функции. Без оглед во чија војска учествувал неговата постојана униформа била малешевска народна носија, на тој начин го изразува патриотизмот и љубовта кон

Македонија. Иљо Малешевски воената дејност ја започнал уште во средината на 19^{тиот} век. Македонскиот народ го нарекувал „горски цар“ син на кралот Марко.⁴⁴ Од појавата на Иљо Малешевски во македонското ајдутство, под неговото војводство, ајдутството добило организиран партизански карактер, ајдутските дружини се формирале слично на партизанските чети, а тактиката прераснала во партизанска вооружена борба.⁴⁵ Својата чета ја формирал од 15 луѓе, сите одбрани. Тој бил војводата, а во составот имал барјактар кој бил и заменик на војводата, писар, курир, обезбедил и знаме од сура и сива боја, по потреба обезбедувал лекар и поп и речиси во секое село имал јатаци. Располагал со сопствен печат со напис „Капетан Иљо Марков“. Без оглед што веќе станал легендарен војвода Иљо Марков ја следел македонската военостарешинска традиција. Поради тоа сам се нарекол капетан и тоа го напишал во својот печат. Народот, без оглед на верата, го прогласил за народен заштитник, а влијаејќи со силата и моќта на авторитетот Иљо војводата не доживеал ниту едно предавство. Кога станал славен, бугарските новинари пишувале за бугарскиот војвода Иљо Марков од западните предели на Бугарија, а српските го нарекувале војвода Иља Марковиќ из Старе Србије. Организаторите на општото балканско востание Илија Гарапанин, Стојан Верковиќ, Г. С. Раковски и Никола Христиќ го одредиле Иљо Малешевски за главен организатор на востанието во Македонија. Меѓутоа, поради борбите во Белград што започнале по настаните кај Чукар Чешма во 1862 година, до општо балканско востание не дошло. Во текот на тие борби дошло до раздор меѓу Иљо Малешевски и Раковски. По тој настан, Јосиф Ковачев од Штип, кој учел за поп, ги собрал Македонците и ја формирал македонската легија во Белград од околу 700 луѓе со надеж дека со нив ќе тргне за Македонија да го крене народот во борба. Обуката во тактика и во стрелештво ја вршел лично војводата Иљо. Со оглед на тоа дека командувал со три легии таа функција е соодветна на чин бригаден генерал. Круната на сите особини на Иљо Малешевски била неговата неисцрпена љубов кон татковината и кон човечноста воопшто.

Следејќи ги организаторските и востаничките способности на Иљо Малешевски, но и слободарските традиции и љубовта кон татковината на другите Македонци во Србија, руските конзули во Пловдив Н. Геров и во Битола Михаил Хитрово, како и руските конзули од Белград, Цариград, Одрин и особено грофот Игњатиев, кој раководел со сесловенските комитети во Русија, влијаеле Македонците во Србија да се вклучат во

⁴⁴ Јован Хаџи Васиљевиќ, „Иљо војвода-Малешевски (1805-1898)“, Скопје, 1935, стр. 4

⁴⁵ Записките на Христо Н. Македонски, Софија, стр. 28

Српско-турската војна во 1876 година. Мобилизирани биле околу 820 Македонци со кои командувале Иљо Малешевски и Христо Македонски. Српско-турската спогодба била потпишана во летото 1876 година, а во април 1877 година започнала Руско-турската војна. Руските конзули го засилиле влијанието врз Македонците, а тие, пак, верувале дека силната војска на Русија ќе помогне да се ослободи и Македонија. Поради тоа како доброволци се пријавиле највлијателните Македонци Иљо Малешевски, Ѓорѓи Пулевски, Глигор Огненов, Стојан Везенков, Иван Робев, Димитар Трифонов, Ѓорѓи Антонов и други. Сите овие се собрале во Кишињев-Молдавија и формирале македонски доброволни чети, секоја од околу 60 борци, со команден кадар главно Македонци. Вкупната бројка изнесувала околу илјада Македонци. Меѓу најзаслужните Македонци, воени старешини во Руско-турската војна, бил Константин Везенков, родум од Крушево. Најтешките задачи, т.е. извидувањето, пробивањето и продирањето во внатрешноста на турската војска секогаш го вршеле македонските чети. По ослободувањето на Бугарија и по пристигнувањето на линијата Кустендил-Горна Цумаја (денес Благоевград), односно до границата со Македонија, руската војна била запрена. На таа линија, на 3 март 1878 година бил потпишан прелиминарниот Санстефански договор со кој формално Македонија, освен Солун влегла во рамките на Бугарија, а фактички останала под Турција, бидејќи руската војска дошла само до нејзините граници. Македонските војводи, иако поради храброста и заслугите биле наградени од рускиот император со ордени за храброст и со високи воени чинови, всушност, биле разочарани поради одлуката на кнезот Николај Николаевич по потпишувањето на руско-турското примирење, руската војска да не навлегува во Македонија. Иљо Малешевски ги собирал другите македонски војводи и одлучиле со македонските чети сами да ја ослободат Македонија. Со околу 200 борци влегол во нахијата Пијанец и во селото Долни Црквец кај Царево село (денес Делчево) формирал штаб со кој го објавил Пијанечкото востание.

Другите големи сили не биле задоволни со одлуките на прелиминарниот Санстефански договор, па започнале подготовките за Берлинскиот конгрес. Во тој период, поистакнатите македонски дејци го одредиле охридскиот трговец Димитар Робев кој бил капетан во Руско-турската војна да влијае кај српскиот кнез Милан Обреновиќ, тој да бара од рускиот цар да изврши ревизија на прелиминарниот Санстефански договор. На 14 мај 1878 година Димитар Робев ја посетил Србија и во разговорот со Матија Бан побарал поддршка од српската влада таа да ги штити интересите на Македонија на Берлинскиот конгрес. Робев истакнал дека е во блиски односи со грофот Игнатиев, рускиот амбасадор во Цариград, кој на Србите им порачал дека „Македонија не може да му припадне на

ниеден од трите побројни народи (Срби, Грци и Бугари) на Балканскиот Полуостров“. По повод иницијативата на Робев српскиот политичар Димитрија Тодоровиќ на министерот за надворешни работи Јован Ристиќ му напишал „Мене ми се чини дека овој капетан Миша (Димитар Робев), со шпекулации бара за себе да стане некаков кнез на Македонија“. ⁴⁶ По завршувањето на Руско-турската војна доброволните единици биле распуштени. По тие настани рускиот претставник на Црвениот крст Петар Алабаин, напишал „Доброволците со таква чест и служеа на својата татковина што воскреснуваа во многубројните битки, отаде Стара Планина, на Стара Планина и на Шипка и кога беа распуштени да си одат дома излезе дека многумина од нив немаа со што да се вратат во своите места. Најголема потреба од парична помош имаа Македонците кои немаат можност да се вратат на домашните огништа, затоа што нивната татковина и понатаму е запоседната од Турците“. Меѓутоа, познато е дека Македонците беа најдобрите луѓе во дружините и со својата храброст и машкост ги восхитуваа дури и нашите стари војници. ⁴⁷ Јас им раздадов на таквите Македонци 894 франка, очекувајќи ја можноста за нивното враќање во татковината. ⁴⁸ Овие парични средства македонските доброволци ги дале како добротворен прилог на востаничкиот комитет за купување оружје за Македонско-кресненското востание. Незадоволни од одлуките на Берлинскиот конгрес во јуни 1878 година, со кои Македонија и понатаму останала во рамките на Турската Империја, македонските војводи, учесници во Руско-турската војна, одлучиле со сопствени сили да ја ослободат Македонија. Формирале македонска востаничка војска и како раководни тела Војводски совет, Востанички штаб и Команда на востаничка војска. Во 1880 година биле формирани Национално собрание и Привремена влада на Македонија-Единство. Претседател на Привремената влада бил Васил Симон. Привремената влада на Македонија-Единство на 23 Март 1881 година донела Манифест што го испратила да сите дипломатски претставништва во Турција. Во Манифестот, меѓу другото, се наведува “Вистински Македонци, верни деца на татковината! Зарем ќе трпите нашата татковина да пропадне?.. Наоѓајќи се во ваква немоќ и гледајќи ја целата расплакана, нашата мила Македонија, нашата драга татковина ве вика Вие што сте мои верни деца, вие што по Аристотел и Александар Велики сте мои наследници, Вие во чии жили тече македонска крв, не оставајте ме да умрам, туку помогнете ми! Каква тажна глетка за вас, вистински

⁴⁶ Архив на Историскиот институт на Србија (АС), Збирка Јована Ристиќа, инв. Бр.12/581, сиг. XII од 14 мај 1878 година

⁴⁷ Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Том I, Скопје, 1981, стр. 245

⁴⁸ Исто, стр. 267

Македонци ќе биде ако станете очевидци на мојот погреб!... Станете, ослободете ја Македонија... Македонци, сетете се на нашето потекло и немојте да го откажувате”.

Македонските воени старешини, војводите од Српско-турската и од Руско-турската војна, организаторите на Разловечкото, на Пијанечкото и на Кресненското востание, Македонците, во и надвор од Македонија, поттикнати од Манифестот на Привремената македонска влада, Единство, ја формирале Македонската лига, а поранешните воени старешини и војводите донеле Устав за устројството на идната македонска држава и го формирале Главниот воен штаб на македонската војска. Главниот воен штаб го сочинувале главен војвода, тројца постари војводи, еден воен инструктор и началник на штабот. Јадрото на македонската војска во мирно време го сочинувале шест илјади војници формирани во повеќе воени формации на чело со војводи. Македонската војска својот офицерски кадар ќе го црпи од офицерите учесници во Српско-турската, во Руско-турската војна и од војводите од македонските востанија, додека не се отвори македонското воено училиште, т.е. Воена академија за школување нов македонски офицерски кадар. Генералштабот на македонската војска ќе се состои од главен војвода кој воедно ќе биде и министер на војската, еден началник на штабот, еден воен инструктор и петмина војводи. Најстрого се забранувало учество на воените лица во политичкиот живот на земјата. За главен војвода на македонската војска бил предвиден војводата Иљо Малешевски. Македонската војска се состоела од три рода: пешадија, коњаница и артилерија. На чело на секој од родовите се наоѓал војвода.⁴⁹

3.1.2 Военото старешинство во времето на Илинденското востание, Гоце Делчев-офицер и столб на македонската борба за слобода

Востаничките искуства и слободарските традиции од периодот на Источната криза силно придонеле во последната деценија од 18^{-тиот} век многубројни младинци Македонци да се определат за изучување на воените вештини, главно од Бугарија и во Србија, со цел подоцна да се вклучат во борбата за слобода на Македонија. Во меѓувреме на 23 октомври 1893 година, во Солун била формирана Македонската револуционерна организација (МРО). Меѓу таквите е и Гоце Делчев, еден од четирите столба на МРО (Даме Груев, Гоце Делчев, Пере Тошев, Ѓорче Петров).⁵⁰ Во 1896 година, на Вториот конгрес на Тајната македонско-одринска организација (ТМОРО), Гоце Делчев бил одговорен за военото

⁴⁹ Славко Димевски, Владо Поповски, Светомир Шкарик и Михајло Апостолски, “Македонската лига и уставот за државното уредување на Македонија 1880”, Скопје, 1985, стр. 120-130

⁵⁰ Тодор Петров, “Нелегална армија на ТМОРО во Македонија и Одринско (1899-1908)”, Софија, 1993, стр. 68

прашање на Организацијата. Тој и Ѓорче Петров го изработиле Правилникот за четите и се зафатиле со нивното организирање. Создавањето на вооружените сили на ТМОРО Гоце Делчев го започнал со формирањето на безбедносните сили, односно со воспоставувањето на тајните врски и јатаци. Потоа, ја организирал тајната пошта, а тајната полиција ја составил од истражни и од извршни органи. Од безбедносните сили најмасовно била развиена селската милиција. Офицери во бугарската армија, ја напуштале Бугарија и се вклучиле во организирањето на македонските чети. Марко Лерински, Михаил Апостолов-Попето и други се ставиле на располагање на Гоце Делчев и заедно обединувајќи го борбеното искуство на ајдутските дружини и образованието на учителите, ги формирале правите чети и идеолошки определби за борбата за слобода на Македонија.

Со првите чети раководеле Михаил Апостолов, Марко Лерински, Христо Чернопеев и други. Во 1902 година биле формирани и ревизионите чети на Организацијата. Главен ревизор бил Гоце Делчев. По извршената обиколка на околинските чети низ Македонија и по воочувањето на одредени недостатоци, Гоце Делчев формирал уште три ревизиони чети. Главен ревизор за Битолско станал Тома Давидов, за Скопско Владислав Ковачев, за Одринско Михаил Герциков и за Солунско Гоце Делчев, кој воедно бил и главен ревизор, односно инспектор за сите чети на ТМОРО.⁵¹ Меѓу македонското воено старешинство особено место зазема Владислав Ковачев, кој е роден во 1875 година во Штип. Военото училиште го завршил во Софија заедно со Гоце Делчев и со Борис Сарафов. Во Илинденското востание учествувал како штипски војвода. Во периодот од 1904 до 1909 година студирал Правен факултет на Сорбона во Париз, а во 1911 година станал доктор по правни науки. По поразот на бугарската војска и по завршувањето на Првата светска војна д-р Владислав Ковачев разочаран по поделбата на Македонија, на 11 октомври 1918 година во градот Ксанти испратил повик до доблесните синови на многутрадалната Македонија да ја продолжат борбата до конечно ослободување. Тој претходно објаснувал дека само на таков начин Македонија може да стане единствена држава. Најзначајните пораки за Македонија и за Македонците Ковачев ги напишал како аманет и ги оставил во политичкиот катихазис на македонските федералисти.⁵² Доброволечките македонски легиони формираат моќна и силна македонска армија која подоцна ќе се бори на страната на Антантата. Се случил трагичната поделба на Македонија во Балканските војни во 1912-1913 година иако била актуелизирана пропагандата дека

⁵¹ Централен државен архив, Софија (ЦДА), гонд 194 Владислав Ковачев, оп.а, е.1л. А-4, "Политичкото верују на Македонците", предговор и редакција Зоран Тодоровски, Скопје, 2000, стр. 10-14

⁵² Исто

Балканскиот сојуз е создаден со цел да се обединат балканските народи во борбата против турската војска за ослободување на христијанското население. Се пропагирало дека на Македонија ќе и се даде автономија, а во ултиматимот испратен до турската влада, покрај другото, се барало на Македонија да и се даде автономија во согласност со членовите 23 и 62 од Берлинскиот конгрес. Владеело несогласие и раздор, па во услови на недостаток на единствено политичко раководство кое воедно ќе го организира македонскиот народ се случило Македонците масовно да се вклучуваат во борбата против турската војска, без оглед дали се под команда на српската, на бугарската или на грчката војска. Заедничко за сите балкански земји било тоа што не ја признавале македонската нација, па војниците и офицерите ги именувале како западни Бугари, јужни Срби или северни Грци. Според тајните договори и воените конвенции балканските војни започнале поради поделбата на Македонија, а Балканскиот сојуз се распаднал поради незадоволството од поделбата на Македонија. Со Букурешкиот мировен договор Македонија дефинитивно била поделена меѓу Србија, Грција, Бугарија и Албанија.

Како заклучно воочување за овој период поминат неколку децении по Илинденското востание е дека македонскиот народ повторно се најде во состојба организирано и со ангажирање на сопствени вооружени сили да се бори за социјално и национално ослободување за својата држава. Од позначајните настани до избивањето на Втората светска војна се издвојуваат Младотурската револуција, Балканските војни и Првата светска војна. Неповолноста од непостоењето на постојана и единствена воена организација во Македонија особено доаѓа до израз во Балканските и Првата светска војна. Така, во Првата балканска војна и покрај активното учество на Македонците како доброволци во составот на бугарската, српската и грчката армија, како доброволци организирани во чети формирано во Бугарија, а уфрлани во Македонија и со самостојните чети на Јане Сандански во борба против османлиите, очекуваната слобода, не само што нема да дојде, туку територијата на Македонија ќе биде окупирана од Сојузничките земји.

Македонија претставува еклатантен пример како немањето на постојана воена организација неповолно влијае врз конституирањето на националната држава, а поволно врз создавање услови за разбивање на нејзината целост. Во Првата светска војна состојбата во Македонија уште повеќе ќе се усложни, бидејќи на нејзина територија ќе се зацврсти фронтвата линија на завојуваните страни и се поинтензивниот притисок на бугарскиот, грчкиот и српскиот јарем.

По завршувањето на Првата светска војна, со мали измени на границата, поделбата на Македонија била меѓународно санкционирана.

Факт е дека покрај економската експлоатација и политичката репресија, Македонецот ќе биде насилно мобилизиран во окупаторските армии и користен за извршување на најтешките борбени задачи, често пати еден против друг. Со ова уште еднаш се потврдува претходно споменатата констатација во врска со неповолностите што ќе го зафатат македонскиот народ што е последица од немањето постојана воена организација

3.2 Засилената потреба од воени старешини во периодот на Втората светска војна

Во периодот меѓу двете светски војни сите балкански монархистички режими вршеле асимилација и денационализација врз македонското население. Македонците повторно се запишувале во туѓи воени училишта со цел да ги изучат воените науки и да ја совладаат воената вештина за во одредени моменти да се вратат во Македонија и да се борат за нејзината слобода. Во текот на националноослободителната и антифашистичката војна во Македонија (НОАВМ) во македонското националноослободително движење се приклучиле повеќе Македонци кои ги завршиле воените училишта во Југославија, во Бугарија и други земји. Меѓу нив биле Михаило Апостолски, Панче Неделковски, Димче Туриманцовски-Горски, Тихомир Милошевски-Тико, Пеце Трајков и други.

Воените школувани старешини Македонци од вклучувањето во националноослободителното движење, започнале да ја развиваат идејата за создавање македонска народноослободителна војска. Тие ја познавале воената организација, но ја знаеле и македонската историја. Со изградена македонска национална свест и со голема љубов кон татковината, трагајќи по нови оригинални решенија во услови што ги наметнале светската војна и општата политичка и економска состојба во Македонија, го започнале создавањето на македонската војска од партизанските одреди до корпуси. Основен услов за создавање на македонската војска било создавање на старешинскиот кадар кој, познавајќи ги воените принципи, ќе создаде воена организација која потоа ќе го започне формирањето на војската. Првата воена организација во македонското НОД била Воената комисија формирана при ПК на КПЈ за Македонија. Таа била формирана од луѓето блиски до КПЈ. Основна задача на Воената комисија била избор и изградување кадри способни за решавање на задачите што од нив ги барала воено-политичката ситуација. Поради малиот број воени старешини што имале завршено воено образование, македонското НОД се соочувало со нивен недостаток. Најголем дел од воените кадри биле без воено образование, дури некои од нив го немале отслужено ниту својот воен кадровски рок. Тој млад кадар, поради непознавање на воената теорија и практика, честопати одлуките ги

донесувал врз здрава логика поткрепена со висок патриотизам во нивното извршување. Создавањето на воената организација на старешинскиот кадар и на македонската војска се одвивале со многу тешки услови.

Македонија била окупирана од бугарски, италијански и германски сили. Тие држави со години се подготвувале за создавање нов поредок во светот и биле мошне организирани. Во Македонија за кусо време воспоставиле воена, полициска, административна и црковна власт. Окупаторските власти однапред ги подготвувале врските со своите домашни предавници-соработници. Во таквата воено-политичка состојба раководството на НОД се ориентирало на избор на кадри првенствено од членовите на КПЈ или од нејзини симпатизери. Со оглед на тоа дека КПЈ ја организираше борбата против окупаторите, таа ги организираше и ги раководела и воената организација и партизанските одреди со кои почнала вооружената борба. Во развојниот процес на воената организација таа раководела преку политичките комесари во штабовите и преку партиската и скоевската организација во воените единици. Воените комисии како први воени организации, покрај другото, го извршиле првиот избор на кадри кои презеле да го раководат натамашното воено организирање на НОД.

Во септември 1941 година бил формиран Покраински воен штаб на Македонија, а во поголемите места биле формирани месни воени штабови. На тој начин речиси целата територија на вардарскиот дел на Македонија била покриена со воени организации кои вршеле избор и подготовки на старешинскиот кадар. Со таквата нивна активност се вршеле непосредни подготовки за формирање партизански одреди и водење вооружена националноослободителна борба. Командант на Покраинскиот штаб на Македонија бил генералот Михаило Апостолски кој во македонското НОД се вклучил како генералштабен мајор на Кралската југословенската војска. Во јуни 1942 година, Покраинскиот штаб прераснал во Главен штаб на НОВ и ПО на Македонија. Како највисоко воено тело за Македонија, ГШ на НОВ и ПОМ, раководел со 14 месни воени штабови, со неколку воени комисии и со девет партизански одреди колку што биле формирани во 1942 година. Изборот и поставувањето на воените старешини го вршел Главниот штаб. Во март 1943 година била извршена реорганизација на дотогашната воена организација со цел таа да стане поефикасна. Со оваа реорганизација, наместо дотогашните месни воени штабови, биле создадени нови територијални штабови.

Покрај тоа, биле формирани пет оперативни зони, а во секоја зона бил формиран зонски воен штаб. Со приливот на нови борци се формирале поголеми оперативни единици на македонската војска, а се појавиле и нови служби што произлегле од

потребите на вооружената борба. Во есента 1943 година, Главниот штаб на Македонија, располагал со следниве служби оперативно-разузнавачка, за врски, за снабдување и за финансии. Со тоа се зголемила потребата и за воени старешини, но и за нивното образование. На Преспанското советување, на 2 Август 1943 година била донесена одлуката за создавање покрупни оперативни единици. Потоа, Главниот штаб изработил формациски прегледи за воените единици и пристапил кон нивно формирање. На 18 Август 1943 година, на Славеј Планина, бил формиран баталјонот “Мирче Ацев” како прва оперативна единица на македонската народноослободителна војска. Потоа, на 11 Ноември 1943 година, во селото Сливово била формирана и Првата македонско-косовска бригада. На 20 декември 1943 година била формирана и Третата група баталјони што претставувало јадро за Третата македонска бригада, која е формирана на 26 февруари 1944 година. Во јули 1944 година, Главниот штаб на Македонија, извршил нова реорганизација со која наместо петте, биле формирани четири оперативни зони со посебни штабови. Со таквата реорганизација забрзано се формирале нови бригади, а започнало и формирањето дивизии, како и други единици и установи. Потоа, била извршена и уште една реорганизација на воената организација, кога биле формирани три оперативни зони со посебни штабови и во секоја од нив бил формиран по еден корпус. Така, во завршните операции за ослободување на Македонија, под команда на Главниот штаб дејствувале 22 ударни бригади, четири артилерски, една коњаничка и една автомобилска партизанска бригада. Овие бригади биле во составот на седум дивизии и три корпуса. Покрај овие, била оформена комплетната воена територијална мержа со осум командни подрачја и 34 месни команди, со посебни единици во подрачјата со по еден баталјон, а во месните команди со по една чета и со други помошни единици. Во средината на ноември 1944 година, во моментот на ослободувањето на Скопје, бројната состојба на македонската војска изнесувала околу 66 000 борци. Во време на капитулација на Германија, Македонија располагала со армија од 110 000 луѓе. Политичкото и военото раководство на националноослободително движење на Македонија уште од почетокот на војната ја истакнало потребата за военостарешински кадар и покажало грижа за создавање сопствен воен кадар. Поради тоа, била покрената иницијатива во редовите на НОД да се вклучат македонските патриоти со завршени училишта до војната во Југославија и Бугарија. Првите воени старешини што се вклучиле во НОД станале команданти и главни организатори на македонската Народноослободителна војска. На пример, Михаило Апостолски бил командант на ГШ на НОВ и ПОМ, негов заменик бил Панче Неделковски, а командант на Втората бригада бил Димче Туриманцовски-Горски. На

Третата бригада, а подоцна на 15 македонскиот корпус командант Тихомир Милошевски-Тико. Сите овие имале завршено воено училиште во кралската југословенска војска. Пеце Трајков бил командант на Брегалничко-струмичкиот корпус, а военото училиште имал завршено во Бугарија. Покрај овие, во македонската војска се вклучувале и други патриоти со завршени воени училишта и со воено искуство стекнувано во разни земји.

Како заклучен факт е дека во Втората светска војна е искажана потребата од Партизански курсеви за офицери. Со разорот на вооружената борба и со формирањето на оперативно-стратегиските единици на македонската војска и особено поради набавката на современо оружје и военотехнички средства се зголемила потребата за образовани воени старешини, политички подготвени и стручно оспособени. Поради таквата состојба, сериозно се размислувало за развивање на македонско воено школство. Првите пишувани материјали наменети за образование и обука на воените старешини биле упатствата, наредбите и директивите на Врховниот штаб на НОВ и ПОЈ и на ГШ на НОВ и ПОМ.

Почетните форми на обуката на старешините биле различни. Основните сознанија се стекнувале од сопствените искуства, од борбените акции што сами ги изведувале, а потоа на состаноците ги анализирале и извлекувале поуки. Покрај тоа, биле организирани курсеви во единиците, почнувајќи од курсевите за запознавање со вооружувањето и со минирањето, па се до курсеви за изучување воена тактика. Главниот штаб на НОВ и ПОМ, во средината на 1943 година, го започнал организирањето на различни воени курсеви за пошироките потреби на македонската војска. Такви биле курсевите за ракување со минофрлачки и топови, минирање, работа со средства за врски и други. Во 1944 година, македонското воено школство започнало со повисок степен на образованието и обука. Во октомври 1944 година, во селото Кошево-Штипско започнала да работи артилерската школа. Во исто време, во селото Лисец-Велешко бил отворен интендантски офицерски курс. Во штабовите на корпусите биле организирани центри за обука на војници и старешини за ракување со современото оружје. Меѓу таквите, особена е артилериската база во селото Групчани. Курсот за офицери работел во Марков Манастир. Во декември 1944 година, во Скопје, по наредба на ГШ на НОВ и ПОМ била организирана офицерска школа за повисоки воени раководители, односно за команданти и заменици на команданти на баталјони и на бригади. Таа би била соодветна на денешните командно-штабни школи. Оваа школа работела сè до средината на 1945 година кога била укината. Со истата наредба во Тетово бил организиран трупен офицерски курс за командири на водови и на чети.

3.3 Македонските офицери како дел од резервниот кадар на единствената воена организација на Југословенската заедница

Почетниот период на војната за македонскиот народ е соочување со повеќе проблеми од кои се издвојуваат три: првиот, бугарската царска војска која со помош на Германија ги анектира Македонија и Источна Србија, а Грција источниот дел од Егејска Македонија и Западна Тракија; вториот БРП; и третиот, изградбата на воената организација и почетокот на востанието. Согласно на сето ова, кон крајот на август 1941 година се формира првиот Скопски партизански одред, а потоа, откако во подготовките ќе се вклучат новоформираните Покраински и Месни воени штабови, во септември се формира Прилепскиот, а во октомври 1941 година, се формира и Кумановскиот партизански одред.

Јачината и составот на партизанските одреди не биле децидно определени. Конечно, на Првото заседание на АСНОМ, не само што е конституирана македонската држава, со што е остварен вековниот идеал на македонскиот народ, туку се создадени и претпоставки за нејзино натамошно егзистирање. Со тоа, направен е чекор напред, квалитет кој и недостигаше на Крушевската Република. Остана само уште да се формираат најкрупните организациски-формациски единици-дивизиите и корпусите и да се изврши подготовка за завршниот удар во војната. Општата воено-политичка состојба, особено приливот на нови борци во редовите на НОБ и политичката криза во Бугарија ќе влијаат врз интензивирањето на процесот на формирање на покрупни воени формации во Македонија.

Така, веќе во август 1944 година започнува тој процес, а ќе заврши кон средината на октомври со формирањето на три корпуса составени од седум дивизии. Главниот штаб поради зголемениот обем на работа и потребата од поефикасно раководење и командување формира воено-територијално командна структура, ја дели територијата на Македонија на четири оперативни зони и организира воено-територијална служба за контрола на територијата. Создавањето на дивизиите и корпусите во Македонија ќе овозможи веднаш да се започне со операциите за ослободување на Македонија, а потоа дел од тие дивизии ќе влезат во состав на Првата армија на Југославија и заедно со другите сили на југословенската војска ќе учествуваат во ослободувањето на Југославија.

Повоениот период и историјат на ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА РЕЗЕРВНИ ОФИЦЕРИ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА е како неразвоен дел од резервниот кадар на единствената воена организација на Југословенската заедница до 1952 година. Од 1952 до 1954 година започнува со формирањето на околски и општински одбори на Здружението

на резервните офицери, а на 17 октомври 1954 година, во Скопје е одржано првото основачко собрание на Здружението на резервни офицери на Македонија.

На 4 декември 1959 година е одржано второто собрание на кое кон Здружението се приклучуваат и резервните подофицери (ЗРОПМ), додека во 1961 година, на Четвртиот конгрес доаѓа до интегрирање-спојување на ЗРОПМ со Сојузот на здружението на борците од народноослободителната и антифашистичка војна на Македонија (СЗБНОАВМ);

На 9 јули 1969 година ЗРОПМ се одвојува од СЗБНОАВМ и се формира посебно здружение-Сојуз на резервните воени старешини на Република Македонија.

Од 1952 година ОРОПМ беше членка на Сојузот на резервните офицери на Југославија, а од 1991 година, по осамостојувањето на Република Македонија, ОРОПМ меѓу првите асоцијации се издвои во самостојна организација.

Во мај 1992 година, СРВСМ изврши промени во Статутот и името во Организација на воени старешини на Република Македонија (ОВСРМ).

На 30 јануари 2004 година извршени се измени и дополнувања на Статутот со кои ОВСРМ го смени името во Организација на резервни офицери на Република Македонија. Со тоа Статутот на ОРОПМ беше усогласен со Статутите на асоцијациите на резервните офицери членки на ЦИОР.

3.3.1 Посебноста на Територијалната одбрана и улогата на резервните офицери

Согласно потребите и барањата на југословенската армија за надминување на одредени проблеми, Република Македонија ќе ангажира голем дел од своите творечки потенцијали. Во време од четири и пол децении постоење воената организација на југословенската федерација ќе помине низ неколку фази на изградба и развој. За изградбата и развојот воената организација на повоена Југославија влијаеле три определувачки фактори: воено политичката положба, внатршниот развој на земјата и достигнувањето во областа на воената техника.⁵³ Почетната фаза започнува веднаш по ослободувањето кога воената стратегија и го отстапува местото на мирот и безбедноста, а воените формации на мирновремените формации. Изградбата на воената организација започнува во втората половина на 1945 година, со донесувањето на Законот за демобилизација на постарите годишта, а Југословенската армија се дели на три вида КОВ, ВМ и ВВ. Подоцнежната фаза ќе започне во почетокот на педесеттите и ќе трае до

⁵³ Синиша Р. Даскаловски, “Вооружените сили на Македонија”, НИП Студентски збор, Скопје, 1998, стр. 115-125

шеестите години на 20^{-тиот} век и последната фаза започнува од седумдесетите години и ќе трае до моментот на распаѓањето на СФРЈ како сојузна држава. Новата воена организација подразбира создавање на партизански бригади и чети и водови на територијалната одбрана и реорганизација на ЈНА. Целокупната територија на Југославија е поделена на седум армиски области и 15 воени подрачја на кои ќе бидат разместени 32 пешадиски и оклопни дивизии и две самостојни бригади со вкупна јачина од 350 000 лица. На ова фаза посебен белег и дава територијално партизанската компонента настаната како производ на новата воена доктрина и самоуправувањето во рамките на политичкиот систем. Замислена како најширока форма на военото организирање и самоорганизирање на работните луѓе и граѓани ТО претставува најдоследен облик на военото организирање на вооружениот народ. ТО заедно со ЈНА се конституирани соодветно на КОНО, која се темели на марксистичката филозофија, идеологијата и политиката на СКЈ, социјалистичкиот самоуправен систем и надворешната политика. Со тоа се создадени услови за одбраната и се верува дека е анулирана опасноста од внатрешно загрозување на политичкиот систем. Како значајно за воената организација се издвојува и разместувањето на ЈНА според стратегиските потреби при што се издвојува непропорционалната, националната и републичката застапеност во старешинскиот состав на ЈНА, воената обврска како општа обврска на сите граѓани, српско-хрватскиот како службен јазик на ЈНА, додека пак националната застапеност беше издвоена за ТО.

Военио-политичкиот врв ќе прави напори ваквата организација да ја афирмира како оптимален модел на военото организирање на земјата. Но подоцна ќе се појави кризата коа ќе ги изостри спротивностите во системот за што последици ќе се појават и за преиспитување на воената организација во земјата. Најпрвин во раководењето и командувањето ќе се појават деформации кои ќе се зголемуваат во подоцнежните услови на заострени односи на федерацијата и републиките. Претседателството се покажа како непримерно за раководење и командување на вооружените сили, а како негова најлоша конотација е донесувањето на одлука за употреба на ЈНА против Република Словенија која на легитимен и демократски начин и според сувереното право на народите за самоопределување и отцепување ќе донесе одлука и ќе се оддели од СФРЈ. Тоа понатаму следува и во Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и на крај во Црна Гора. Територијалната одбрана во тој контекст предводена од резервните офицери се покажа како неадекватна замислена стратегиска компонента на единствените вооружени сили на СФРЈ иако во тој период ќе се користи како единствена вооружена сила во одбраната на суверинитетот во Република Словенија и во Република Македонија.

3.4 ТО како есенцијален дел на одговорот на безбедносниот предизвик во услови на криза и промени во југословенската заедница

Како дел на воената организација кон крајот на шеесетите се развиваат и одредени елементи на ТО—општински чети и водови кои ќе се најдат во состав на тогашната ЈНА, при што од 1969 година започнува правно-нормативно конституирање на ТО како квалитетно нова компонента на вооружените сили на СФРЈ и ќе трае до моментот на нејзиното распаѓање како сојузна држава. Територијалната одбрана се организира во ОЗТ, МЗ, општината, АП, Републиката и во друга општествено-политичка заедница. Ги опфаќа сите вооружени состави што не се дел на ЈНА и на милицијата. Во својот состав има единици, установи и штабови кои се организираат и подготвуваат во мир, а се активираат во војна, непосредна воена опасност, вонредни околности, вежбовни активности и за други обврски. Единиците, според намената, се делат на просторни (од група, одделение до бригади) и маневарски (бригади и група на бригади) и се со различен формациски состав од истите по име единици во ЈНА. Разликите во организациско-формациската структура на единиците на ЈНА и ТО произлегуваат и од задачите кои треба да ги извршат, ако за ЈНА веќе се издвоени, за ТО како позначајни се издвојуваат следните: контрола на територијата, противдесантна борба, борба против диверзанските групи, содејство со единиците на ЈНА во зафаќање на фронтот, оневозможување на противникот во намерите да воспостави окупаторска власт на ПЗТ и изведување на активни напаѓачки дејства.

Замислена како најширока форма на воено организирање и самоорганизирање на работните луѓе и граѓани, ТО претставува најдоследен облик на военото организирање на вооружениот народ. ТО како, впрочем, и ЈНА, се конституирани соодветно на тогашната КОНО, која се темели на марксистичката филозофија, идеологија и политика на СКЈ, социјалистичкиот самоуправен систем и надворешната политика. КОНО и ОСЗ е марксистички поглед на СФРЈ на одбраната и усвоената замисла за целите на начинот на одбраната и заштита на социјалистичкото самоуправно општество. Било проценето дека се создадени услови за поопштествување на одбраната и дека е анулирана опасноста од внатрешно загрозување на политичкиот систем. Поопштествувањето на одбраната претставува придобивка на самоуправувањето, но и тоа како самоуправувањето, како што претходно се наведе, ќе биде попречено од државниот и политичкиот врв. Навистина ќе заживее, но само до првата половина на седумдесеттите години. Во втората половина на седумдесеттите години формирањето на единиците и штабовите на ТО во ОЗТ и МЗ е ставено во надлежност на општинските штабови за ТО, со што е запрен процесот на

непосредно самоорганизирање. Повторно како и во претходната фаза на изградба и развој на ВС, државните и партиските органи ќе декларираат и попречат еден демократски тренд во изградбата на одбранбениот систем кој се изведува од политичкиот систем. За ТО како значајна се издвојува и поделената надлежност на Федерацијата и федералните единици. Имено, иако Републиките и Покраините се надлежни и одговорни за организирањето, опременувањето и оспособувањето на ТО, употребата е во надлежност на Претседателството на СФРЈ.

3.4.1 Случајот на Република Словенија

Претседателството се покажа како непримерно за раководење и командување со ВС. Како негова најлоша конотација, можноста за манипулација кога во негово име Костиќ, Милошевиќ, Јовиќ и Кадијевиќ ќе донесат одлука за употреба на ЈНА против Република Словенија која на легитимен и демократски начин и според сувереното право на народите за самоопределување и оцепување ќе донесе одлука и ќе се одели од СФРЈ. Војната во Словенија сосема јасно ќе ги лоцира спротивставените страни и местото и улогата на ЈНА во тие услови. Така, на една страна ќе се најде српското воено и политичко раководство со унитаристичко-централистичка концепција и како агресор, а на другата Република Словенија како суверена држава и предмет на агресија. Во тие услови веќе беше евидентна улогата на ЈНА, ако така може да се каже бидејќи Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија, па дури и Црна Гора во првиот момент се дистанцираа од учеството во војната. Се правеа опструкции да не се учествува во судирот. Исто така, веќе беше сосема јасно зошто во 1985 година едноставно е укинат системот на раководење и командување, воспоставен со Уставот од 1974 година, зашто од седумте воени области со седиште во Љубљана, Сплит, Загреб, Сараево, Белград, Ниш и Скопје во 1989 година се формираа центри со седиште во Сплит, Загреб, Белград и Скопје и редица други појави на унитаристичко-централистичкиот концепт. Оттука не треба да не изненади брзата трансформација на ЈНА во српска армија. Како нереална и неадекватна се покажа и проценката за формирање на ТО за која не беа создадени услови вонредно да се организира како облик на самоорганизирање на вооружениот народ. Таа ќе создава проблеми како помеѓу Републиките и АП така и меѓу Федерацијата и Републиките. Конечно, замислена како стратегиска компонента на единствените ВС на СФРЈ, таа ќе се користи како ВС на Р. Словенија во одбрана на нејзиниот суверинитет.

Решена да истрае во своите намери, Република Словенија одлучно ќе се спротистави на агресијата, максимално усогласувајќи ги можностите и потребите. Свесни

за своите слабости и поволности словенечкото државно и воено раководство ќе преземе мерки за подготовка на земјата за вооружено спротиставување. Во таа смисла ќе го обедини командувањето на силите (РШТО и СНО) во единствено воено министерство, ќе изгради оптимална воена докторина, приспособена политичка стратегија, ќе изврши правовремен мобилизациски и стратегиски развој на резервниот состав и резервните офицери, односно на територијалната одбрана како основна вооружена сила. Ќе ја активира полицијата и просторната разузнавачко безбедносна служба. Република Словенија ќе се определи за одбрамбена војна и сенароден отпор. Партизанскиот начин на војување и активната вооружена борба и борбените дејствија треба да одговараат на прашањето за начинот на реализацијата на војната. Како значајно ќе се одлучи за воспоставување контрола на просторот и непрекинато функционирање на политичкиот систем. Значајно место ќе му посвети на сојузништвото, создавајќи услови и претпоставки-временски и просторни за помош од ООН и НАТО и соседите-Австрија и Италија. Словенија ќе го отфрли фронталниот начин на одбрана на границите и насоките на кружната одбрана на градовите, а ќе се одлучи за контрола на касарните и спречување на пробив од Хрватска и концентрација на поголеми непријателски сили во земјата. Од друга страна, ЈНА и покрај проблемите со поставувањето, со отпорот на обврзниците од Хрватска, Македонија и Босна и Херцеговина, ќе се трансформира во СА и ќе извршува задачи за нејзини потреби.

Во таа смисла ќе ја реализира споменатата Наредба на СИС, запоседувајќи најголем дел од објектите долж границата со Австрија и Италија. Меѓутоа главната цел-разбивањето на вооружените сили и сменувањето на словенечкото раководство, поради организираната борба и отпор на противникот, нема да успее да ја реализира. ЈНА ќе се соочува континуирано со проблеми, бидејќи Словенците го контролираа просторот. Во новите услови доаѓа до израз втората варијанта и новата цел на српското државно и воено раководство, повлекување на Армијата на границите на една нова Југославија во која ќе ја нема Словенија и дел од Хрватска, со претходно казнување на Словенија. Ваквата одлука Армијата само делумно ќе ја реализира. Имено, ќе го изврши повлекувањето на новите граници во кои ќе може да ги запишува сите Срби кои не живеат во Србија, но нема да го казни противникот-Словенија. Последното, најверојатно произлегува од проценката на Кадијевиќ дека немало на избор рентабилни воени цели, а дејството по цивилните цели би можело да предизвика непредвидливи меѓународни импликации.

Така ќе заврши ова војна, за која често пати можеме да прочитаеме дека не е војна, туку е “граѓанска војна” или “меѓунационален судир”. Од оваа војна можат да се извлечат

повеќе поуки и сознанија значајни како искуство и за нашата земја, но за тоа е потребен и релативен и проверлив материјал што во мementoв тешко се наоѓа. Сепак, како значајно уште ќе се издвои сознанието дека во војната се судрија две различни политички и воени стратегии. Едната, агресивна, со големодржавни цели, на посреден начин ќе настојува да ги оствари своите амбиции користејќи ја ЈНА и другата, одбранбена, со сопствени сили ќе настојува да го одбрани оцепувањето, независноста и територијалната целокупност на државата. Иако помоќна (бидејќи ги имаше на располагање борбените ефективи на ЈНА), првата, агресивната страна во однос на втората-Словенија која на располагање ја имаше ТО предводена од резервните офицери како основна вооружена сила, сепак ќе ја изгуби војната. Ова не се случи поради тоа што ТО е поефикасна од класичната вооружена сила-армијата, туку поради редица други фактори. Во прв ред поради тоа што ЈНА беше оневозможена да ги истакне своите предности, борбените ефективи на двата корпуса разместени во Словенија. Со правовременото запоседување и контрола на комуникациите е оневозможено и дејството и помошта на ЈНА од Хрватска, а меѓународниот фактор значајно влијаеше врз одлуката на воениот врв на Србија да не преземе репресивни дејства.

Исто така, определено неповолно влијание врз ЈНА имаше и состојбата во Хрватска, како и состојбата со потполнување на единиците. Во прилог на поволностите за Словенија ќе биде и преминувањето на втората варијанта на српското државно и воено раководство, доколку дојде до вооружен отпор во Словенија, што и се случи. Од друга страна, словенечкото државно и воено раководство правилно ќе го процени влијанието на факторите простор, димензионирајќи го согласно на условите и потребите, времето во кое ќе се покаже максимум иницијатива и ќе се создадат услови за помош од страна и поттикнувањето и поддршката на сопствената воената доктрина, со правилниот избор на војната, начинот на нејзината реализација, моделот на воената организација, димензионирањето на другите сили и средствата и начинот за спротивставување. Дури, откако ќе се земе предвид влијанието на сите овие фактори, може да се разберат поразот и слабостите на едната и ефикасноста на другата доктрина и стратегија.

За Р.Македонија особено е значајно искуството од односот кон просторот и војноводството кое ја оневозможува супремацијата во оружје и опрема на противникот да дојде до израз. Значајно искуство претставува и однос на Словенија кон класичната одбрана на државните граници и воено-оперативни насоки, како и одбраната на градовите.

Словенија го избегна фронталниот облик на вооружена борба, а примени мошне мудро, активни борбени дејства со силите и средствата кои и стоеја на располагање. За Р.

Македонија е значајно да се издвои сознанието за влијанието на факторот време и повторно факторот простор. Имено, ќе се потврди значајноста на овој фактор изразен како голема поволност за страната која го контролира просторот. Поради тоа што нема да го исполни овој услов, Хрватска и Босна Херцеговина ќе се најдат во мошне неповолна состојба, особено во почетокот на војната. Во однос на факторот време, значајно е агресијата да се оневозможи во остварувањето на своите цели за кратко време, со што ќе се создадат услови за помош од страна. Всушност, набљудувани заедно факторот простор и факторот време, нивното влијание да се инкорпорира во воената стратегија заради создавање услови на меѓународната заедница и колективните системи да интервенираат, во овој случај е евидентно. Ова особено е значајно за Република Македонија. Исто така, како значајно искуство ќе се истакне предноста на класичната воена организација-ЈНА, кога може да ги изрази своите ефективи, во однос на неизградената воена организација на Хрватска и Босна и Херцеговина кои се сочинети пред сè од ТО, односно резервниот состав и полицијата. Ова се почувствува во почетниот период на војната кога токму поради оваа предност Хрватска и Босна и Херцеговина се најдоа во мошне тешка, па и критична положба. Изградбата и опремувањето на вооружената сила, одолговлекување на војната и запоседувањето на делови од просторот ќе овозможат помош од страна и надминување на проблемите наметнати од агресорот. Сето ова ќе влијае врз поразот на големосрпската стратегија,⁵⁴ а во тој контекст и врз поразот на парламентарните концепции и доктрини.

3.4.2 Случајот на Република Македонија

Резервните сили предводени од резервните офицери организирани во тогашната Територијална одбрана се првите бранители на меѓниците на државата кои го поднесоа главниот товар во воспоставувањето на граничното обезбедување. Тие покажаа завидна храброст и умешност да им се одолее на заканите, притисоците и искушенијата на патот на остварување на многувековниот сон на македонскиот народ за создавање сопствена, самостојна и независна држава бранета од сопствена армија што заслужува почит и тоа не смее никогаш да се заборави.

Имено, пред 23 години, на 11 март 1992 година, на местото Рамна Нива, близу граничниот премин Деве Баир, кај Крива Паланка, започна да се остварува сонот на

⁵⁴ Т. Атанасовски, “Пулсот на војната”, ПУЛС, Скопје, 1996, стр. 153-158

плејада генерации македонски дејци, Македонија да ја видат како независна и суверена држава.

Возбудата од тој чин, во тоа време беше голема со силно патриотско чувство искажано од Д-р Трајан Гоцевски во говорот по повод 20 години од преземањето на државната граница од тогашната ЈНА. Тоа, за резервните офицери и граѓаните на Република Македонија се случи после 10 века, односно по распаѓањето на Самоиловото царство во 1014 година, за прв пат Република Македонија постави свое знаме на своја граница бранета од свои вооружени сили од резервниот состав во отсуство професионална армија и како независна суверена држава.

Но и одговорноста на резервниот состав и резервните офицери за чинот на преземањето на државната граница беше уште поголема.

Имено, во тој турбулентен и неизвесен период во Република Македонија мораше за многу кратко време да се решат неколку клучни прашања кои имаа круцијално значење за натамошната нејзина иднина меѓу кои најзначајни беа:

1. Да ја заокружи државната територија со демаркирана и меѓународно призната граница;
2. Да ја исели тогашната ЈНА и да избегне состојба на прогласена независна држава со туѓа војска на својата територија;
3. Да формира своја армија како гарант на својата независност и суверенитет;
4. Да се одбегне отворањето на Јужниот фронт, кој требаше Македонија да ја втурне во војна;
5. Да задржиме дел од вооружувањето и воената опрема како неопходност за формирање на АРМ;
6. Да ги вратиме сите војници и офицери Македонци кои беа на останатите територии на тогашна Југославија;
7. Да ја запреме голготата на нашите граѓани кои беа на фронтите низ тогашна Југославија, а кои не знаеја зошто ги губат своите животи. На тие фронтови ние веќе имавме 53 загинати.

Решавањето на овие задачи се одвиваа во крајно сложени услови:

1. Постојење на одлука на тогашното Претседателство, со кое ЈНА беше овластена да интервенира со сила во сите Републики кои покажуваат сепаратизам, во кои спаѓаше и Р. Македонија;

2. Прогласувањето на нашата независност во услови кога на наша територија се наоѓаше силна, бројна, добро опремена армија, која реагираше нервозно на секој преземан чекор од страна на македонските власти;
3. Немавме сопствена Армија;
4. Полошо од немањето сопствена армија беше немањето правна основа за формирање на АРМ, па секое формирање на било каква единица ќе беше прогласено за паравоена формација и ќе станеше легитимна цел на тогашната ЈНА, а со тоа и отворање на Јужниот фронт, кој во тоа време го посакуваа многу моќници од ЈНА и скратеното Претседателство на Југославија;
5. Започнаа секојдневни закани за државното раководство на Р. Македонија, кои во таа фаза посебно кулминираа;
6. Спротивставувањето на тогашниот Републички секретар за Народна одбрана на Политиката на Владата на Р. Македонија за донесување закон за одбрана и формирање на АРМ.

За да се надмине оваа зовриена и крајно опасна состојба, Владата и државното раководство презедоа низа одлучни мерки, како што беа:

1. Беше одземана воената евиденција;
2. Дојде до промена на раководството во Министерството за одбрана;
3. Владата ги повика сите војници и офицери да се пријават во Министерството за одбрана и започнат со подготовките за формирање на АРМ (10 јануари 1992);
4. Се донесе Законот за одбрана на Р. Македонија (16 февруари 1992);
5. Се изгради стратегија за преговори за мирна дислокација на ЈНА од територијата на Р. Македонија;
6. Успеавме да ги завршиме преговорите и го потпишавме договорот за дислокација на ЈНА (21 февруари 1992 година);
7. Како прв приоритет беше преземањето на државните граници.

Според таа агенда, токму на 10 март 1992 година, беше определен како ден, кога ќе започне примопредавањето на воените објекти во Крива Паланка, а на 11 март 1992 година да се започне со запоседувањето на државната граница на независна и суверена Македонија.

На тој ден македонското знаме гордо се развее на караулата Рамна Нива, кај граничниот премин Деве Баир.

Со тој чин, Република Македонија испрати јасни пораки, до сите:

1. По секоја цена и без компромис, ја заокружува својата независност и територијален интегритет;
2. Тоа го прави со своја армија, а не како што посакуваа моќниците од Белград, тоа да го прави ЈНА;
3. Дека ЈНА повеќе не е наша армија и може слободно да ја напушти нашата земја;
4. На меѓународната заедница испративме јасна порака дека Р. Македонија не останува во никаква федерација, туку напротив градиме своја независна држава;
5. На соседите кои во тоа време се беа растрчале по регионот, сакајќи повторно да ја кројат нашата судбина без нас, дека тоа повеќе не може и нема да се дозволи да се случи, како претходно со трагичните поделби и судбини на РМ.

По 17 дена, на 27 март 1992 година Р. Македонија воспостави целосна контрола над своите државни граници.

На тој ден со хеликоптер, нашата земја ја напушти последниот војник на ЈНА, Генерал Мојсиловиќ, кој само пред седумнаесет дена, токму во Крива Паланка, изрече толку навредливи зборови кон тогашниот министер за одбрана на Република Македонија господинот проф д-р Трајан Гоцевски и кон нашата држава, дека ние не сме способни за ништо, дека за неколку месеци ќе коленичиме да не спасуваат тие од ЈНА, бидејќи ние не можеме да формираме Армија, а и кој би останал во неа кога сите ќе бидат социјални случаи и сл.

Но, затоа тука беа припадниците на резервниот состав и резервните офицери на ТО и на одлението за одбрана од Крива Паланка, кои сериозно си ја сфатија задачата и уште посериозно застапаа на браникот на својата земја.

Р. Македонија, за разлика од другите Републики (Словенија, Хрватска и Босна и Херцеговина) ќе направи силни напори да не биде зафатена од вителот на војната и по мирен пат, користејќи легитимни и демократски методи и средства, да се избори за своја самостојност. На тој пат Република Македонија ќе се соочи со повеќе проблеми и барања кои се поставуваат во процесот на конституирањето на секоја самостојна и суверена држава. Во тие рамки као приоритетно ќе се издвои прашањето за слободно изразена волја на граѓаните на Република Македонија за идното уредување на Републиката⁵⁵ и донесувањето на Устав со цел:

- Република Македонија да се конституира како суверена и самостојна и како граѓанска и

⁵⁵ На 06.08.1991 година Собранието на Република Македонија со акламација донесе одлука за распишување на Референдум на кој граѓаните треба да се изјаснат по прашањето: Дали сте за суверена и самостојна држава Македонија со право да стапи во иден сојуз на суверените држави на Југославија.

демократска држава;

- Да се воспостави и изгради владеењето на правото како основен систем на власта;
- Да се гарантираат човечките права, граѓанските слободи и националната рамноправност;
- Да се обезбеди мир и соживот на македонскиот народ со националностите кои живеат во Република Македонија;
- Да се обезбеди социјална правда, економска благосостојба и напредок на личниот и заедничкиот живот.⁵⁶

Собранието на Република Македонија, согласно целите ќе донесе Устав на Република Македонија со кој Република Македонија се конституира како суверена, самостојна, демократска и социјална држава.⁵⁷ Соодветно на потребите во овој дел на истражувањето, ќе се издвојат само битните својства на политичкиот систем воспоставен со Уставот на Република Македонија од 1991 година, ќе се изврши компарација со Уставот од 1974 година, како и со предложените и предвидените промени во политичкиот систем на СФРЈ кон крајот на осумдесетите и почетокот на деведесетите години. Најпрвин, за основните својства и определувања на политичкиот систем на Република Македонија воспоставен со Уставот на Републиката од ноември 1991 година.

Прво, Република Македонија е суверена, самостојна и социјална држава. Исто така, таа е граѓанска и демократска држава во која суверинитетот произлегува од граѓаните и им припаѓа на граѓаните. Оттука, основните слободи и права на човекот и граѓанинот се определени како темелни вредности на уставниот поредок на Републиката.

Второ, Република Македонија, е правна држава, што подразбира обезбедување услови за владеење на правото како гарант на остварување на човековите права и граѓански слободи. Во правната држава носителите на законодавната, извршната и судската власт имаат определена функција и организација која треба да биде ограничена и контролирана поради можноста од избивање на одредени девијантни појави на штета на граѓанинот.

Третото, политичкиот популизам подразбира здружување на граѓаните во политичките партии заради остварување и заштита на политичките, социјалните, економските и други права и уверувања. Четвртото, собранискиот систем и слободните непосредни и демократски избори претставуваат претставнички орган на граѓаните и

⁵⁶ Устав на Република Македонија, Скопје, Ноември 1991, стр. 2

⁵⁷ Исто стр. 3

носител на законодавната власт која ја остваруваат пратениците избрани на општи, непосредни и слободни избори со тајно гласање.

Доколку се споредат овие со битните својства-карактеристики на политичкиот систем воспоставен со Уставот на СФРЈ и СРМ од 1974 година тогаш недвосмислено се доаѓа до констатација дека станува збор за суштествени разлики. Разлики постојат и со предвидените промени на политичкиот систем на СФРЈ од страна на политичкиот и државниот врв на Југославија, а кои можат да се сведат на следното:

- Република Македонија е конституирана како суверена и самостојна држава, а СРЈ би продолжила да егзистира како сојузна држава;
- Општественото уредување на СРЈ би останало и понатаму социјалистичко, федеративно, а Република Македонија го вгради граѓанскиот модел на општествено-политичко уредување;
- Како носители на власта, според новиот Устав на Република Македонија, се јавуваат: Собранието, Владата и судовите, а според предвидените промени во рамките на СРЈ, граѓаните и работните луѓе.

Сето ова уште еднаш ја потврдува констатацијата за настанувањето на радикални промени во политичкиот систем на Република Македонија. Во врска со промените на политичкиот систем на Република Македонија се поставува прашањето на нивното значење за изградба и организација на Армијата на Република Македонија. Доколку се појде од сознанието дека одбранбениот систем претставува потсистем на политичкиот, а воената организација со активната и резервна компонента е ’рбет на одбранбениот систем тогаш не ни се потребни други аргументи и докази за да ја утврдиме нивната поврзаност и меѓузависност, туку веднаш да се започне со утврдувањето на значењето на промените во политичкиот систем на Републиката за нејзина воена организација.

Прво, бидејќи Република Македонија се изградува како суверена, самостојна и демократска држава, тоа подразбира и создавање на сопствени вооружени сили како физичка сила со која ќе се брани независноста и територијалниот интегритет на Републиката, доколку биде загромена со вооружена агресија однадвор. Сериозноста на феноменот и потребата од постоење на институција, воена организација ја воочил и уставотворецот за што во Уставниот закон, во член 13 ќе се истакне “Вооружените сили на Република Македонија, ги сочинуваат единиците, командите и штабовите на

Територијална одбрана на Република Македонија”.⁵⁸ Ваквиот однос произлегува од военополитичката ситуација во која се наоѓа Република Македонија во времето на донесување на Уставот и Уставниот закон, имено во тој временски период на територијата на Република Македонија сè уште се лоцирани единиците на ЈНА, а Територијалната одбрана на Републиката е најадекватна воена групација која ќе ги претставува вооружените сили и ќе ја обезбедува државната граница. Се разбира дека како физички дел од политичката сила, ВС можат да бидат употребени и за остварување на експанзионистички интереси надвор од матичната држава, како и во рамките на државата за надминување на одредени конфликтни ситуации. Но, бидејќи Република Македонија се декларира како демократска држава во која армијата е вооружена сила на сите граѓани,⁵⁹ тоа пред се подразбира користење на ВС согласно интересите на граѓаните кои не го оправдуваат вооруженото загрозување на независноста и суверинитетот на други граѓани и држави.

Второ, Република Македонија треба да се изгради како правна држава, што подразбира раскинување со идеологијата и политиката на партиската држава и создавање на држава во која ќе владее правото, ќе бидат гарантирани правата и слободите на граѓаните, ограничена и контролирана политичката власт. За вооружените сили тоа ќе значи раскинување со водечката, односно раководната улога на единствената партија, раскинувањето со нејзината идеологија која се темелеше на вредностите на социјалистичкото самоуправно општество и започнување на процесот на дезидеологизација.

Трето, политичкиот плурализам за ВС на Република Македонија подразбира отворање на процес на нивната деполитизација. Ова, пред сè поради негативното искуство во еднопартискиот систем и поради природата на воената организација која може да го апсорбира политичкото организирање од проста причина што голем дел од енергијата би трошела на усогласување на партиските интереси кои често пати се дијаметрално спротиставени. Во современите демократски држави со граѓанска ориентација, воената организација претставува непартиска сила на државата која целокупната своја активност во мир ја насочува кон воено-стручните подготовки за извршување на својата основна и најважна задача, одбрана на земјата од вооружена агресија. Таа (воената организација) е контролирана од цивилната власт и ги извршува одлуките на со Уставот и законите

⁵⁸ Уставниот закон за спроведување на Уставот на Република Македонија, “Службен весник на РМ” бр. 52, Скопје, ноември 1991, стр. 16

⁵⁹ Закон за одбрана, “Службен весник на Република Македонија”, бр. 8, 15.02.1992, стр. 87

овластените државни органи. Ние како држава делумно применуваме и се ориентираме кон сличен модел на военото организирање во кое ќе нема подвоеност помеѓу активната и резервната компонента на вооружените сили бидејќи тие имаат иста цел за која извршуваат исти задачи.

Од сето ова се издвојуваат неколку значајни сознанија и заклучоци:

Прво, Федеративна Југославија претставува еклатантен пример на земја со силна централна власт и владеење на една партија-комунистичка како носител на таа власт, која неповолно ќе влијае врз изградбата и организацијата на заедницата. Таа е земја во која работните луѓе и граѓани, народи и народности правеа напори за подобар развој и просперитет кој, иако беше деклариран и во мал обем спроведуван од партијата на власт, сепак во суштина е попречуван и анулиран.

Второ, воената организација како дел од политичкиот организам на земјата во која таа е партиска, ќе ја дели судбината на партијата која своите интереси ги поистоветува со интересите на државата и општеството, што во суштина ќе има неповолни конотации.

Трето, врз изградбата и организацијата на ВС на Југославија, детерминирачко влијание ќе манифестираат реалсоцијалистичкиот политички систем и воена докторина, а помалку социолошкиот, просторно-популацискиот, економскиот и техничко-технолошкиот. Поточно, влијанието на втората група фактори ќе биде приспособувано согласно оценките и потребите на Партијата, што крајно неповолно ќе се одрази врз изградбата и развојот на воената организација.

Четврто, воената организација подготвувана да се спротистави на сите видови и облици на агресија, најверојатно немаше да ја оствари својата функција во услови на војна од причини идентични или слични на оние кои влијаеле да не ја оствари својата функција во мир.

Петто, политизирана и идеологизирана, војската ќе прави напор за следење на современиот тренд на развој на воениот фактор, но исклучително како фактор чие внимание е приспособувано, а не реално проценето.

Шесто, воениот врв го следеше современиот тренд на развој на воениот фактор, при што правеше напори да се приближи на стандардите на развиените западноевропски земји, но влијанието на партијата ќе ја демантира нејзината многубројност-големина и масивност.

Седмо, се покажа дека затвореноста и непочитувањето на влијанието на социјалниот фактор мошне лошо влијаеше врз изградбата и развојот на ВС.

Осмо, се покажа дека е непродуктивно формирањето на ГО во услови кога постојат проблеми, тензии и судари на просторот каде што се формира. Од друга страна, се покажа како основна вооружена сила за спротивставување во услови на војна кога земјата нема формирано оперативна војска, примерот со Словенија. Македонија како суверена и самостојна, военото организирање го започна со резервниот состав и резервните офицери односно со Територијалната одбрана. Како заклучно согледување во однос на преходно кажаното за историјатот на РО и воопшто за македонската држава и народ може да се каже дека е интересен, испреплетен и секогаш со јак херојски белег, поминат низ многу маки, искушенија, понижувања, искористувања, егзодуси, раселувања, делби и страдања, но сепак, останал како феникс, факел што секогаш и денес гори.

Промоцијата на историскиот национализам не е начин да се решаваат прапањата и проблемите во РМ. Клучот за РМ е во постигнување на националното помирување и поголемо остварување на човековите права со кои ќе има повеќе слободи и меѓусебна толеранција, а помалку конфликтни состојби. Пресметаното жртвување на било што во многу случаи и моменти реално допринело со добри резултати. Иднината не се гради само со историја која е мината и таа не се поправа и треба да се мисли како сегашноста како идна историја што ќе треба да се пишува може да биде подобра од преходнонапишаната, со која ќе се изгради подобра иднина за сите заедно. РМ за сега е со слаби меѓународно верифицирани и општо од сите прифатени историски резултати. Најголемите резултати ги постигнала кога се здружила со останатите воено и мирољубиво и знаела каде да стигне, но за жал тоа секогаш не знаела со кого заедно да го постигне. Најголемата круна на тоа успешно здружување е со победниците во Втората светска војна што во суштина ја чини и основата на современата меѓународна верификација на македонската држава. Со тоа треба јасно да разбереме што е историјата за нас во минатото, што е денес и каде треба да биде и каква треба да ни биде иднината. Жалосно е што така нашата мисија за државата-државноста многу често различно од различни луѓе и влади наши и од страна се претставувала од порано, а и денес на меѓународната заедница. Неопходна е една и единствена засилена промоција со приоритет за ова Република Македонија што ја имаме со потврдена меѓународна верификација или просто речено тоа е она за што до сега сме се избориле, тоа е сè што имаме и тоа е она што за сега треба да го одржиме и предадеме на идните наши поколенија. Тоа за РО е морална и света задача.

ГЛАВА 4

4. КРАЈОТ НА СТУДЕНАТА ВОЈНА И ПОТРЕБАТА ОД ПРОМЕНИ ВО ЕВРОАТЛАНТСКИОТ РЕГИОН

4.1 Обид за проширување на рамката на Евроатлантскиот регион и значењето на формирањето на САСС (Северноатлантски совет за соработка)

Периодот по завршување на Студената војна е период на целосна трансформација на НАТО. Тоа е период на промена на односите меѓу Истокот и Западот и трансформација на безбедноста. Улогата на Алијансата е фундаментална во креирање на условите на полето на безбедноста. Во периодот по Студената војна исправен пред новите предизвици НАТО се карактеризира со бројни трансформации со цел да го оправда своето понатамошно опстојување на политичката сцена по распаѓањето на Варшавскиот договор. Во таа смисла беа преземени бројни иницијативи и се создадени нови тела и институции. Прв акт кој најави бројни трансформации на НАТО беше Лондонската декларација донесена во Лондон во 1990 година. Со Лондонската декларација, НАТО создаде можност државните членки на НАТО да воспостават дипломатски односи со земјите од Централна и Источна Европа поранешни членки на Варшавскиот договор. Со римската декларација донесена во ноември 1991 година се отворија перспективни за создавање нови институции по закрилата на НАТО. Прва институција беше создавањето на Северноатлантскиот совет за соработка (The North Atlantic Cooperation Council-НАСС). Во тој правец е иницијативата Партнерството за мир (ПЗМ). Овој проект беше условен на Самитот во Брисел во 1994 година.

Нов документ во трансформацијата на НАТО е “Студијата за проширување на НАТО” која беше донесена во 1995 година. Настан од огромно значаење во овие развојни фази беше и формирањето на Евроатлантскиот партнерски совет (ЕАРС) во Португалија во Синатра во 1997 година, како замена на Евроатлантскиот совет за соработка (НАСС). Сепак, клучен настан во трансформацијата на НАТО во овие фази е приемот на нови членки во НАТО. Патот кој го изодуваат кандидатите до прием во НАТО е проектиран со Акционен план за членството (АПЧ). Акциониот план за членството во НАТО е донесен во 1999 година на Вашингтонскиот самит. Во него се поставени стандардите кои треба да ги исполнат и начинот на нивно исполнување за останатите земји аспиранти за членството во НАТО.

Главни карактеристики на Акциониот план за членство се:

- Изработка на годишни национални програми што ќе ги покриваат политичките, економските, одбранбените и правните аспекти на подготовките за членство;
- Повратни механизми со кои се констатира прогресот во подготовките, вклучувајќи политички и технички совети, а исто така, годишни состаноци на Советот за оцена на прогресот;
- Процес *kliringhaus*—чистење на куќи, кој ќе ја координира помошта од НАТО и земјите членки на полето на одбраната;
- Зајакнување на одбранбеното планирање што во себе вклучува и анализа за остварување на договорените планирани цели, особено оние што се однесуваат на воените подготовки на аспирантите за членство.

Акциониот план за членството дава можност земјите аспиранти да изберат кои од елементите од Акциониот план за членството ќе бидат нивни национални приоритети за членството, а НАТО преку соодветни видови состаноци, работилници, обука, на различни полиња и нивоа, посебно со секоја земја аспирант ќе предложи и даде политички и технички совети. Од начинот на споредување на АПЧ во голема мера зависи и се прилагодува трансформацијата на ОРОРМ, која е во согласност со ЦИОР, а како крајна цел на РМ е членството во НАТО, со што ќе се добие и полноправното заслужено членување во ЦИОР.

4.2. Партнерството за мир обид за проширување на соработката и воспоставување партнерски односи со земјите од Евроатлантскиот регион

НАТО особено значење му дава на ширењето на просторната димензија која би ги опфатила демократските држави од истокот на континентот за кој е понудена т. н. иницијатива Партнерството за мир (ПЗМ). Овој проект беше усвоен на самитот во Брисел во 1994 година. Основна цел на Партнерството за мир е создавање стабилност во Централна и Источна Европа и создавање претпоставки за прием на нови членки во НАТО од членките партнери. Оваа програма нуди многу повеќе од дијалог и соработка при што се повикуваат државите да бидат подготвени и способни да придонест за остварување на Програмата на Партнерство за мир со што би се трансформирале односите помеѓу НАТО и земјите учеснички во вистинско партнерство. Важно е да се забележи дека Партнерството за мир не нуди гаранција дека на земјата партнер ќе и се гарантира безбедност како што е тоа случај со членките на НАТО, туку НАТО нуди само консултации со секој активен член во партнерството, доколку и се заканува директна

опасност за загрозување на територијалниот интегритет, политичката независност, мирот и безбедноста.

Во реализирањето на ваквите цели партнерите би се договарале врз основа на поединечните барања за видот и обликот на помошта што се бара. Атрактивноста и соодветноста на програмите во Партнерството за мир ги привлече, не само земјите од Источна Европа, туку и земјите од Централна и Северна Европа и тоа Швајцарија, Шведска, Австрија, Финска и др. Во партнерството за мир не беше разгледувана само одбранбената компонента, туку целокупната безбедносна компонента и реформите во безбедноста. Преку Партнерството за мир, НАТО им дозволи на земјите аспиранти да развијат сопствени програми и стратегии како би ја докажале нивната способност да станат членки на НАТО.

Од сето ова би можело да се заклучи дека НАТО со влегувањето во партнерство во речиси сите европски земји членки на ОБСЕ како еден од условите за партнерство целосно го исполнува создадениот стратегиски вакуум по распаѓањето на Варшавскиот договор. Со тоа Русија длабоко се потиснува во азискиот простор, а САД преку НАТО фактички ја реализира политичката стратегија за хоризонтално ширење на планетарните простори. Со ова програма слободно може да се каже дека НАТО стана уште помоќна воено-политичка компонента на Алијансата и израсна во моќен инструмент за остварување на стратегиските и другите интереси на западната цивилизација, но истовремено и најмоќна инструментална сила за зачувување на мирот и безбедноста, не само во Европа туку и на другите планетарни простори за спречување на определени кризни жаришта како и активностите за превентивно дејствување. Република Македонија со својата политичка стратегија се определи за европската ориентација, членува во ПЗМ, а е вклучена и во бројни активности на НАТО за оперативните способности на мировните мисии поради што со решавањето на проблемот со името со Грција веројатно бргу ќе се оствари полноправното и рамноправното членство во НАТО, а со тоа паралелно и на ОРОМ во ЦИОР.

4.3 Новата конфликтна околина и НАТО соочувањето со потребата од менаџирање на кризи

Новите закани пред сè се територијално базирани, што определувачки влијае врз насоката од основните делови на вооружените сили примарно место и улога да им се даде на копнените сили, а потоа на воената морнарица и военото воздухопловство. Ако кон тоа се додаде и предвидувањето на Советот на национална безбедност на САД дека клучните

фактори на ширењето на интернационалниот тероризам не покажуваат знаци на намалување во наредните петнаесет години или според други 20 години тогаш оптималниот одговор на овој предизвик треба да се бара во копнената војска, посебно на специјалните сили и тоа на начин кој ќе содејствува на предизвикот на главната закана.

Во таа смисла има препораки за нови стратегии и тактики на модерните војски, за градење на меѓународни мрежи, нови односи со други агенции, создавање на здружени меѓуагенциски сили и зголемена улога на специјалните сили. Еден од најодликуваните офицери на островот генералот Рупер Смит предлага темелна промена на воената стратегија и воена индустрија на западните армии и препорачува да имаат помалку тенкови, борбени бродови и авиони, а повеќе разузнавачи, полицајци и специјалисти за медиуми. Во дедукцијата на современата конфликтна околина од страна на некои западни сили се прецизира дека копнените сили мораат да се подобрат во партнерството на агилен и дел од влада во однос на воените операции на комплексните терени. Постои барање за спроведување на стратегиските способности на копнените сили за тие да станат поадаптирани и поагилни во изведбата на широк спектар на задачи на најразлични околина. Постои потреба од поголема заштита на силите, поголема нивна мобилност, подобрена ситуациска свесност и трајност. Постои потреба за подготовка на поединци и мали тимови. Со ова се чини се обликуваат новите сили како производ на новите закани од кои како најголема се издвојува транснационалниот тероризам потенцијално вооружан со средства за масовно уништување. Секако дека како закана не можат да се исклучат и вооружените сили на евентуалниот противник, но тоа може да се разгледа симулантно и согласно на определбите и интересите на земјата или коалицијата.

Во таа смисла на пример во САД е сосема јасно дека и покрај подигањето на тероризмот на рамниште на глобална војна, сепак тие ќе останат конвенционално фокусирани, ова пред се поради факторот Кина и нејзината улога на глобално рамниште. А што се однесува до НАТО, според стратегиските определби капацитетот треба да му биде во секој момент да води две големи и шест помали воени операции или вкупно осум војни. За големите операции предвидува оперативни сили од по 60 000 војници, што одговара на потребите за водење на регионална војна и од 20 000 до 30 000 војници за помалите операции што е највероватно прилагодено на потребите за градење на мир и стабилност во кризните региони и други потреби, како што е, впрочем, случајот со Силите за реакција. Се разбира дека сето ова влијае на обликувањето на вооружените сили, на нивното квантитативно и квалитативно структурирање и услови на експонирање на нови закани со стратегиски наоди и оформување на нова конфликтна околина.

Во однос на квантитативното структурирање, а според податоците на The Military Balance 2005-2006, процентуалните зафаќања на активната вооружена сила на населението, за најголем број на членки (16) на НАТО изнесува 0,3 и 0,4 што во однос на состојбите во 1992-1993, а за некои земји претставува намалување на активната и поголемо од 40%. Исто така, се оформува и сознанието дека трендот на намалување на активната вооружена сила без исклучок е присутен кај сите земји членки на НАТО во период од 1992/93 до 2005/06 и истиот продолжува со економската криза и по 2010 година, а особено се изразува во 2013 година, а сигурно и во иднина ќе продолжи така. Тој тренд е присутен и кај резервниот состав со тоа што кај нив потешко се формира група, како кај активата. Сепак се забележува дека има кај одреден број на земји тренд на изедначување со активата, па дури и со помал квантиум од неа.

Во однос на квалитативното структурирање, а во однос на основните делови на вооружените сили приматот го презема копнената војска, а помалку останатите видови. Во рамките на копнената војска дури имаме и нивно зголемување како во случајот со САД, а за потребите пред се во Ирак и Авганистан. Новите закани определувачки ќе влијаат врз трансформацијата на моделот на воената организација од модел кој се темели на насилство во модел кој се темели на способности и тоа особено по НАТО самитот во Прага. Од аспект на борбените единици се повеќе се афирмира бригадата како најоптимална и универзална оперативна единица. Се дефинира потребата од зголемување на способностите на копнената војска и достигнување ниво на специјалните единици, а овие со потреба за способности како конвенционалните сили и тоа за оперирање во комплексната конфликтна околина. Со формирањето на мали и мобилни тимови оспособени за извршување на различни задачи во исто време и на исто место и способни за контролирање на околината чини во голема мера се достигнува оптималниот минимум на сили со кои адекватно се одговара на новите ирегуларни и дифузни закани. Со тоа се чини е оформена матрицата на новите конвенционални сили кои заедно со другите меѓуагенциски сили треба да дадат оптимален одговор на новите закани.

Новата конфликтна околина во која се најде НАТО при соочувањето со терористичката организација Ал-Каеда која е една од најголемите непријатели на Западните сили и посебно на САД по 11 септември 2001 година, кои во периодот по Студената војна ќе прават обиди да ја дислоцира доминацијата на конвенционалната сила, при тоа усвојувајќи го асиметричниот пристап. Поконкретно на моделот кој се темели на војната како регуларна закана и вооружените сили како регуларни сили да му се спротистави со терористите како ирегуларни сили и терористички напади како

ирегуларни закани. Ирегуларните закани и ирегуларните сили егзистираат долг временски период и пред завршувањето на Студената војна. Но, во периодот по Студената војна се создава нов амбиент и нова конфликтна околина во која новите закани, посебно ирегуларните постепено и континуирано добиваат се повеќе на значење, се така до терористичките напади во Њујорк и Вашингтон, кога во корпусот на вооружените конфликти приматот ќе го преземе тероризмот. Тоа ќе отвори мноштво на прашања за западните сили и посебно прашањето за начинот на спротивставување. За првпат од своето постоење ќе биде активиран членот 5 од Северноатлантскиот договор.⁶⁰ Уште еднаш се направи обид и се искористи предноста на конвенционалните сили и преку испробаниот начин со употреба на сили се уништија авганистанските бази и камповите за обука на терористичката мрежа, а нивниот водач Осама Бин Ладен беше фатен и убиен. Но, терористичката организација ќе помине во илегална, уште повеќе ќе се децентрализира и што е мошне значајно ќе продолжи со својата активност. Факт е дека терористичката организација ќе креира избегнувачко однесување за победа во конвенционалната фаза на конфликтот и која била очекувана, а тоа значи продолжување на конфликтот и избор на друг начин на конфронтацијата, различен од конвенционалното војување.

Всушност, станува збор за ирегуларно војување кое подразбира војување во комплексни средини и пред се конфронтација на регуларни со ирегуларни сили. Така ќе дојде до судир на две различни концепции на употреба на сила и тоа на стратегиско рамниште. Настојувањето да се наметне регуларна или конвенционална војна од страна на САД и неговите партнери, не само што не ги даде очекуваните резултати туку ја обедини неспособноста на НАТО за водење на операции против асиметричките закани и доведе до зголемено влијание на растечкиот расцеп во обврската на САД и Европа околу трошоците за одбрана.⁶¹

Генералниот секретар на НАТО ја призна неспособноста на организација да одигра некаква поширока улога и веднаш побара итни промени.⁶² Сериозноста на барањето се чини ќе наметне брза реакција кај извесен број на членки на Алијансата, за што сведочат низа примери од кои најнапред ќе го издвоиме примерот со Грција која веќе во октомври 2001 година ќе промовира нова национална одбранбена политика во која значајно место

⁶⁰ Страните се согласија дека вооружениот напад против еден од нив или повеќето во Европа или Северна Америка ќе се смета како напад на сите нив, Северноатлантски договор, Вашингтон, 4 Април 1949 година, Прирачник за НАТО, 2001 година, ц. д. стр. 594

⁶¹ The Military Balance 2002-2003, London 2002: The IISS, p. 27

⁶² Ibidem

зазема намалување на регрутната база и зголемување на професионалното јадро на вооружените сили, набавка на нови орудија и нови технологии, подобрување на интероперативноста при заедничко служење и подготвеност за конфронтација со нови асиметрични закани.⁶³ Велика Британија, во јуни 2002 година во својот Стратегиски одбранбен преглед идентификува нови закани и поставува стратегии за противудар, ги зголемува финансиските средства и ја засилува улогата на копнената војска. Франција и Германија ќе прават напори да го следат новиот тренд на односи кон новите закани и новите потреби. На НАТО самитот во Прага 2002 година е направен обид, сега повеќе на институционално ниво, за надминување на новонастанатата ситуација со асиметричките закани кои се експонираа како нови закани и тоа со стратегиско влијание. НАТО лидерите донесоа решение за трансформација на Алијансата, што подразбира пред се преминување од една состојба на друга, различна од претходната. Усвоени се серија мерки за да ги докажат воените способности и тоа нова иницијатива за способности, создавање на сили за одговор-реакција и преструктурирање на воено командната структура.

Од аспект на силите, конечно е ставен крај на дивизиите кои ја плашеа Европа во 20^{от} век, признавајќи дека традиционалните статични сили на студената војна повеќе не се валидни.⁶⁴ Но, останува понатаму актуелно ефективните воени сили да претставуваат суштински дел на политичката стратегија на Алијансата. Во контекст, донесена е одлука за создавање НАТО сили за реакција (NATO Response Force) коишто ќе ги сочинуваат технолошко напредни, флексибилни, лесно распоредливи, меѓуоперативни и одржливи сили вклучувајќи ги копнените, поморските и воздушните елементи спремни брзо да се движат онаму каде се потребни со одлуката на Советот.⁶⁵ Копнената компонента треба да се оформи како бригада, подморската од борбена група со еден носач на авион и воздухопловната компонента да е способна за 200 полетувања дневно. Дадени се инструкции за развојот и достигнување на целосна оперативна способност на силите за реакција не подоцна од октомври 2006 година и тоа со можности за разместување во тек на пет дена и самостојно водење на операции од 30 дена. Уникатниот карактер на силите овозможува нивна употреба како самостојна сила за колективна одбрана и мисии како одговор на криза вклучувајќи ги и антитерористичките операции. Со ова би требало да се затвори прашањето за конституцијата на нови сили како одговор на новите закани, но за тоа е предвидена временска рамка. Меѓутоа, паралелно со овој процес, конфликтот во

⁶³ The military balance 2002-2003, London 2002, The IISS, p. 28

⁶⁴ NATO after Prague, NATO office of information and Press, Web site: www.nato.int, p.p 1-3

⁶⁵ The Prague Summit and NATO, S Transformation, Prague Summit Declaration, NATO 2003, p. 72

Авганистан ќе продолжи со зголемен интензитет покажувајќи ги лимитите на конвенционалниот пристап на конфронтација против асиметричките закани.

Една година по терористичките напади директорот на ЦИА, Џорџ Тенет за Ал Каеда и здружените пихад групи ќе се изјави дека “Тие се реконструираа и ни се зад петици”.⁶⁶ Слична, па и идентична ситуација од повеќе аспекти ќе се случи и во Ирак наредната 2003 година, кога западните сили предводени од САД повторно ќе се обидат да наметнат конвенционален начин на конфронтација и тоа на веќе испробаниот начин на војување каде до израз доаѓа техничко-технолошката супермација на конвенционалните сили. Навистина мошне кратко време, за само 23 дена ќе биде уништена ирачката конвенционална армија, но како и во случајот со Авганистан дефанзивната фаза е пролонгирана за подолг временски период кој следи по завршувањето на конвенционалната фаза на конфликтот. Потоа, конфликтот продолжува како ирегуларно војување во кое конвенционалните сили се конфронтираат со ирегуларни сили на противникот-герила и бунтовници кои остваруваат спрега со терористичките организации и организираниот криминал и други потенцијали и актуелни противници. Тоа ја прави конфликтна околината да биде мултилатерална и двосмислена, пред се комплексна, исполнета со ирегуларни и дуфузни закани.

Покрај постоењето на една заштитна алијанса, НАТО може да интервенира и во кризни ситуации и во судири надвор од нејзиниот регион. За оваа цел, НАТО создал нејзини сили за интервенцијата со придонес за земјите-членки. Дискутабилен за улогата на НАТО е фактот дали Организацијата има право да интервенира во судири без овластување на ООН.

НАТО порано се грижеше за безбедноста на територии, а денес повеќе е фокусиран за безбедноста на луѓето која станува приоритет на НАТО. Стариот НАТО чекаше да биде нападнат, надевајќи се дека тоа нема да се случи, но сега откако се случи новиот НАТО најави дека мора да биде проактивен за да ги држи заканите настрана. НАТО пред се како воен сојуз мора однапред да знае кој што прави на цивилната страна, односно како се менува природата на безбедносните закани, така треба да се менува и НАТО. За таа потреба на НАТО му требаат партнери на цивилната страна каде што токму резервните офицери се најдобриот линк помеѓу воената и цивилната компонента. НАТО штитејќи ги глобалните заеднички интереси треба да биде способен да дејствува глобално, но сепак и секаде не треба да биде глобален полицаец.

⁶⁶ Вечер, 25 Ноември 2002, стр. 11

Со крајот на Студената војна алијансата презеде нови фундаментални задачи вклучувајќи и градење на безбедносни партнерства со демократите од цела Европа, преку Кавказ се до Централна Азија. Како одговор на промените во целокупната безбедносна средина Алијансата презеде дополнителни обврски. Тие вклучуваат осврнување, како на нестабилноста предизвикана од регионалните и етички конфликти во рамките на Европа, така и на заканите кои произлегуваат надвор од Евроатлантската област.

Денеска Алијансата е ангажирана во се поширок спектар на активности чија цел е да се промовира соработка со Русија, Украина (за сега со мал успех – се појави криза која уште се продлабочува) и други земји надвор од НАТО и проактивно да се спротивстават на новите безбедносни предизвици на 21^{от} век како што се оние што ги наметнуваат меѓународниот тероризам и оружјето за масовно уништување. Со цел НАТО да остане ефективен во одбраната и промовирање на безбедноста и мирот во оваа нова безбедносна средина којашто се побрзо се менува, посебно забележано во 2014 со агресија, кризи и конфликти, се вклучва во тековна трансформација која влијае врз сите аспекти на неговата агенда и е со нови задачи, нови членки, нови капацитети, нови партнерства и нов начин на работење. Меѓу нив како најприоритетни задачи за сега и во блиска иднина се:

- зголемување на силите за исток зарди спротивставување на Русија,
- спогодба за брзо реагирање на НАТО,
- договор за поголема поддршка на Украина и
- спогодба за мисија за поддршка на Авганистан

Новата конфликтна околина најповеќе се изразува и преку **војните за ресурси.**

Интензивното исцрпување на нафтата во блиска иднина неминовно ќе предизвика целосна неупотребливост на постарите нафтени полиња, од аспект на нивната експлоатација. Тоа ќе предизвика нов бран на светски натпревар за нафта, кој ќе се насочи првенствено кон неколкуте дефинирани региони во светот кои содржат поголеми наоѓалишта на нафта. Овие региони, како и транзитните патишта за транспорт на нафтата до најодалечените пазари по автоматизам ќе попримаат зголемено стратешко значење. Во исто време, “црното злато” и неговите коридори за овие региони ќе значат и влез во тајниот свет на валканите игри и комбинаторики на најмоќните сили во светот или уште попрецизно, тоа во голема мерка ќе ја зголеми нивната безбедносна сензитивност и ранливост на подолг период. Сите форми на конфронтации и разните влијанија на дестабилизирачките фактори во овие критични региони во голема мерка ќе го отежнат транспортот на нафтата и ќе предизвикаат надворешна интервенција. Во тој контекст, можноста за избувнување на нови конфликти ќе биде тесно поврзана со географската разместеност на нафтените

наоѓалишта и со политичката состојба на основните региони-производители на нафта, како и на регионите преку кои ќе поминуваат транзитните патишта на нафтата-нафтоводите.

Од аспект на меѓународната безбедност, најзначаен е фактот дека најголемите резерви на нафта се сконцентрирани во неколку производствени региони во државите Саудиска Арабија, Ирак, Обединети Арапски Емирати (ОАЕ), Кувајт, Иран, Венецуела, Русија, Мексико, САД, Либија, Кина, Нигерија, Норвешка и Обединетото Кралство. Само петте водечки производители - Саудиска Арабија, Ирак, ОАЕ, Кувајт и Иран заедно поседуваат околу две третини од светските резерви.

Високата концентрација на нафтени наоѓалишта во неколкуте основни региони означува дека резервите на нафта во светот се тесно поврзани со политичките и социоекономските услови во една релативно мала група држави.

Во случај на избувнување на војна или определени политички несогласувања во тие држави “се отежнува светскиот проток на нафта со што останатиот дел од светот може да претрпи значителни економски потешкотии”.⁶⁷ Нафтениот удар што го потресе светот во периодот од 1973 до 1974 година предизвикан од арапското нафтено ембарго доведе до серија негативни последици предизвикани од вештачки предизвиканиот недостиг на нафта што кулминираше со продолжена економска рецесија. Новиот посериозен нафтен шок се случи и во периодот од 1979 до 1980 година по револуцијата во Иран.

Тенденциите за нови нафтени шокови не само што не се прекинати туку можат уште пожестокно да се манифестираат и во наредниот период (примерот во Ирак по воената интервенција на САД недвосмислено потврдува дека на повидок е серија на нови нафтени удари во наредниот период, сегашниот пад на цената нафтата и сл). Оваа слика уште повеќе ја усложнува и фактот дека во повеќето од овие држави во “нафтената листа” имаат претрпено определени војни и други вооружени судири и револуции во изминатите десет или дваесет години. Исто така, во некои од нив на повидок се крвави граѓански војни (Ирак), државни удари или воена интервенција (Иран), Исламска држава (ИСИС), Сирија, Саудиска Арабија, Јемен, сериозни потреси во Африка и слични други .

Исто така, голем број од овие држави се исправени пред нови внатрешни и надворешни безбедносни предизвици и ризици од различна природа (посебно просторот на Ирак и Иран и нивното непосредно геостратегиско опкружување).

⁶⁷ Edward R. Friogol i Philip H. Trezise, Oil Security: Retrospect and Prospekt, Washington, D.C: Brooicihgs Instituions, 1993

Средниот Исток станува епицентарот на сите несогласувања-зона во која се вкрстуваат геостратежиските, политичките и економските интереси на САД и на другите големи сили кои се позиционираат за “новите игри на 21 век”.

Исто така, неспорен е фактот дека многу е голем бројот на водечките производители на нафта кои се лоцирани во овој нестабилен и ризичен регион. Оваа состојба исто така претставува сериозна причина која ги загрижува лидерите на основните држави кои се јавуваат во улога на увозници на нафтата. Во овие држави и во изминатиот период, пред откривањето на нафтата, беснееја определени внатрешни политички и етнички противречности, како и историска поделеност помеѓу муслиманските групи на Шиитите и Сунитите, верска нетрпеливост која кулминираше со граѓанска војна во Ирак. Со започнувањето на извозот на нафтата нивните меѓусебни разлики уште повеќе се зголемија од распламтените несогласувања околу сопственоста на нафтените полиња и од распределбата на доходот од извозот на нафтата. Нафтата само го засили огнот на конфликтите во овој регион со богата конфликтна традиција и историја, старо-новото “буре со барут” почна уште повеќе да се вжештува во последните години со новиот ударен бран на зголемениот исламски фундаментализам, долготрајното управување на авторитарните режими и длабокото незадоволство (на многу Арапи) од односот на Израел кон Палестинците.⁶⁸

Со тоа што Средниот Исток стануваше арена на судири која ја збогатуваа и манифестираните социјални и политички недоразбирања кои влијаеа “општествените тектонски пореметувања” да се зајакнуваат, државите консументи беа принудени да бараат излезни решенија со кои ќе ја намалат нафтената зависност од регионот на Персискиот Залив. Овие состојби го иницираа позабрзаното активирање на нафтените резерви во Северното Море и Северниот Пол во седумдесетите години на минатиот век, како и создавањето на нови производствени бази во Африка, Латинска Америка и Каспискиот регион. “Завртувањето” на САД во тоа време кон новите алтернативни снабдувачи со нафта-првенствено кон Венецуела, Африка (15% од целокупниот увоз на нафта) и други, се покажа дека никаде во светот не постои гаранција дека и новите извори на нафта-државите во кои тие се лоцирани, ќе бидат оставени по страна од определени конфликти и несогласувања.

Во изминатите години на пример, во Колумбија и Нигерија имаше внатрешни тензии, додека Венецуела со новата политика станува посебна приказна каде што САД сè

⁶⁸ Gary G. Sick i Lawrence G. Potter, eds., *The Persian Gulf at the Millenium*, New York: St. Martihias Press, 1997

повеќе ги губат своите позиции и своето гарантирано снабдување со нафта и од овој регион.

Каспискиот регион во поново време не е ништо постабилен од Персискиот Залив. За таа цел, најоптимална варијанта на државите-големи увознички на нафта е да изградат флексибилен модел кој ќе им овозможи брз премин во снабдувањето од еден на друг извозник на нафта во случај на ненадејно избувнување на економска криза во определениот регион. Но, и оваа варијанта не е целосно сигурна бидејќи сè помал е бројот на држави богати со нафта во кои не е присутна опасноста или потенцијалната закана од ненадејно пламнување на нови или активирање на старите конфликти.

Исто така, вооружениот конфликт е можен во ситуации кога постои оспорување на граничните зони или водените просторства најверојатно богати со големи резерви нафта. Огромни наоѓалишта на нафта се откриени во недефинираните погранични зони со лошо исцртани или оспорувани граници или, пак, во оспорувани поморски и океански региони (примерот на Саудиска Арабија со соседните држави, Персискиот Залив, Каспиското Море, Црвеното Море и Јужнокинеското Море). Значењето на овие региони во наредниот период уште повеќе ќе се зголемува во зависност од зголемувањето на побарувачката на нафта во светот, како и со исцрпувањето на достапните наоѓалишта на нафта.

Во Каспискиот Басен, пет држави континуирано си го оспоруваат правото на сопственост, односно поморските граници-Азербејџан, Иран, Казахстан, Русија и Туркменистан, со несебична помош и поддршка и од нивните странски ментори и големите мултинационални нафтени компании.

Во Јужнокинеското Море, дури седум држави - Брунеј, Кина, Индонезија, Малезија, Филипини, Тајван и Виетнам повеќе или помалку се вовлечени во идентичен спор. На глобалната сцена во иднина ќе се случуваат сè повеќе и повеќе конфликти чиј суштински мотив ќе биде нафтата и нејзиниот безбеден транспорт до крајните корисници.

Сите современи сценарија за избувнување на конфликти од Персискиот Залив и Каспиското Море до Сиера Леоне и Борнео, претставуваат дел од еден поголем, а меѓусебно поврзан геополитички систем, а не настани кои меѓусебно се изолирани и неповрзани. Во суштина, војните за ресурси по Студената војна не се хаотични, меѓусебно неповрзани настани туку се дел од еден поголем меѓусебно поврзан геополитички систем.

Ако во изминатиот период меѓународните конфликти во основа имаа политички и идеолошки предзнак, во иднина војните ќе се водат за контрола и поседување на значајните економски сировини, посебно за ресурси неопходни за развој на современите

индустриски општества. Во овој нов светски натпревар за ресурси најважно место зазема нафтата, која најповеќе може да предизвикува започнување на конфликти помеѓу две или повеќе држави во 21^{-от} век.

За разлика од останатите стратегиски суровини, нафтата се карактеризира со тоа што игра основна улога во светската економија и со нејзината “способност” да предизвика големи конфликти со несогледливи последици. Денес, ниту едно силно индустриско општество не може успешно да функционира и егзистира без поседување значителни резерви на нафта. Секоја сериозна закана врз обезбедувањето и поседувањето на овој ресурс може да претставува причина за појава на криза, а во крајна инстанца да доведе и до примена на воена сила. Дејства од овој вид може да има во секој поголем регион богат со нафта, вклучувајќи го Средниот Исток и Каспискиот Басен.

Помали, но, не и помалку опасни вооружени конфликти поврзани со нафтата може да избувнат кога определени држави се борат да ја добијат или да ја зачуваат контролата на богатите со ресурси гранични територии и значајните поморски економски зони. Во овој контекст, значајно е да констатираме дека големите или малите конфликти поврзани со нафтата во наредните декади ќе претставуваат важен сегмент од меѓународната безбедност. Генерално, војните за ресурси во наредниот период ќе се претворат во најголем проблем за светската безбедност. Како сериозни причини за оваа константација можеме да ги наведеме следните: огромното внимание што државните лидери им го посветуваат на економските прашања, континуираната растечка побарувачка на најразлични основни суровини, социјалната и политичката нестабилност во областите, односно регионите кои располагаат со големи резерви на суровини и зголемувањето на бројот на спорите околу сопственоста на важни извори на ресурси. Некои од овие проблеми можеби ќе бидат разрешени со развојот на светската пазарна економија и со технолошкиот развој, но значителен дел од нив уште повеќе ќе бидат засилени со разурнувачките странични ефекти на глобализацијата.

Денес во современата меѓународна заедница на повидок е една нова географија на вооружените конфликти-еден нов опасен светски конфликтен пејсаж во кој натпреварот за енергетските ресурси добива нови димензии и се трансформира во основна причина за натрупувањето и користењето на воената сила во и околу регионите богати со стратегиските суровини за 21^{-от} век.

Карактеристиките на новата географија на воената стратегија и на вооружените конфликти се многу поразлични од тие во времето на Студената војна. Поранешните региони со стратегиско значење за двете воено-политички организации не се повеќе во

центарот на вниманието на големите сили. Нивното место на стратегиската „топ листа“ почнуваат да го заземаат, до скоро незабележителните и „помалку важните“ региони за меѓународната јавност - Каспискиот Басен и Јужнокинеското Море.

Од најголем интерес ќе бидат областите кои располагаат со значителни резерви на витални суровини, како и патишта кои ги поврзуваат овие области (стратегиски патишта на нафтата) со големи светски пазари. Во иднина, новата географска карта решавачки ќе ја определува (исцртува) концентрацијата на одделните ресурси, додека значењето на политичките граници ќе добива сè помало „второстепено значење“. Најголемата концентрација на витални суровини се наоѓа во еден голем регион разместен на двете страни од Екваторот. Во тој „витален простор“ ќе влегуваат северниот дел на Јужна Америка (вклучувајќи ја и областа на Амазон), Централна Африка (вклучувајќи ги и притоците во горниот тек на реката Нил), Персискиот Залив, Јужна и Југоисточна Азија, Индонезија и островите во западниот дел на Тихиот Океан. Овие области заедно ги опфаќаат основните извори на нафта, на поголемиот дел значајни минерали, сите светски тропски шуми, како и неколку од најважните реки во светот.

За разлика од нивното огромно богатство со ресурси, изворите на ресурси во овие региони се наоѓаат на оспорувани територии (лоцирани се во други области) или во држави во кои континуирано беснеат етнички конфликти или во кои дејствуваат политичко-сепаратистички групи и движења, кои во голема мерка ја усложнуваат сликата на безбедносниот пејсаж во овие релативно нестабилни региони. Овие состојби во голема мера иницираат или може да иницираат избувнување на конфликти надвор од овие зони (најверојатно во иднина, најсериозните вооружени конфликти ќе се водат во нивните пошироки граници, односно во нивното пошироко безбедносно и регионално опкружување).

Во светлината на овие тврдења, постои голема веројатност во иднина да избувнат конфликти и сериозни политички несогласувања во басенот на Амазон, Колумбија и Венецуела, две држави кои се основни снабдувачи на САД со нафта. САД во последно време сè позасилено ја поддржуваат борбата на колумбиската влада во борбата со наркокартелите, кои непрекинато ги напаѓаат државните нафтови.

Следејќи го екваторијалниот дел преку Атлантикот веднаш паѓа в очи дека најголемата концентрација на виталните ресурси се наоѓа во делот на Африка, под пустината Сахара. Во овој пејсаж спаѓаат и тропските шуми на Централна Африка, нафтените наоѓалишта на Гвинејскиот Залив, притоците во горниот тек на реката Нил, различните наоѓалишта на минерали и дијаманти во Конго и во Ангола. Овој широк

спектар на наоѓалишта на витални ресурси значајни за успешното пулсирање на државите во 21^{-от} век ќе претставува основен фактор што мошне суштински ќе влијае врз нараснувањето на стратемиското значење на овој регион во периодот што ќе следи.

Уште посеверно и на исток се наоѓаат огромните наоѓалишта лоцирани во Персискиот Залив. Значајни за овој значаен дел на светот, од суровински аспект, се и областа на плодородниот Нилски Басен и реките Јордан, Тигар, Еуфрат и Инд. Во непосредна близина се наоѓа и Каспискиот Регион лоциран во Централна Азија и деловите на долината Фергана (Узбекистан, Таџикистан и Киргистан). Во секоја од овие ресурсни зони често пати имало експлозија на насилство и на насилни конфликти. Овие зони претставуваат темпирани бомби за експлозија на насилствата и за безбедносна дестабилизација на регионот и во наредниот период.

Продолжувајќи го „патот на виталните ресурси“ кон исток во Југоисточна Азија и Тихиот Океан, неизбежно мора да се потенцират и регионите на Бурма, Лаос, Суматра, Борнео и Нова Гвинеја, определени области на Кина, Индонезија, Виетнам и Малезија, како и регионите во Австралија, островите лоцирани во западниот дел на Тихиот Океан. Исто така, поголем дел од овие региони се безбедносно сензитивни и експлозивни, посебно Јужнокинеското Море, Борнео и Бугенвил.

Врз основа на претходно потенцираните констатации, неизбежно се наметнува закономерноста, според која постои висок степен на корелација на бројот и интензитетот на конфликтите во одделни области и концентрација на виталните суровини-особено важни суровини кои се разместени во пошироките граници на екваторијалниот дел.

Во овој контекст, исто така неизбежно се наметнува уште една не помалку значајна закономерност типична за состојбите „околу екваторот“. Всушност и војните во Колумбија, Тимор и Судан, за кои се смета дека претставуваат продукт на влијанието на други причини и фактори, во суштина, со попрецизна анализа доаѓаме до сознанија дека постои „некоја тајна врска“ со определени видови конфликти за ресурси.

Генералниот заклучок од дефинираните старо-нови конфликтни закономерности карактеристични за состојбите „околу екваторот“ е дека и во наредните декади ќе продолжи трендот на избувнување на вооружени конфликти, суштински поврзани со распределбата и експлоатацијата на ресурсите.

Уште попрецизно, кругот-обрачот на конфликтите сè повеќе и повеќе ќе се стега во реоните на Африка, реони кои ќе изобилуваат со мошне продолжени и најкрвави конфликти во светската мапа на конфликти.⁶⁹

4.4 Потреба од нови релации во односот помеѓу активниот дел и резервата

Според стандардите на НАТО, не смее да постои разлика во оспособеноста и обученоста на активните и резервните офицери-старешини, односно НАТО не прави разлика во обученоста и оспособеноста помеѓу активните и резервните офицери.

Се поставува прашање, како во овие услови кога резервните офицери работат во сосема други области, надвор од одбраната, да се постигне оваа цел, односно да ги обучиме и да ги оспособиме резервните офицери како и активните.

За да се постигне оваа цел потребно е да се разгледаат и правно да се регулираат неколку активности со кои сигурно дека обученоста и оспособеноста на резервните офицери-старешини би се подигнала на повисоко рамниште:

1. Да се разгледа можноста за ангажирање на одреден број резервни старешини во активните команди и единици на АРМ, во време кога активниот старешина е отсутен (упатен во мисија или на школување), во тој период од 6-12 месеци, резервниот офицер - старешина да ја извршува должноста на активниот офицер - старешина;
2. Да се организира стажирање на резервните офицери-старешини во активните единици на АРМ за да се извршуваат одредени формациски должности самостојно или во улога на таканаречени “дублери”;
3. Упатување на резервните офицери-старешини на одредени јазични и воено-стручни курсеви и семинари кои се организираат кај нас и во странство.

⁷² “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови
Д-р Митко Котовчевски Скопје 2009 година

4.5.Проширување на современите погледи и предизивици за членување на Република Македонија и ОРОРМ во НАТО-ЦИОР како стратешки пристап за демократизација и зачувување на безбедноста и мирот во Република Македонија, на Балканот и во Евроатланскиот регион

4.5.1 Изработка на нова стратегија и затварање на процесот на првата рунда на проширување на Алијансата во регионот и употребата на резервистите

НАТО е како светски команден мост по кој се движат, поминуваат, одржуваат и развиваат безбедносниот, мировниот и одбранбено-заштитниот идентитет на државите од Евроатлантскиот регион.

Северноатлантскиот договор, потпишан во Вашингтон на 4 април 1949 година создаде Алијанса на независни држави за да се обезбеди сигурност за слободните народи на Европа и на Северна Америка и ќе ги брани вредностите што беа стекнати по многу високи цени. НАТО алијансата влијаеше врз престанокот на постоењето на Советскиот сојуз и стабилизирање и запирање на етничкото чистење на Балканот.

Сега има извонредна голема можност Европа и пошироко светот да се изгради да бидат целосни, слободни и да се живее во мир во чија срцевина ќе биде оваа голема алијанса на слободата. Таа работа е отпочната со приемот на нови земји членки во НАТО и Партнерство за мир со што се проширува безбедноста, мирот и стабилноста широм светот. За тоа да биде така има уште многу работа но трајните определби во таа насока не се менуваат и како резервни сили-советници на НАТО подготвени сме за сегашните и идни предизвици. Основната и трајната цел на НАТО дадена во Вашингтонскиот договор е да се штити слободата, мирот и безбедноста на сите. За оваа цел НАТО обезбедува колективна одбрана за своите членки уште со самото пристапување и рамноправно членување. Исто така, дејствува и како суштински форум за консултации по безбедносни прашања во интерес на своите членки и како суштински столб за мирот, безбедноста и стабилноста на Евроатлантската област.

По Втората светска војна, Источна и Западна Европа се најдоа поделени од идеолошките и политички поделби на Студената војна. Источна Европа падна под доминација на Советскиот сојуз. Во 1949 година 12 земји од двете страни на Атлантскиот ја формираа Организацијата на Северноатлантскиот договор за да му се спротивстават на ризикот од обидот на Советскиот Сојуз да ја прошири својата контрола од Источна Европа во другите делови на континентот.

Меѓу 1947-1952 година Маршаловиот план ги обезбеди средствата за стабилизација на западноевропските стопанства. Улогата на НАТО како политички и воен сојуз беше да обезбеди колективна одбрана против секакви форми на агресија и да ја одржи безбедната средина за развој на демократијата и економскиот напредок. Според зборовите на тогашниот претседател на САД Хари С. Труман, Маршаловиот план и НАТО, беа „две половини од истиот орех“.

Земјите основачи на НАТО-Белгија, Канада, Данска, Франција, Исланд, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португалија, Обединетото Кралство и САД се заложиле да си помогнат во одбраната на секоја од нив во случај на воена агресија против која било од нив. Преку врзувањето на Северна Америка за одбрана на Западна Европа Алијансата демонстрираше дека секаков обид за политичка и воена принуда против Западна Европа ќе биде безуспешен. Истовремено тие обезбедија националните одбранбени политики постепено да станат поинтегрирани и независни.

До раните 50-ти години од 20-тиот развојот на настаните на меѓународно ниво, кои кулминираа со избувнувањето на Корејската војна се чинеа дека ги потврдија стравовите на Запад од експанзионистичките амбиции на Советскиот Сојуз. Соодветно на тоа земјите членки на НАТО ги зголемија своите напори за развивање на воени структури потребни за имплементација на нивните заеднички напори за здужена одбрана. Присуството на северноамериканските сили на европска почва на барање на европските влади помагаа во обезхрабувањето на Советскиот Сојуз во неговите размислувања дека агресијата би можела да биде успешна. Исто така како минуваше времето, се повеќе земји стануваа сојузници. Во 1952 Грција и Турција влегоа во Алијансата, 3 години подоцна и Сојузна Република Германија, а во 1982 Шпанија. Денес таа со дел од земјите од поранешниот источен блок (Варшавски договор) брои 28 земји со тенденција за идно проширување со нови земји, меѓу кои Република Македонија.

Преку Алијансата Западна Европа и Северна Америка, не само што заеднички ја бранеа својата независност туку, исто така, постигнаа завидно ниво на стабилност. Навистина безбедноста што ја обезбеди НАТО се опишува како „кислород за просперитет“ што допринесе за европска економска соработка и интеграција. На почеток на 90-тите години исто така помогна во ставањето на крај на Студената војна, а со тоа и на поделбата на Европа. Незаменлива и непроценлива е улогата на НАТО силите за ублажување и стабилизирање на конфликтните состојби на Балканот.

Во време на континуирана промена на безбедноста околина на Северно-Атланска Алијанса, спектрумот на мисиите со кои НАТО се повеќе станува широка и

предизвикувачка од кога и да била порано. Во рамките на спектрумот, употреба на резервистите од некои сојузнички членки веќе вршат широка употреба на резервниот персонал и единици со поддршка на НАТО мисиите. Затоа целокупната подготвеност на Алијансата е условена не само од подготвеноста на активните сили туку и од резервата. Распожливоста на резервистите, било за НАТО мисии или за нивни периодични тренинзи, задачи и други видови на активности, многу зависи од националната политика, легислатива и социјалните фактори како што се охрабрувањето и помошта од семејството, заедницата и работодавците чија поддршка и помош е значајна.

Покрај зголемената употреба на резервистите во некои НАТО земји да се соочат со потребите на силите на сојузничката структура, особено во областа на новите мисии, до денес не е постигната целосна општо прифатена НАТО политика за резервистите. Целта на трудот е да го обезбеди НАТО со водач на политиката за потенцијалниот придонес на резервните сили на одбранбените интереси на НАТО и ориентираноста кон безбедноста и мирот, вклучувајќи тренинг, подготвеност и употреба на резервните сили во остварувањето на НАТО мисиите. Во трудот се идентификуваат вредностите кои резервните сили можат да ги донесат во НАТО и потребните мерки да се осигура дека резервистите се најдобра можност да се соочат со нивниот потенцијал. Ова како водич може, исто така да служи како поткрепа за меѓународна поддршка на резервистите.

Сојузничките нации сериозно ги намалија нивните регуларни сили и во некои случаи регрутната војска беше или е укината или суспендирана. Генералниот тренд на НАТО земјите за намалување на регуларните сили ја зголемува релативната важност на резервните сили во НАТО. Како што важноста на придонесот кој резервистите го прават континуирано да расте во рамки на Алијансата, ги прават потребите за НАТО подобро да се разберат и ги употребат нивните стекнати (наследни) потенцијали. Постојат различни национални приоди на структурата, квантитетот, квалитетот, типот, основањето, расположливоста, обуките, повиците и примената на резервистите. Нивната улога и потенцијално ангажирање во иднина директно зависи од стратегискиот концепт и особено од трите мисии поставени сега на НАТО и тоа: колективна одбрана, менаџмент на превенција на конфликти и кризи и проекција на безбедноста, мирот и стабилноста. Заедно со Сојузничките сили на различни нивоа на подготвеност, во многу случаи пониско од колку што беа порано, постана поважно резервистите да учествуваат во индивидуални и групни обуки на вештини, колективна обука и вежби. Ефективната интеграција и употреба на резервниот персонал и единици, ја потпомогна способноста на целосната сила и се вклопи добро во спектрумот на алатките за менаџирање со кризи. Во

мирновременски услови, резервистите можат да бидат исплатлива алтернатива во одржувањето на големи подготвени сили.

НАТО ВО 21 ВЕК Е СО НОВИ СПОСОБНОСТИ, НОВИ ЗЕМЈИ ЧЛЕНКИ, НОВИ РЕЛАЦИИ. Владите, парламентите и јавноста во земјите членки треба да разговараат за иднината на НАТО. Во тоа се состои меѓународната и одбранбената политика во едно демократско општество. Порано се воделе дебати за иднината на НАТО и секогаш се враќале на истото дека битни се вредностите, битна е колективната одбрана, битен е потенцијалот и битна е трансаталиската релација и комуникација. Битен е и НАТО, зашто секогаш се адаптира на новите предизвици. Ќе се вратам малку во минатото, за да согледаме колку далеку НАТО стигна. Да се потсетеме на три цитати. Прво, Винстон Черчил, во Фултон, Мисури на 5 март 1946 година рече: “Се спушти челична завеса долж континентот, од Стетин во Балтичкото Море до Трст во Јадранското Море. Зад линијата останаа главните градови на старите држави во Средна и Источна Европа, Варшава, Берлин, Прага, Виена, Будимпешта, Белград, Букурешт и Софија-сите овие прочуени градови и населението во тие држави лежат во делот што сега мораме да го нарекуваме советска сфера”. Второ, претседателот Вацлав Хавел, во Прага, на 1 јули 1991 година „Прага, поранешната жртва на Варшавскиот договор, стана град во којшто му дојде крајот на Варшавскиот пакт како на инструмент на студената војна“. Трето, претседателот Џорџ В. Буш во Варшава, на 15 јуни 2001 година „Сите демократски држави во Европа што се протегаат од Балтикот до Црното Море треба да добијат иста шанса за безбедност, мир, слобода и иста шанса да се приклучат кон институциите на Европа, онака како што ги имаат направено тоа и постарите демократски држави во Европа”.

Северноатланскиот пакт и натаму е основниот столб на нашата надворешна и одбранбена политика. Алијансата мора да биде ефикасно средство во светот по настаните од 11 септември. НАТО не е помалку важен по 11 септември туку стана поважен. Нападите од 11 септември и брзиот и непоколеблив одговор на НАТО се доказ за неговата постојана вредност. Повикувајќи се на член 5 по првпат во својата историја, НАТО испрати јасна порака дека Алијансата е обединета и решена да го порази тероризмот. Високо се цени колективниот одговор на НАТО, како и придонесите на поединечните сојузници во операцијата Enduring Freedom и во International Security Assistance Force. Авионите на НАТО AWACS преку 2 600 часови го надгледуваат небото над американските градови, а бродовите на НАТО патролираат во Источниот Медитеран. Сите земји сојузнички на НАТО одобрија надгледување на нивните територии, пристап до нивните пристаништа и бази, помош за снабдување со гориво и ги засилуваат своите

разузнавачки напори. Учеството на земјите сојузнички и партнери на НАТО во операцијата Enduring Freedom и во International Security Assistance Force е сосема природно по 50 години соработка преку НАТО. Придонесот на земјите сојузнички и земјите партнери во операцијата Enduring Freedom се состои од обемно извидување од воздух, дотур на гориво, пренесување товар и непосредна помош во воздушните операции, низа мисии на специјални единици, единици за чистење мински полиња, медицински единици и низа сојузнички патролни бродови. Речиси сите оние што придонесуваат во International Security Assistance Force што тогаш ги предводеше Британија, а потоа се превземени од Турција и станаа сегашни сојузници и земји партнери на НАТО што минуваат низ обука и вежби со НАТО и Партнерството за мир. Сите сојузници и партнери заедно имаат распоредено околу 4 000 војници во Авганистан. Единаесетти септември на сите ја донесе реалноста дека сме соочени со нови закани и нови предизвици. Затоа министрите на НАТО на средба во Брисел во декември 2001 година решија да ги интензивираат заедничките напори за да се фатат во костец со заканите на тероризмот и на оружјето за масовно уништување со што се соочени сите сојузници. На средбата во Прага, на претседателот Буш со лидерите на земјите сојузнички очекувано беше тие да бидат подготвени да одобрат програма за акција за зголемување на способноста на НАТО, да се борат против овие и други закани. Сигурно дека НАТО ќе одговори на овие предизвици, како што досега секогаш одговарал на секој предизвик што ќе му се испречил на патот. Се демантира спротивното на митот за НАТО дека тој како остаток од студената војна, што се бори да ја дефинира својата улога по падот на Берлинскиот ѕид, ќе може успешно се адаптира низ историјата и новото време.

Од интегрирањето на Западна Германија во педесеттите до одговорот за зголемување на ракетното вооружување на СССР во шеесетите и седумдесетите, до ИНФ дебатите во осумдесеттите и конечниот крај на Варшавскиот пакт во деведесетите, НАТО одговарал на новите закани, додека истовремено ги користел сите можности за да ја задржи стабилноста и безбедноста. По завршување на студената војна, НАТО е клучот за стабилност и безбедност на евроатлантската област. Проширувањето на НАТО почна да ја брише линијата со која Сталин ја имаше поделено Европа. НАТО реагираше за да го спречи убивањето на Косово. НАТО стапи во акција за да ја запре војната во Босна и Херцеговина и имаше голем придонес во разрешувањето на конфликтот во РМ. Исто така, преку Постојаниот заеднички совет (Permanent Joint Council) со Русија, Комисијата НАТО-Украина, Партнерството за мир и Евроатланскиот партнерски совет, Советот (Euro-Atlantic Partnership Council), НАТО гради нови облици на соработка. Кога ја

разгледуваме иднината на НАТО, зборовите на еден од неговите основачи од пред повеќе од половина век сè уште претставуваат патоказ на патот што е пред нас. Во декември 1950 година, непосредно по средбата на НАЦ во Брисел, Дин Ачесон изјави: „Ставот што треба да го заземеме ние и нашите сојузници е храбро и решително да продолжиме напред и да ја градиме нашата заедничка сила. На опасностите да гледаме како на заеднички опасности и да веруваме дека треба и мора да се соочиме со нив со заеднички сили. Ние веруваме дека ним им е потребна нашата помош за да ја одржат својата безбедност и мир и дека нам ни е потребна нивната помош. Затоа, заземавме курс на дејствување со кој ќе тргнеме напред со елан и со решителност и со храброст. Ја отфрламе стратегијата да седиме и да се тресеме скриени од луѓата и да чекаме да видиме каква судбина ни намениле другите”.

4.6. Република Македонија и дејствувањето на РО во стратегиските определби за интеграција во Евроатлантскиот регион

Република Македонија е со постојани стратегиски определби за интеграција во Евроатлантскиот регион. Иако, на Балканот има напредок, сепак Република Македонија останува во пат позиција, пред сè околу спорот за името со Грција, а дијалогот помеѓу Србија и Косово се уште не е целосно завршен, но оди во напредна фаза со отпочнувањето на претпристапните преговори на Република Србија за членство во ЕУ. Тоа укажува на потребата за зајакнување на дипломатските и хуманитарните напори и дека треба да се унапреди каузата за човековите права, толеранцијата и демократијата, сè со цел да се зачува мирот и безбедноста и избегнат конфликтните и воените активности. Мирот и безбедноста на Република Македонија можат да се одбранат само во контекст на Евроатлантскиот регион, а не само на национално ниво, бидејќи националното најдобро се брани со поглед и пракса свртени кон наднационалното ниво во колективниот систем на безбедност и мир. Со најновите конфликтни настани во Куманово се поставува прашањето дали е поминато времето на мир и безбедност во РМ и поширокиот регион. Тоа треба реално да се каже од политичките елити, а и терористичките-конфликтни-воени посебно нови демографски настани широко во ЕУ, од Украина, Африка и останатиот свет сигнализираат на тоа дека за опстанокот на повеќедеценискиот мир се поставува сериозно прашање.

Мозаикот на евроатлантската слика по завршувањето на Студената војна се надополнува и поврзува со контекстот на одбранбено безбедносните дилеми на државите и системот на колективната безбедност и мир. Денес и понатаму покрај класичните извори

на загрозување од елементарни несреќи и други непогоди не запираат и новите извори на нестабилност кои од внатрешни можат да ескалираат и во меѓународни конфликти со што сериозно се доведува во прашање безбедноста и мирот, остварувањето на човековите права и толерантниот однос во разликите по сите основи на национално, регионално и глобално ниво.

Резервните офицери секојдневно преку своите цивилни професии прават обид кај граѓаните да се подигне свеста за безбедноста и мирот, притоа вклучувајќи активности за раното предупредување, превенција на конфликтите, миротворството, чувањето и градењето на мирот, разоружување, санкции и по потреба присила кон мир и други слични активности во таа насока.

Присутна е постојана тенденција на скоро сите меѓународни субјекти да ги ползуваат и да ги промовираат мирољубивите пристапи и стратегии за творење на безбедноста и мирот. Во таа смисла и во Република Македонија резервните офицери и останатите одбранбени безбедносни субјекти преку своите механизми го поместуваат акцентот на своето дејствување кон превентивно функционирање и прилагодување на своите концепти за безбедност и мир на тие потреби. Резервните офицери прилагодувајќи ја анализата на своето дејствување во сферата на безбедноста и мирот се ориентира и организира во функција на промовирањето на мирољубивата функција со што дава свој придонес во градењето на сопствена стратегија за одржување на безбедноста и мирот во Република Македонија и во Евроатлантскиот регион. Резервните офицери со останатите сродни субјекти остануваат да бидат творци и чувари на безбедноста и мирот.

Новите видови на конфликти од крајот на минатиот и од почетокот на новиот милениум бараат нови пристапи кон зачувувањето на безбедноста и мирот. Со ова истражување и добиените резултати од истото кои се особено значајни, појаснуваат и осветлуваат еден нов пристап со кој на повидок е една нова димензија за ориентираноста и организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот и за новите закани кои ја оптеретуваат меѓународната заедница. Всушност, со поставување на концептите за безбедност и мир се создава интересна аналитичка проширена рамка во која може да се лоцира функцијата на резервните офицери. Со оваа рамка се овозможува да се докомплетира мозаикот и соодветно да се разбере значењето на безбедноста и мирот со условеноста на човековите права и толеранцијата и истите да се доведат во релација со конфликтите на национално, регионално и на ниво на Евроатлантскиот регион.

На овој начин преку поместувањето на тежиштето за стратешкото дејствување на резервните офицери претежно во мирновременски услови ќе се допре до новите пристапи

и патишта изразени во нов модел за доприносот и функцијата на резервните сили за безбедноста и мирот како основни услови за демократскиот развој на човековите вредности и за подобра иднина за сите заедно.

Предмет на интерес на функционалното дејствување на РО преку овој модел е смирување на сите конфликтни ситуации внатре во земјата и пошироко во Евроатлантскиот регион кои може да претставуваат закана за безбедноста и мирот. Од искуството за досегашното дејствување на резервните офицери преку војна да се дојде до безбедност и мир, недвосмислено се покажаа дека раното предупредување и превентивните активности се далеку посоодветен пристап за одржување на безбедноста и мирот наспроти конфликтите и присилата кон мирот. Како вметнување, надоградување и настојување на резервните офицери преку овој модел е за да се унапреди безбедноста и мирот како неопходна потреба што треба да се овозможи за справување со основните причини кои доведуваат до конфликт. Со оваа ориентираност и организираност на резервните офицери се потврдува и овозможува потребата и потенцирањето на меѓузависноста на безбедноста и мирот со човековите права и толеранцијата во праксата на секојдневното живеење. Создавајќи алтернативни стратегии за справување со конфликтите, кои се закана за безбедноста и мирот во Република Македонија, во 1991 година се примени превентивно распоредување на мировни сили на ООН со определба државата да остане надвор од конфликтот во поранешна Југославија во што и се успеа. Но во 2001 година дојде до конфликт во РМ и бевме присилени кон воспоставување на безбедноста и мирот со Охридскиот Рамковен договор за прекинување и оневозможување да се прошири воената криза. Ако тоа не се случеше сценаријата за Република Македонија беа неизвесни и можеби безперспективни. Имајќи ги во пракса и двете искуства ја согледуваме оправданоста за организациско функционалната поставеност на резервните офицери за безбедноста и мирот и кон нив да се приоѓа со позитивен пристап за надминување и решавање на проблемите, односно таа цел да се постигне со мирољубиви средства како поефикасен начин кој во пракса се покажа многу попродуктивен, поисплатлив и со најмалку опасни последици пред се за човечките ресурси.

4.6.1 Резервниот состав како основа за создавање на АРМ

По 23 години од преземањето на првата караула „Рамна Нива” е создаден најзначајниот државотворен чин од историско значење со кој започна остварување на сонот на плејада генерации македонски дејци и испишувањето на славните страници од создавањето на

АРМ и темел на создавањето на нашите вооружени сили на кои основната база беше резервниот состав.

Кривопаланечките резервисти први на “Рамна Нива”, го започнаа испишувањето на славните страници од создавањето на АРМ. Тие, храбро, одговорно и непоколебливо застаана во одбрана на територијалниот интегритет и суверенитет на државата во најтешките и одлучувачки моменти за македонската независност и самобитност. Горди сме што „Рамна Нива“ е местото од каде почна да се трасира патот на формирањето на новата македонска воена организација, да се создаваат новите генерации македонски војници и да се оствари повеќеветковниот сон за слободна и независна држава. Токму резервниот состав, во рамките на Територијалната одбрана, одигра одлучувачка улога во зачувувањето на мирот и безбедноста и стабилноста на земјата и беше столбот на контролата на нејзината граница. За разлика од останатите земји во регионот бевме единствени кои успеаја да изградат сопствена држава без ниту една жртва, како најголем доказ за мирољубивата политика. Затоа треба да им се оддава особено признание на припадниците на Територијалната одбрана, на Организацијата на резервните офицери на Р. Македонија и посебно на Општинската организациона единица на ОРОРМ од Крива Паланка која не поткликна пред притисоците и заканите, кои ги имаше во тој период”.

Тој ден 11 март претставува голем празник кога го одбележуваме историскиот момент кој е длабоко врежан во севкупната историја на Р. Македонија. Овој ден, пред 23 години, остави неизбришлив белег и стана темел во создавањето на АРМ и независноста на нашата држава. Во тие мартовски денови ЈНА се уште беше присутна на нашите простори под целосна борбена и оперативна готовност. Со наредба на командантот на ТО на Р. Македонија, генерал потполковникот Томислав Трајчевски, Обласниот штаб на ТО во Куманово доби задача за подготовка на единица за преземање и гранично обезбедување на караулите „Рамна Нива“, „Деве Баир“ и „Коприва“ на границата со Р. Бугарија. Тешката задача, но, воедно и големата историска чест, им припадна на припадниците на ТО на одредот “Козјак” од Крива Паланка. Покрај редовниот состав, за таа цел беа мобилизирани и околу 100 резервисти, припадници на ТО. Во месноста Дурачка Река, подготовките се одвиваа забрзано. На 10 март, командантот на одредот, Владо Тодоровски–Ваце, рапортираше: „Се е подготвено за преземање и обезбедување на границата. Единицата е подготвена за секакви предизвици“.

Утрото на 11 март 1992 година, територијалците поделени во 3 единици тргнаа кон целта, подготвени да испишат нова страница од нашата историја. Од тактички, безбедносни и практични причини, во исто време беа преземени трите караули.

Незаборевен е влогот во иднината што го направија припадниците на Територијалната одбрана на Р. Македонија, полицијата и месното население на Крива Паланка за создавањето на вооружените сили на РМ, за што заслужуваат голема почит и благодарност.

Во 23-годишниот период вооружените сили го изнајдоа сопствениот пат во националната одбранбена политика и прераснаа во респектабилна и модерна армија која денес, се носи рамо до рамо со најмоќните воени формации и е рамноправен партнер во меѓународните мировни мисии на членките на НАТО и на ПзМ. Секое време остава свој белег во историјата, секоја генерација испишува свои историски редови во своето постоење. Територијалната одбрана и Организацијата на резервните офицери го запишаа својот придонес како чувари на мирот, а денешните македонски војници се врежаа во историјата како градители на стабилноста мирот и безбедноста во регионот и во светот.

4.6.2 Обиди за изградба и организација на вооружена сила според стандардите на НАТО

Програмските и стратешките активности на РО се целосно исполнети со содржини во функција на јакнење на мирот, безбедносниот и одбранбениот систем. Во прилог на тоа говорат и големиот број податоци и факти од документите, а посебно од програмските цели и задачи на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, меѓу кои доминираат оние кои се однесуваат на едукацијата и обуката на членството, негувањето на слободарските традиции од нашето подалечно и поблиско историско минато, како и меѓународните активности.

Свртувајќи се кон поблиското минато и создавањето на македонската држава, може да констатираме дека во 1991 година од Организацијата на резервните офицери потекнаа првите иницијативи за потребата од создавање на македонска армија и автономен одбранбен систем, со што во анализите на македонската историографија ќе остане запаметен како субјект кој даде драгоцен придонес во зачувувањето и градењето на мирот и функционирањето на системот на одбраната на Република Македонија. Организацијата на резервните офицери на Република Македонија има јасни и недвосмислени определби за мир, ефикасен одбранбен систем и придонесот на ОРОРМ во таа насока, го очекуваме и во иднина бидејќи тоа е во интерес на стабилноста и на безбедноста на македонската држава. Големи се можностите на Организацијата во градењето на мирот и продлабочувањето на безбедносно-одбранбената култура и државотворна свест како и непосредното ангажирање на членството во градењето на недискриминирачки,

рамноправни, толерантни, здрави меѓунационални, меѓурелигиски, меѓуетнички, меѓуполитички и други односи. На овој начин ОРОРМ и натаму ќе дава значаен придонес во продлабочувањето на свеста и кај другите граѓани дека, зачувувањето на територијалниот интегритет и суверенитет на Република Македонија претставува приоритетна задача на секој поединец, независно од етничката, национална, верска, политичка и друга припадност.

Организацијата на резервните офицери на Република Македонија располага со повеќеишладен кадровски потенцијал меѓу кој, има и околу 1 000 резервни потпоручници со завршена ШРО, односно Курс за стручно оспособување и усовршување за резервни офицери во резервниот состав во Воената академија “Генерал Михаило Апостолски” што по осамостојувањето на државата и функционирањето на автономниот одбранбен систем, претставува битна компонента на одбраната на Република Македонија. Овој кадровски потенцијал е дотолку позначаен, што членовите на Организацијата, покрај военото образование, истовремено имаат и респектабилно граѓанско образование (правници, економисти, лекари, инженери, социолози, професори и други профили) со што активно партиципираат во вкупните демократски процеси на нашата земја и во одбранбениот систем во целост.

Според стандардите на НАТО и на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР), резервните офицери и резервните сили во целост имаат клучна улога во одржувањето на блиски врски со општеството од кое се регрутирани и на тој начин ја претставуваат главната врска меѓу воената структура и цивилното општество. Всушност, тие, на овој начин, се најдобрите промотори на стандардите и на вредностите на НАТО-алијансата.

Согласно со стандардите на НАТО, како и според искуствата на другите национални асоцијации на резервните офицери од земјите членки на НАТО и Партнерството за мир, посебна грижа се води за ангажирањето на младите резервни офицери до 35-годишна возраст во која преовладуваат чиновите од потпоручник до капетан. Во земјите членки на НАТО, оваа структура на резервни офицери, се повеќе се распоредуваат и се ангажираат во единиците и во командите на резервниот состав на нивните армии. Во овие држави се повеќе се практикува во мировните и во хуманитарните мисии и операции на НАТО и на Обиденетите нации да се ангажира резервниот состав.

Од страна на ЦИОР, на Организација и беа доверени голем број задачи, меѓу кои, посебно место заземаат успешно организираниот Семинар за млади резервни офицери од земјите членки на НАТО и Јазичната академија како меѓународна институционална форма

за изучување на англискиот и на францускиот јазик, на кој начин ОРОРМ не само што се стекна со висок углед како членка на споменатото евроатланско семејство туку даде конкретен и значаен придонес во општоприфатените определби на Република Македонија за нејзино интегрирање во НАТО-алијансата.

Пред Организацијата на резервните офицери на Република Македонија и во наредниот период, односно на среднорочен и подолгорочен план, претстојат многубројни значајни обврски на национално ниво, но и на меѓународен план како асоцијативна членка на ЦИОР.

Меѓу приоритетните програмски задачи спаѓаат:

- обучувањето на младите резервни офицери, во чии рамки ќе бидат застапени форми, содржини и современи методи во координација со Министерството за одбрана и Генералштабот на АРМ, при што ќе се користат искуствата и стандардите на другите национални асоцијации;
- продлабочување и јакнење на соработката со Центарот за управување со кризи и со Дирекцијата за заштита и спасување, како на централно, исто така и на локално ниво. Во рамките на овие институции и нивните значајни обврски, утврдени со посебна законска регулатива, голем број од помладите генерации на резервните офицери и подофицери ќе имаат можности за конкретно ангажирање;
- континуирано интензивирање на меѓународна и билатерална соработка со членките на ЦИОР заради натамошната афирмација на ОРОРМ како дел од ова евроатлантско семејство и користење на нивните искуства и стандарди во програмските активности;
- продолжување со реформските процеси во Организацијата во корелација со вкупните реформи во одбраната, со цел, Здружението се повеќе да поприма карактеристики на современа, модерна и функционална асоцијација, која со интелектуалните и стручни капацитети на членството ќе дава значаен придонес за мирот, безбедносниот-одбранбениот систем на државата;
- непосредна комуникација и натамошна соработка на општинските организациони единици на ОРОРМ со единиците на локалната самоуправа (градоначалниците и советите на општините).

За успешното остварување на овие и други приоритетни задачи, Министерството за одбрана и Генералштабот на АРМ во рамките на соработката со ОРОРМ, настојуваат да се решат повеќе прашања, меѓу кои:

- попрецизно дефинирање на статусот на ОРОРМ во Законот за одбрана (чл. 132), како и

доградување на некои решенија во Законот за служба во АРМ и други подзаконски акти;

- решавање на прашањето на финансирање на годишните програми и на неопходната логистичка поддршка која треба да се уреди врз подолгорочна основа;
- редовна комуникација меѓу органите и телата на ОРОРМ со соодветните органи и служби при Министерството за одбрана и Генералштабот на АРМ на централно ниво, како и комуникација, соработка и конкретна помош на општинско ниво, меѓу одделенијата за одбрана и извршните одбори на организационите единици на ОРОРМ;
- вклучување на претставници, односно на носители на функции и други активисти на ОРОРМ на позначајните вежбовни активности на АРМ, како и на меѓународните воени вежби, чиј домаќин е МО и ГШ на АРМ;
- вклучување на ОРОРМ во имплементацијата на Концептот за развој на резервните сили, што е од посебно значење и каде што нашата Организација ќе има посебни обврски во предлагање на резервни офицери за нивно пополнување.

Изградбата на Резервните сили на Република Македонија се врши согласно со можностите и ресурсите на Република Македонија, а е насочена кон исполнување на следните мисии:

- одбраната на земјата и алијансата;
- операции за поддршка на мирот и хуманитарна помош;
- придонес во справување со регионални конфликти и кризи;
- заштита на пошироките интереси на Република Македонија.

Принципот на договорно преземени обврски од една страна ја ограничуваат бројката на резервните сили, но од друга страна многу значајна и уставна обврска е обученоста на резервните сили за одговор на горенаведените мисии и задачи и во таа насока е неопходно и е потребно да се движат сите идни ангажмани и на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија.

Врз основа на сево ова дојдено е до следниве сознанија, согледувања и заклучоци:

1. Најнапред, како генерално се оформува сознанието дека од аспект на истражувањето на заканите и нивното влијание врз конвенционалните сили на НАТО земјите во периодот по завршувањето на Студената војна се разликуваат два периоди и тоа—првиот од завршувањето на Студената војна па се до крајот на 20 век и вториот период—од терористичките напади на САД 2001 година, па се до денес;
2. Како значајно за првиот период се оформува сознанието дека постепено и

континуирано приматот на големите војни го преземаат помалите—регионалните и локалните, па и внатрешните вооружени конфликти. Така од подготовката и стратегиските определби на НАТО и посебно САД од едновремено водење на голема-светска и една мала-регионална војна во периодот на студената војна се преминува на едновремено водење на две регионални војни во овој период. Со ова дефинитивно се оформува сознанието дека можноста за избивање на големата војна е многу мала, а како примарни се деференцираат помалите или регионалните војни;

3. Воената организација на НАТО и посебно на САД како негов интегрален дел ќе прави обиди да ја следи оваа промена на заканите и инкорпорирајќи ја во вооружените сили и тоа како квантитативно така и квалитативни. Квантитативно со намалувањето на обемот на вооружените сили и квалитативно се изградба на полесни, поподвижни и посфикасни вооружени сили;
4. Исто така, како значајно се обликува и сознанието дека НАТО силите за првпат ќе бидат ангажирани надвор од областа, а со цел управување со кризи и тоа на просторот на Југославија која се распаѓаше. Се покажа како доста успешен и тоа особено во делот наречен воздушна кампања каде до израз дојде техничко-технолошката супермација на конвенционалните сили;
5. За вооружените сили е значајно сознанието дека од основните нејзини делови како позначајни се издвојуваат военото воздухопловство и воената морнарица, а како помалку значајна копнена војска;
6. Со терористичкиот напад врз САД започнува вториот период во кој се дифенираат нови закани со стратегиски наоди. Како значајно се оформува сознанието дека е направен обид со новите таканаречени ирегуларни закани да се дислоцира доминацијата на конвенционалните сили на НАТО и посебно САД како составен дел на НАТО и тоа со забележителен успех веќе неколку години;
7. Како одговор на новиот безбедносен предизвик на НАТО самитот во Прага 2002 година конечно е ставен крај на дивизиите, кои ја плашеа Европа во периодот на студената војна и отворен е процес на модернизација и трансформација на воената организација;
8. Се оформи сознанието дека конечно моделот на воената организација, кој се темелеше на насилството, да се замени со модел кој ќе се темели на способности, за зачувување на мирот и безбедноста;
9. Исто така се оформи сознанието дека претежно територијално базираните закани во

комплексни урбани средини ќе го детерминираат преземањето на приматот на копнените сили, од други видови на вооружените сили. Тука ќе се бара, преку силите за реакција, од бригадите како најоптимална и универзална борбена единица и малите и мобилните тимови оспособени за справување со закани во комплексната околина оптимално решение како одговор на новите закани;

10. За РМ согласно стратегиските определби за интеграција со Северноатланската алијанса е од особено значање да го следи трендот на промените и посебно трансформацијата на конвенционалните сили на НАТО и истите ги инкорпорира согласно можностите во својата Армија. Со тоа се создаваат услови за изградба на армијата компактибилна на НАТО конвенционалните сили, која ќе може адекватно да одговори на непосредните безбедносни закани и секако сила која ќе може да партиципира во градењето на мирот и безбедноста во пошироки рамки и за потребите на меѓународната заедница.

Види пошироко во трудот на Д-р Сениша Даскаловски Вооружените сили на Македонија, НИП, Студентски збор, Скопје, 1998.

ГЛАВА 5

5. ЧЛЕНУВАЊЕ НА РМ, ОРОМ ВО ЦИОР-НАТО КАКО СТРАТЕШКИ ПРИСТАП ЗА ДЕМОКРАТИЗАЦИЈА И ЗАЧУВУВАЊЕ НА МИРОТ И БЕЗБЕДНОСТА

5.1 Република Македонија и современите погледи кон одржување на мирот и безбедноста и интеграциите во ЕАР

Креирањето на новиот светски поредок повторно го актуелизираше прашањето за мирот и безбедноста во меѓународните односи, како фундамент на новиот поредок и односите меѓу државите. Денес со терминот нов светски поредок премногу често се манипулира или пак се додаваат атрибути како нов меѓународен систем, нов систем на меѓународни односи и сл. Прилично лансираната синтагма „нов светски поредок“ ги инкорпорира владеење на правото и мирно решавање на споровите, цврстата демократија и солидарност против агресијата, намалување и контрола на воените арсенали, јакнењето на ОН и праведното третирање на сите луѓе. Во ваквиот систем на односи безбедноста добива нови димензии. Доколку се прифати нивното најопшто значаење, како состојба во која државите не чувствуваат опасност од надворешно загрозување, може да се констатира дека глобалната опасност што извираше од блоковското конфронтирање е отстранета, но затоа и натаму останува отворено прашањето за другите облици на загрозување. Опасностите со кои се соочува современата меѓународна заедница имаат помала тежина во однос на катаклизмичните сценарија од периодот на студената војна, но и во тој обем тие претставуваат алтернатива на несигурност. Етичките судири, радикалниот национализам и внатрешните конфликти го прават сценариото на современата меѓународна сцена, изрежирани од односите и од старите придрушени содржини.⁷³ Соочени со фактот дека политичките, економските, социјалните и националните фактори станаа клучни елементи низ кои денес се остваруваат безбедноста, мирот и соработката во меѓународните односи, имајќи ја предвид испреплетеноста на безбедноста и меѓузависноста, својата перцепција за безбедност и мир државите ја поставуваат врз нови основи.⁷⁴

⁷³ Е. Гиденс, „Третиот пат“, Обнова на социјалдемократијата, стр. 18, Скопје, 2002

⁷⁴ Л. Георгиева, „Творење на мирот“, Студио АДА, Скопје, 1999

5.2 Механизми за одржување на меѓународниот мир и безбедност

Зачувувањето на безбедноста и мирот се механизми што не се официјално санкционирани во Повелбата на ОН. Таа поради, сега веќе историски причини што го компонира периодот на студената војна, го одбегна институционализирањето на ваквиот механизам. Тоа значи дека зачувувањето на безбедноста и мирот не функционира како елемент во рамките на утврдениот систем, туку наспротив, функционира врз воспоставени принципи кои вклучуваат:

1. Согласност на страните во спорот за самата мисија, за мандатот и за составот на силите;
2. Немешање во односите на вовлечените држави;
3. Неупотреба на сила, освен во самоодбрана;
4. Непристрасност;
5. Постојана поддршка од Советот за безбедност и државите членки, вклучувајќи ги учесниците во мисијата;
6. Пренесување на одговорноста врз Генералниот секретар на ОН за напредување на мисијата.

Од гледиште на развојот за зачувување на безбедноста и мирот, како средство за справување со конфликтите, многумина сметаат дека неговата ад хок природа е најкарактеристичниот аспект. До скоро присутната флексибилност не дозволи вовлекување на Советот за безбедност во стапицата наречена „вето“. Според Холст, „зачувувањето на безбедноста и мирот придонесува кон мерките за градење доверба и им помага на страните во одржувањето на прекилот на огнот. Треба да важи дефиницијата на ОН“. Градењето на безбедноста и мирот е позитивно, постојано кооперативно човеково настојување да гради мостови меѓу спротивставени народи и групи. Неговата цел е да воспостави разбирање и соработка и да ги острани камењата на недоверба, страв и омрза.⁷⁵

Во многубројните анализи што се споредуваат во однос на комплексот прашања сврзани со зачувување на безбедноста и мирот, определени фактори се предмет на предвремена преокупација. Како значајни фактори за успехот на операциите за зачувување на мирот се наведуваат: соодветен политички контекст, постојана и сеопфатна политичка, дипломатска, воена и финансиска поддршка за операцијата, репрезентативност на силите, јасен мандат, соработка со страните во спорот, вештина и осетливост при раководењето на силите, квалитетно командување и воена дисциплина на групите и ненаметнување

⁷⁵ Л. Георгиева, „Творење на мирот“, Студио АДА, Скопје, 1999

надворешни желби или решенија.⁷⁶ Кога станува збор за внатрешните конфликти, ако нивното ескалирање се случува во границите на една држава тогаш тие тешко се вклопуваат во одредбите на Повелбата. Советот е концентриран за примена на силни мерки и справување со итните случаи на спорови што се изнесуваат пред Советот за безбедност, на штета на спречувањето потенцијални конфликтни состојби. Оттаму, функцијата на Советот за безбедноста во голема мера се сведува на итно справување со кризите, наспроти ангажирање за избегнување на конфликтите или јавување во улогата на креатор на безбедноста и мирот. Ова се оправдува со фактот дека Советот за безбедност е орган на ОН што е овластен да дејствува со присилба, согласно со одредбата од Повелбата да се реагира итно во случаи што го загрозуваат меѓународниот мир и безбедност, справувањето со кризите и одржување на мирот.⁷⁷ Повелбата не предвидува механизам за справување глобални проблеми што на различен начин задираат во одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Отсуството на непристапност во многу случаи, како и поларазацијата во Советот за безбедност, значеше блокирање на системот на колективната безбедност во справување со кризите. Всушност, во периодот на студената војна и суперсилите во своите стратегии за справување со конфликтите преферираат спречување на нивното проширување, наместо разрешување на конфликтите, кои ги оставаа да тлеат.

Во рамките на политичките функции, како значаен фактор за зачувување на безбедноста и мирот, спаѓаат:

- одржување на територијалниот интегритет;
- обезбедување на политичката неизвесност;
- преговарање со невладини ентитети;
- спроведување на избори или референдум;
- помош за создавање локална администрација;
- верификација на договори за човековите права;
- креирање на безбедност за возобновување на економскиот живот на локалното население.⁷⁸

Зачувување на мирот во рамките на превентивната дипломатија која своите активности ги реализира низ следниве инструменти:

- *Мерки за градење доверба* - Овие мерки, во рамките на превентивна дипломатија на ОН се утврдени како основно средство за јакнење на заемната доверба и за редуцирање на

⁷⁶ Ибидем

⁷⁷ М. Котовечевски, “Извори на загрозување на мирот и националната безбедност”, Балкански центар за мир, Скопје, 1999, стр. 73-73

⁷⁸ Л. Георгиева, “Творење на мирот”, Студио АДА, Скопје, 1999

веројатноста од избивање конфликти меѓу државите. Како мерки што треба да придонесат кон јакнење на заемната доверба се препорачуваат: систематска замена на воените претставници, склучување договори за слободна размена на информации, набљудување и контрола на регионалните договори за разоружување;

- *Утврдување на факти* - Преземање превентивни акции за спречување на конфликтите од страна на ОН мора да се базира врз точни и навремено осознани податоци. Порастот на конфликтите, чии корени произлегуваат од економски и социјални проблеми, само го потенцираат значењето на информациите кои, покрај политичките, ги содржат и социјално-економските трендови што водат кон конфликтна состојба. Во овој домен ОН дејствува преку мисиите за утврдување на факти. Иницијатива за утврдување на факти и за воспоставување мисија за таа цел може да поднесат Советот за безбедност и Генералното собрание и, се разбира, Генералниот секретар на ОН;
- *Рано предупредување* - Во изминатиот период, во рамките на ОН, се разви соодветна мрежа на систем за рано предупредување во однос на загрозување на природата, ризиците од нуклеарни несреќи, природните катастрофи, масовните движења на населението, ширењето на болести и друго. Синтетизирањето на податоците од овие области се политички индикатор во конкретните услови и претставува основа за проценување дали и во колкава мера постои закана за мирот и безбедноста;
- *Превентивно распоредување* - Во рамките на превентивната дипломатија, специфично значаење во спречувањето да избувнат конфликти е дадено како овластување за превентивно распоредување на силите на ОН;
- *Демилитаризирана зона* - Со создавањето демилитаризирана зона, вообичаено, се практикува за тоа како ќе заврши конфликтот, со договор меѓу страните што биле во конфликт.

Денес, како дел од операциите за зачувување на мирот, ОН распоредуваат сили во овие зони, притоа, во рамките на превентивната дипломатија, демилитаризираната зона е предвидена како форма на превентивно распоредување.

5.3 Што следи во денешно време како пат за зачувување на мирот и безбедноста

Десетата деценија од 20-тиот век и по првата деценија на векот кој го живееме, започнуваат крупни промени во сферата на „меѓународната безбедност и меѓународната политика“. ⁷⁹ Се поставува прашањето дали во насоките на развојот на современиот свет ќе се следат позитивни промени за градење на стабилна безбедност и мир? Наспроти

⁷⁹ S. P. Hantigton, "Sukob civilizacie i preustroj sjetskog poretka", Zagreb, 1997

громозорните обележија на 20 век, битно е човештвото да остане приврзано на идејата за еманципација на сопствениот род, да се настојува да ги открива во историјата и другите етапи што ги поминал човекот воопшто, а не само оние кои во мислите предизвикуваат чувство на страв, ужас и беспомошност. За влијанието на културата за развојот на современиот свет Али Ахмет Саид Есбер од Либан, водечки современ арапски поет, рекол „Човекот е род, постојано создава“.⁸⁰ Теоријата, според која зоните на демократијата, безбедноста и мирот можеби еден ден ќе го покрива целиот свет, мора да се анализира (вакви дилеми за анализа за безбедносна политика во светски размери се појавуваат особено по настаните од септември 2001 во САД).⁸¹ Доколку е тоа вистина, треба да се објасни како нешто што е толку долго очекувано и може да се оствари навидум далеку од реалноста. Разумните луѓе долго се прашуваат како може без светски суверинитет (Hobbes Leviathan) некогаш да се постигне светскиот мир. Поради неразумностите околу очекуваното на светската влада, светскиот мир се чинел како неостварлив сон. Но, сега имаме претстава како да постигнеме мир без миротворец. Исто како што во меѓународната економија еден друг самоорганизиран систем создава економски развој без светски план или светски планери така и мирот евозможен преку внатрешните промени без моќни нации кои, според нивниот пример, можат да ги охрабруваат другите да се променат на сличен начин.⁸² Никој не може да знае дали демократијата ќе остане во САД, Европската унија или во која и да било друга држава и покрај причините што се наведени погоре. Но, постои мислење дека мирот е сигурен во зоните на мир, бидејќи сите големи демократии ќе останат демократски. Размислувањето е дека сè додека тие се демократски нема да има закани од војна меѓу државите.⁸³ Повеќето нови демократии доста ефективно имаат опфатено два главни проблема на управувањето. Еден од нив претставува нивниот однос кон воениот естаблишмент. Бидејќи мнозинството од овие нови демократии поминале воени режими од еден или друг вид, главен проблем е воспоставувањето ефективна граѓанска контрола над војската. А ова е сторено. Новите влади ги исчистија своите воени естаблишменти, воведоа ограничувања за политичката инволвираност во војската, ги реструктурираа нивните наредби (што често резултираше со создавање централни министерства за одбрана и повремено назначување цивилно лице како министер за одбрана) и елиминираа многу од посебните привилегии од војската. Воените офицери кои имаа високи политички мандати во почетната фаза на демократијата, како што беа

⁸⁰ Г. Ставрова, „Човекови права како демократска вредност“, стр. 49, Фондација Фридрих Еберт и Демократски клуб, Скопје, 2003

⁸¹ J. Esposito, „Islamska prijetnja mit ili stvarnost“, UIO, Selsebil, Sarajevo, 2001

⁸² „Dialog, Casopis za filozofska drustvena pitanja“, Sarajevo, 2001, Kulturna politika, Pim Den Boer, Evropa kao ideja, str. 248-255 i Mario D Angelo, Paul Vesperti, „Kulturne politike i Evropu“, str. 257-280

⁸³ D. Smit, (1993) „Betan Urgencies and Impossibilities New Security Architecture for Europe“, Security Dialogue

претседателите на Турција и на Португалија, беа заменети со цивилни лица. Во Турција и Кореја, две земји каде што војската претставуваше доминантна политичка сила повеќе декади, граѓанските лидери отпуштија високи воени команди.⁸⁴

Во многу земји новите демократски влади се обидоа да ја ограничат улогата на војската со отстранување на воените лица од цивилните претпријатија и нивно непосредно вклучување во националната одбрана и национална безбедност. Во неколку случаи новите демократски режими ги реорганизираа своите воени сили покрај границите, намалувајќи ја нивната концентрација околу главните градови, со што им се отежнува спроведување на маневрите. Речиси во сите случаи новите демократски режими го намалија обемот на својата воена сила и се обидоа во неа да внесат поголем степен на воен професионализам, како што е, на пример, снабдувањето со модерната опрема. Овие нови демократски режими се релативно успешни во воспоставувањето граѓанска контрола, во ориентирање на нивните војски кон професионализам, во намалување на воената сила, во стекнувањето на воени улоги и во воспоставување модели на цивилно-воениот однос што се слични на оние од воспоставените демократии.⁸⁵ Еден проблем што е присутен и е од различен вид и кој ги конфронтира и старите и новите демократии, е проблемот што произлегува од етичката припадност и национализмот. Недемократските режими можат ефективно да управуваат над народот од различни националности, меѓутоа во демократиите народот ги избира владетелите. Како што има истакнато Ивор Ценингс, истакнат британски уставен научник, од пред многу години народот не може да одлучува сè додека некој не одлучи кој е народот. Во време кога идеолошките разлики и идентитети исчезнуваат, а етичките, националните, религиозните и старите вредности добиваат ново значаење, проблемот за дефинирање на еден народ добива значаење. Во отсуство на комунизмот нема рачио за постоење на Советскиот сојуз, Југославија или Источна Германија, сите тие исчезнаа. Но, проблемот е поопшт. Како ќе го дефинираме политичкото тело на општеството? Според географијата, јазикот, верската или етичката идентификација може да биде наречен граѓанин?⁸⁶ Во демократиите, кои се правата на етничките или религиозните малцинства? Овие прашања се централни за функционирање на новите и старите демократии. Нема задоволителни одговори на овие прашања. Може да се даде еден аргумент за спроведување на секоја група и треба да и се овозможи да го следи својот курс, но тоа може да доведе до зголемена фрагментација и распаѓање на општеството и државата. Понатаму, демократиите не се доволно обучени за овој проблем.

⁸⁴ Ибидем

⁸⁵ М. Коновале, "Безбедност во демократијата", Рос-рот семинар "Безбедност во југоисточна Европа", Охрид, 1993

⁸⁶ Daniel Patric Moynihan "Ethnicity in international politics", Oxford University Press, 1993

Целиот процес на демократизација и функционирање на демократијата можат да го зацврстнат односот меѓу етичките, религиозните и другите општествени групи. Поради тоа што овие идентитети стануваат се поцентрални, политичарите ќе апелираат до нив и со тоа ќе го интензивираат конфликтот меѓу нив. Овој проблем е присутен во новите демократии, а исто така, постои и во земјите на ЕУ, Соединетите Американски Држави и во други држави.⁸⁷

5.4 Корените на НАТО Алијансата

Сегашните, а посебно идните конфликти-војни ќе изгледаат поинаку од досегашните. Тероризмот кој пред 90-тите години не беше така познат, а сега стана и е најголема светска безбедносна закана. Борбата против него не може да биде само национална, туку наднационална и тој може да се нарече сега како трета светска војна која трае и е потребно истото како и претходно во двете светски војни обединување на силите на повисоко ниво за да може таа војна да се изолира, избегне и добие. Со распаѓањето на Советскиот сојуз, а со тоа и на Варшавскиот договор доаѓа до големи промени до целокупните меѓународни односи и глобализација на сегашните и идните заеднички вредности на човековото живеење. Се чини дека се по потребана е етничката хармонија и демократската стабилност за сите луѓе за ублажување и како превенција на овие состојби.

Полувековниот судир на Западот со Исток се заврши со мирна победа и демократија. Но, сепак очекуваните дometи за слободно движење на луѓе, капитал, технологии и друго останаа карактеристични само за САД и ЕУ каде економиите зајакнаа со силни човечки ресурси, пред сè дојдени од земјите од Исток. Многу народи, држави, па и религии се најдоа на маргините на тие случувања. Економските разлики помеѓу богатиот Север и сиромашниот Југ се сè повеќе. Тие се зголемуваат и сè повеќе се чувствуваат во падот на животниот стандард на најголем број на населението од сиромашниот Југ, односно во земјите од таканаречениот трет свет каде, главно се мобилизираат терористите, традиционално од исламска вероисповед. Со тоа се зголеми глобалниот исламски тероризам кој е во постојан судир со христијанските земји, почнувајќи од Источното и Западно царство, па сè до најновите судири во деловите на Руската федерација, Балканот, Блискиот и Средниот Исток и пошироко во светот. Насобраните глобални проблеми кои во основа се економски, политички, демографски, а веќе и еколошки се преиначени и се преставуваат како верски и цивилизациски изразени со историски права на религиите и историски граници спротивни на денешните. Дали е сè уште оправдан овој натпревар

⁸⁷ Ибидем

помеѓу нациите, религиите, верата да се одржува и постојано поттикнува во најлошото чиј продукт се конфликтите и војните, од кои профитираат само многу мал дел на луѓе, кои веќе се одродиле од сопствениот, човечкиот род. Неодлжно е времето кога тоа натпреварување треба да се одржува во она најдоброто што може да се стори за ублажување и разрешување пред се на економските, политичките, верските, етничките и останати други проблеми со кои ќе се подобри и унапреди опстанокот и живеењето на човековот род.

Во таков амбиент приближувањето и зачленувањето на РМ кон НАТО претставува процес на глобално прилагодување на македонското општество и државната конституција на РМ кон општествено-систематските и либерално-демократските вредности на НАТО. Приближувањето и зачленувањето на РМ кон НАТО претпоставува исполнување на демократски, политички и економски стандарди. Приближувањето и зачленувањето на РМ кон НАТО претпоставува целосно и доследно реализирање на Охридскиот рамковен договор. Приближувањето и зачленувањето на РМ кон НАТО претпоставува развиена политичка култура и државно-политичка определба за целосно респектирање на безбедноста, мирот, човековите права и толеранција. Приближувањето и зачленувањето на РМ кон НАТО претпоставува донесување и реализација на државна стратегија и годишна национална програма за реформи и трансформација на вооружените сили на РМ. НАТО е со постојано проширување и современи погледи и предизвици со основна цел прилагодување кон новонастанатите состојби и прилики во светот.

Според целите и принципите врз кои е формиран, НАТО е меѓународна организација која има одбранбен карактер. Со промените кои настанаа во почетокот на 1990 години, Европа и НАТО влегуваат во нова ера и со промени. Советскиот сојуз се распадна, а новите земји градат нов однос на државни системи. Сидовите со кои се делеа народите и идеологиите се урнаа. Обединувањето на Германија значи надминување на поделбите на Европа. Народите го одбраа демократското изградување на општеството и поддржување на проектите за безбедност, мир и стабилност. Овие промени имаат големо значаење за односите на животот во Европа и за НАТО и неговата нова одбрамбена стратегија. Во вакви околности и промени, НАТО ја гради својата одбрамбена стратегија која значи водење дијалог и соработка со земјите кои се аспиранти за членување во НАТО, воспоставување на дипломатски врски со земјите од **Централна и Источна Европа и балтичките земји**, заедничко разбирање, намалување на набавките на оружје, контрола над вооружувањето, ограничување на конвенционалните воени сили во Европа, модифицирање на големината и прилагодување на обврските на земјите кои поседуваат нуклеарно оружје и воопшто спроведување на целосната трансформација и определба за

постојано градење и одржување на безбедноста и мирот во Европа и светот. Во овој дел на трудот ќе спомнеме и за аспектите кои се поврзани за трансформацијата на НАТО и приближувањето на Република Македонија кон НАТО.

Односно последниот самит во Велс, во септември 2014 година кој се одржа во променета безбедносна состојба во ЕУ и пошироко под сенка на сломот на западната концепција за Украина и активностите на Исламската држава (ИСИС) во Сирија и Ирак и на некој начин претставуват јасна прекретница во глобалните светски односи. Борбата со светската криза станува е се потешка, а можностите за адекватен одговор се хамалуваат, светот се насочува кон глобална војна. На истиот самит се усвоија три клучни компоненти:

- долгорочни мерки за обезбедување на сигурноста на сојузниците;
- обновени планови за одбрана и почести воени вежби и
- надградба на силите за брза интервенција со цел да можат да бидат разместени пред да избувне конфликтот.

Тоа значи дека се потребни вистински можности, на вистинско место и во вистинско време кои можат да бидат решавачки меѓу заканата и сигурноста, меѓу војната и мирот за што е потребно инвестирање во модерни и леснораспоредливи сили.

Реално се надевавме дека Р.Македонија ќе го добие долгоочекуваното, посакувано и заслужено членство во НАТО, но сепак тоа пак не се случи. Иако таа го исполни и направи она што е потребно за да стане членка и требаше да биде дел од НАТО семејството, тоа не се случи. Република Македонија мина низ многу турбулентни времиња и успеа да се справи, речиси, со граѓанска војна и да донесе мир и безбедност во овој дел од Балканот и светот. Со засилена поддршка од главните актери во НАТО за македонското членство во НАТО сигурно ќе може да се надмине и последната пречка–спорот со името, за што ќе биде потребна нормална флексибилност, сè разбира од двете страни, со што конечно ќе се затвори најголемата НАТО – ЦИОР и ЕУ празнина на југот од Балканот за сите земји членки.

Се наметнува потребата и понатаму за постојано прилагодување на НАТО согласно со заканите и адаптирање во овој опсен свет особено со новата конфронтација Вашингтон – Москва односно Америка – Русија. Ако се споредат ресурсите на воената машинерија на двете страни и без нуклеарниот потенцијал ќе се види дека и понатаму овие две најмоќни водечки-ривалски армии во светот издвојуваат најмногу финансиски средсва за одржување и зголемување на воениот арсенал.

Овие се сегашни состојби загрижуват и укажуваат на тоа дека многу нешто не се променило во трката во вооружувањето и дека заканите од овие и другите воени ресурси го држат светот условно во заложништво.

Уште од 1989 година и на крајот на Студената војна, предизвиците за колективна безбедност на членките на Алијансата значително се променија. НАТО одговори преку усвојување нови улоги и мисии, имено проектирање на стабилност, безбедност и мир низ Евроатлантскиот регион, преку политиката на партнерството и соработка со поранешните непријатели, вклучување на нови членки и распоредување на вооружени сили за поддршка на мировни операции надвор од нејзините формални граници. Како резултат на промените во безбедносната средина и преземањето нови мисии, Алијансата го осовремени својот стратешки концепт во 1999 година и отпочна со длабоки промени во нејзините командни и одбранбени структури. Целта на Алијансата останува зачувување на безбедноста и мирот на нејзините членки. Ова ќе продолжи да наметнува проектирање на стабилност, безбедност, мир, учество во операции за реакција и превенирање на кризи во Евроатлантскиот регион и одржување на адекватни степени и видови на вооружени сили, потребни за исполнување на широкиот спектар на заложби на НАТО. Понатаму во политичкиот дел за објаснување на целта на НАТО, во Постојаната комисија на Собранието на НАТО се прецизира дека појавата на новите закани ќе има последици за улогите, мисиите и способностите на вооружените сили на НАТО. Затоа, членките на НАТО мора да бидат способни да преземаат активности секогаш кога е загрозувана безбедноста на некоја членка врз основа на Повелбата на Обединетите нации. Декларативната спремност да се преземаат вакви акции ќе го зајакне застрашувачкиот елемент на стратегијата на Алијансата, со тоа што ќе се стави до знаење дека нема сигурно засолниште за оние кои се закануваат на нашите општества или оние кои засолнуваат вакви луѓе. Потребата од акција на Алијансата, заснована на јасни докази дека секој случај треба да се решава поединечно од страна на Северноатлантскиот совет и како секогаш, ќе биде заснован врз консензус. Онаму каде што НАТО не е вклучен во целост, тогаш сојузниците кои се спремни да преземат активност, треба да можат да ги искористат средствата, процедурите и практиките на НАТО.

НАТО има меѓународен правен субјективитет базиран врз членот 51 од Повелбата на ООН. НАТО сојузот е мултилатерален регионален состав.

Од договорот јасно произлегува дека НАТО се формира за следните цели:

- Одбрана на слободата на земјите потписнички;
- За остварување на постојната соработка и консултации меѓу земјите потписнички на политичко, економско и воено поле;
- За заштита на мирот и меѓународната безбедност;
- За унапредување на стабилноста и благосостојбата на земјите од Северноатлантското

подрачје.

Основни принципи врз кои се базира НАТО се:

- Решавање на меѓународните спорови со мирољубливи средства;
- Воздржување од закана или употреба на сила;
- Елиминирање на конфликти во меѓусебни односи;
- Развивање на економската соработка;
- Самоодбрана или заземна одбрана во случај на напад врз која било од земјите потписнички.

УЛОГАТА НА НАТО ВО МИРОВНИТЕ АКТИВНОСТИ Е НЕПРОЦЕНЛИВА И НЕЗАМЕНЛИВА. Ако се погледне новиот стратегиски концепт на НАТО јасно ќе се види дека првенствено ја истакнува улогата на дијалог и соработка на Европа, што служи како средство за отстранување на кризите и спречување на конфликтите. Од друга страна, а пак во иста насока е и подготвеноста на Алијансата за поддршка на мировните активности преземени од страна на ОБСЕ и од Советот на Безбедност на ООН. Значи сето ова упатува на потребата за постоење на една координирана и синхронизирана активност помеѓу НАТО, ОБСЕ и ООН (на пример во случај на хуманитарните активности во повеќе делови од светот).

За улогата на мировните активности НАТО утврдува специфични мерки на подрачја на:

- Командување и контрола;
- Логистичка поддршка;
- Инфраструктура;
- Обучување и вежби.

Наведените, мировни активности се со цел да се овозможат услови за остварување на истите. НАТО настојува да влијае да се спречат регионалните тензии, конфликти и етнички судири, да се даде сестрана поддршка на ОБСЕ во напорите во отстранување на конфликтите и решавањето на спорите по мирен пат. Оттука мировните активности се од програмата партнерство за мир кое служи како предворје за во НАТО, а кое се остварува преку заедничкото планирање, здружени воени вежби и активности за таа цел.

ПОЛИТИКАТА НА НАТО е членките на НАТО како суверени земји што ја задржуваат својата независност во сите сегменти на општественото живеење, со различни историски, културни и други обележија, со различна големина и број на население, сите заедно, во рамките на НАТО, да имаат еднакви права, односно тие имаат право на еден глас. Сите земји членки на НАТО имаат право на еднаква безбедност меѓу нив, без оглед на нивните релативни национални можности.

Во редот на најважните процеси што се одвиваат во рамките на политиката на НАТО спаѓаат:

- политички консултации;
- економска соработка;
- одбранбена политика;
- одбранбено планирање.

Политички консултации се остваруваат врз основа на искуствата од минатото преку размена на гледишта за политичките проблеми од зеднички интерес. Политичките консултации кои се однесуваат на некои прашања во НАТО не се ограничени само во рамките на Алијансата туку и на настаните што се надвор од географското подрачје кое е покриено со Договорот, а кое може да има влијание врз Алијансата (на пример, глобалниот тероризам) како светска закана за безбедноста и мирот.

Економска соработка на НАТО е дадена во член 2 од Договорот во кој се вели: „земјите членки ќе даваат придонес на идниот развој на добрите и пријателски односи за засилување на нивните слободни институции и со напредување на условите за стабилност и благосостојба. Тие ќе се борат да се елиминираат конфликтите во нивните меѓусебни економски политики и ќе ја охрабрат економската соработка меѓу некои од нив или меѓу сите нив.“

Имено, акциите кои НАТО ги презема на подрачјето на економијата се:

- споредбата на трошоците за одбрана;
- развој на индустријата за производство на оружје;
- корисност на ресурсите за извршување на одбраната меѓу земјите членки на Алијансата;
- економската соработка и друга помош меѓу членките.

Одбранбената политика на НАТО се базира на севкупната политичка солидарност на земјите членки и е средство преку кое тие се грижат за нивната заедничка одбрана.

Одбранбената политика се темели врз одржување на оптималното ниво на одговорност на силите за брза одбрана, како и флексибилен одговор на било која форма на агресија до која може да дојде.

Одбранбената политика на НАТО се манифестира низ повеќе форми, а најчесто низ:

- одвраќање на директна агресија против една или повеќе земји на НАТО;
- закана на употреба на сила од страна на НАТО;
- вршење на притисок или застршување.

Суштината на одбранбеното планирање се состои во постојана прилагоденост за одржување на мирот во согласност со промените на околностите и технолошкиот развој и воените способности на НАТО и на евентуалниот агресор. Во основа одбранбеното планирање опфаќа проектирање на четири активности на НАТО, и тоа:

- структура на силите;
- вооружување;
- логистика;
- инфраструктура.

ДЕНЕШНАТА ОРГАНИЗАЦИОНА ПОСТАВЕНОСТ НА НАТО датира уште од времето на неговото формирање и се состои од следниве основни елементи:

- Северно-атлантски совет;
- Комитет за одбранбено планирање;
- Група за нуклеарно планирање;
- Воен комитет;
- Други комитети;
- Генерален секретар и меѓународен персонал;
- Меѓународен воен персонал;
- Здружени команди.

Оттука, оваа организациона поставеност се дели на два дела: **цивилен и воен состав.**

1. Цивилниот состав на НАТО го сочинуваат:

- Северно-атлантскиот совет;
- Комитетот за одбранбено планирање;
- Други комитети на НАТО;
- Генерален секретар и меѓународен персонал.

Во рамките на НАТО постојат и специјални комитети за цивилна одбрана кои ја планираат и цивилната помош во критични ситуации за земјите членки на НАТО. Тоа се:

- Комитетот за заштита на цивилното население;
- Комитетот за континентален транспорт;
- Комитетот за врски;
- Комитетот за снабдување со неопходни материјали.

Овие комитети планираат посебни мерки како на пример: помош за евакуација, помош за спасување и слично.

Како потврда за заедничката соработка на полето на цивилната одбрана претставува изградбата на интегрираниот европски радио локаторски систем за воздушна одбрана-**НЕЈЦ**

НЕЈЦ е составен од 85 радарски и радио локаторски станици што водат од Северна Норвешка преку Данска, Холандија, Германија, Белгија, Франција, Италија и Грција, па сè до јужниот дел на Турција

Воениот дел (состав) на НАТО го сочинуваат:

- Воен комитет;
- Меѓународен воен персонал;
- Здружени команди.

Идната структура на НАТО, која се однесува на тековниот развој на НАТО и во соработка со Европските институции, ги има следниве димензии:

а) Развој на стратешки концепт кој истовремено може да претставува водач во случај на конфликти:

Во Русија и независните земји во Централна и Источна Европа (повторно обединување, против пролиферација на оружје и регионални судири);

- Во средишната зона (дел од повторното обединување, колективна одбрана на самоодбраната);
- Во јужниот појас на кризи (регионални конфликти);
- Овластување (засилување на колективните мерки на безбедност со развојот на надмоќност).

б) Усогласување на внатрешните промени на Алијансата со институционалните барања на стратешкиот и политичкиот развој.

в) Изградба на институционална структура во чиј центар ќе биде Алијансата.

5.5 Регионалната соработка и поврзаност на РМ со НАТО во мировните мисии – операци на балканскиот регион во временскиот период од 1993 до денес

Кај балканските народи во периодот од 1990 до 1994 година постоеше поголема загриженост дека придонесот за стабилноста во овој период и транзицијата во овој турбулентен регион не е ценет од страна на политичките субјекти кои раководат со овие држави, па и од самата меѓународна заедница. Наместо да се придонесе за побрзо решавање на некои повеќегодишни постојни проблеми, тензиите и независноста сè повеќе беа присутни.⁸⁸ После војната, конфликтите (1992-1995) во Босна и Херцеговина и во Хрватска со Србија, наспроти многу песимистички анализи во почетокот на овој период на човечки трагедии, хуманитарни катастрофи, во врска со шансите во балканските држави да седнат на преговарачка маса, со помош на ООН, САД, НАТО, ЕУ и ОБСЕ, се постигна

⁸⁸ “Национална концепција за безбедност и одбрана”, “Службен весник на РМ” бр. 40/2003, Скопје, 2003

извесен напредок, особено со Дејтонската спогодба (1995), но останаа отворени конфликтните прашања и во другите делови на просториите на поранешна СФРЈ. Следи еден распоред за улогата на ООН и НАТО, за да се врати мирот на просторите на поранешна СФРЈ. Советот за безбедност со посебни резолуции (Резолуцијата 771 од 1992 година) ја осуди политиката на етничкото чистење и побара почитување на Меѓународното хуманитарно право, а со Резолуцијата 6808 од 1993 година формира Меѓународен трибунал со седиште во Хаг за судење на воените злосторства извршени во поранешна Југославија. Може да се истакне дека конфликтите, кризата и војната на просторите на поранешна Југославија го доведе НАТО во директен контакт со ОН и се истакна како фактор што е во состојба да обезбеди ефикасно извршување на мировни операции за наметнување на мирот и за реализација на мерките предвидени во Советот за безбедност. САД и НАТО силите на легален и легитимен начин се присутни на балканските простори, во земји кои сè уште не се членки на НАТО. Во овие околности во периодот од 1994 до 2003 година, значењето на администрацијата на САД смета дека била успешна во кооперација со ООН и во сегашно време присуството на силите на САД во рамките на НАТО или без нив на балканските простори се смета дека е веродостојна и потребна.

А) НАТО во Босна и Херцеговина

Со Повелбата на ОН (член 51) е верифицирано правото на државата како индивидуална така и на колективна самоодбрана во случај на вооружен напад. Така се подразбира и можноста на колективна одбрана, одбрана на државите преку разни регионални организации. Употребата на силата од такви организации, со претходно овластување од Советот за безбедност, треба да се изведува во согласност со правилата на Меѓународното хуманитарно право. Во тој контекст најактуелна и најефикасна регионална, односно единствено планетарна воена алијанса со одбранбен карактер е НАТО. Во согласност со правилата на Меѓународно хуманитарното право Советот за безбедност на ОН во 1993 година го овласти НАТО да наметне зони за забрана на воени летови преку БиХ.⁸⁹ Во јули 1995 година НАТО беше повикан од ОН за блиска воздушна поддршка за заштита на мировниците на ОН, кои беа загрозени од силите на босанските Срби, во безбедносната зона во Сребреница. Во август 1995 година НАТО изведе воздушни напади на борбените радары на српските сили на Книн и аеродромот Удине во Хрватска и серија воздушни напади против српските воени цели во Босна. По постигнување на Дејтонскиот мировен договор на 14 декември 1995 година, меѓу БиХ, Хрватска и СР Југославија, на 16 декември НАТО доби мандат од ОН, со Силите на

⁸⁹ Резолуција на Советот за безбедност на ООН, број 816 од март 1993

имплементација (ИФОР) за имплементација на воените аспекти од Дејтонскиот мировен договор. Како правен наследник на ИФОР на 20 декември 1996 година, активирана е друга мисија предводена од НАТО, Силите за стабилизација (СФОР),⁹⁰ со општа задача да учествува во обезбедување на потребните услови за консолидација на мирот.⁹¹ Во врска со војната во Босна и Херцеговина, кога конфликтот кулминираше во хуманитарна катастрофа и страдања од војната, Република Македонија во 1999 година беше опфатена со бегалска криза, каде што беа прифатени повеќе од сто илјади бегалци во разни кампови за сместување во земјата.

Б) НАТО на Косово

Интервенцијата на НАТО над југословенските безбедносни сили во Србија, Црна Гора и Косово и Резолуцијата 1244 (10 јуни 1999) за Косово, од страна на Советот на ОН е посебна страница од историјата на НАТО во Јужниот Балкан. Со потпишувањето на Воениот технички договор на 9 јуни 1999 година во Куманово меѓу претставници на СР Југославија и НАТО, (НАТО предводена од САД), согласно со Резолуцијата на Советот за безбедност на ОН, територијата на Косово е ставена под меѓународна воена и цивилна администрација на ОН. Во меѓународните воени сили на Косово,⁹² КФОР се предвоени од НАТО и е распоредена Цивилната мисија на ОН-УМНИК за воспоставување на цивилната администрација.⁹³ Во врска со ангажирањето на НАТО во косовската криза,⁹⁴ РМ им дозволи користење на својот копнен, возен и воздушен простор врз основниот договор меѓу РМ и НАТО за дејствување на НАТО мисиите во Македонија. Овој договор е вклучен со размена на писма меѓу Генералниот секретар на НАТО и Министерот за надворешни работи на РМ на 24 декември 1998 година. За време на војната на Косово, Владата на РМ и НАТО постигнаа Договор за статусот на КФОР во Република Македонија, кој е склучен на 6 април 1999 година. Имајќи ги предвид договорите потпишани меѓу Владата на РМ и НАТО може да се констатира дека интервенирањето на НАТО на Косово (1999) има влијание и врз политичките, економските, безбедносните прашања и во самиот процес за интегрирање на РМ во НАТО. За време на косовската криза Република Македонија во временскиот период јануари-мај 1999 година, прифати близу 350 000 бегалци, кои беа сместени во бегалски кампови и по приватни куќи во земјата.

В) НАТО во Република Македонија

⁹⁰ Резолуција 1 088 за Безбедноста во Југоисточна Европа, предложена од Комитетот за цивилни работи, во 44-годишна сесија на Североатланското собрание на НАТО Единбург, ноември 1998

⁹¹ L. Robertson, "Secretary General of NATO, Kosovo one Year On", North Atlantic, Treaty Organization, Brussels, 2000

⁹² The Reader's Guide To The NATO Summit in Washington, Statement on Kosovo, str 29, 25 April 1999, NATO office information and Press Brussels, 1999

⁹³ L. Robertson, "Secretary General of NATO, Kosovo one Year On", North Atlantic, Treaty Organization, Brussels, 2000

⁹⁴ Резолуција 278 за Безбедноста во Југоисточна Европа, предложена од Комитетот за цивилни работи, во 44-годишна сесија на Североатланското собрание на НАТО Единбург, ноември 1998

Врз основа на целосен консензус на сите парламентарни и непарламентарни политички партии, кој е конкретизиран со Одлука за остварување на полноправно членство во НАТО, Република Македонија беше меѓу првите земји која ја поздрави иницијативата Партнерство за мир. Во ноември 1995 година РМ стана рамноправна членка на иницијативата на НАТО Партнерство за мир и за кратко време ја подготви Индивидуалната програма која беше ратификувана од Северноатлантскиот совет за соработка и од Политичкиот комитет на НАТО во март 1996 година. Тогаш РМ и беше примена како рамноправен член на Северноатлантскиот совет за соработка.⁹⁵ Со добиените искуства од мисијата на (УНПРОФОР) унапреден и од искуства и соработка на АРМ со војниците на САД присутни во Македонија, по приклучувањето на РМ во Партнерството за мир се одржани низа дипломатски, образовни и вежбовни активности меѓу АРМ и НАТО. Во текот на 1996 и 1997 година за односите на Македонија со НАТО од особен интерес е учеството на заеднички вежби кои во текот на 1997 година се изведоа во рамките на НАТО и Партнерството за мир. Меѓу нив од посебно значае беа Спасител 97 и Медицинска вежба 97 изведена на Криволак и други заеднички вежби до денес.

Статусот на силите меѓу НАТО и РМ како учесник на Партнерството за мир е уреден со Договорот за статус на сили од 1996 година, познат како СОФА договор.⁹⁶ Со ангажирањето на НАТО силите во воздушната интервенција за време на косовската криза, Република Македонија им дозволи на НАТО користење на својот копнен и воздушен простор за дејствување врз југословенските безбедносни структури.⁹⁷ Присуството на НАТО во Македонија беше оценето во евидентна позитивна улога на НАТО за време на кризата во 2001 година, до постигнувањето на Охридскиот рамковен договор во 2001 година. НАТО во значителна мера помага во прекинување на кризата и конфликтот во РМ во 2001 година, со активирање на две свои мировни мисии. Првата мисија на НАТО „Неопходна жетва“ се состоеше во организирање на доброволното разоружување на ОНА и нејзиното распуштање, како и собирање и уништување на собраното оружје. Втората мисија-операција на НАТО која сè уште е со продолжени мандати (2001-2002) „Килибарна лисица“ со мандат да ги обезбеди припадниците од мисијата на ОБСЕ за мониторинг и помош на враќањето на полицијата во регионите каде што беа опфатени со конфликтот.

Од 15 декември 2002 година со согласност или со барање на Претседателот на државата, како и од Владата на РМ НАТО ја продолжува својата мисија „Сојузничка хармонија“. Во шестмесечната мисија на Алијансата во Македонија, на оперативни и

⁹⁵ А. Стаменковски, „НАТО и одбраната“, стр. 15-25, НИП, Ѓурѓа, 1997

⁹⁶ „Сл. Весник на РМ“, број 29/1996, Закон за ратификација на договорот меѓу држави-страни на Североатлантскиот договор и другите држави учеснички во ПЗМ

⁹⁷ В. Василевски „Меѓународно хуманитарно право“, Скопје, 2002, стр. 115

советодавни задачи се ангажираа околу 450 војници и 25 тима за врски. Мисијата „Сојузничка хармонија“ имаше влијание и во безбедносните прилики и за внатрешната стабилност, како и за помошта за извршување на реформите во безбедносните структури во Република Македонија.

5.6 Еволуирање на погледите кон безбедноста и мирот на балканските простори и интерграционите процеси кон НАТО

Неподготвеноста за соработка може да создаде закана за мирот и безбедноста во регионот. Сегашната ситуација на Косово и мировните проекти во Македонија после конфликтот од 2001 година, која води кон стабилизирање, што значи дека постои широк простор за изнаоѓање поприфатливо решение и сериозно размислување за отстранување на негативните импликации што би донеле до некој евентуален конфликт. Во овој контекст е поврзана и успешната мисија на НАТО во Македонија, на Косово, што би значело клуч за стабилноста и релаксација на односите меѓу балканските земји и перспективата за нивно зачленување во ЕУ и во НАТО, како два главни столба за стабилизирање на безбедноста и мирот во овие простори. Со ова значи дека влијанието на интерграционите процеси во Балканскиот регион, проширувањето на НАТО и ЕУ е од голем интерес и за РМ, интерес кој може да се поврзува и со внатрешната стабилност, бидејќи за еден таков процес се нашло разбирање и заеднички конзензус од сите релативни политички партии. За евентуално членување на Македонија по Чикаго и со долгорочното присуство на меѓународните сили на Косово, по процени на експерти и дипломати кои ги следат интерграционите процеси би значело голема перспектива за зајакнување на економската, политичката и безбедносната соработка и на тој начин овој дел од Југоисточна Европа би претставувал интегрален дел изразен преку заеднички интерес за безбедноста, мирот и меѓусебната соработка. САД со земјите од Западна Европа оправдано продолжуваат со напорите да ги поттикнуваат земјите во Југоисточна Европа да соработуваат едните со другите, со понудените програми за регионална соработка. Но, истото не може да биде главна основа за нивното членување во ЕУ и во НАТО, се разбира освен ако неподготвеноста за соработка создава закана за мирот и безбедноста во регионот.

Но, сепак многу пооптимистички се најновите напори и дијалогот на овие држави со ЕУ, кои се вратија од работ на војни и конфликти и стигнаа на прагот на предприсапните преговори со ЕУ. Тоа како постигнување за една деценија претставува забележителен успех на сите од регионот во целина и воопшто за безбедноста, мирот, стабилноста, развојот и иднината на Балканот со Евроатлантскиот регион.

Регионалната соработка, посебно Балканската е неопходна потреба за заемна безбедност и мир. Република Македонија за остварување на стратешките интереси за членување во евроатлантските структури во регионална соработка, дефинира и некои вредности,⁹⁸ како што се добрососедските односи, гарантирање на безбедноста во рамките на евроатлантските безбедносни системи и вклучување на стопанството на Македонија во стопанството на европските и светските простори. Соработката со соседите како појдовна основа за регионална соработка се постигнува преку механизмите на економската, политичката, културната, спортската и други видови соработка како билатерална, така и регионална. Со тоа би се воспоставил дијалог на повеќе нивоа и би се создале услови за поголема доверба и зближување на народите кои живеат во државите на Југоисточна Европа. Тоа подразбира политичка и дипломатска активност за дијалог во дефинирањето на заедничките вредности кои би создавале атмосфера за стабилни добрососедски односи. Референците што се однесуваат до проблемот за регионална соработка и почитување на интерграционите процеси како стандарди и вредности, како фактор за зачувување на мирот и безбедноста, го збогатуваат политичкиот речник за одбранбена политика, но и го проблематизираат прашањето за нужноста од почитување на правилата за соработка во современите демократски организирани општества.

Демократијата не може успешно да функционира без остварување на политичкиот консензус за прашања од општ општествен интерес, како што се мирот и безбедноста на земјата, а да не се земе предвид и соработка со соседите како важен фактор за мирот и стабилноста. Во димензионирањето на политиката за “регионална соработка”⁹⁹ и градење на стабилни внатрешни односи во државите и во современите меѓународни односи, неопходно е да се тргне од промените што настанаа во меѓународниот политички систем.

При појаснувањето на оваа појава и нејзиното лоцирање во современата реалност, треба да се тргне од претпоставката дека интерграционите процеси во различно време и на различно место имаат различно сфаќање. Потребата од евроатлантската интеграција, а особено интеграцијата кон ЕУ и НАТО, постојано се нагласува, затоа што со прашањето на овие интеграциони процеси се поврзани и прашањата за мирно решавање на општествените судири и за решавање на различните спорови меѓу луѓето и државите на Балканскиот регион. Промените што настанаа во меѓународниот систем со завршувањето на студената војна¹⁰⁰, кои некои аналитичари линеарно ги пресликуваат и тврдат дека настапило ново сфаќање за мирот и безбедноста, иако безбедноста, независно од тоа до кој

⁹⁸ “Основи на стратегијата на Република Македонија за стекнување на статусот-придружна членка на Европската унија”, МНР, стр. 11, Скопје, 1997

⁹⁹ B. Reka, “E drejta e unionit evropjan” Prishtinine, 2000

¹⁰⁰ A. Стаменковски, “НАТО и одбраната”, стр. 15-25, НИП, Ѓурѓа, 1997

сегмент се однесува-индивидуална, национална или меѓународна сè уште претставува еден од ургентните проблеми на меѓународната заедница. Во таа смисла, националната безбедност има централна позиција што произлегува од фактот дека во внатрешната стабилност на државата егзистираат и доминираат најголемиот дел проблеми што се од безбедносна природа.¹⁰¹ Врз основа на опстојните проучувања, се заклучува дека правилната интеграциона политика кон НАТО и воопшто, интерграционите процеси имаат големо значање за безбедноста и мирот во земјата и во регионот пошироко. Таа е интересно втемелена, ако се има предвид дека мирот и безбедноста претставуваат општествена појава и реален процес. Политиката и интерграционите процеси кон НАТО се рангираат во важните фактори за зачувување на мирот и безбедноста кога се спроведуваат во дело преку реализација на предвидените стандарди и вредности.

Во таа насока многу значајна е демократизацијата и промовирање на концептите за регионална соработка. Република Македонија и другите балкански земји заслужуваат поголема поддршка и соработка од страна на ЕУ и НАТО. Зацврстувањето на демократските процеси и зачувување на стабилноста на балканските земји е од суштинско значање, не само за безбедноста на регионот туку и за Европа, како целина.

Како и секаде и балканските земји, особено оние што се во транзиција, страдаат од голем број структурни проблеми, како резултат од распаѓањето на Југославија и сè уште внатрешниот финален статус на Косово кој веќе се здоби со статус за регионално претставување што секако е голем напредок за регионот во целина. За балканските земји интеграцијата во светските, европските и регионалните структури, како и во колективните системи на безбедноста, се поставува како предуслов за развојот, како глобална целина и како нивна најширока политичка определба. Не е тешко да се прифати и мислењето дека состојбите се отежнати и поради ситуацијата на Косово, кое само по себе е услов за зачувување на мирот и стабилноста во Балканскиот регион. Ваквата ситуација предизвикува сериозни размислувања за можни негативни импликации во целиот регион, што значи дека евентуалната ескалација на конфликтот од Косово во регионот би можела да доведе до многубројни негативни импликации, односно последици од прелевање на конфликтот во целиот регион.¹⁰² За балканските држави е од „голема важност изнаоѓањето прифатливо решение за финалниот статус на Косово“,¹⁰³ посредување на меѓународниот

¹⁰¹ Л. Георгиева, “Механизмите за одржување на мирот и безбедноста во функција на реструктурирање на системот за колективна безбедност”, одбранета теза на докторат на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј”, Филозофски факултет, Скопје, 1997

¹⁰² North atlantic Assembly, Civilian Affairs Committee, Stability in the Balkans: The Role of European Security Institutions, 1997 Reports, Brussels

¹⁰³ Albanian Atlantic Association, Te kontribojme per nje paqe te qendrueshme ne Balkan, Nazim Mailgi, Kosova-key important for stability in region, str 227- 233, Tirana 1997

фактор ОН, САД, ЕУ и НАТО. Тоа би значело клуч, барем според сегашните процеси, за стабилноста и релаксацијата на односите меѓу двете страни, па и за балканските држави во целина. Успешното решавање на ова прашање во Брисел годинава значи чекор напред во напорите за интеграција кон ЕУ и НАТО на земјите од Балканот, а со тоа и за стабилизирање на мирот на овие простори.¹⁰⁴ Проширувањето на НАТО во овој дел на Балканот ќе ја зајакне и меѓусебната економска, политичка и воена соработка во регионот и соработката со земјите членки на Алијансата. На тој начин би се создала подобра иднина и перспектива за народите во овој дел на Европа, со поголема меѓусебна доверба и толеранција. Балканскиот регион веќе не би претставувал товар на Европа, туку нејзин интегрален дел изразен преку заедничкиот интерес за траен мир, безбедност и соработка. Наспроти многу процени и политички анализи дека не е можна добра соработка меѓу балканските народи, но имајќи ги предвид позитивното минатото од СФРЈ, геополитичката, економската и безбедносната зависност на сите овие држави од овој регион, соработката е неминовна, особено ако се оди кон процесите (алките) што водат до нивно членство во ЕУ и НАТО. Затоа актуелните власти во државите на Балканот треба да вложуваат напори за остварување на активен дијалог, сè со цел да се надминат стереотипите од минатото и да се креираат поперспективни визии за иднината. Оваа активност ја условува и побезбедносната ситуација која се проценува дека продолжува да биде постабилна во Албанија, Македонија, Косово и во Србија и Црна Гора.

Во моментот не е тешко да се прифати дека оваа безбедносна ситуација е по присуството на НАТО силите во регионот, односно по интервенирањето на НАТО над југословенските безбедносни структури во Србија, Косово и Црна Гора (април, мај 1999), која имаше за цел да се запираат масовните кршења на човековите права, со тоа и спречување на планинарните етички чистења на Косово од страна на белградскиот режим, што беше како модел на недемократски режим во овие поминати над десет години.¹⁰⁵

Во време кога идеолошките разлики видно се кон исчезнување и кога целиот процес на демократизација и функционирање на демократијата¹⁰⁶ на овие простори, која се гради врз основа на нови вредности, како демократски вредности, за да се постигне политичка, економска и безбедносна трансформација на политичката власт, ова заслужува посебно внимание поради тоа што ефектите од евентуални немири во една земја можат да

¹⁰⁴ North atlantic Assembly, Civilian affairs Committee, Stability in the Balkans: The Role of European security Institutions, Resolution 272 Ap 198, CC (97) 14 Stability in the Balkans and the Role of the Euro-Atlantic Security institutions str. 36-41, 1997 Reports, Brussels

¹⁰⁵ Косовската криза, од 24 април до 10 јуни 1999 година. Со Резолуцијата 1244 на ООН од 10 Јуни 1999 со која НАТО силите им се дозволи (со еден воздржан глас-Кина) да влезат на косовските простори, може да се оцени дека тој чин претставува индиректно одобрување на мандатот на НАТО за употреба на воена сила против СР Југославија

¹⁰⁶ N. Maligi, "Gjurme politike" (Политички траги), Gafotes, Kumanovo, 2001, str. 118-127

се прошират. Затоа мирот, безбедноста и стабилноста во сите балкански земји е заеднички поврзана категорија и е од посебно значање. Покрај внатрешната стабилност со сите потребни параметри кои треба да ги градат политичките структури што се на власт и успехот на УМНИК и на КФОР на Косово во поглед на институционалната и економската реконструкција е од големо значање. Со меѓународната мисија, која има за цел зачувување на мирот и безбедноста на Косово, наедно и да се постават темелите на идниот економски, демократски и правен поредок, покрај УМНИК, КФОР и ОБСЕ и косовското раководство, потребна е и активна економска, политичка и дипломска активност на соседните земји со Косово.¹⁰⁷

Особено земјите што се приклучени во активностите за зачленување во ЕУ и НАТО. Затоа што ситуацијата на Косово, сама по себе го условува зачувувањето на мирот и безбедноста во регионот со што непосредно беа запрени интеграционите процеси, регионални и европски, во делот на проширувањето на НАТО во регионот како сегмент на колективните системи на безбедност. Министерството за одбрана и вооружените сили на РМ досега од 1992-2012, има интензивни контакти кои се воспоставени со некои членки на НАТО и членки на Програмата на Партнерството за мир, како и со други земји. Основните принципи од коишто секогаш се тргнува, се отвореноста и подготвеноста за соработка.

Билатералната соработка е врз основа на договори за соработка меѓу Албанија, САД, Турција, Велика Британија, Германија, Италија, Полска, Руската федерација, Словенија, Франција, Холандија и со други земји, планови за соработка меѓу Бугарија, Велика Британија, Германија, Данска, Италија, Полска, Словенија, САД, Турска, Франција и Холандија, покрај конкретизирање и веќе установени форми на соработка, воспоставени се контакти и со Австрија, Грција, Канада, Норвешка, Романија, Унгарија, Финска, Хрватска, Чешка, Швајцарија, Шведска и други земји.¹⁰⁸

Регионалната соработка и граничната безбедност се како дел од стандардите за приближување на Македонија кон НАТО. Безбедносното опкружување на Република Македонија како што е констатирано во Националната концепција за безбедност е дел на нејзините проблеми, но и дел од нејзините вредности, имајќи предвид дека три земји се членки на НАТО и две на ЕУ, а сите се членки на ПЗМ. Од безбедносен аспект, таа е и една од крстосниците на главните патишта на тероризмот, илегалната миграција, илегалната трговија со дрога, оружје и луѓе од Азија и Африка кон Западна Европа. Потоа со Националната концепција за безбедност и одбрана се констатира дека „Република

¹⁰⁷ Н. Малиќи, „Политичката толеранција во функција на мирот“, Фордација Фридрих Еберт, Скопје, 2001

¹⁰⁸ „Бела книга за одбрана на Република Македонија“, Годишна национална програма за подготовки на РМ за членство во НАТО, Скопје, 2000/2001

Македонија е свесна дека не може сама да ги реши транснационалните опасности без помош и соработка со своите соседи и меѓународната заедница.¹⁰⁹ На Охридската конференција, организирана од четирите партнери ЕУ, НАТО, ОБСЕ и Пактот за стабилност (22-23 мај 2003), е промовирана платформа за гранична безбедност која е прифатена од земјите на Западен Балкан. Во политичкиот дел се три клучни политички цели:

- Воспоставување отворени, но контролирани и безбедни граници во целиот регион, во согласност со европските стандарди и иницијативи;
- Да се унапреди натамошната стабилизација на регионот неопходна за поблиска поврзаност со Европската унија, преку зајакнување на примена на владеење на законот, институционалниот капацитет и зацврстување на регионална соработка;
- Обезбедување воени совети и поддршка, во транзициониот период на релативните владини авторитети во областа на граничната безбедност и спречување на шверцот, особено во Албанија и Македонија.

Охридската конференција за граничната безбедност се однесува на една цел, сплет на институции, односи, состојби и процеси кои подеднакво вршат влијание и на внатрешно-политичката и на безбедносната состојба на една држава, но и на нејзиното регионално и пошироко меѓународно битисување. Оттука, се чини, „значењето на Охридската конференција која го поставува ова прашање како централно на својата агенда-има двојна димензија“. Од една страна, преземањето на систематски и долгорочни мерки за воспоставување на „стандардите на ЕУ“ во смисла на интегрален граничен менаџмент во Западен Балкан, навистина посочува на една од најболните точки на развојот и стабилизација на регионот. Од друга страна, не е тешко да се погоди дека без оглед на реформите и подобрувањето на граничната безбедност што ги иницираат подносителите на Охридската платформа (НАТО, ЕУ, ОБСЕ и Пактот за стабилност), Западен Балкан останува еден вид безбедносна закана за граничната безбедност на земјите од Шенген зоната. Уште поконкретно, подобрувањето на граничната безбедност во потесниот регион не е проследено со постепено уривање на ѕидиштата кои овие земји ги делат од подобрата комуникација и проток на луѓе и стоки со поволностите што ги нуди Шенген зоната.¹¹⁰ Во платформата усвоена на Охридската конференција за гранична безбедност, меѓу другото, се потврдува дека прашањата на граничната безбедност и менаџментот мора да бидат

¹⁰⁹ Влада на РМ, „Национална концепција за безбедности одбрана“, Скопје, јуни 2003

¹¹⁰ Евро-Балкан, проект „Светлина“, Совет за безбедност и надворешна политика, Скопје, мај 2003

решени во својата регионална димензија, во блиска соработка со другите вклучени во меѓународните организации, а НАТО ќе ја фокусира својата поддршка на подрегионално ниво. На Косово, КФОР и понатаму активно ќе учествува во граничната контрола на активностите и операциите за спечување на шверцот во блиска координација со УНМИК и соседите во согласност со договорените привремени оперативни процедури (военотехнички аранжмани склучени меѓу ЦОМКОФОР и релативните воени и полициски власти на Албанија, Македонија и Србија и Црна Гора).

Во Албанија и Македонија НАТО преку својот Сениор цивилен-претставник и Канцеларијата за цивилни врски во Скопје, ќе обезбедат совет од релативните авторитети за имплементација на своите поединечни планови за Партнерство за мир, вклучувајќи реконструирање на вооружените сили, како и на воените аспекти на реформите и реструктуирање на граничната безбедност. НАТО ќе ги помогне овие земји со координација на билатералните и мултилатералните иницијативи за поттикнување на унитарност на напорите со меѓународната заедница.¹¹¹ На активностите во функција на промовирање на мирот и стабилноста предвидени во Годишните национални програми за подготовки на Република Македонија за членство во НАТО им се посветува посебно внимание на соседите во контекст на регионалната соработка. Во тој контекст во рамките на активностите за приближување на РМ кон НАТО се потврдуваат залагањата за реализација на добрососедските односи со сите соседни земји и во доменот на разни проекти и иницијативи за регионална соработка. Што се однесува до безбедносното опкружување на Република Македонија во Националната концепција за безбедност и одбрана се дефинира дека „оформувањето на безбедносните средини засновани врз кооперативни односи и заемно координирани активности од областа на безбедноста, одржување на стабилноста, превенцијата и решавањето на кризите, се изразени и насочени најмногу преку водечката улога на НАТО, во креирањето на безбедносната политика и отворената врата за негово проширување“. Платформатата усвоена на Охридската конференција за граничната безбедност (предложена од четирите партнери НАТО, ЕУ, ОБСЕ и Пактот за стабилност), Охрид 22/23 мај 2003 „Земјите членки на Партнерството за мир и Евроатланскиот партнерски совет, процес и механизам предводен од НАТО, континуирано дејствуваат на проширување на зоната, демократијата и стабилноста“. Во Националната концепција за безбедност се прецизира дека „Република Македонија е активен партиципацион и ченка на овие односи кои силно ги подржува“.¹¹² Во Република

¹¹¹ Платформата усвоена на Охридската конференција за граничната безбедност (предложена од 4 партнери НАТО, ЕУ, ОБСЕ и Пактот за стабилност), Охрид, 22 и 23.05.2003

¹¹² Влада на Република Македонија, „Националната концепција за безбедност и одбрана“, Скопје, 2003

Македонија и во земјите на Југоисточна Европа, истовремено треба да се одвиваат интегративни процеси кои водат до надминување на евентуалното недоразбирање или спречување на околностите кои, пак, можат да водат до конфликтни состојби во внатрешни, меѓудржавни и регионални вредности кои не ретко имаат значање од регионални размери, како и дезинтегрални процеси, како негативни појави кои водат кон подвојувања и сценарирани моменти за непочитување на вредностите кои водат кон еден траен мир, културна придобивка, како култура на живеење и само тогаш можеме да се надеваме дека човештвото го надминало најголемото и најопасното зло за неговото опстојување.

5.7 Балкански мировни договори-како решенија на воената криза

Во некои земји и ентитети од поранешна Југославија конфликтите и војните се прекинаа со мировни договори и се воспоставија нови облици на управување и поделба на власта. Меѓу овие договори се Дејтонскиот договор 1995 година, Уставната рамка за привремено самоупраување во Косово на УНМИК од 2001 година и Рамковниот договор потпишан во Охрид за Република Македонија во 2001 година. Сите овие договори беа потпишани со меѓународно присуство и со нив се прекинаа крвавите конфликти со цел да се спречи понатамошното насилство. Целта на овие договори беше да се идентификуваат клучните проблематични области во врска со остварливоста и ефикасноста на системите на власт во Босна и Херцеговина, Косово и Македонија и да се развијат стратегии за адресирање на практичните проблеми со кои се соочуваа тие заедници. Поделбата на власта како средство за управување во мултиетничките општества стана чест дискутиран концепт веќе неколку децении. Системите на поделба на власта вообичаено имаат четири главни карактеристики а тоа се:

- Големи коалициони влади составени од политички партии кои ги претставуваат главните сегменти на општеството;
- Пропорционална застапеност, вработување и издатошни правила кои се применуваат низ јавниот сектор;
- Општинска автономија под која етничките заедници имаат самоуправа над темелните прашања од нивен интерес;
- Уставни вета за малцинствата.

Досегашното искуство покажа дека ваквите системи за поделба на власта се лесно дестабилизирачки. Пројавени слабости се прекумерната бирократија, недостиг на надлежности и строга институционализација на етичкото потекло. Поделбата на власта стана дел на меѓународните средства за успешно ракување со разноликоста. Правата на

малцинствата, сепак доволно се развија во текот на последните две децении. Покрај недискриминацијата се доби и културна заштита, јазик и образование и трендот на политичката партиципација се зголемува и се дополнува. Сепак во овие региони искуството покажа дека одреден број на прашања станаа отворени како и што се:

- Кој учествува во аражманите на поделбата на власта;
- Дали сите групи се еднакво третирани;
- Сигурноста и значањето на пописите на населението и можните проблеми треба секогаш да се имаат на ум;
- Дали системот е базиран на внатрешен консензус или е меѓународно планиран и наметнат;
- Како се балансираат индивидуалните и групните права;
- Дали застапеноста е вистинска или привидна и симболична;
- Колкава автономија е можна;
- Дали помалите групи се доволно застапени или исклучени;
- Слабите институции и ограничениот административен капацитет комбинирани со тешка економска ситуација можат да придонесат во зголемувањето на корупцијата, конфликти и недостиг на имплементација;
- Можно настојување за поддршка само на лажна националистичка агенда.

Несоодветните институционални системски и координирани одговори на овие и други жешки прашања ги држат граѓаните на Р. Македонија да живеат како заробеници на меѓуетничката кривка безбедносна и мировна дилема.

Значајна е партиципацијата на малцинствата при вработување. Грижата за невработеност и сиромаштијата често пати ја намалуваат ефективноста на политичките договори, но сепак е неопходно да се задоволат минималните меѓународни стандарди за ефективно учество на националните малцинства во јавниот живот. Правичната застапеност и ефективен ангажман на малцинствата во јавната администрација е суштинско. Телата за спроведување како што се министерствата треба да осигураат правично застапување и целосна опфатеност на различните групи. Вработувањето по себе е облик на овластување на поединци и колективно на заедници, бидејќи обезбедува финансиска автономност. Недискриминацијата на работното место и остварувањето на еднакви можности за вработување се основни стандарди на човековите права. Меѓутоа често пати има неуспех да се менторираат активностите на работодавачите и резултатите на вработените во различни области на вработување за различни етнички групи.

Босна и Херцеговина, Косово и Македонија имаат доживеано различни конфликти за време на последните две децении. Спогодбите воспоставени преку значајна надворешна

асистенција и интервенција со кои се трансформираат меѓуетничките договори да можат да послужат како успешна лекција за надминување на главните пречки и спечување на насилставата. Охридскиот рамковен договор од 2001 година посредуван од меѓународна поддршка го стави главниот товар на имплементацијата на договорот во пракса на македонските институции со кои Р. Македонија поминува низ многу кратни процеси на економска транзиција, трансформација на институциите согласно договорот и консолидација на РМ како држава по распадот на Југославија. Понатаму договорот упатува кон нуждата на бинационална држава на Македонците и Албанците додека другите малцинства сугерираат можност на мултинационална држава. Албанското малцинство се здоби со поголеми права, отколку другите малцинства кои се загрижени да не бидат непожелни во контекст на македонско-албанските односи. Лошата економска состојба, корупцијата и организираниот криминал претставуваат главни пречки за стабилност во државата и на ефикасност на институциите при што малцинските грижи, особено на помалите групи, се често на крајот на листата на загриженост од што постои опасност за можно дополнително негативно влијание за безбедноста и мирот во Република Македонија.

Децентрализацијата останува оспорувано прашање без генерален консензус и заканата од отцепување може да се каже дека сè уште не е исфрлена, иако се демонстрира солуција дека малцинствата уживаат адекватна заштита во државата. Децентрализацијата може да помогне да го донесе одлучувачкиот процес поблиску до граѓаните и да ја направи администрацијата поодговорна и поприменлива во разрешувањето на проблемите од секојдневниот живот. Еволуцијата и имплементацијата на овие прашања можат да помогнат постојано да се развива процесот и да се ангажираат сите владини и невладини институции и овие прашања не треба да претставуваат табу теми. Резервните офицери заедно со влијанието на останатиот невладин сектор можат да ги идентификуваат најдобрите и најлошите случаи и истите да се расветлат во самите заедници и да се понудат решенија за истите. Да се искористи можноста за одржување дебати во локалните места каде се случуваат проблемите, нерешените и вкрстени прашања на заедниците, ќе се повикаат на поранешно искуство од самата заедница и позитивни искуства надвор од заедницата, со што поефективно ќе се вклучат и недоминантните групи во унапредувањето на меѓуетничките односи со позитивно влијание за потребата од заедничката безбедност и мирот за сите граѓани на Република Македонија.

а) Дејтонски мировен договор

Поедноставно, Дејтонски договор или Дејтон претставува правен акт од договорен карактер потпишан во воената воздушна база Ригхт-Патерсон кај Дејтон, во американската

држава Охајо, официјално да се прекине војната во БиХ, која траеше од 1992 до 1995 година. Договорот особено се занимаваше со идното управно и уставно уредување на БиХ.

Тој претставуваше кулминација на т. н. Шатл (Shuttle) дипломатија која ја отпочна Ричард Холбрук под спонзорство на САД. Шатлот се состоеше од посредничка дипломатија помеѓу завојуваните страни. Поедноставно гледано контакт групата Шатл дипломатијата ја играше улогата на курир и модератор кој ги посредува и модерира барањата на завојуваните страни.

Многу основи и предуслови на Дејтонскиот договор започнаа всушност со Шатл дипломатијата уште една година пред завршување на конференцијата. Еден од најосновните принципи на кои се засниваше Дејтонскиот договор беше поделбата на БиХ по клучот 51 - 49 (51% од територијата на федерацијата БиХ и 49% на Република Српска) кој го усогласи т. н. контакт група.

Сепак, покрај многуте усогласени делови од договорот, Дејтонскиот договор влијаеше да го усогласи договорот за проблематични прашања, и тоа:

Правни и државни спогодби:

- признавање на Босна и Херцеговина од страна на соседните држави;
- составот на владата;
- поделба на власта помеѓу државата и ентитетите;
- институции;
- гласање и враќање на бегалците.

Територијални спогодби:

- статус на самодржава во Сараево;
- коридор Горажде;
- Посавска територија;
- коридор Брчко;
- Западна Славонија.

Иако многу работи беа договорени, Дејтонскиот договор беше прогласен за неуспешен половина час пред затворањето на конференцијата, бидејќи босанската страна не сакаше да ја прифати финалната спогодба.

Спогодбата сепак успеа, бидејќи во последен момент е донесена одлука дека со арбитража ќе се решава коридорот Брчко, истата ќе се одработи во подоцнежниот период.

Конференцијата траеше од 1 ноември до 21 ноември 1995 година. Главни учесници беа босанскиот претседател Алија Изетбеговиќ, српскиот претседател Слободан Милошевиќ, хрватскиот претседател Фрањо Туѓман, главниот американски посредник Ричард Холбрук и генералот Весли Кларк.

Договорот конечно е потпишан во Париз на 14 декември 1995 година. Тогашната управна структура на БиХ и составот на владата беа некои од резултатите на договорот.

Кога е потпишан Дејтонскиот мировен договор (ДПА) главна цел на меѓународната заедница беше прекинување на војната, јасни правила за разоружување и демобилизација на огромниот број војници и борци во БиХ кои не беа вклучени во договорот.

Согласно проценките на Светската банка, во првите шест месеци по завршувањето на конфликтот (до јуни 1996) околу 300 000 припадници на вооружените сили ги напуштија своите единици.

Не постоеше јасна процедура за разоружување на бившите борци/војници, тоа попрво беше доброволно расформирање на единици, отколку организирана Програма за демобилизација, разоружување и реинтеграција. Затоа по Дејтон, отпуштените војници си одеа во локалните градови и заедници.

За многу од овие бивши војници, како и за многу цели (ДПА) на почетокот изгледаше како уште еден одговор за привремен прекин на огнот, па поради тоа многу оружје е задржано и сокриено како животно осигурување за секој случај, доколку судирот повторно почне.

Дејтонска Босна и Херцеговина е необичен компромис кој носи многу проблеми во внатрешната организација на таа земја, но веќе 20 години никој не ги решава тие проблеми. Во таа внатрешна организација најголем проблем е муслиманско-хрватската федерација Босна и Херцеговина. Таа федерација има 10 кантони, секој кантон е мини-држава со парламент и своја влада. Тогаш, тие 10 кантони даваат парламент и влада на Федерацијата, а тогаш Босна и Херцеговина има парламент и влада кои ја даваат Федерацијата и Република Српска.

Босна и Херцеговина и 20 години после војната не е самостојна држава и сè уште е инструмент во политичките експерименти на т.н. меѓународна заедница. Со други зборови, Босна и не е држава туку необичен вид колонија. Необична, поради тоа што не е колонија на една држава, туку на неколку држави самонаречени лидери на светот и нивните разни центри на моќ, во зависност од денот и нечији потреби.

Но сепак Босна минатите 20 години живее во мир, а тоа е најважно.

Тоа претставува комплициран модел кој малку која, дури и богата и развиена земја, може да го издржи. Република Српска во внатрешната организација е поефикасно организирана бидејќи има еден парламент и една влада. Значи пред сè неопходно е да се извршат промени во внатрешната структура на Федерација БиХ, но, тоа ќе значи рушење на лажниот мит за хрватско-муслиманското пријателство и давање на засебен ентитет на Хрватите.

Дејтонскиот мировен договор ја запре војната, агресијата и геноцидот и имаше за цел да ја намали дискриминацијата и ефектите од етничкото чистење, но една од неговите компоненти не може да функционира без целосно функционирање на останатите.

Дејтонскиот мировен договор денес по многумина е надминат и го критизираат главно сите три босански страни, иако службената српска политика од Бања Лука се противи на неговата промена, гледајќи во нив уривање на Република Српска, која како поим со договорот е и формално потврдена. Во секојдневниот практичен живот на современа Босна на 21 век видливо е дека Дејтонскиот договор спречува секој и малку смел и поактивен напредок на земјата во правец на реинтеграција и реконструкција на граѓанското општество, каква Босна знаеше до 1992 година, а Дејтон делимично се покажува и како пречка на патот на Босна и Херцеговина кон евроатланските интеграции, кои предвидуваат ефикасен, поедноставен и транспарентен управен апарат, кој БиХ, составена од два ентитета и еден дистрикт, односно со десетина кантони на понатамошно ниво на власта, никако нема да одговара на барањата на ЕУ и НАТО. Неколките интернационални конференции во последните години покажаа на неодржливост на промените на Дејтон, кои се како тежок, мачен, но и ефикасен процес што веќе денес почнува да сè случува на дел од земјата, со што Босна и Херцеговина треба да премине од т.н. Дејтонска во т. н. Бриселска фаза, фаза на активни евроатлантски интеграции.

Во американскиот град Дејтон на 21 ноември 1995 година сите завојувани страни во агресијата на БиХ потпишуваат мировен договор со што неслужбено е завршена војната. Конечниот договор е потпишан во Париз на 15 декември 1995 година. Дејтонскиот договор ја потврди БиХ како самостојна и суверена држава во европската фамилија на држави. Според договорот БиХ се состои од две административни единици Федерација БиХ и Република Српска, како и Брчко дистрикт, кој има посебен статус и не припаѓа на ниту еден ентитет.

Уставот е донесен на темелите на Дејтонскиот договор. По тој устав БиХ е признаена како независна, суверена држава со полн правен субјективитет темелена на вредностите на мирот и помирувањето и подготвена за евроатлантски интеграции.

Тоа што е наведено во Уставот е пишан документ, но ниту една вредност не дојде до израз, поради тоа што БиХ се наоѓа под своевиден меѓународен протекторат, каде власта ја држи канцеларијата на ОХР (т.н. Канцеларија на високиот представник).

Најголем проблем на денешна БиХ е тој што има административна регионална поделба, која воопшто не се темели на историски, економски или природни чинители. Така БиХ е управно устроена од три дела, два ентитета (бошњачко-хрватска) Федерација Босна

и Херцеговина (51% територија) и Република Српска (49% територија), како и Брчко дистрикт, кој како управна единица не припаѓа ни на еден од ентитетите.

Брчко дистрикт претставува јазол на двата наведени ентитети и спојува еден од кантоните на Федерацијата со остатокот на тој ентитет, односно Источниот со Западниот дел на РС. Иако во 1996 година ентитетите беа потполно етнички сегрегациски, бидејќи ги штитеа само интересите само на поедини народи (ФБиХ ги штитеше интересите само на Бошњациите и Хрватите, но не и на Србите, а РС ги штитеше интересите на Србите, но не и на Бошњациите и Хрватите), денес тие два ентитета се обидуваат да се компензираат колку толку со државниот устав, така што сите три народи се конститутивни во двата ентитета и во Брчко дистрикт.

Во 1998 година високиот претставник избра ново знаме и грб на БиХ и химна која сè уште нема текст.

Најголеми чекори во обединетата држава се направени во монетарната политика, каде е воведена конвертибилна марка како платежно средство во целата држава, во владиниот сектор каде се создаваат се повеќе министерств, а со време се гасат ентитетските. Формирана е Управа за индиректно оданочување на ниво на БиХ и тоа за последица имаше единствени даночни закони во цела БиХ. Оформена е единствена војска на ниво на БиХ под име ОСБиХ (Вооружени сили на БиХ), а се укинати ентитетските војски.

Во моментот РС ја забавува реформата на ентитетските МВР-а, како и реформите на полицијата во државна полиција воспоставена по регионални сектори, кои нема да ги следат ентитетските граници. Ваквата држава нема иднина во Евроатланските интеграции, што е заклучок и на Советот на Европа на една од седниците одржани во јуни 2006 година, каде е донесен заклучок дека БиХ мора да донесе нов Устав до 2010 година, ако сака да стане политичко-економски дел на Европа. Исто така голем проблем на оваа држава е и тој што политиката и политичарите работат најмалку за интерес на државата и своите граѓани-гласачи, што има за последица ниска економска развиеност, корупција, невработеност, сиромаштија, необразовност, неостварени човекови права и слободи, несигурност.

Денес сите три страни го критикуваат Дејтонскиот договор.

Бошњациите-муслимани велат дека немаат резервна држава како што имаат босанските Срби и Хрвати и инсистираат на промена на Дејтон со која би се изградила силна централизирана нација-држава.

Вистина е дека Бошњациите немаат резервна држава, но проблемот е контрапунктот, т.е. фактот дека БиХ самата стана резервна држава на муцахедините, во знак на благодарност поради нивниот волонтерски воен ангажман. Одземањето на државјанствата

е присутна работа и таа акција е меч со две острици, одбрана од, но и провокација на политичкиот ислам.

Бања Лука најчесто се противи на дејтонска примена заради стравот од евентуално уривање на Република Српска, додека Хрватите јавно ја сакаат дејтонска БиХ, но тајно не.

б) Охридскиот рамковен договор (охридската приказна) по 14 години влезе во втората деценија-видувања на целите, постигнувањата и иднината на истиот и на Република Македонија

По 14 години од Рамковниот договор, може да се даде една првична оценка дека се чини дека тој ја исполни својата цел (се прекина крвопролевањето, непријателствата и воениот конфликт, се забрзаа евроатлантските интеграции и развојот на демократското општество, се воспостави мирот) и на свој начин Рамковниот договор беше пресвртница во развојот и изградбата на мултиетничката, мултикултурна држава.

Македонија не може да биде нешто друго, освен што отсекогаш и била-држава на сите луѓе, без разлика на етничката, верската и друга припадност. Внимание е потребно и за помалите етнички заедници, бидејќи богатството кое го имаме на етнички заедници, различни култури и традиции е нашето национално богатство. Се цени дека тоа е вистинската насока во која Македонија треба да се движи во следниве децении.

Прогресот кон мултиетничката држава е во добра насока и треба да се вреднува и подеднакво, безусловно да се почитува од сите.

Охридскиот договор ја прекина војната и отвори пат за дијалогот, за компромисот иако и при компромис страните секако до крај не се задоволни од решенијата за своите барања.

Судбината на оваа земја главно ќе зависи од градењето на односите меѓу Албанците и Македонците, иако не треба да се изостави партиципацијата и на останатие заедници и групи во Република Македонија. Охридскиот рамковен договор ги регулира овие односи и договорот е рефлектиран во Уставот на Република Македонија.

Некој кој би имал апетит за поделба, за распарчување на Македонија, крајно време е тој тие снитта да ги заборави и напушти засекогаш, затоа што Република Македонија е заедничка држава на сите различности по сите основи.

Да гледаме како да одиме напред, не заборавајќи го минатото и сегашноста што се живее, со тензичното политичко ривалство се губат националните приоритети и цели.

Во Македонија не можеме да зборуваме за чист граѓански концепт, можеме да градиме граѓанска држава во која етничките заедници имаат и некои колективни права. Тоа е можно само ако започнеме да работиме политички на кохезија за тој концепт да се

прифати, признае, примени и за него се изрази лојалност од сите граѓани во Република Македонија.

Проблемот може да не е во ОРД, туку да е во начинот на којшто ние функционираме како држава во поглед на спроведувањето на различни политики во Охридскиот договор. Најголемиот број охридски прашања се апсолвирани, дека состојбата е многу подобра од онаа конфликтната во 2001 година, но тоа не значи дека не може многу подобро од тоа.

Се додека има страв, тешко ќе ни оди решавањето на меѓуетничките проблеми.

Рамковниот договор ја реализира својата цел. Тој донесе мир, донесе унапредување на правилата на немнозинските заедници, но тој не го реализира целосно, стремежот и целта, онака како што се пропагираше пред народот и граѓаните, а тоа може да се поправи.

Македонците треба да престанат да ги третираат Албанците како туѓо тело во Македонија. Од друга страна, Албанците би требало да се идентификуваат со Македонија како нивна држава и во тој случај ќе престане непотребното ривалство, тоа ќе биде пример како може да им се помогне и на другите заедници. Неопходно е градење чувство на припадност, лојалност и еднаквост на сите. Влезот на припадниците на другите заедници во полицијата и другите безбедносни системи на државата е директен придонес во помирувањето, стекнувањето на меѓусебната доверба и доверба во институциите на системот во целина. Правичната застапеност не се само бројки, туку и чувството на еднаквост, лојалност и припадност.

Потребна ни е заедничка визија за иднината на државата од сите заедници кои живеат во неа, а мултиетничкиот и мултикултурниот карактер на нацијата да не ни бидат слабост туку предизвик за дејствување и знак на сила во политичка пракса и дејствување, однесување секогаш и секаде во секојдневниот живот.

Ова претставува предизвик за национален напор, тоа не е напор само за една или друга етничка заедница и можеби во почетокот грешката беше во тоа што фокусот беше повеќе даден на етничките Албанци, а не и на сите други етнички заедници во државата.

Во РМ граѓаните сè уште се полни со стереотипи од типот дека ние сме добрите, а тие се лошите, тие нам ни направија ова, а ние настрадавме, тука бевме ние жртви со постојана промоција на негативното наместо на позитивното.

Целта на ОРД беше да се изнајде политичко решение за воената криза. Потоа за подигање на свеста на живеење во едно интегрирано општество и на крајот да се забрза патот на Македонија кон Брисел кој води преку Охрид.

Реално ОРД треба да биде придобивка за сите, меѓутоа од ова временска дистанца ни покажа како тивко работите да се одвиваат во биетничка насока што не е добро за

иднината на Република Македонија. За тоа пример дека е така е и процентуалната застапеност на помалите етнички заедници во институциите на системот на сите нивоа. Ако се сака тоа лесно ќе се види дека тука постои реалната диспропорција.

Не би требало во која и да било државна статистика, па нека е тоа и пописот на населението во Република Македонија, да се вметнуваат елементи на политика.

Во Македонија има континуитет на меѓуетничките односи, инаку ако немаше континуитет на мултиетничките односи немаше тој калем кој се нарекува Охридски договор да се фати за тоа дрво. Духот на договорот е вклучувај, а не исклучувај. Првиот принцип на ОРД е детериторизација на етничките права. Овој принцип првпат ефикасно се реализира во Охридскиот договор и е некаква паралелна традиција во таа на ЕУ. Вториот принцип е во сите решенија да се примени принципот на вклучувања (инклузија), вклучувај, а не исклучувај, што во принцип прерасна во нешто што се нарекува дух на Охридскиот договор.

Неопходно за иднината на РМ да се надмине конзерватизмот од македонската страна и екстремизмот од албанската страна, притоа постојано треба да се инсистира на максимално реализирање на рамката од Охридскиот договор, а истиот не е реализиран докрај во однос на другите заедници кои живеат во Република Македонија.

Сфаќањето на одредбите на Охридскиот договор не е само да се истакне мултикултурноста или мултиетничноста на Македонија, затоа што таа и без тоа е таква. Целта е државата да функционира како мултиетничка и да има подготвеност за чист граѓански концепт. Треба да се стави крај на застапниците на идејата за некаква етничка поделба на Македонија. Поделена Македонија не може да функционира затоа што едноставно не може да се најде решение за етничкото разграничување. Носталгијата за обединето Албанство или Македонство не може и не треба да се реализира. Сите тие што мислеле и сè уште мислат дека консензусот ја руши државата, ни тогаш, ни сега, ни во иднина не се и нема бидат во право. Државата не може да се руши кога определбата е чиста и јасна, ако ја сакаме Македонија независна, демократска, развиена каде што сите нејзини граѓани ќе имаат благосостојба.

Македонија по Охридскиот договор е дефинитивно подобро место за живеење од проста причина што нема крвопролевање. Но, насилниот конфликт не помина без последици од кои некои се мерливи, а некои не. Насилството не може да биде катализатор на демократски промени, прогрес и развој. Мировните рамковни аргументи се решение за нормализирање на животот и опоравување од насилниот конфликт за да подоцна се продолжи кон потребата од реален граѓански концепт. Дефинитивно на Република Македонија во таа насока како да недостасува заедничка агенда. Неопходно е да се сака да

се вложува во инаква иднина, мора да се почне од интеграција преку образованието и владеење на правната држава. Притоа прашањата на амнестијата, раселените лица, припадниците на безбедносните сили и ОНА, треба да се разрешат не со политички договор преточен во спорен закон, туку со целосна одговорност и со експерти од овие области кои најдобро можат да се доближат до реалната вистина. Притоа точно е дека рамковниот договор ја направи Македонија побезбедна држава и неопходно е да се остваруваат заедничките политики за интеграција и дека е неопходно подобрување на социјалната и економската позиција на сите граѓаните и дури тогаш ќе сметаме за поцелосно разрешени проблеми. Засега делиме еден ист кревет, меѓутоа не делиме исти снитшта. Потребно е да помине многу време, потребно е многу трпение и многу образование за да почнеме да делиме заеднички снитшта. За тоа потребно е да се креира заедничка образовна елита, посебно академската и заедничка интелигенција, насочена кон стабилизирање на сите состојби во државата.

Во исто време Република Македонија треба да продолжи со подеднаква еквидистанца да ги негува добрососедските односи со сите држави и меѓу другото во наднационалното да го пронајде националното со цел да ги заштити македонските малцинства и надвор од своите граници. Помалите етнички заедници можат да помогнат во омекнување на односите помеѓу поголемите етнички заедници, притоа да не бидат и единствените коишто го прават тоа. Во исто време во државата се случува социјални феномени коишто граѓаните ги обединува по сосема друга основа. Тутунарот е тутунар, не е Албанец или Македонец, млекарот е млекар, како и лозарот лозар, а стечаецот стечаец и сите треба да се сведат на иста формула. Основата за заедништво треба да биде историско културната, политичката, економската традиција, не треба да се прават математички договори, пример колку министерски места да се има и кој ќе биде процентот на вработување во институциите. Тоа е помалку битно и неважно од слободата и рамноправноста на луѓето за која политичарите треба да бидат реалисти и да ги согледуваат посакуваните резултати за партиите, но од друга страна и остварените резултати за државата. Потребни ни се визии за водење на земјата кон посакуваните цели од сите граѓани. Може да се каже дека Македонците условно кажано пренесоа дел од својата страна во рамноправноста на Албанците, Албанците тоа не треба никогаш да го заборават. Ние, Македонците денеска имаме проблем со идентитетот. Нам, Албанците ни велат да го прифатиме тоа име или тоа решение што е најдобро за Македонците. Делбите од секаков тип треба да се надминат и нема веќе што да се дели, пример за Скопје кое се дели на етничка основа со два плоштада, штосот на Македонија е Скопје, оној што ќе успее да го подели Скопје, ја поделил и Македонија, Македонија нема друго врзувачко

ткиво освен Скопје, оттука неопходно е почитување на разликите и културно однесување на граѓаните и да нема пречки кој и колку јазици ќе зборува, каде и на кој бог ќе се моли и во кој ќе верува, туку секој сам ќе си одреди колку и кој јазик му треба и слободно политички, етнички, културно и економски да се чувствува на целата територија.

Како заклучно мислење за ОРД е дека тој беше победа на разумот и дијалогот наспроти конфликтот. Останува потребата внимателно да се следи постигнатиот напредок како и пречките кои допрва треба да бидат надминати. Пстојано треба да се работи за комплетното помирување бидејќи со ОРД се донесе мирот и безбедноста, но не се постигна и целосно помирување. За тоа е неопходно повеќе време и капацитет на трпеливост од двете страни.

5.8 Европски димензии на човековата безбедност, мирот и превенцијата

Иако концептите на човековата безбедност, мирот и превенцијата на насилни конфликти се релативни во научно-теоретската мисла и практичната политичка операционализација, сепак новите корени во пошироката смисла на значењето на европското тло се присутни од завршувањето на Втората светска војна. Соочени со страотните последици од оваа војна, човековите права, политичарите и другите видови на личности од јавниот живот во земјите од Западна Европа почнаа да размислуваат за начините и механизмите со кои би се спречила појава на нови насилни конфликти и би се унапредиле безбедноста, мирот и правата на индивидуата.

Во тогашните услови безбедоносните ризици и закани влијаеле фокусот да биде ставен на човековите права кои со широкиот спектар на полиња што ги покривале на мошне конкретен и експлицитен начини ја третираше проблематиката на човековата безбедност. Од друга страна, искуствата со кои се стекна Европа во периодот од падот на Берлинскиот ѕид, како и новите безбедоносни закани со кои се соочува современиот свет придонесоа на површината на интересот да се најде концептот на човековата безбедност.

Слична паралела ќе може да се повлече и во однос на концептот на превенција на насилни конфликти. Во периодот по Втората светска војна во термилошка смисла ваков концепт не се појавуваше ниту во теоријата, ниту во политиката. Она што во пракса се правеше фактички се однесуваше на воспоставувањето одржливи механизми за спречување на нови насилни конфликти и тоа меѓу оние актери кои во претходниот период беа предизвикувачи и носители на таквите конфликти. Денес, како последица на негативните случувања во периодот на колапсот на комунистичкиот систем и особено крвавото распаѓање на поранешна Југославија и неуспешниот обид на Европската Унија да

го спречи таквиот развој на настаните, веќе и во теоретска и во практична смисла може да се зборува за прилично јасно дефиниран концепт на превенција на насилни конфликти.

Силната интеракција на взаемно влијание на двата концепта-унапредувањето и развојот на човековата безбедност, вклучително и човековите права и толеранцијата се едни од клучните елементи во превенцијата на конфликти, а превенцијата само по себе влијае врз подигнувањето на човековата безбедност и зајакнување на мирот. Секако за да може да се навлезе во неговата суштина и да се извлече она што е најважно за локалните актери, односно за нивно соодветно постаување и делување во соочувањето и надминување на секојдневните проблеми, накусо ќе бидат претставени основните аспекти на европските димензии на двата концепта.

Европски димензии на концептот на човекова безбедност ја има предвид меѓусебната поврзаност на човековата безбедност и човековите права, мирот и толеранцијата, за што во продолжение ќе стане збор за најважните европски организации и интеграции кои се занимаваат со овие прашања.

Советот на Европа (СЕ) е најстарата регионална меѓународна организација на европските земји основана во далечната 1949 година. Таа денес брои 47 земји-членки (Република Македонија е членка од ноември 1995 година). Основните цели на организацијата се:

- унапредување на парламентарната демократија;
- почитување на човековите права;
- воспоставување на владеење на правото.

Суштината на активностите на СЕ се отсликува во усилбите за остварување на основните лични и демократски права и слободи во нејзините земји-членки. Најзначајни акти на СЕ се Европската конвенција за човекови права од 1950 година, како и воспоставување на Европскиот суд за човекови права во 1998 година кој претставува постојан систем на правна заштита. Всушност, во Европската конвенција за човекови права и нејзините 13 протоколи се дефинирани стандардите за заштита, како и механизмите за практична примена на човековите права во земјите-членки на СЕ. Од друга страна, Европскиот суд за човекови права е надлежен за заштита во случаи кога надлежните органи на државата-членка на СЕ не ги почитуваат правата на нивните граѓани кои се загарантирани со Конвенцијата.

Од досегашната активност на СЕ како особено значајни можат да се издвојат повеќе од 200 склучени меѓународни договори кои се однесуваат на човековите и социјалните права, медиумите, слободата на изразување, образованието, културата, културниот идентитет и културната различност, спортот, локалната самоуправа, здравството, правната

област, регионалната соработка итн. На овој начин, меѓу другото, даден е суштински придонес за хармонизирање на правната и социјалната пракса како мошне важен елемент во демократизацијата и воспоставувањето на владеењето на правото, особено во земјите во транзиција од централна и Источна Европа. Исклучително широкиот спектар на области кои се опфатени со активностите на Советот на Европа, воедно го потврдува и неговиот придонес во унапредувањето на вкупната човекова безбедност.

Во рамките на СЕ една од специфичните форми на активности се заедничките програми меѓу СЕ и Европската комисија воспоставени 1993 година, а наменети за државите кои му пристапиле на СЕ по 1989 година, односно оние кои воспоставиле тесни врски со Европската Унија или пак поднеле барање за членство во ЕУ. Најголемиот број од овие програми се однесуваат на специфични прашања во одредени земји. Во Република Македонија на пример, еден од нив е поддршката на реформи на затворскиот систем што е во директна корелација со човековата безбедност, додека дел од нив се мултилатерален или регионални тематски целини на пример, воспоставувањето на Пан-европска еколошка мрежа, воспоставувањето на независно, односно функционално судство во ЈИЕ, борба против организираниот криминал и корупција итн.

ОБСЕ-Организацијата за безбедност и соработка во Европа со седиште во Виена во својата сегашна институционална форма на полноправна организација постои од 1 јануари 1995 година и во неа членуваат 56 држави од Европа, Централна Азија и Северна Америка, правејќи ја најголемата регионална безбедносна организација во светот. ОБСЕ е првенствено инструмент на рано предупредување, превенција на конфликти, кризен менаџмент и постконфликтна рехабилитација во подрачјето на нејзиното делување. Организацијата има три основни цели на планот на безбедноста:

- политичко-воена;
- економска и животна средина;
- човекова (хумана) димензија.

Практично се работи за опсег на активности со кои се опфатени голем број на безбедносни прашања, вклучувајќи ја и контролата на вооружувањето, мерки за градење на доверба и сигурност, човекови права, национални малцинства, демократизација, реформи во полицијата и војската, борба против тероризмот, управување со границите, борба против трговијата со луѓе, оружје и дрога, образованието, родовата еднаквост, избори, толеранција и недискриминација итн. ОБСЕ во својот ангажман и активности е присутна во голем дел од своите земји-членки (на пример, имаше набљудувачи на последните претседателски избори во САД), при што, сепак, фокусот е ставен на земјите во транзиција од ЦИЕ, ЈИЕ, како и централна Азија и Кавказ.

Во нашата земја со поддршка на ОБСЕ се реализирани, односно во тек на имплементација се повеќе проекти кои се директно поврзани со човековата безбедност, на пример борба против трговија со луѓе, процесот на децентрализација, обуката на граничната полиција, родовата еднаквост, полицијата во ромските заедници и многу други во апликативна фаза.

Во рамките на човековата димензија, ОБСЕ сè поголемо внимание посветува на активностите во врска со човековата безбедност, нагласувајќи дека во денешни услови безбедносната агенда е неопходно да биде проширена со вклучување на безбедноста на индивидуите. При тоа, се поаѓа од потребата безбедоносните закани да се согледуваат преку сите нивни димензии, односно на негативниот ефект кој тие би можеле да го имаат врз општеството како целина, но пред сè врз индивидуата. Оттука, димензијата на човековата безбедност се издвојува по својата важност. Било да се работи за тероризам, организиран криминал и трговија со луѓе или пак за расизам, ксенофобија, нетолеранција, или пак за недоволен економски развој, најголемите последици секогаш ги трпи индивидуата. Во таа взаемна поврзаност на трите основни столба:

- човековите права;
- човековиот развој;
- човековата безбедност.

Притоа, акцент се става на подобра заштита на жртвите од конфликтите, интегрирани напори за реконструкција, коегзистенција и помирување во постконфликтни ситуации, користење на развојната помош за заштита на индивидуите, стимулирање на економските активности и отворање нови работни места, зајакнување на капацитетите на локалните власти, образованието итн.

Европската унија со своите 28 земји-членки денес ја претставува најмоќната политичко-економска регионална интеграција, со амбиции за зајакнување на надлежностите и на безбедоносно-воен план, а сè со цел подигнување на својата улога и влијание во глобални рамки.

Во темелите на формирањето на Европските заедници, Римскиот договор од 1957 година, вградени се универзални принципи на слободата и демократијата, владеењето на правото, почитувањето на човековите права и основните слободи. Овие постулати подоцна со договорите за ЕУ од 1993, 1999 и 2000 практично стануваат цели на Заедничката надворешна и безбедоносна политика, а исто така се дефинирани и како клучни политички критериуми (Копенхагенски критериуми) за членство во ЕУ. Мошне значаен акт на ова поле е и Повелбата за основните права на ЕУ од Ница (декември 2000 година) со која за прв пат во историјата на Унијата е утврден широк спектар на граѓански, политички,

економски и социјални права на граѓаните на земјите-членки на ЕУ и на другите лица што живеат во нив.

ЕУ во својата политика на надворешни односи има развиено широка лепаза на инструменти и механизми во функција на промоција на човековите права и безбедност, демократизацијата и основните слободи. Покрај инструментите на традиционалната дипломатија и надворешна политика како што се декларациите, демаршите, заедничките позиции, акции, за таа цел се користат и разните програми за помош и соработка, политичките дијалози, вклучувањето на т.н. „клаузула за човекови права“ во спогодбите со трети земји итн. Исто така, во оваа функција се дефинирани и инструментите за превенција на конфликти, операции на кризен менаџмент, набљудувачките мисии на избори (првата е реализирана во Русија 1993 година), како и досега усвоените шест насоки на ЕУ за човекови права:

- а) за смртната казна;
- б) за дијалозите за човекови права;
- в) за тортурата и други сурови, нечовечни и деградирачки третмани и казни;
- г) за децата и вооружените конфликти;
- д) за бранителите на човековите права;
- ѓ) за промоција на меѓународно хуманитарно право.

Секако, во овој контекст би требало да се спомене и Европската иницијатива за демократија и човекови права (ЕИДХР) воспоставена на предлог на Европскиот парламент во 1994 година, а со основна цел да ги унапредува човековите права, демократија и превенцијата на конфликти во трети земји.

Во случајот на ЕУ евидентно е дека проблематиката на човековата безбедност е силно застапена во нејзините политики и активности, а што зедно со ангажманот на Советот на Европа и ОБСЕ го сочинува основниот мозаик на европското дејствување на ова поле. Секако дека за целосно согледување на вкупните европски димензии на човековата безбедност и превенцијата е неопходно да се имаат предвид и активностите на националните влади, но и бројните невладини организации и граѓанското општество.

Човековата безбедност е како камен-темелник на Европската унија. По двете светски војни кои се одвиваа во релативно кус период и првенствено на европскиот континент, носејќи со себе дотогаш незамисливи последици за човекот како индивидуа, но и за општеството, во одделни западноевропски држави започна интензивно да се размислува за изнаоѓање одржливи решенија за надминување на вековните непријателства. Целта беше да се воспостават такви механизми со кои првенствено ќе се влијае врз појавата на нови насилни конфликти и ќе се унапредува човековата безбедност. Токму

грижата за човековата безбедност пред сè, но се разбира и желбата за подигнување на неговата благосостојба, почитување на неговите права се, всушност, основните причини кои ги натераа политичарите и другите јавни личности од Франција, а подоцна и од Италија и Германија да работат на реализацијата на Европскиот проект. Еден од предводниците на таа група, денес познати како татковци на Европа, бил Роберт Шуман, кој во тие уште исклучително чувствителни моменти имал доволно смелост да не го прифати привидно неизбежниот карактер на насилните конфликти и несреќата, туку напротив да ја промовира потребата за помирување и простување со цел не да се заборави, туку да се изгради нешто ново со што ќе се надминат поделбите од минатото. Токму една од неговите мисли „Во време кога во текот на само една генерација се случуваат судири меѓу луѓето со дотогаш невидена жестина и опсег, кога заканата од нови судири како зла судбина и понатаму го обременува целиот човечки род, кога новопронајдените средства за уништување повеќе не им даваат на идните колежи карактер на натпревар на соперничките сили туку на воопшто самоубиство, почувствуваме дека се наоѓаме на крстопат. Изборот беше најден во воспоставувањето што е можно потесна соработка меѓу државите, врз основа на заеднички вредности и со взаемно почитување. Соработка која ќе води кон интеграција и воспоставување на Заедницата“.

Од денешна гледна точка оценките и заклучоците околу тоа дали со формирањето на Европските заедници, еволуцијата во ЕУ и вкупниот досегашен развој се исполнети целите и визиите, а нивните основачи се повеќе од очигледни. Повеќе од шест децении Европската Унија промовира помирување и мирољубив развој во Европа, ја помага консолидацијата на демократијата, обезбедува економски развој и просперитет, ги унапредува човековите права, безбедност и мирот. На внатрешен план интегративните процеси сè повеќе зајакнуваат - најзначајни примери се внатрешниот пазар, заедничката земјоделска политика, Шенгенската зона, па дури и обидот за донесување Уставна спогодба на ЕУ-придонесувајќи за продалбочување на соработката меѓу земјите-членки.

Паралелно со овие процеси се одвива и процесот на проширување на Унијата со нови земји-членки, преку кој се потврдува силата и привлечноста на европскиот модел, а воедно се придонесува за консолидирање на вкупниот демократски капацитет на тие држави.

Без претерување би можело да се заклучи дека Европската унија е можеби најефикасниот механизам за превенција на насилни конфликти и унапредување на вкупните човекови вредности до сега развиени. Европа која некогаш беше главниот извор на конфликти денес е зона на мир, стабилност и благосостојба. Едноставно, изгледа незамисливо дека земјите-членки на ЕУ би можеле да влезат во насилни конфликти.

Денес, во ерата на глобализацијата на светот, соочен со нови безбедоносни закани и ризици, се чини дека најдобриот одговор на сите овие предизвици е Европската унија, токму заради тоа што во темелите на нејзиниот модел се наоѓа концептот на човековата безбедност.

Политиката на Европската унија на планот на превенцијата на насилни конфликти е во согласност со своите основни вредности, ЕУ посветува највисоко политичко значење на унапредувањето на ефикасноста и кохерентноста на своите акции на надворешен план, особено на полето на превенцијата на конфликтите.

Превенцијата на конфликтите се означува како една од главните цели на Заедничката надворешна и безбедносна политика на Унијата.

Првите документи на ЕУ на тема превенција на конфликти се јавуваат во почетокот на 90-те години. Во 1993 година е воспоставен „првиот“ Пакт за стабилност (Планот на Баладур). Целта на оваа прва иницијатива за превенција на конфликти е да ги охрабри земјите од Централна и Источна Европа да ги решат меѓусебните разлики во врска со етничките малцинства и границите. Следат иницијативи за контрола на малото и лесно оружје (1998), Превентивни мерки за ограничување на можностите за акумулирање на мало и лесно оружје (извозна контрола за цели на безбедноста) и Реактивни мерки-пронаоѓање и уништување на вишокот залихи на мало и лесно оружје.

Кризата во поранешна Југославија ја наметна важноста на градење капацитети на Унијата за акција и превенција, наместо реакција. На таа основа, со Договорот од Амстердам (1999) приоритет е даден на развивање воени и цивилни капацитети за управување со кризи за спроведување на Петербуршките задачи и на превенцијата на конфликти. Со тоа се поставени темелите на Европската безбедносна и одбранбена политика, како составен дел на Заедничката надворешна и безбедносна политика на Унијата. Воведени се институционални новитети-Висок претставник на Заедничката надворешна и безбедносна политика, Политичко-безбедносен комитет, Воен комитет, Генералштаб на ЕУ, Одделение за рано предупредување во Советот на ЕУ, Одделение за превенција на конфликти во ЕК итн.

Водена од потребата за подобрување на ефикасноста на дејствување во превенцијата на конфликтите Европската унија во јуни 2001 година усвои Програма за превенција на насилни конфликти (т.н. Гетебуршка програма). Со оваа програма ЕУ политички се обврза да врши превенција на конфликтите, да продолжи да ги унапредува капацитетите за превенција од насилни конфликти и да придонесе за глобалната култура за превенција.

Во фокусот на Програмата за превенција на насилни конфликти е потребата за обезбедување долгорочна стабилност. Програмата се базира на четири основни цели насочени кон унапредување на капацитетите на ЕУ во справувањето со ситуациите на потенцијални конфликти:

- да се обезбеди посистематско и покоординирано користење на инструментите на ЕУ во идентификувањето на корените на конфликтот;
- да се зголеми ефикасноста на акцијата на ЕУ преку вкрстено третирање на комплексните проблеми како што се нелегалната трговија и шверц со дрога, оружје и луѓе, деградација на животната средина итн.;
- да се развие способноста за брзи одговори, со сите расположиви средства на ЕУ;
- да се промовира меѓународна соработка со клучните партнери на тој план.

Успешната превенција на конфликти подразбира:

- а) Дефинирање на политички приоритети за превентивна акција. За таа цел во Советот на ЕУ редовно се разгледуваат потенцијални подрачја на конфликти, се определуваат приоритети за превентивна акција, се дефинираат кохерентни и сеопфатни превентивни стратегии и се врши мониторинг на нивната имплементација;
- б) Унапредување на раното предупредување, акција и стратегиска кохерентност. ЕУ разви механизам за рано предупредување преку секојдневно следење на серија индикатори за:
 - функционирање на државата (почитување на Уставот, рамнотежа меѓу централната и локалната власт, рамнотежа меѓу политичката и економската моќ, почитување на власта, етичка и религиозна претставеност во Владата, функционирање на судството, цивилна контрола на безбедносните сили, организиран криминал итн.);
 - почитување на основните права (граѓански и политички слободи, религиозни и културни права итн.);
 - граѓанско општество и медиуми (влијанија врз политичките процеси, независност и професионалност на медиумите);
 - односи меѓу заедниците и механизми за решавање на проблемите (расно/религиозно насилство, негативни стереотипи и недоверба, политичка манипулација со етничките разлики, миграција и нејзино влијание врз етничката рамнотежа);
 - економско управување (макроекономска стабилност, инвестиции, природни ресурси и управување со животната средина);
 - социјални и економски нееднаквости (писменост, здравствени услуги, демографски

- промени, сиромаштија и маргинализација, неразвиени региони);
- геополитичка ситуација (односи со соседите, надворешни закани, проактивни етнички заедници/дијаспора, контрола на трговија со оружје, поддршка на екстремисти на соседна територија, заштита на воени криминалци, нелегална трговија).
- в) Интегративна и координирана употреба на расположивите инструменти за долгорочна превенција. ЕУ располага со широка лепеза на инструменти за структурни долгорочни и директни краткорочни превентивни акции:
- инструменти за долгорочна превенција: развојна соработка, трговија и трговски мерки (преференцијали, асиметрични договори итн.), контрола на оружјето, човековите права, политика на животна средина, политички дијалог;
 - инструменти за краткоточна превенција: дипломатски акции, хуманитарна помош. Цивилните и воените капацитети на ЕУ за управување со кризи исто така можат да се стават во функција на превенција на конфликти.
- г) Градење ефективни партнерства за превенција. За оваа цел ЕУ остварува зајакната соработка со ОН, преку заедничко учество во мисии за утврдување на фактичката состојба, координирање на дипломатската активност, мониторинг на избори, обука и координација на терен итн. Исто така, ЕУ континуирано соработува со ОБСЕ (Центарот за превенција на конфликти во Виена) преку спроведување на заеднички програми за човекови права и демократизација, полициска соработка итн.

Во одговор на безбедносните предизвици кои се појавија по 11 септември 2001, во декември 2003 година, ЕУ ја усвои својата Европска безбедносна стратегија. Со овој документ за прв пат во историјата ЕУ постави јасна и остварлива визија за сопствената улога на меѓународната сцена. Европската безбедносна стратегија се базира на оценката дека Унијата во моментот не се соочува со традиционални воени закани (војна помеѓу земјите-членки се исклучува можност, ниту постои опасност за голема војна со остатоките делови на Европа). Главни безбедносни закани за Унијата се тероризмот, пролиферацијата на оружјето за масовно уништување, регионалните конфликти и поврзаните со нив пропаднати држави (фаилед статес), но и организираниот криминал.

Стратешките цели на ЕУ се успешно да одговори на споменатите безбедносни закани, да гради безбедност и стабилност во соседството и да промовира меѓународна безбедност и владеење на правото, базирано на ефикасен мултилатерализам. Компаративната предност на ЕУ во реализацијата на стратешките цели се состои во можноста да комбинира широк спектар на инструменти за превенција и справување со кризи политички, хуманитарни инструменти, развојни политики, економски инструменти, како и воено-цивилни мерки.

Во функција на превенција на конфликти и управување со кризи, ЕУ досега ги има спроведено или во тек на спроведување се следните мисии:

Полициската мисија во БиХ (01.01.2003-31.12.2005) е првата цивилна операција на ЕУ за справување со кризи во рамките на Европската безбедносна и одбранбена политика (ЕБОП). Целта е да се обезбедат локални механизми за јакнење на владеењето на правото. Мисијата има околу 550 полициски офицери и околу 400 цивили задолжени за мониторинг, советување, менторство и инспекции.

Воената мисија во БиХ-ЕУФОР Алтеа (01.12.2004-0.12.2006), чија цел е да ги консолидира досегашните резултати на меѓународната заедница во преобразбата на Босна и Херцеговина во стабилна, одржлива и мирољубива мултиетничка држава.

Мисијата за владеење на правото во Грузија-ЕУЦАСТ Темис (15.07.2004-17.07.2005) е за поддршка на реформите на кривичниот систем, реформата на правосудството и борбата против корупцијата.

ЕУ усвои Акционен план за поддршка на мирот и безбедноста во Африка, кој ги идентификува практичните начини за спроведување на поддршка на африканските организации за изградба на автономни капацитети за превенција и менаџирање на конфликти.

Воената мисија во ДР Конго-„Артемис“ (12.06.2003) беше првата самостојно изведена воена мисија на ЕУ, којашто имаше за цел спречување на хуманитарна и граѓанска криза во областа Итури. Согласно мандатот даден со Резолуцијата 1484 на СБ на ОН, силите на ЕУ беа анжирани за заштита на камповите на внатрешно раселени лица, обезбедување на аеродромот во Буниа, гарантирање на безбедноста на цивилната популација, персоналот на ОН и хуманитарните организации. Воените сили броеја околу 1 800 војници.

Полициската мисија во ДР-Конго-ЕУПОЛ Киншаса (01.01.2005-01.01.2006) дава поддршка за воспоставување интегрална полициска служба во Киншаса. Мисијата е составена од 30-тина полициски офицери.

Мисијата за владеење на правото во Ирак-EUJUST LEH (01.07.2007-01.07.2006) дава поддршка за воспоставување на кривично-правниот систем во Ирак преку обука на менаџерските структури во полицијата, судството и казнените институции. Обуката ќе се изведува во ЕУ и/или во регионот.

Специјални претставници на ЕУ за Јужен Кавказ, Блиско-источниот мировен процес, за регионот на Африканските големи езера, за Авганистан, Босна и Херцеговина, Молдава.

Регионалната интеграција (соработка) останува еден од клучните фактори во областа на превенцијата на конфликти во потенцијално нестабилните региони, но исто така треба да се има предвид дека регионалната соработка беше поттикнувана и развивана низ цела Европа. Примерите за тоа се бројни, почнувајќи од ЕЗЈиЧ и ЕЕЗ, преку ЕФТА, Вишеградската група, ЦЕФТА, Нордискиот Совет, ЦЕИ итн. Во овој контекст, Процесот на стабилизација и асоцијација и неговите инструменти и Пактот за стабилност на Југоисточна Европа се сметаат како добар пример за можностите на ЕУ во соочувањето, односно третирањето на корените на конфликтот. На овој план треба да се истакнат и другите иницијативи и форми за регионална соработка, како што се Процесот за соработка во Југоисточна Европа, како единствена автохтона форма на регионална соработка, Црноморската економска соработка, Јадранско-јонската иницијатива и др.

Регионалната соработка, како еден од клучните елементи на целиот концепт на превенција на конфликти, практички преставува инспирација и потенцијален извор за создавање нов производ со трајна вредност-мир и благосостојба. **Политиката на ЕУ во превенцијата и ескалацијата на насилните конфликти во регионот на Западен Балкан е со незаменливо-непроценливо значење.**

Во моментот кога ЕУ сериозно го започна процесот на своето најглемо проширување со цел да се реализира визијата за Обединета Европа преку спојување на Западот со Истокот, стана мошне јасно дека стабилноста на Југоисточна Европа или поточно Балканот е еден од клучните фактори во намалувањето на ризиците за прелевање на можните конфликти во ЕУ.

Во јуни 1999 година, на иницијатива на Германија и со поддршка на Европската унија беше промовиран Пактот за стабилност на Југоисточна Европа, со цел поттикнување и развој на регионалната соработка и спроведување на реформи на домашен план, а во функција на унапредување на мирот, демократијата, почитување на човековите права, економски просперитет и безбедност на целиот регион. Оваа иницијатива беше базирана на искуствата на меѓународната заедница во управувањето со кризи ширум светот и се смета за нејзин прв сериозен обид за замена на претходната реактивна политика на управување со кризи во Југоисточна Европа со сеопфатна, долгорочна стратегија за превенција на конфликти.

Европскиот Совет во Феира (јуни 2000) го воспостави Процесот за стабилизација и асоцијација за земјите од т.н. Западен Балкан како рамка за нивна постепена интеграција во Европската Унија, доделувајќи им го на овие држави статусот на потенцијален кандидат за членство во ЕУ. Договорната рамка на Процесот ја претставуваат Спогодбите за стабилизација и асоцијација-нова генерација на спогодби дизајнирани според Европските

спогодби за ЦИЕЗ, чиешто склучување е поврзано со исполнување на одредени услови определени од страна на ЕУ. Рамката за финансиска и техничка помош е дадена со програмата КАРДС. Трговската соработка е базирана на преференцијален трговски режим, со којшто ЕУ еднострано го отвори својот пазар за бесцарински увоз на производи од овие држави. Напредокот во интеграцијата во ЕУ се оценува на индивидуална основа, врз основа на постигнатите резултати на секоја од земјите. Целта на Процесот е проширување на зоната на мир, стабилност, просперитет и слобода којашто ЕУ и нејзините земји-членки ја градеа во изминатите 50 години на регионот на Балканот.

На Европскиот Совет во Солун (јуни 2003) беа поставени јасни перспективи за прием на земјите од Западен Балкан во Европската унија. Преку т.н. Солунската агенда, ЕУ ја збогати постојната рамка за односи со земјите од Процесот за стабилизација и асоцијација со инструменти од претпристапната стратегија за земјите-кандидати. Беа промовирани индивидуални Европски партнерства за секоја од земјите, како рамка за краткорочните и среднорочни приоритети врз коишто треба да се концентрираат подготовките за нивната натамошна интеграција во ЕУ, имајќи ги предвид Копенхагенските критериуми за членство и условите од Процесот за стабилизација и асоцијација. На земјите им е овозможен пристап до одделни програми на Зедницата, до техничката експертиза на канцеларијата ТАИЕЦ, можност за справување т.н. твининг проекти со партнери од државната администрација на земјите-членки, како и до други мерки за зајакнување на административните капацитети.

За одбележување е што во Солунската агенда, меѓу другите приоритетни активности, се наведува потребата од промоција на помирување преку образованието и културата. При тоа, од земјите се очекува да ја признаат улогата на образованието и културата за етничко и религиозно помирување и да преземат конкретни мерки, заедно со меѓународните организации, за реставрација на културните и религиозните споменици и елиминирање од историските учебници на поимот-„лош сосед“.

По својата природа, Процесот за стабилизација и асоцијација, всушност, претставува механизам за долгорочна, структурна превенција на конфликти. **Односите меѓу Република Македонија и ЕУ низ призмата на превенцијата на насилни конфликти и човековата безбедност се заемно прифатливи.** Република Македонија уште од самиот почеток на својата независност јасно го искажа својот интерес, преку членство во ЕУ, да стане активен учесник во изградбата на зедничкиот Европски дом, во конкуренција на Обединета Европа. Инспирирана од резултатите и искуството на Европскиот интегративен проект токму на планот на превенцијата на конфликти, цврсто

верувавме и веруваме дека интеграцијата на нашата, но и на другите земји од регионот ќе значи голем чекор напред на тој план.

Република Македонија беше првата земја со која отпочнаа преговори за склучувања на новата генерација спогодби на ЕУ. Спогодбата беше потпишана во емот на кризата во Република Македонија во април 2001.

Кризата во Република Македонија во 2001 година беше тест за заедничката надворешна и безбедносна политика и за политичкиот кредибилитет на ЕУ на меѓународната сцена. ЕУ не можеше да си ја дозволи неефикасноста демонстрирана при југословенската криза во 90-тите години. Оттаму и одлучниот дипломатски и политички ангажман на ЕУ и нејзините земји-членки во нејзиното надминување.

ЕУ не успеа да го спречи појавувањето на кризата, но спречи таа да ескалира, користејќи ги дипломатските, политички и економски капацитети за управување со кризи.

Ангажманот на ЕУ во надминувањето на кризата во Република Македонија се реализираше преку директно учество во процесот на преговори, склучување и реализирање на Рамковниот договор, постојаното присуство во Република Македонија на Специјален пратеник на Високиот претставник на ЕУ за Заедничка надворешна и безбедносна политика, присуството на Мисијата на ЕУ за набљудување. Покрај активниот ангажман во поддршка на реализацијата на опсежните реформи предвидени со Рамковниот договор, ЕУ за прв пат ги ангажираше новоформираните евросили за да придонесе за целосна стабилизација на безбедносната состојба во Република Македонија (воена мисија Конкордија). Мисијата Конкордија имаше превентивен карактер. За потребите на реконструкцијата во кризните региони во Република Македонија, ЕУ за прв пат активираше фондови од новоформираниот Механизам за брза реакција за итно обезбедување финансиски средства за управување со кризи.

Актуелниот ангажман на советодавната полициска мисија на ЕУ во Република Македонија Проксима исто така би можел да се набљудува од превентивен аспект.

Извештаите на Европската комисија за напредок на Република Македонија во процесот на пристапување согласно кандидатскиот статус на РМ за членство во ЕУ еднашгодишно (веќе по седми пат), ЕК да подготвува извештај за напредокот кој земјата го остварила во процесот на нејзиното пристапување во ЕУ. Овој документ на ЕУ има изворедна важност за секоја земја која се стреми кон членство во ЕУ, бидејќи покрај тоа што се посочуваат детални оценки за напредокот во исполнувањето на познатите Копенхагенски критериуми и се даваат соодветни забелешки во однос на тоа каде е потребен дополнителен напор, во него се содржани и препораки во однос на следниот чекор на земјата во процесот на пристапување. Односно, во случајот на нашата земја се работи за

отворањето на преговори. Извештајот е структуриран согласно Копенхагенските критериуми и неговата содржина и препораки и се достапни на јавноста. За жал, во доосегашните извештаи немаше препорака околу датумот на отворање на преговорите за членство, а причините за тоа се, исто така, добро познати, забавување на напредокот во реформските процеси на неколку клучни полиња и недостаток од конструктивен и ефикасен политички дијалог меѓу власта и опозицијата, а особено за наметнатиот нерешен проблем за името меѓу Република Македонија и Република Грција.

Пред сè заради поглавјето околу исполнувањето на политичките критериуми, од кои голем дел е во директна функција на превенцијата и унапредување на човековите права и безбедност. Кога ќе се земе предвид и мултиетничкиот карактер на нашето општество, станува појасно нивното значење. Во оваа пригода како најилустрирани би можеле да бидат издвоени неколку оценки и укажувања:

- **изборен процес** и покрај одредениот напредок во насока на негово зајакнување, констатирани се повторно нерегуларности и инциденти, а кои е потребно целосно да бидат надминати;
- **Охридскиот рамковен договор** и неговата имплементација останува суштински елемент за обликувањето на позитивна клима за реализација на преостанатите реформи;
- **конструктивен дијалог меѓу сите партии** претставува суштинска потреба во функција на усвојување и спроведување на реформите и релевантните законски прописи, а посебен акцент се дава на брзо завршување на постојната политичка криза ;
- **јавна администрација** - имплементација на реформите во овој сегмент сè уште претставува сериозен предизвик, особено од аспект на професионализмот, независноста и политичката неутралност;
- **реформи во полицијата** - доцното усвојување на Законот за полиција ја забави имплементацијата на реформата. Ќе биде неопходна конструктивна соработка меѓу Владата и опозицијата со цел на непречена имплементација на Законот;
- **децентрализација** - престојат сериозни прашања за решавање пред почетокот на следната фаза на фискална децентрализација (долгови, собирање на даноци, недоволно финансирање на образованието, воведување на финансиски и механизми за внатрешна контрола и др.);
- **судски систем** - иако е воспоставена уставна и законска рамка за независно и ефикасно судство, најголемиот број од реформите уште не се целосно започнати суштински;
- **борба против корупцијата** - резултатите од правните и институционални мерки се

далеку од задоволителни, корупцијата е уште широко распространета и негативно влијае врз економскиот развој и социјалната кохезија;

- **човекови права** - не се констатирани сериозни пречекорувања на граѓанските и политичките права, потребни се повеќе напори за унапредување на законската рамка и ефикасната имплементација на правата;
- **економски и социјални права** - не е забележан напредок во борбата против домашното насилство и сексуалната злоупотреба кои се на високо ниво и многу ретко судски процесуирани;
- **малцински права, заштита на малцинствата и културни права** - остварен е напредок во застапеноста на немнозинските заедници во јавната администрација и јавните претпријатија, но тие и понатаму се недоволно застапени, како и во употреба на немнозинските заедници во официјалните документи, состојбата со ромската заедница е загрижувачка, продолжува дискриминацијата кон Ромите, потребни се сериозни напори за надминување на овој проблем.

Безбедносна стратегија е основа за воспоставување на безбедносната политика. Таа ги определува целите кои државата сака да ги постигне, како и моделот, што треба да се примени во однос на реализацијата на тие цели. Покрај тоа безбедносната стратегија во контекст на целите ги согледува и основните ризици и закани, што како предизвик ќе стојат пред успешноста на спроведувањето на стратегијата. Таа е динамична и подложна на промени во контекст на актуелните безбедносни случувања.

Секоја држава има своја стратегија за безбедност креирана низ сопствените безбедносни цели.

Развојот на безбедносните стратегии е во директна врска со теорискиот модел на развојот на концептот за дефинирање на ризиците и закани по мирот и безбедноста на државата. Тоа започнува со дефинирање на националната безбедност, па сè до дефинирањето на заеднички безбедносен концепт на регионално или глобално ниво.

Во современите услови кога заканите и ризиците се проширени од класичната воена закана кон мултиплицираните закани во сите сфери од општеството и самиот безбедносен концепт е подложен на проширување. Тоа проширување влијае и врз редефинирањето на безбедносната стратегија и нејзино проширување. Така, современата безбедносна стратегија на државите излегува од рамките на интересите на националната безбедност и влегува во рамките на регионалната безбедност. Современите услови за создавање на безбедносна стратегија ја исклучуваат државата како единствен безбедносен актер, туку ја насочуваат на проширување на безбедносната агенда.

Овој пристап влијае врз поимањето и дефинирањето на создавање на концептот на безбедносна стратегија во Европската унија и нејзините држави-членки.

Безбедносната стратегија на Европската унија е идеја за создавање на европската безбедносна стратегија како современ концепт на Европската безбедност во 21^{от} век, претставува основа за европската безбедносна политика.

Основата на концептот е проактивното учество на Европската унија во креирањето на глобалната безбедност, а како супранационална држава да биде глобален безбедносен актер. Реализацијата на концептот е, всушност, актуелизацијата и практичната промоција низ политиката, културата, економијата и социјалната пракса на европските општествени и традиционални вредности.

Оваа идеја започна кон крајот на 2002 година како проект на Белгискиот владин оддел за глобална безбедност на кралскиот институт за меѓународни односи во координација и соработка со белгиското министерство за надворешни работи. Во самиот почеток, надворешната и безбедносната политика на Европската унија имаше недостаток во својата стратегиска изостреност, а прецизната дефинираност за нејзините интереси и долготрајна политичка објективност беше без стратегија, што доведе до конкретната, пред сè научна свест дека моќта е загубена можност, а војната е бесмислена во идејата на современата научна мисла во Европа. Формирајќи една неформална работна група под раководство на професорот Рик Колсает составена од дипломати, војници, разузнавачи и научни работници започна со создавањето на првиот предлог документ за целите и интересите на европската безбедност, со што започна создавањето на **Европската безбедносна стратегија** и во нејзини рамки на **Европската безбедносна политика**. Оваа работна група го напиша Европскиот стратегиски концепт пред сè ја стимулира стратегиската дебата, која во тоа време надвор од академските кругови и не се водеше.

Всушност, научната јавност го иницираше создавањето на Европската безбедносна стратегија како концепт, сублимиран од научните и прагматичните сознанија поставувајќи го теорискиот модел на Европската безбедносна политика. Во мај 2003 година на неформален состанок на Високиот претставник на ЕУ за ЗНБП со министрите за надворешни работи на земјите-членки беше елабориран овој стратегиски документ. Со ова започна почетната имплементација на Европската безбедносна стратегија во институциите на Европската унија и тоа на ниво на експертско разгледување на концептот.

Сепак, развојот на теорискиот модел на Европската безбедносна политика продолжи во доусовршувањето на Европскиот безбедносен концепт во текот на 2003 година, особено во насока на доработка на стратегијата во соработка со други научни институции како: Аспен Институтот во Рим, Институтот на ЕУ за безбедносни студии во

Париз и Шведскиот институт за меѓународни односи во Стокхолм. Низ три семинари во институтите се водеа дополнителни дебати помеѓу официјалните претставници на ЕУ, политичари, дипломати, воени претставници, научни работници, новинари и невладиниот сектор од сегашните и идните земји-членки и партнерските земји на ЕУ. Во текот на овие дебати беа разгледани понудените иновации во Безбедносниот концепт, што го вклучи и методот за донесување на политички одлуки.

Финалниот документ на Европската безбедносна стратегија беше прифатен во Европскиот совет во декември 2003 година. Вака конципираниот прв стратегиски документ претставува камен-темелник, но не само за ЗНБП и ЕБОП туку и за конципирањето на идните надворешни акции на Европската унија.¹¹³ Надворешните акции во овој контекст се однесуваат на проактивната улога на ЕУ во однос на креирањето на безбедносната политика кон трети земји и влијание врз нивната безбедносна политика и општествените норми, промовирајќи ги заедничките европски вредности. Покрај тоа со преземањето на надворешните акции ЕУ ги заштитува своите безбедносни интереси во сите сектори и се промовира во глобален безбедносен актер.

Сепак, стратегиската ориентација започната од востановувањето на ЗНБП не беше навлезена во заедничкото донесување на политичките одлуки (постоеше концептот на Европската политичка соработка, но не докрај издефиниран како што е случајот по донесувањето на Европската безбедносна стратегија). Дури по Амстердамскиот договор беше прифатена заедничката стратегија во рангирањето на инструментите на делување на ЗНБП кои се идентификуваа како стратегиски, моментално ефективни, суб-стратегиски наспроти Европската безбедносна стратегија на специфично функционални или географски прашања. По ова прашање, првично беа прифатени само три региони од страна на Советот на Европа и тоа Русија, Украина и Медитеранот и тоа уште пред изготвувањето на Европскиот стратегиски концепт.

Прашањата, кои подоцна се појавија, се однесуваа на трансатлантската соработка, особено во односот со приоритетниот партнер на Унијата во НАТО, Соединетите Американски Држави. Концептот на Европската безбедносна политика предвидува Унијата да ги почитува своите интереси во водење и креирање на безбедносната политика, во однос на примената на сила и употребата на воените капацитети. Во однос на основата врз која би се темелела една таква одлука на Унијата да дејствува спротивно на одлуката на своите партнери од НАТО, во поедини случаи, тоа би се однесувало на условите во кои на пример САД би сакале да употребат сила во ситуација во која ЕУ не би сакала да

¹¹³ S. Biscop, "The European security strategy", Ashgate Publishing Company, Бурлингтон-УСА, 2005, стр. 3

употреби сила во согласност со сопствените интереси и приоритети. Со оглед на тоа во Европскиот стратегиски концепт, односно во Европската безбедносна политика како приоритети за ЕУ би биле: **управување по сопствени одлуки и интереси, задржувањето и опстојувањето на сопствените основни принципи и поддршка на повеќе неопходниот сојузник.** Заедничката надворешна акција на ЕУ е формирана и опишана во ДЕУ (член III-292), како дополнително акцентирана од аспект на елементи од глобалното владеење, како што се одржлива економија, социјален развој на животната средина, искоренување на сиромаштијата, интеграција на сите држави во светската економија и укинување на ограничување на трговијата, како и одржување на мирот и стабилноста во меѓународните односи и почитување на Повелбата на ООН.

Европската безбедносна стратегија во основа ги поддржува и етаблира проширување на методите на доброто владеење, поддршка на социјалните и политичките реформи, борба против корупцијата и злоупотреба на моќта, етаблирање на правилата на однесување и правото и заштита на човековите права кои се основниот начин на засилување на меѓународното право.¹¹⁴

Во рамките на Безбедносната стратегијата на Европската унија идентификувани се пет клучни закани, а тоа се:

- тероризам;
- пролиферација на оружје за масовно уништување;
- регионални конфликти;
- распаѓање на држави;
- организиран криминал.

Но, во усовршувањето на Европската безбедносна стратегија, особено со извештајот од 2008 година, отворена е опцијата за проширување на петте клучни закани по европската безбедност и во согласност со тоа се додадени и:

- Интернет безбедноста, Енергетската безбедност и Климатските промени;
- Мало и лесно оружје и нагазни мини;
- Пиратството, а во согласност со тоа дефинирани се следните задачи:
 - градење на стабилност надвор од Европа (што го проширува безбедносниот концепт);
 - создавање на безбедносна и развојна мрежа;
 - добрососедска политика и поголемо ангажирање на Унијата во соседството;
 - развивање на партнерството заради поефикасен мултилатеризам;

¹¹⁴ S. Biscop, J. J.A.Andersson, "The EU and European securits: forting a global Europe", Routledge, New York, USA, 2005, стр. 11

- засилување на превенцијата од конфликти и кризниот менаџмент.

Вака дефинираните современи закани и начини на реагирање во својата основа бараат проширување на безбедносниот концепт на Европската унија во рамките на нејзината ЗНБП и ЕБОП. Тоа проширување првенствено ќе се однесува на способноста на структуралната поставеност и институциите на Унијата да се соочат со новите предизвици и задачи. Оваа способност и структурална поставеност, се предмет на постојано прилагодување и доусовршување внатре во Унијата.

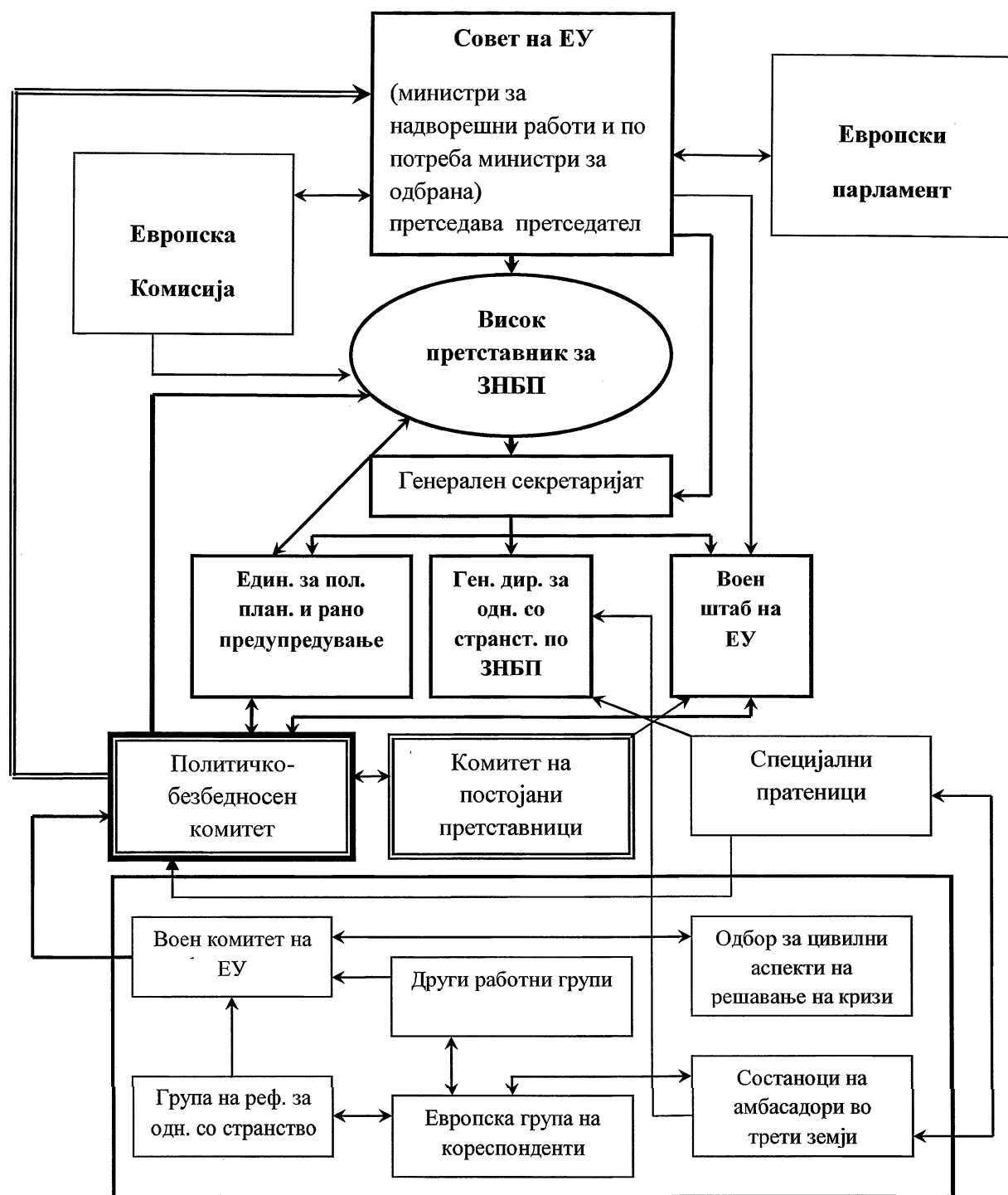
Во својот трет дел на анализа, а врз основа на проценките за безбедносното опкружување, **Европската безбедносна стратегија при идентификување на заканите за кои погоре зборувавме, ги утврдува трите стратегиски цели за зачувување на европската безбедност и промовирање на нејзините вредности.** Тие цели се:

- справување со заканите;
- градење на безбедно соседство;
- воспоставување на меѓународен поредок, кој ќе се базира на ефикасен мултилатеризам.

Додека безбедносната политика се заснова на креирање на безбедноста во практика или како што во современите поимања ја дефиниравме како креирање на безбедносната политика изградени се системи. Тие системи не мора да бидат исклучително воени или безбедносни сојузи, туку како што е Европската унија може да ја имаат во себе како клучен елемент безбедносната функција. Врвните приоритети на Унијата, како интегративните процеси и изградбата на Унијата врз традиционалните европски вредности, не може да се остварат без стабилна безбедносна структура. Затоа безбедносната политика на Европската унија преточена од теорискиот модел на Европската безбедносна стратегија во ЕБОП и ЗНБП има врвен приоритет во европската политичка агенда. Гледана низ призмата на демократската безбедност и претставена низ идејата дека во една ваква безбедносна заедница може да се решат основните разлики помеѓу земјите-членки. Тоа упатува на доведување во компатибилна состојба на националните безбедносни агенди и воопшто интереси и цели со оние на останатите земји-членки, што во пракста резултира со ЕБОП и ЗНБП. Воедно безбедносната политика како свој составен дел на крајот го има донесувањето на одлуки кои се однесуваат на безбедноста и креирањето на безбедносната политика.

Безбедносната политика на Европската унија (ЕБОП и ЗНБП)

Безбедносната политика на Европската унија е институционализирана и операционализирана со ЗНБП и ЕБОП преку институциите и телата на Европската унија. Основата на европската безбедност во рамките на Унијата е ЗНБП, како што е прикажана на следната шема:



Структура на ЗНБП на ЕУ

(согласно договорот од Ница на 26.02.2001 година)

Во основа, Европската безбедносна политика претставува дел од Европската безбедносна стратегија и практично спроведување на истата како безбедносен теориски концепт на Европската унија, со кој Унијата ги дефинира своите интереси во сите безбедносни сектори, а преку влијанието врз трети земји, соседни региони, во меѓународните организации и на глобалната сцена. Притоа ги потенцира и практично

имплементира основните европски вредности и меѓународни норми и стандарди во областа на заштитата на човековите права, одржливиот развој и зачувувањето на мирот и безбедноста, со што на светската безбедносна сцена ЕУ се позиционира како клучен безбедносен актер.

Креирањето на безбедносната политика во државата бара комплексен систем кој ќе овозможи согледување на сите аспекти што влијаат врз моменталните и идните случувања и ќе овозможи донесување на исправни одлуки за креирање на безбедносната политика.

Особено е сложено донесувањето на одлуки кои не се однесуваат исклучиво на безбедноста на една држава туку се меѓузависни и во корелација со безбедносните закани на определен сојуз или меѓународна организација.

Во најголем дел крајното решение за одлуките или донесените одлуки во рамките на Заедничката надворешна и безбедносна политика на Европската унија се усогласени со одлуките на НАТО, но и со интересите на земјите членки, што во конкретниот случај на Европската безбедносна и одбранбена политика ја подразбира исклученоста на Данска.

Сепак, ЕУ во својата операционализација на безбедносната политика ги опфаќа секторите како што во теоријата ги дава Бузан. Во таа насока се дефинирани егзистенцијалните прашања за Унијата и референтниот објект.

Во Европската унија, политичкиот сектор прашањето за егзистенцијата на референтниот објект го дефинира како неопходно прашање и тоа во однос на Унијата како супранационален референтен објект. Она што е дефинирано како клучно значење за Европската унија е процесот на интеграција во Унијата.¹¹⁵ Референтниот објект на безбедност во современото толкување на безбедноста многу е зависен од пројавените облици на загрозување на безбедноста.

Токму затоа и Европската унија има специфично разработен процес во однос на донесувањето на крајните или финални одлуки по прашањето на креирање на својата безбедносна политика. Креирањето на безбедносната политика опфаќа повеќе сегменти и елементи од општественото живеење, поради што најчесто е поделена во однос на изворите на загрозување, но главниот збор во однос на креирањето на безбедносната политика на Европската унија е во рамките на Заедничката надворешна и безбедносна политика чиј почеток во однос на легислативата е Европската безбедносна и одбранбена политика.

Во програмата за превенција на конфликти дадена е потесната дефиниција на превенцијата на конфликти која ја дава ЕУ, а е произлезена од спектарот на работните

¹¹⁵ B. Buzan, O. Waever, J. de Wild, "Securitis: a new framework for analysis", Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado, USA, 1998, стр. 23

дефиниции, која вели дека превенцијата на конфликти е поврзана со преземањето на повеќе краткорочни малку манифестирани тензии и/или превенирање на избувнување или обновување на насилен конфликт.¹¹⁶

Европската унија дава и поширока дефиниција на превенцијата на конфликтите која е сврзана за нејзината операционална структура и облик на делување, а се однесува на раното предупредување и проценка на ризиците во рамки на безбедносната политика и нејзината операционализација во Унијата. Таа дефиниција ќе ја дадеме подолу во трудот кога ќе ја разгледаме операционалната употреба на моделот за рано предупредување.

Превенцијата на конфликти, односно програмата за превенција на конфликти е третиот сегмент преку кој се имплементира ЕБОП.

Таа претставува централен концепт на Европската унија во спроведувањето на ЗНБП. Искуставата ја присилија Унијата да донесе заклучок дека е неопходно активно да учествува со сериозни сопствени напори во превенција на конфликтите имплементирана во делот на надворешната политика. Во тој контекст Унијата работи на создавање на сеопфатен пристап кон регионалните конфликти, создавајќи своја програма за превенција. Целта на оваа програма е првенствено да се искористат потенцијалите и активно да се учествува во превенција на конфликтите.

Постојат многу фактори кои влијаат врз појавата на конфликтите, што бара детални анализи и проценки на можните конфликти. Со оглед на тоа потребно е да се воспостави најдобра можна контрола на сите фактори со што ќе се спречи појавата на конфликти и нивната ескалација.

За таа цел Европската комисија има составено листа на потенцијални причини и индикатори за појавувањето на конфликти и врши мониторинг над истите. Тоа се всушност, индикаторите за рано предупредување.

Во однос на превенцијата и создавањето на програма за превенција, Комисијата има изградено три пристапи и тоа:

- долгорочна превенција (стратегиска превенција);
- краткорочна превенција (операционална превенција);
- зајакнување на меѓународната соработка.

Капацитетите на Европската унија за превенција на конфликтите зависат од три фактори:

- јасно дефинирање на целите;

¹¹⁶ V. Kronenberger, J. Wonters, "The European Union and conflict prevention: polics and legal aspect", Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 5

- капацитетот да се дејствува;
- да се има политичка волја да се дејствува.¹¹⁷

Во таа насока е и конципирана програмата за превенција на конфликти, усвоена од ЕК во април 2001 година како Коминике за превенција на конфликти, во кое се разгледуваат главните инструменти на делување и се истакнуваат препораките за спроведување на специфичните активности.

Со овој документ се предлага поконсолидиран и реалистичен пристап кон превенцијата на конфликти од страна на Унијата и се препорачуваат серија конкретни предлози за да се зајакнат активностите и програмите на Унијата на планот на превенцијата. Основна цел на препораките е подобро да се имплементираат предвидените цели на Европската унија за превенција на конфликтите.

Целите на Коминикето поконкретно се насочени кон:

- посистематско и координирано користење на инструментите на Унијата, посебно на програмите за надворешна соработка;
- подобрување на ефикасноста на акциите преку развивање на посебни методи за идентификување и борба против основните причини за конфликти во нивната почетна фаза, наместо само посочување на симптомите за време на акутната криза;
- подобрување на капацитетот на ЕУ заради побрза реакција на конфликтите при првите симптоми;
- промовирање на меѓународната соработка со сите поважни партнери на ЕУ во превенцијата на конфликти.

Коминикето содржи серија на препораки за посебни акции кои треба да ги реализира Унијата.¹¹⁸

Иако, превенцијата од конфликти нема директна тематска основа во овој труд, таа е незаобиколна во своето операционализирање, едноставно поради фактот што е носечки систем во институционализацијата во праксата, а раното предупредување е нејзин неразвоен дел или алатка.

Инструментите на Европската унија за превенција на конфликти се дел од европската безбедносна политика, бидејќи европската политика во полето на девијантноста се движи од постојани интересни судири до насилни конфликти.¹¹⁹

¹¹⁷ Т. Гоцевски, Л. Георгиева, С. Славески и О. Бакрески, “Интересите на Република Македонија во градењето на Европската безбедност”, МАНУ-Центар за стратески истражувања и Филозофски факултет, Скопје, 2008, стр. 168

¹¹⁸ Л. Георгиева, “Менаџирање на ризици”, Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр. 158-159

¹¹⁹ V. Kronenberger, J. Wouters, “The European Union and conflict prevention: polics and legal aspect”, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 21

Во согласност со ДЕУ (договорот за Европската унија), ЕУ ја зема обврската за заштита на мирот, превенција на конфликтите и засилување на меѓународната безбедност прилагодено со принципите на Повелбата на ООН. ДЕУ предвидува, сите држави-членки да ги следат објективните случувања во надворешната политика при што ЕУ може да употреби цивилни и воени сили вклучени во здружени операции за разоружување, хуманитарни и спасувачки задачи, воени советници и помошни задачи, превенција на конфликти и задачи за чување на мирот, задачи на борбените сили во менаџирањето со кризите, вклучувајќи го градењето на мирот и пост-конфликтната стабилизација.

Експлицитните референци на превенцијата на конфликти, како една од објективните надворешни активности во комуникација на Унијата, се вклучени во законската основа на ЕУ.¹²⁰

Како резултат на едно вакво сознание во однос на значењето на структурната стабилност и искуствата од минатото, од неуспешните справувања со конфликтите и ризиците и заканите, во рамките на Европската безбедносна стратегија, ЕУ го прифати концептот за структурна стабилност со што и превенцијата во рамките на ЕУ ја издигна на едно повисоко ниво од класичното менаџирање со кризи како **структурна превенција** која во себе вклучува:

- траен економски развој;
- демократија и почитување на човековите права;
- стабилни политички структури;
- здрави природни и социјални услови.¹²¹

Во рамките на препораките за долгорочна и краткорочна превенција, кои се составен дел на програмата за превенција на конфликти е содржано:

- редовни проценки на потенцијалните конфликтни зони заедно со Генералниот секретар, Високиот претставник на Европската унија, вклучувајќи го и воспоставувањето на моделот за рано предупредување;
- поголем приоритет на поддршката за регионалната интеграција, а посебно на регионалните организации кои имаат јасна задача во превенцијата на конфликти;
- обезбедување на развојна политика и други програми за соработка, кои ќе бидат јасно фокусирани кон основните причини за конфликти;
- користење соодветни индикатори од стратегиските документи во анализата на потенцијалните конфликтни ситуации;

¹²⁰ V. Kronenberger, J. Wonters, "The European Union and conflict prevention: polics and legal aspect", Cambridge University Press, Cambridge, 2004, стр. 3

¹²¹ Л. Георгиева, "Менаџирање на ризици", Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр. 126

- развивање на практични програмски средства за насочување на мерките при превенција на конфликти во рамки на програмите за соработка со државите во ризик;
- размена на стратегиски документи со соодветни документи од земјите членки;
- почеток на пилот-програма, во тесна соработка со Советот на Европа за постојана размена на информации помеѓу Комисијата, Советот и земјите членки за две нестабилни области-Балканот и Големите езера;
- активност против трговијата и пренесувањето на опојни средства и соработка за пресекување на главните патишта од кои еден е Балканот;
- голем приоритет на поддршката насочена кон контрола на ширење на лесното оружје преку активност на Комисијата во царинскиот сектор;
- продлабочување на дијалогот со специјализираните организации како Меѓународното биро за миграции (ИОМ);
- посистематска употреба на политичкиот дијалог во услови каде кризата е неизбежна;
- охрабрување на земјите-членки да работат заедно со ООН и ОБСЕ на тренинзи на полето на владеење на правото и јавната администрација, особено за персоналот кој треба да се вклучи во меѓународните мисии.

Покрај краткорочната и долгорочната превенција, Унијата во програмата за превенција на конфликти користи и препораки до земјите-членки за меѓународна соработка во превенирање на конфликтите. Тие препораки се однесуваат на:

- Предлог да се постигне посистематска интеграција во политичкиот дијалог преку дискусии со земјите партнери во врска со системите за рано предупредување и редовен мониторинг на потенцијалните конфликтни зони. Во постконфликтните ситуации да се одигра поактивна улога во рамките на пристапот и ја охрабри размената на информации помеѓу донаторите;
- Превенцијата на конфликти да стане главен елемент во засилениот структурен дијалог помеѓу Унијата и Генералниот секретар на ООН;
- На оперативен ниво постои подготвеност да се изврши размена на стратегиските документи на земјите со заедничките процени на земјите од страна на ООН, со намера да се иницира дијалог со агенциите на ООН на оваа тема. Исто така, се разгледува можноста за обезбедување на финансиска поддршка на Превентивната акција од кредитниот фонд;
- Продолжување на соработката со ОБСЕ и Советот на Европа во областа на превенцијата на конфликти, посебно во развивање на заеднички тренинг-програми за дејство;

- Да се искористи Г-8 за да се промовираат позициите на Европската унија во однос на лесното оружје, конфликтите и развојот, недозволената трговија и други теми;
- Преку Европската иницијатива за демократија и човекови права, да се даде висок приоритет на активностите кои придонесуваат во превенцијата на конфликти и кои помагаат во превенцијата на конфликти и кои помагаат во справување со последиците од конфликти.¹²²

Охрабрување на земјите-членки да работат заедно со ООН и ОБСЕ на тренинзи на полето на владеење на правото и јавната администрација како и други препораки.

Во суштина системот за превенција на конфликтите на Унијата се базира врз три основни столба произлезени од теорискиот пристап кон превенција на конфликтите:

1. Стратегискиот пристап преку структурната превенција;
2. Операционалниот пристап преку краткорочната превенција, користејќи ги институциите на Унијата и вршејќи кризен менаџмент со воените и цивилните капацитети;
3. Ад-хок делување во кризни ситуации и разрешување на конфликти повторно со користење на институциите на Унијата и капацитетите на воениот и цивилниот персонал.

Во рамките на овие столбови на превенција на конфликтите, Европската унија во потполност ги користи меѓународната соработка со земјите-партнери и меѓународните организации.

Можеме да заклучиме дека **системот за превенција од конфликти на ЕУ претставува програма со нагласена политичка обврска за превенирање на конфликтите преку влијаније врз структурните фактори као политичка обврска и една од главните цели на нејзините надворешни односи, со клучен принцип да се постигне способност за управување со промените без употреба на насилство, при тоа применувајќи структурални (долгорочни) и директни (краткорочни) превентивни активности.**

Превенција на конфликти се појавува како прагматичен одговор на безбедносните предизвици со кои се соочува ЕУ. Како ново очекување, или стандард, превенцијата на конфликти, исто така, има нормативен елемент. Нормите се смета дека се пропишани стандарди на однесување, кои, не само што го регулираат однесувањето на актерите, туку

¹²² Пошироко за препораките на ЕК за долгорочна и краткорочна превенција на конфликти и меѓународна соработка во програмата за превенција на конфликти може да се најде кај Л. Георгиева, "Менаџирање на ризици", Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр. 159-162.

и делумно претставуваат актери.¹²³ Посебно во делот на институциите кои работат на проблемите на превенција и рано предупредување и истите се директно вклучени како актери во системот на превенција на конфликти и се насочени кон реализирање на активностите преку меѓусебна соработка.

Способноста на ЕУ и соработката во Европската комисија во превенција на конфликтите е насочена кон реализирање на следните активности:

- поставување на јасни политички приоритети и да дејствува во насока на превентивна акција;
- унапредување на раното предупредување, акција и политичката кохерентност;
- засилување на инструментите за долгорочна и краткорочна превенција;
- изградба на ефективно партнерство за превенција.¹²⁴

Категоризација на превенцијата на конфликти се користи како уред во поглавјата на ЕУ превенција на конфликти како и при ЕУ и превенција на конфликти во соработка со меѓународните организации ОН, ОБСЕ и НАТО.

Токму во рамките на ЗНБП при спроведување на политиката Европската унија како концепт ја употребува превенцијата на конфликти.¹²⁵

Слично како и кај Кармент, Европската комисија во рамките на системот за превенција од конфликтни раното предупредување го поврзува со политички процес во кој учествуваат повеќе организации (не само оние под патронат на ЕУ туку и други) кои на теренот прибираат информации за состојбата во кризните региони, конфликтните подрачја или постконфликтните општества, а во врска со пројавувањето на претстојните ризици и закани кои може да предизвикаат обновување на минатите, појава на нови или активирање на латентните конфликти во насилни. Вршејќи ја оваа непрекината и систематична активност на собирање на сите релевантни информации за рано предупредување се овозможува донесување на целисходни и навремени решенија во еден континуиран и правилен процес на донесување одлуки кои се важни за безбедноста и градење на безбедносната политика.

5.9 Европската безбедносна стратегија

Европската безбедносна политика која првенствено се однесува на Заедничката надворешна и безбедносна политика и Заедничката одбранбена и безбедносна политика, всушност е конципирана врз Европската безбедносна стратегија (European security strategy).

¹²³ E. J. Stewart, "The European Union and Conflict Prevention-Policies Evolution and Outcome", LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster, 2006, стр. 78

¹²⁴ Л. Георгиева, "Менаџирање на ризици", Филозофски факултет, Скопје, 2006, стр. 127

¹²⁵ Исто, стр. 14

Европската безбедносна стратегија е донесена во 2003 година и искуството од нејзиното досегашно функционирање даде основа за забележување на нови ризици и закани по европската безбедност, што влијае врз доградбата на стратегијата како жива и флексибилна материја.

Утврдените безбедносни интереси на Европската унија се променливи. Во тој контекст и Извештајот за Европската безбедносна стратегија заклучува дека некои од закани не се исчезнати туку дека истите се изменети, но и дека се појавуваат нови закани кои ги загрозуваат европските интереси и вредности.¹²⁶ Една од тие закани е и во однос на енергетската безбедност, како нов вид на долгорочно детектирана закана (до 2030 година) или како што е рedefинирањето на Европската добрососедска политика кон земјите од опкружувањето на Блискиот Исток и Медитеранот. Како уште еден нов елемент, кој се појавува во Европската безбедносна стратегија, е загрозувањето од појавата на пиратите како нов облик на организиран криминал.

Поради сите овие појави Европската унија е насочена кон засилување и успешност на сопствената одбранбена и безбедносна политика и Заедничката надворешна и безбедносна политика, како одраз на делување во меѓународните релации. Европската унија, во својата безбедносна стратегија предвидува засилување на способностите за делување и работа на мисиите со соодветни и ефективни командни структури како клучни за спроведувањето на политиката. Ова ги опфаќа и цивилните и воените компоненти на персоналот, при што за цивилниот персонал е предвидено подобрување на неговото прибирање и распоредување во стручната експертиза, а за воениот персонал е предвидена обука преку проектот **Еразмо**. Целта на ваквиот развој е постигнување на целосна компатибилност и интероперабилност помеѓу националните контингенти. Во прилог на ова, земјите-членки се обврзани да изготват национални стратегии во кои ќе ги стават експертите на располагање, но ќе обезбедат и дополнителна поддршка со поголем персонал како и финансирање, буџет и набавки и опремување.

Засилувањето на превенцијата од конфликти во сите области во рамките на Европската безбедносна стратегија бара поширока меѓународна соработка и делување, но бара и одржување на јавната поддршка во самата ЕУ, како клучен предуслов. За таа цел постои посебна обврска на владите, парламентите на земјите-членки како и за институциите на ЕУ за придонес и развој на безбедноста во домот на граѓаните, како постојано одржување на јавната поддршка за глобалниот ангажман на Унијата.

¹²⁶ Report on the Implementation of the European Security Strategies-Providing Security in a Changing World-Beussels, 11 December 2008, S407/08, p. 2

Како заклучно согледување на Европската комисија во своето мислење се констатира дека надворешната и безбедносна политика на Република Македонија до сега се движи во добра насока и се очкува дека државата може да ги исполни обврските во рамките на ЗНБП среднорочно, доколку ги преземе неопходните правни и административни мерки и ги направи неопходните прилагодувања. Во секој случај, можеме да заклучиме дека насреден рок, дури и пократко, можеме целосно да ги исполниме обврските од делот на ЗНБП, но треба да бидеме свесни дека тоа е само една од 33 глави посветени на критериумот според кој се цени способноста на земјата да ги преземе обврските од членството. А тука секако треба да се додадат и политичките и економските критериуми кои заедно треба да исполнат како услови од Копенхаген. Работа има многу, но ние сакаме да бидеме полноправна членка на ЕУ што поскоро, иако и по шести пат добиваме препараки но преговорите за членство сè уште не се зпочнати.

Со овие стремежи и прилагодувања кон европската безбедносна стратегија и ЗНБП истовремено ја потврдуваме и подготвеноста, ориентираноста и организираноста и на резервните офицери на Република Македонија во функција на безбедноста и мирот во евроатланскиот регион со која реално треба да се добие посакуваното и долго очекуваното членство на РМ и ОРОРМ во НАТО – ЦИОР.

5.10 Надминување на стереотипите од минатото и потребата од нови визии и перспективи за мирот, безбедноста и стабилноста во Евроатланскиот регион

За човековите права и слободи за време на нивниот развој и унапредување се дадени разни дефиниции, но една дефиниција опстанува постојано „Човечките права се достоинство на човекот и се неразделив дел на неговото битие и личност“. Со либерално-демократските концепти¹²⁷ човековите права и слободи не се производ на ниту еден политички или идеолошки систем туку едноставно извираат од внатрешноста на човечкото битие, од неговиот дигнитет. Како такви му припаѓаат на секој човек без разлика на неговата национална, верска, расна, полова, социјална, партиска, државна и друга припадност. Но, што е со човечкото достоинство „во едно општество кога бројот на невработените е поголем од бројот на оние кои имаат работа, кога секој ден се зголемува бројот на социјалните случаи, кога човекот лошо се третира особено кога, и покрај тешката

¹²⁷ В. Вујциц, „Политичка толеранција, либерална теорија слободe и демократије и политичка толеранција“, стр. 19-22, Дефеми, Загреб, 1995

социјална состојба, меѓучовечките и меѓуетничките односи”¹²⁸ во одредени ситуации како фактор за градење на стабилни внатрешни односи се залог на предрасуди на меѓуетнички стереотипи.¹²⁹ Ако на оваа состојба и се додаде и фактот дека општеството имаше еден вооружен внатрешен конфликт во 2001 година тогаш многу јасно е што со ваквите стереотипи се преокупираат дел од граѓаните на Република Македонија и за какво ниво на човековите права и слободи станува збор кога секој ден се доведува во прашање нивното непочитување, а се убиваат и невини луѓе (петкратното убиство кај Железарско езеро во близина на Скопје и многу други убиства, семејно насилство со трикратни убиства и самоубиство во Кавадарци и Злетово, приведувања, силувања, повредувања и сл).

За градење на стабилно внатрешни односи „лојалноста кон државата“,¹³⁰ како граѓанска, а за РО и како света обрска, несомнено е дека е непосредно поврзана и со почитувањето на човечките права, со еднаквоста и со недискриминацијата пред законот, но уште повеќе со намалување на факторите кои создаваат чувството за фактичка дискриминација. Освен гледањето на лојалноста во правец граѓани спрема државата (законот, правниот поредок), потребно е овој однос да се гледа и во спротивна насока, колку државата е лојална кон граѓанинот. Во тој контекст демократските сили можат да бидат успешни во обезбедувањето релаксирана состојба во внатрешните односи и во обезбедувањето реална меѓуетничка толеранција, политичка култура и меѓусебна толеранција, како важни фактори за зачувување на мирот и безбедноста. Токму затоа во хуманиот свет во нашата држава, со право, се појавува загриженоста во врска со изнаоѓање на патишта на начин кои ќе помогнат за надминување и оневозможување на една таква состојба, каде што нема да се почитуваат човечките права. По осамостојувањето, Собранието на РМ ратификува меѓународни документи кои беа означени за промовирање, заштита и унапредување на човечки права. Имајќи го предвид сето тоа, РМ се обврзува дека на тоа поле ќе работи за подобрување на состојбата во однос на човечките права. Крајно време е да се каже не за злоупотребата на човечките права. Можеби една акција, посебно од страна на НВО секторот би имала некаков ефект за што е можно побрзо и подобро, поефикасно спроведување и практикување со доживување на човечките права.

Тоа е само еден од предусловите на општеството за секоја индивидуа да го почувствува вкусот на човечките права, кои всушност тој со самото негово раѓање ги поседува, да може да живее и да се развива во согласност со тие права, а државата со нејзините апарати треба да биде таа што ќе му овозможи да ги ужива истите, а не

¹²⁸ Д. Малевски, “Нова балканска политика” (1), Центар за мир и демократија Скопје, 2002, стр. 34-41

¹²⁹ Fakti, M. Sulejmani, “Paragjukimet dhe steretipet etnike siburime te tensiorieve nderetnike” 20 Maj Shkup, 1998

¹³⁰ Thonbers Patric, “Minorites Rights, Human Rights and internacion law”, Ethnic and Racial studies, 1980

инструмент за нивна повреда. Многу истакнати официјални лица, па и претседатели на држави, силно застанале на страната на човечките права и во многу случаи придонеле за големи измени во полза на човековите права, на пример, Абрахим Линколн, Франклин Рузвелт, Нелсон Мандела, Вацлав Хавел итн. Секој ден владите или властите кои ги прекршуваат или повредуваат човековите права на своите граѓани, се предизвикани да одговараат за нивната задача. Секој ден луѓето низ целиот свет се мобилизираат и се конфронтираат со неправедноста и нехуманоста. Може да се констатира дека за нашите прилики за организираноста на РО и приближувањето на Република Македонија кон ЕУ и кон НАТО, почитувањето на човековите права претставува предизвик на новото време и простор на кој треба да се работи интензивно и темелно. Надминување на стереотипите од минатото за сметка на просперитетните визии за мирот може да се постигне само со градење вистинска демократизација на општеството, создавајќи нормални услови за функционирање на правната држава која ги подразбира и еднаквите услови за духовно и материјално напредување на сите нејзини граѓани без оглед на нивната национална, верска и политичка припадност. Во функција на заштита на човековите права цивилното, односно граѓанското општество, треба по пат на изнаоѓање заеднички решенија за актуелните прашања и проблеми да понуди начин за решавање. Дијалогот, толеранцијата, договарањето и преговарањето да бидат основни форми преименувани во решавањето на актуелните отворени прашања. Со други зборови, да не се дозволи кршење на човековите права, воопшто да не се дозволи истите да се разрешат по пат на конфликти.

Во Универзалната декларација на Обединетите нации се определени карактеристиките на мирољубивиот светски поредок кои повикуваат на основните човечки права.¹³¹ Во Декларацијата е нагласено дека насилството може да има исти последици врз потиснувањето на демократските барања, како и нетолеранцијата. Една од главните функции на демократијата е да ги олесни евентуалните политички промени без насилство. Така можеме да речеме дека демократијата е суштински врзана со мирот, безбедноста, човековите права и толеранцијата или демократијата не е ништо, но без демократија може да се каже дека се е ништо.

Уставот на РМ ја гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата. Всушност, станува збор за две слободи кои, поради нивната заемност, секогаш се изразени преку една уставна определба. Слободата на мислата, како најстара слобода на човекот, е предмет на гаранција во сите декларации за човековите слободи и во голем дел од демократските установи. Таа е формулирана како право на

¹³¹ Ц. Цветковски, “Човекови права”, Прва книга, институции и процедури, стр 39-43, Каритас, Скопје, 1999

човекот во борбата на човековата личност против официјалното и внимателното незнаење и против сите интелектуални и морални индоктринации. Слободата на мислата, не само што е основна човекова слобода и основен услов за егзистенција на човекот како свесно човечко битие туку таа истовремено е и претпоставка и услов за сите други слободи и права. Без оваа слобода човештвото многу тешко или воопшто не ќе може да дојде до прогресивни сознанија во ниту една општествена област и во творештвото. Тоа, исто така, се однесува и за другите политички слободи, т. е. за слободите врз основата на кои човекот станува носител на општествените политички активности. Врз слободата на мислата се темелат и сите слободи кои го овозможува образованието и, воопшто, научното, културното и политичкото творештво. Паралелно со слободата на мислата, Уставот ја гарантира и слободата на определувањето на човекот. Слободата на совеста историски се појавува во борбата против религиозните монополи, вклучувајќи го тука и монополот во моралната и интелектуалната сфера на човекот. Слободата на определување значи неограничена можност на човекот да се определува, без притисок и наметнување отстрана, дали ќе прифати и од кои причини и мотиви определено филозофски и идејно, морално и политичко гледање на светот. Ако слободата на совеста го опфаќа правото на човекот на внатрешен и морален интегритет и на исполнување на личните чувства и сфаќања во согласност со тој интегритет тогаш слободата на определувањето, како посовремен и поширок израз на слободата на совеста, значи право на единство на мислите и делата, на зборовите и постапките-правото на морално единство и интегритет на човековата личност.¹³²

5.11 Развој на демократијата и човековите права во функција на евроатлантските интеграциони процеси

По ужасите, смртта и угнетувањето во Втората светска војна во меѓународната заедница се роди нова политичка волја да се обезбедат човекови права и слободи. Во Повелбата на Обединетите нации, потпишана во 1945 година, државите членки ја потврдија својата верба во основните човекови права и слободи, во декември 1948 година, во Генералното собрание на Обединетите нации беше донесена Општата декларација за човековите права.¹³³ Со овој историски документ се потврди дека почитувањето на неotuѓивите права на поединецот е основа за слободата, правата и мирот, поставувајќи стандарди што треба да бидат почитувани од сите нации и народи. Општата декларација прокламира дека сите луѓе се родени слободни и еднакви во достоинството и правата. Тие

¹³² Устав на РМ, "Службен весник на РМ" бр. 91/2001

¹³³ Темелни документи ООН, стр. 63, Скопје, 1995

имаат право да ги уживаат сите права и слободи наведени во Декларацијата „без оглед на расата, бојата, полот, јазикот, верата, политичкото или друго мислење, националното или социјалното потекло, имотната состојба, раѓањето или друг статус“.¹³⁴ Во однос на правата на човекот, воопшто, 20^{-тиот} век ќе остане забележан како век во кој тие права, покрај големото непочитување и прекршување, истовремено достигнаа најголем продор во универзумот на нивното признавање и почитување. Тие ја надминаа границата не само на размислување за нивното почитување или поточно на утврдување на самиот факт на нивното признавање и почитување. Правата на човекот станаа фактор при одредувањето на трендот на демократските процеси во една земја. Тие станаа синоним на напорите кои, во рамките на една земја, се прават со цел за почитување на психофизичкиот интегритет на човекот¹³⁵ и на неговото достоинство. Верувањата дека секој, по заслуга на неговата хуманост е носител на некои права и е нова доктрина која посебно се развила во демократските држави. Неговите корени лежат т.е. датираат во поранешната традиција и во документите на многу култури, за да по катаклизмата во Втората светска војна тие да се развиваат така што човековите права ќе се постават како стандарди на глобалното ниво. Низ историјата, луѓето ги стекнувале правата и одговорностите преку нивното членување во група: фамилија, нација, религија, класа, заедница или држава. Повеќето од општествата имале сличен обичај како што е „златното правило“ - „прави им на другите како што ти сакаш тие тебе да ти прават“. Индискиот правилник, Вавилонскиот законик, Библијата, Куранот и Адиктите на Конфучие се петте најстари пишани извори кои се однесуваат на луѓето по прашањата за нивните права и одговорности. Слични вакви документи имале и Инките, Ацетките итн. Извори кои егзистирале (постоеле) пред 18 век. Всушност, сите општества, било во усна или писмена традиција, поседувале систем на сопственост и припадност како начини на грижа за здравјето и благосостојбата на нивните членови. Европската конвенција за човековите права, како меѓународна гаранција потпишана од министрите на петнаесет европски земји во Рим на 4 ноември 1950 година, влезе во сила на 3 септември 1953 година и до денес е ратификувана од повеќе земји членки на Советот на Европа. Конвенцијата претставува камен-темелник во развојот на меѓународното право за заштита на човековите слободи и права. Со Конвенцијата се гарантира: правото на живот на секој граѓанин заштитено со закон, никој не смее да биде подложен на мачење, нечовечко или понижувачко постапување или казнување, секој човек има право на слобода и безбедност, секој човек има право на почитување на неговиот

¹³⁴ Збирка на мешународни документи, “Службен весник на РМ”, Скопје, 1992

¹³⁵ Е. Гиденс, Третиот пат, Индивидуализмот, стр. 38-42, Институт за демократија, солидарност и цивилно општество, Скопје, 2002

приватен живот и семеен живот, секој човек има право на слобода на мислење, совест и вера, секој човек има право на слободното изразување итн. Со Уставот на Република Македонија, прашањата за основните слободи и права на човекот и граѓанинот се уредени во посебно поглавје, според кое граѓаните на Република Македонија се еднакви во слободите и правата, дека животот на човекот е неприкосновен и сл. (член 8 од Уставот на РМ). Со тоа се отвара можност во рамките на системот да се развие граѓанската култура и демократска политика за граѓаните до една разумна мера да бидат толерантни и да ги прифаќаат демократските правила за градење меѓусебни односи во атмосфера ослободена од притисоци. Ваквата граѓанска култура во градењето меѓусебни односи е значајна и за внатрешната стабилност, бидејќи се стреми кон култура на мирот и безбедноста. Политичкото дејствување и политичката култура ќе бидат од посебно значање ако се успее да се обезбеди јакнење на толеранцијата, меѓусебното разбирање, дијалогот, „почитување на разликите“¹³⁶ заемното почитување и довербата на РО и граѓаните од различно етничко и национално потекло. Преку нестабилноста на една држава можни се идни жаришта на противречности и конфликти.¹³⁷ Во Уставот на Република Македонија граѓанските и политичките слободи и права се утврдени во посебно поглавје за основните слободи и права на човекот и граѓанинот. Рамноправноста и еднаквоста, без оглед на националноста е од особено значање за повеќенационалните држави, бидејќи ја исклучуваат повластената положба на оделни нации врз основа на нивната бројност.

5.12 Демократските вредности-како култура за безбедност и мир низ призма на интеграционите процеси кон НАТО

Со внатрешната стабилизација на земјите од балканскиот регион¹³⁸ и со нивно зачленување и приближување кон ЕУ и кон НАТО, почитувањето на човековите права и политичка, етничка, верска и јазична толеранција претставуваат предизвик на новото време и простор на кој треба да се работи макотрпно, интердисциплирано, интезивно и темелно. Со тоа се создаваат основи за поголема доверба и толеранција од секаков вид меѓу народите на овие простори и оживувањето на напорите на демократските сили за изградба на мирот, безбедноста и стабилноста. Мирот и безбедноста треба да се создаваат, да се негуваат и да се чуваат од РО и сите граѓани. Мирот и безбедноста треба да се почитуваат и за нив да се размислува во науката, политиката и животот. Мирот и

¹³⁶ Link diversity European regional project, Mnogo identiteta-gragjanska povezanost, Konferencija Bosna i Hercegovina u Evropi, Megjunarodan centar za mir i Vece Evrope, Sarejevo, 2001

¹³⁷ Е. Симоска-Н. Габер, “Политичката култура на граѓаните на Република Македонија”, стр7, Институт за социолошки и политичко правни истражувања, Скопје, 2001

¹³⁸ N. Maliqi, Albanien Atlantic Association, The main stability factors in the Balkans, str. 227-233, Tirana, 1997

безбедноста треба да се афирмират како едни од најтемелните вредности на човештвото и да се афирмира оној мир и безбедност кои се создадени во текот на развојните процеси на општеството. Оној мир и безбедност коишто извираат од човековите материјални и духовни творби извираат од животот и му служат на животот. Таквиот мир и безбедност не се е производ на договор после војната или конфликт. Прашање е дали после војна, со договор може да се создаде и стабилен мир и безбедност. Тој мир и таа безбедност имаат права природа и секогаш се резултат на закана на посилниот. Таквиот мир присилно е воспоставен и заради тоа не може да се квалификува како вистинскиот мир и вистинска безбедност. При разбирањето, поимањето на мирот и безбедноста треба да се прави разлика меѓу:

- мирот и безбедноста коишто се производ на животот, на добрите ненасилни односи на општеството како културна придобивка - како творба на културата и културното живеење;
- мирот и безбедноста којшто е резултат на договорот после војна, постигнат под закана и со сила.

Современиот свет требаше да се увери дека современите средства за војување имаат таква моќ што можат, според некои процени, повеќе од педесет пати да го уништат светот, за да почне да се мисли на мирот и безбедноста и да се бараат решенија како да се избегне војната, особено глобалната-светската.¹³⁹ Човештвото треба да стане свесно дека со една четвртина од средствата наменети за војна може да се развие миротворството како светска парола која треба да сатне химна на мирот и безбедноста во светот. Ако се има предвид штетата од глобалната војна тогаш логично би било мирот и безбедноста да се вреднуваат како најголемата и најзначајната придобивка за мирен и безбеден развој на светот. Во моментот кога мирот и безбедноста во светот ќе почнат да се вреднуваат како културна придобивка, како култура на живеење, тогаш можеме да се надеваме дека човештвото го надминало и најопасното зло за неговото опстојување.

5.13 Толеранцијата како фактор за зачувување на мирот и безбедноста

Во меѓународните организации и тела, а особено во УНЕСКО често се истакнува дека толерантноста се јавува како неделив и суштински елемент во реализацијата на правата на човекот и во обезбедувањето на мирот. Во својата наједноставна и основна форма, трпеливоста се сведува на достапноста на другите луѓе на правото да се почитуваат нивната личност и индивидуалност. Современите политички и општествени вредности во

¹³⁹ J. Спасевски-П. Аслимовски, “Безбедност одбрана, мир”, Коста Абраш, Охрид, 2000

почетокот се формирани како повик за толерантност и за поддржување на општествениот поредок. Како што се истакнува во Општата декларација за правата на човекот, насилството се јавува и како последица на потиснувањето на демократските стремежи на луѓето и како резултат на нетолерантноста помеѓу нив. Според тоа, една од основните функции на демократијата се состои во умешноста да се соработува во политичките различни гледања без да се пристапува кон насилството. Со самото тоа, демократичноста во значителна мерка се појавува како елемент што е меѓусебно поврзана со мирот, безбедноста, правата на човекот и толерантноста. Затоа во најновата литература што се однесува на оваа проблематика многу често се среќава мислењето дека обезбеденоста на овие четири вредности за мирот општеството ја сочинува основата на културата и мирот. Меѓутоа секоја култура во основа се изградува како резултат на образованието. Аналогно на тоа и културата на мирот се потпира врз образованието што е насочено кон афирмирање вредности на мирот, безбедноста, правата на човекот, демократијата и толеранцијата. Оттаму мошне е заснован ставот дека без толерантност мирот не евозможен во ниту една општествена средина. Наспроти тоа, секоја упорна нетрпливост неизбежно доведува до насилство, тоа се заснова на предупредувањето дека секоја група својот систем на ставови и убедувања, секој начин на живеење, се наоѓаат повисоко над сите други. Сите такви исполнувања на личноста создаваат основа за негирање на основните вредности кај другите луѓе во потесната и во пошироката општествена средина. Воспитувањето на културното изградување на современиот граѓанин во духот на толерантноста опфаќа прилично широк обем на знаења и навики за почитување на човековото достоинство. Во оваа смисла посебно се вредни знаењата, како што се: признавање на правото на другите луѓе на живеење и постоење, поседување информации за разликите што ги поседуваат луѓето во одредени општествени средини, признавање и уважување на тие разлики, способност да се прифатат разликите како објективна реалност и како начин за збогатување и зајакнување на општествените односи, способност да се согледат општите цели што претставуваат заеднички интерес на различни социјални групи. Сите овие знаења и навики треба да помогнат за полесно изградување на следниве три граѓански вредности: човековото достоинство (право на човекот), социјални права (демократија) и општество изградено врз принципите на соработка и на ненасилство (мир).

Од напред изложените искажувања засновано може да се заклучи дека толерантноста како карактерна црта на современиот граѓанин и резервниот офицер има значајна улога во јакнењето на мирот и безбедноста. Тоа особено се однесува на оние општествени средини во кои живеат граѓани од повеќе националности, раси, вери, култури и други особености и разлики. Имајќи го ова во вид, резервните офицери во секојдневниот

живот и работа се однесуваат во духот на толеранцијата, меѓусебното разбирање и почитување со што даваат драгоцен придонес во јакнењето на мирот, безбедноста, сигурноста и спокојниот живот на сите луѓе во светот. Толерантниот однос кон другите луѓе, кон барањата за остварување на нивните права воедно значи личен придонес во јакнењето на меѓусебната доверба и меѓусебно почитување на луѓето. Создавањето пак на таква клима на живеење е најефикасниот пат и начин за избегнување на конфликти и други видови спротиставувања на народите и државите, вклучувајќи ги тука и војните како најфлагрантно загрозување на човечките права и граѓанските слободи. Затоа со право може да се рече дека толерантноста е најсилно оружје во борбата против војната, најголемиот гарант за одржување на мирот, најсигурно средство за јакнење на безбедносната, мировната и одбранбена способност на секоја држава, вклучувајќи ја тука и Република Македонија.

ГЛАВА 6

6. ИЗГРАДБА НА ОПТИМАЛЕН МОДЕЛ НА ОРГАНИЗИРАНОСТ И СОРАБОТКА НА ОРОМ СО ЦИОР-НАТО

6.1. Влијанието на ЦИМИК ДОКТРИНАТА врз организираноста на ОРОМ

Војната е најголемото зло за човештвото и во такви услови преку раководењето и командувањето на силите, РО се тие кои го враќаат мирот и довербата кај луѓето. Со важноста и цивилно-воената соработка реализирана преку ЦИМИК доктрината и активноста на РО во цивилно-воените односи, нивната ефикасна примена во практика се пресудни за стабилизирање на безбедноста и мирот на сегашните и идни мисии на ООН, НАТО и други мисии. Ова е нешто на што резервните офицери ќе работат во овој век. Самата војна се менува, а со тоа се менуваат и начините на кои ние се справуваме со неа. Ние мораме да внимаваме на цивилната околина, на тоа не притиска јавноста без разлика дали станува збор за локални, регионални или интернационални судири. Тие имаат големи очекувања од нас, како резервни офицери, а и самото население има потреба да се увери дека ние ги согледуваме нивните потреби. Земјите каде се конфликтите се со големи потреби, додека нашите ресурси кои треба да ги сервисираат тие потреби се лимитирани. Токму ние се трудиме да ги одредиме приоритетните елементи и да помогнеме за нормализирање на животот во конфликтните среддини. Нашата припадност е на процесот на соработка на цивилите т.е на воено-цивилната соработка.

Во тој контекст, РО секогаш прават повеќе отколку што можат, но политичарите треба да не поддржат со финансиски средства за тие цели. Ние знаеме дека секогаш Буџетот е мал, а она што треба да го направиме е големо. Затоа со сите наши сили ние секогаш се обидуваме да ја решиме ова равенка и со ограничени средства да направиме најмногу што можеме. Значи ние секогаш сме насочени да го постигнеме максимумот од можното. Во суштина ЦИМИК доктрината, односно цивилно-воената соработка е камен темелник за успешен и ефективен начин за реализирање на основната цел: плодна соработка помеѓу воените структури и владните и невладините организации во операции за стабилизирање на безбедноста и мирот од различен тип. Соработката со локалната популација за време на операции за поддршка и стабилизација на безбедноста и мирот како логичка линија на операциите, природата на комплексноста на хуманитарната помош, процесот на градење на безбедноста и мирот, како и мисиите за реконструкција и санација на последиците од несреќите ги принудуваат воените и цивилните актери да работат на исто место, во исто време, додека истовремено ги предизвикуваат нивните способности и

потенцијали да останат неутрални, непристрасни и независни. Улогата на резервните офицери во ЦИМИК доктрината е да ги истражат културните, организациските, операционалните и нормативните разлики помеѓу цивилната и воената помош од една и носителите на безбедноста и мирот од друга страна во современите операции за стабилизација, додека истовремено даваат предлози за подобрување на воено-цивилната соработка. Едноставно ЦИМИК резервистите се со цел за унапредување на процесите за стабилизација, трансформација и зголемување на ефикасноста при укажување на помош и создавање на безбедносна и мирна средина. Интеракцијата помеѓу силите на Алијансата и цивилната средина, вклучувајќи ги владините и невладините организации и институциите на системот во кој овие сили оперираат, е круцијална за успешно завршување на мисијата, координацијата и кооперацијата помеѓу командата на НАТО и цивилните актери, вклучувајќи ја националната популација и локалните авторитети, но и интернационалните, националните и невладините организации и агенции. Предизвиците на резервните офицери во практикувањето на ЦИМИК доктрината во една операција се зголемуваат и со присуството на медиумите, како и со очекувањата кај интернационалните и локалните заедници. Затоа како есенцијални фактори на успешното окончување на некој иден конфликт се ефективните односи и врски помеѓу големиот дијапазон на цивилните организации, локалната популација, владите и воените сили. Активностите на резервните офицери во ЦИМИК доктрината се засноват на некој од следните базични функции:

- цивилано-воена врска (комуникација);
- поддршка за цивилната средина;
- поддршка за силите.

Главно тоа е новиот начин на вршење на операциите, каде цивилно-воената соработка е интегрирана компонента која започнала да дејствува координирано на сите рамништа. Потребата од ваквиот пристап се јавила од недоволно синхронизираните дејства на воените активности од порано како и во сегашното современо војување. Значи, неопходно е усогласување на цивилните и воените компоненти во исполнувањето на целите искажани во реалните потреби на населението кое од своја страна го поддржува воените сили кои без поддршка од населението однапред се осудени на неуспех. Оттука цивилно-воената интеграција не може да постигне успех доколку не се спроведе до најниското ниво. Тоа е примерот на принципот масовност (маневар на сили и оган, економија на сили на теренот и слично). Шаблоните се корисни, но се погубни, ако цврсто се држиме до нив. Процесот на планирање значи и решавање на проблемите. Оценката за квалитетот зависи од тоа колку офицерите и војниците имаат апсолвирано од соодветните содржини за решавање на настанатиот конфликт на теренот, а не од тоа колку убаво ги

напишале потсетниците за обука и дејствување. Резервните офицери се верни на својата задача чесно да и служат на татковината, исполнувајќи ги сите наредби за доброто и иднината на својот народ. Ние како резервни офицери сме секојдневно во цивилниот живот на граѓаните и со својата стручност што како услуга од професионаланта работа ја даваме на граѓаните и притоа никогаш и никаде не изоставуваме постојано да зборуваме за промоција на безбедноста и мирот и нивното значење за одржувањето и развојот на општеството и државата. Во минатото најчесто ја стававме раката на оружјето за разни нехумани, бедни индивидуи, претставници на одредени политички и економски сили кои се насочуваат за уништување на луѓе. Денес ја ставаме раката на умот за да се разобличат и ублажат сите конфликтни состојби, да го победиме недоразбирањето меѓу граѓаните и да ја зајакнеме нивната соработка и доверба и упатеност едни на други. Вистински интерес на секој резервен офицер да ја прифати праксата на меѓузависност на сите луѓе и држави и дека заедно треба да придонесува за безбедноста и мирот. Резервните офицери во сите конфликтни ситуации, вонредни околности, елементарни и други несреќи се постојано во служба на нивно ублажување и по можност елиминирање, со увереност дека решението на проблемот секогаш лежи во дијалогот, меѓусебното почитување и доверба со цел да не дозволи таквите состојби да ескалираат и да прераснат во други поконфликтни состојби кои ќе ја загорзат пошироката средина. Да се има безбедност и мир, човекови права и толеранција во РМ, на Балканот и во пошироко во Евроатлантскиот регион е добро, но не е лесно. Еден од начините да ги има толку посакуваните вредности и начините како да си ја олесниме таа задача е токму нашето здружување на сите нивоа на резервни офицери. Секојдневно да се има толку луѓе во државата кои максимално позитивно влијаат за посакуваните безбедност и мир, тоа не е само добро, тоа е и повеќе од добро за државата и регионот кој најголем дел од својата историја ја имал немирна, небезбедна, недемократска, нетолерантна, конфликтна, со убиства, со војна. Резервните офицери во државата и во поширокиот регион се насочуваат за добра меѓусебна соработка и низ дијалог да се решаваат проблемите, дека тоа е најдобро за секој жител во заедницата и за перспективата на сите заедно и несебичноста да ги доживуваме и остваруваме заедничките вредности на човековото живеење. За тоа е неопходно соработката помеѓу резервните офицери на повеќе начини кои се применувани од минатото, во денешнината, а уште повеќе треба да се унапредуваат во иднина. Ние сме горди како резервни офицери што сме важен дел и што имаме значајна улога и место во државните структури, ГШ на АРМ и други и имаме значајни цивилни функции во општествено-политичкиот и економскиот систем. Горди сме и за тоа што сме дел од градењето од довербата меѓу граѓаните. Да се има безбедност и мир во државата потребно е за тоа да има и секојдневни чувари, а тоа се резервните

офицери ангажирени и посветени во секојдневното работење, со сфаќања дека тие се дел од решението за зачувување на безбедноста и мирот во мир, а и дел од проблемот кој нејчесто за жал мора да го решаваат и со војна. Резервните офицери се убедени дека само здружени ќе чекорат кон растот, развојот и успехот за безбедноста и мирот во државата. Такви резервни офицери има во РМ кои се признати, прифатени пошироко на Балканот и пошироко во регионот и тежнеат во практичната примена и разработка на ЦИМИК доктрината. Но сепак, треба да се запамети и даде на знаење дека ова е нов пристап на резервните офицери кон безбедноста и мирот и е крајот на почетокот, иако беше лесно тоа ќе беше одамна направено и секогаш и секаде ќе имаше безбедност, мир, демократија и толеранција. Сега е време за работа со членството кое треба да ги афирмира, промовира безбедноста и мирот и да успее да ги етаблира секаде. Во сите пори на општественото живеење со ваква комбинација ќе успееме да направиме одржлива безбедност и мир. Во секојдневниот живот се создаваат проблемите и таму треба да се решаваат тие, а резервните офицери се тие кои нудат решение на тоа и постојано работат во интерес на државата. Тоа го чинат пред сè како граѓани на оваа земја и со професионална ориентираност за одбрана на државните интереси, а за сето тоа што извршуваат посебни работи немаат посебни привелегии. Време е и потребно е тие меѓусебни односи да се избалансираат за доброто на сите заедно, но повеќе и пред сè за државата, отколку за резервните офицери од кои некои не се ни вработени, а ниту имаат предуслови за вработување. Резервните офицери имаат секојдневно скенирање на состојбите по местото на живеење и по местото на работа во јавниот, услужниот, стопански и други сектори. Дали постои задоволство од секојдневното работење и живеење воопшто од тие состојби се извлекуваат показатели и сознанија за актуелната безбедносна состојба во институциите на системот кои се како појдовна основа општо за состојбите во државата. Резервните офицери ги детектираат сите форми на загрозувањето на општеството во целина, дејствуваат на ублажувањето, а по можност и елиминирањето на истите, при тоа зајакнувајќи го патриотскиот дух за зачувување на основните општествени уставно загаранитрани вредности. Постојано ги проценуваат и даваат листа на можни ризици, закани, конфликти и катастрофи од локално, регионално до национално и пошироко ниво.

Резервните офицери во соработка со државните органи и служби, пред сè оние од посебно значање за безбедноста мирот и одбраната (МВР, МО, ГШ на АРМ, правосудни и инспекциски органи, царина и други) кои треба уште поефикасно да ги спречуваат негативните појави и да ги усогласуваат своите активности и методи на работа со потребите за безбедноста и мирот. Заложбите на резервните офицери се овие организации да не работат во тесни рамки и не ги затвораат своите ресурси и служби. Сите припадници

на РО се за активно и широко општествено дејствување како субјекти кои со своето секојдневно работење ќе дадат практично придонес и унапредување на безбедноста и мирот. Во тие рамки сите субјекти координирано синхронизирано и со рано детектирање треба смирувачки да дејствуваат на негативните состојби со што ќе дадат гаранција за континуитетот на развојот и воопшто за безбедноста и мирот. Многу битно се оценуваат моменталните состојби во државата, особено на меѓуетничките тензии, националното единство за приоритетите во државата, економската стабилност и посебно безбедносната и одбранбената готовност. При тоа државните институции не треба да заостануваат во чекорите со настаните што треба да ги следат од својата професионалност и стручност и постојано да ги имаат потребните сознанија за навремено и ефикасно дејствување и отстранување на евентуалните опасности за загрозување на безбедноста мирот. Резервните офицери не смеат да покажуваат слабост кон сите облици на загрозување и други напади кои се манифестираат преку повеќе појавни облици кои ги користат негативните сили во општеството и креваат глава, со можност да покажат поголема сериозност во своето дејствување против: загрозување и неостварување на човековите права и слободи пропишани со Уставот, видно зголемено раздвижување на странско непријавено присуство неможност да се спроведат државни операции, пример попис на население, недоволното разобличување и поведување судски постапки за зголемениот криминалитет и нарушувањето на јавниот ред и мир, зачестените пожари недоволната одговорност и професионалното извршување на работните задачи и обврски, можно постоење на нелегално вооружени поединци и организации, постојаното потсетување за тоа дали конфликтот од 2001 година е добро разрешен и можно ли е негово повторно активирање, дали има опасност од ромската популација со постојано барање за решавање на нивните проблеми преку државните институции, хронично тивко незадоволство од економските и социјални проблеми изразени преку невработеноста и други слични слабости во општеството. Разрешувањето и совладувањето на сите противречности што настануваат со диманичен тек на општествениот развој имаат свои подлабоки корени кои сè уште до крај не се изгубени од претходниот систем и со самиот тек на развојот се појавуваат отпори и акции што ги кочат и уназаддуваат постојните општествени вредности и добра. Секојдневното општествено ангажирање на резервните офицери е со цел да се согледаат овие негативни елементи и појави што значат спротивна и штетна дејност во општеството и едновремено да се има творечки приод за надминување на тие состојби што го кочат прогресот и развојот на општеството. Резервните офицери се свесни дека конфликтот е како оган, ако не се угаси навреме додека е мал ќе направи голем пожар кој ќе проголта се што е материјално и вредно, а за жал некогаш и човечки животи.

6.2 Посебностите на македонската воена доктрина и нејзиното влијание

врз организираноста на резервниот состав

Релациите помеѓу општеството и војската во чии рамки се и резервните сили предводени од резервните офицери претставуваат круцијално прашање за секоја, а во тој контекст и за нашата земја. Политичките конотации на овој однос го изразуваат достигнатиот степен на демократија на земјата. Според претседателот на САД Бил Клинтон „И покрај тоа што во секој случај бројот на фактори кои придонесуваат за безбедноста и благосостојбата на нашата држава е голем, ниту една компонента не е важна како самите мажи и жени кои ја носат американската униформа и бдеат над нашата безбедност. Нивната вештина, служење и придонест се сржта на нашата одбрана“.¹⁴⁰ Војската претставува државна институција парекселанс, наменета за водење на вооружената борба, со цел да победува во војната. Таа има белези како и другите организации, бидејќи и самата претставува еден вид организација, но исто така има и специфичности што ја прават да биде релативно независна институција. Можноста определувачки да влијае врз дистрибуцијата и редистрибуцијата на моќта на државата ја условува потребата од цивилна контрола. Постојат повеќе начини на цивилна контрола, традиционалниот е неприменлив во денешни услови, пред сè поради постоењето на социјалните разлики помеѓу цивилната и воената елита.

Исто така, неприменлив начин на цивилна контрола е и оној што се реализираше во комунистичките политички системи. Ова, најповеќе поради дијаметрално различните устројства на еднoпартиските и повеќепартиските политички системи и поради девијациите од суштинска природа што се појавија во еднoпартиските политички системи. Во таа смисла и југословенската заедница (СФРЈ) во чиј состав беше и Република Македонија, има сопствено искуство. Се покажа дека, спротивно на заложбите за демократски-самоуправен развој на заедницата, СКЈ ќе се однесува како партија на власт, зафаќајќи ги и насочувајќи ги сите сегменти на општеството, согласно на своите интереси. Во таа смисла ќе бидат зафатени и вооружените сили. Така ќе се создава партиска војска за чија изградба и развој СКЈ ќе има посебна одговорност и со своја идејна и политичка активност во ВС, пред организациите и членството во ВС и со непосредно учество на претставниците на органите на Сојузот на комунистите во телата и органите на ВС постојано се бара за продалабочувањето на нивниот класен револуционерен и општонароден карактер и за морално-политичко единство и борбена подготвеност за

¹⁴⁰ Clinton T B, “National Security Strategy of Engagement and Emlargement”, The White House, July, 1994

ефикасно извршување на задачите на ЈНА и ТО во мир и војна.¹⁴¹ Војската се политизира, идеологизира и контролира од Партијата. Идеолошко-политичката индоктринацијата во процесот на едукација има за цел создавање послушна војска. Контролата ја спроведуваат политичките (активни и резервни) офицери, зафаќајќи ги сите единици од најмалите до најголемите вооружени состави. Тие дејствуваат независно од основната линија на командување. Контролата на војската е потполна, но не се остварува од демократските институции. Во услови на криза и потреба од промени во системот на СКЈ ќе се однесува, всушност, како и сите партии во реалсоцијализмот, правејќи очајни обиди да се одржи како партија на единство, а за власт истакнува д-р Мирчев, констатирајќи дека (СКЈ) пропадна не на прашањето на единство туку на прашањето на власта.¹⁴² Од ВС како орган на Партијата ќе се бара да се однесуваат согласно на интересите на Партијата. Иако, „де јуре“ егзистираат како заедничка вооружена сила на сите народи и народности, работни луѓе и граѓани.

Дејствувајќи согласно на интересите на Партијата ВС се доведуваат во состојба да ги попречуваат промените и демократските преобразби во земјата. Всушност, однесувајќи се како политичка војска, ЈНА се повеќе ќе се оддалечува од народот. На крајот партиската војска ќе го доживее својот неславен крај, како и партиската држава. Всушност, таа војска беше и нејзин (партиска држава) орган. Во услови на длабоки промени и формирање на самостојни држави пред секоја од нив посебно, па и пред Република Македонија се постави прашањето за изградба и организацијата на вооружените сили со неизбежно организирање и на резервниот состав. Во таа смисла како стратегиски цели се постави изградба на воената организација со РС која ќе биде компатибилна на НАТО-ЦИОР системот и граѓанските демократски сили. Тоа за Републиката ќе значи изградба на професионален модел на воено организирање со воспоставување на задолжителна резерва.

Во таа смисла поприватлив е прагматичниот, за разлика од радикалниот професионализам кој претставува одвојување на воената професија од општеството. Прагматичниот професионализам подразбира интеграција на воената професија во општеството. Колку што интеграцијата на цивилно-воените односи е поголема толку можноста за манипулација со војската е помала. Оптимална интеграција се постигнува тогаш кога земјата ќе достигне висок степен на социјална кохезија, односно кога секој граѓанин е војник а секој војник е граѓанин. Во услови кога не е можно да се оствари висок степен на социјална кохезија се јавуваат повеќе проблеми, но значајна е да се создаваат услови и да се тежнее кон таа интеграција. Со цел да се надминат антагонизмите што водат

¹⁴¹ Закон за ОНО, член 94, 1982, стр. 33

¹⁴² Мирчев Д., „Драмата на плурализацијата, поопширно за кризата“, стр 8-9, Комунист, Скопје, 1991

кон отуѓување на војската од општеството. За Републиката тоа ќе значи да ги земе предвид искуствата од воените реформи на демократските земји и нивните сознанија ги приспособи на сопствените потреби. Во таа смисла се издвојува сознанието дека демократските земји веќе три децении се соочени со влијанието на техничко-технолошкиот прогрес и кризата на легимитетот на војската. Овие фактори во најголема мера ќе влијаат врз потребата од трансформација на масовните национални армии во мали професионални или полупрофесионални воени системи и соодветно на тоа, трансформација од општа воена обврска на доброволна. Во новите услови се поставува прашањето на компактибилноста на војската со цивилно-демократските институции. Оттука ќе се наметне потребата од цивилна контрола и цивилна супремација. Ова дотолку повеќе бидејќи професионалниот тип на воена организација ќе ја спречи интервенцијата на војската во политиката. За да не се случи тоа, потребна е дефакто цивилна (надворешна и внатрешна) контрола. Надворешната контрола би се остварувала преку законодавна власт, извршната власт и судството, а внатрешната преку формирањето на политичките, социјалните и моралните вредности втемелени во уставното устројство на земјата и прифатени од војската.

За македонската војска и РС во неа покрај споменатото, мошне значајни се нејзината јавност и отвореност спрема општеството и граѓаните, кои ќе имаат можност да ги изразат сите свои забелешки и согледувања. Од друга страна, Армијата ќе ги разгледа сите без исклучок, прифаќајќи ги оние за кои смета дека корисно ќе и послужат. Ваквиот однос ќе овозможи граѓаните да ги разберат проблемите и барањата на Армијата која ќе им стане блиска. Војската како потенцијален политички актер, има повеќе предности во однос на другите институции што и овозможуваат определувачки да влијае врз политичките процеси, појави и промени. Знаејќи ги нејзините предности, политичките групи и партии настојувале да ја политизираат, што имало неповолни контакти по развојот на општеството. Поаѓајќи од ова сознание и од сознанието дека современи се стремежите, војската, што е можно повеќе, да се конституира како објективна, непристрасна сила на државата, неподложна на државно-политичките настани и одвоена од катадневните политички збиднувања во земјата и амбициите на политичките партии, а насочена единствено на грижата за одбрана на земјата,¹⁴³ македонската војска со РС треба да се деполитизирани. Де јуре тоа е веќе сторено, де факто се остварува со исклучувањето на војниците (активни, резервни) од политичкото одлучување и забраната на работа на политичките партии во војската. Исто така, се забранува и членување на воени лица во политичките партии. Меѓутоа, апсолутна деполитизација не е можно да се реализира. Ова

¹⁴³ Javorovic B., "Drustvene promjene i odbrana, zastita", otvoreno sveuciliste s.p.u Zagreb, 1990, op cit. str. 37

особено треба да се истакне во процесот на едукацијата на воените професионалци. Имено, не треба да се одбегнуваат карактеристиките на политичкиот систем, особено оние кои се запознаваат со местото и улогата на Армијата и РС во тој систем, потребата од цивилна контрола, односот на политиката и војната, политичките и социолошките аспекти на примена на сила во локални, регионални и светски рамки. Напротив, тие содржини треба да се изучуваат со што ќе се продлабочи сознанието и мотивот за ефикасни активности на војската примерни на демократските стремежи за мирен развој во време во кое сè уште демнат опасности кои можат сериозно да го загрозат мирот, безбедноста во локални, регионални, па и во светски рамки. Од тие причини НЕОПХОДЕН Е МИНИМУМ НА ПРОФИСИОНАЛЕН ПОСТОЈАН И ОСПОСОБЕН СОСТАВ НА ВООРУЖЕНАТА СИЛА, НАЈМОДЕРНО ОРГАНИЗИРАН И ПОДВИЖЕН ДА ОДГОВОРИ НА СИТЕ ЗАКАНИ.

Трендот на современите социјални и техничко-технолошки процеси и промени ја наметна потребата од конституирање на полупрофесионален и професионален постојан состав на вооружената сила со задолжителни РС. Паралелно со професионализацијата на ВС во глобални рамки и посебно во НАТО-ЦИОР земјите, се наметна и потребата од намалување на нивната бројна состојба, но не и на РС. Имено, од направените анализи¹⁴⁴ дојдов до констатација дека континуирано повеќе години кај земјите, членки на НАТО-ЦИОР, се намалува бројната состојба на вооружената сила. Согласно современиот тренд нанамалување на вооружената сила и Републиката го бара тој оптимум кој, според направената корелациона и регресивна анализа, максимално би изнесувал 14 780 или околу 15 000 лица со активни и РС. Комплексноста на борбените системи ја наметна потребата од нивното опслужување со постојан и оспособен состав, подготвен во сите услови да извлече максимум од техниката. Најголем дел од борбените системи не дозволуваат импровизации и сè повеќе ја наметнуваат потребата од професионализација. Денес ни побогатите држави не планираат обука на воените обврзници со скапи борбени системи, туку тоа го реализираат со професионалци. Како императив пред секоја, па и пред Армијата на Републиката со РС се поставува прашањето за изградба на најмодерно организиран и подвижен состав на вооружената сила. Тоа за нас значи, согласно определбите на државата за интегрирање во НАТО, феноменот на организирање на ВС да го анализираме во земјите на НАТО. При тоа се задржав само на дел од организаторската структура на АРМ и ОРОРМ и тоа преку утврдување на процентуалната застапеност на некои сегменти, а потоа со одредени математички постапки и утврдување на релациите и зависноста помеѓу одредените сегменти од организациската структура на ВС. Во табела 8 врз основа на

¹⁴⁴ SYPRI YEARBOOK 1993, P.591-Military Balance 1994-1995, p. 267

податоците за АВС (активна вооружена сила) и Резервата (Р) го определив најпрво односот на видовите, а потоа и односот на АВС и Р, изразен во проценти. При тоа лесно се воочува дека КоВ (копнената војска) како вид, е најповеќе застапена во организациската структура на ВС. Имено, процентуалната застапеност на КоВ во однос на другите видови, се движи од минималните 48% до максималните 78%, или со среден процентуален просек од околу 64%. Како значајно за нашата Република ќе се издвои и сознанието дека кај развиените западни земји, членки на Алијансата, процентуална застапеност на КоВ во однос на другите видови и посебно на ВВ и ПВО се намалува. Ова, пред сè е производ на засиленост на техничко-технолошки развој, особено на развојот на воената технологија. За разлика од земјите, членки на НАТО, кај соседите на нашата Република состојбата на односот помеѓу видовите е со се поголема процентуална застапеност на КоВ и таа како што се воочува од Табела 8 тој се движи од минималните 71% до максималните 82% или среден процентуален просек од околу 75% од вкупната АВС. Оваа варијанта за разлика од првата, помалку го следи трендот на развојот на современата воена организација, ова пред сè поради помалата економска моќ, но и поради влијанието на други фактори кои го определуваат тој однос. Како значајно ќе се издвои и сознанието дека и соседите се членки на НАТО, што ќе се услови и со барање на соседни решенија и кај нас кои коренсподираат на моделите на воената организација на НАТО-ЦИОР. Со ова уште еднаш се потврдува исправноста на нашата ориентација и напор за интегрирање во НАТО, односно барање на решение во рамките на процентуалната застапеност на видовите на земјата во НАТО. Републиката како континентална држава нема потреба од воена морнарица, но има потреба од езерски сили кои не можеме да ги третираме како посебен вид (ВМ), но можеме да ги третираме како составен дел на КоВ, што де факто ќе ја зголеми процентуалната застапеност на овој вид. Бидејќи не можеме езерските сили да ги третираме како посебен вид, нивното процентуално учество можно е да се определи откако ќе се определи учеството на военото воздухопловство. Во табела 8 е прикажан и односот помеѓу АВС и Р (резервата) изразен во проценти. Идентично на претходниот случај се утврди минимумот на АВС кој изнесува 11% и максимумот кој изнесува 55%. Средната вредност на прикажаните 11 земји, членки на НАТО изнесува 33% на резервата остануваат 67%, со што се добива вкупниот број на ВС. За Република Македонија односот на АВС и и резервата изразена во проценти како 33-37, претставува добра ориентација, со напомена дека процентот на АВС е многу поголем кај големите земји (Франција, Германија и В. Британија), отколку кај помалите земји. Разликите на односот на АВС и резервата се поголеми кај соседите земји и се движат од минималните 24% до максималните 32% АВС, односно од минималните 68% до максималните 76% за резервата. Со собирање и делење на

процентите и вкупниот број на земји се добиени средните вредности кои за АВС изнесуваат 27%, а за резервите 73%. Се поставува прашање кој е оптимален избор, дали во рамките на НАТО или кај соседите. Доколку се држиме до стратегиските определби, дилеми не би требало да има. Но, во рамките на НАТО постојат разлики во односот на АВС и резервата изразена во проценти, така што изборот на средната вредност на процентот претставува добра ориентација која не мора да биде и оптимално решение за Републиката.

Поради комплексноста на прашањето на односот на АВС и резервата, ќе се послужи со математички операции кои овозможуваат покрај одредувањето на степенот на корелација и одредување на минималниот број на резервата кои ќе кореспондира на НАТО-ЦИОР новиот број на резервата. Во табела 9 се прикажани податоци за АВС и резервата на 11 членки на НАТО-ЦИОР. Врз основа на нив и со помош на корелациона и регресивна анализа е пресметан степенот на корелација $R = 0,806$ и определена е регресивната равенка за зависност помеѓу АВС и резервата. Ова овозможува да се пресмета новиот број на резервата и да се определи отстапувањето. Од дијаграмот на растуреност се воочува зависноста помеѓу АВС и резервата при што во најголем број на случаи со зголемувањето на АВС се зголемува и резервата. Исто така, се воочува дека има поголеми и помали отстапувања од линијата која најдобро ги апроксимира емпириските податоци за варијациите за АВС и резервата. Со регресивна анализа пресметана е регресивната равенка, која овозможи определување на новиот број на резервата, според која може да се определи и големината на резервата во Република Македонија, доколку се внесе добиениот број за големината за АВС. Така, според примената на добиената регресивна равенка за зависноста помеѓу АВС и резервата кај земјите членки на НАТО, пресметано е дека резервата на Република Македонија би изнесувала 136 513 лица.

Со вака добиените вредности од анализата во голема мера се отстапува од реалните големини во резервата кај земјите, членки на НАТО-ЦИОР, што пред сè се должи на широкиот опсег на разлика прикажан во табела 9. Поради тоа изнудено е прифаќањето вредности на процентуалните односи на земјите, членки на НАТО-ЦИОР, применети во наши услови. Ова, фактички ќе значи дека бројната состојба на резервата на Македонија би можела да се движи од минималните 12 272 до максималните 121 364 лица, или со пресметана средна вредност на процентуалниот однос би изнесувала 30 455 лица.

Табела 8. Преглед на вооружените сили по видови

Реден број	Земји	Активни вооружени сили				Односот на видовите изразени во %			Резерва R	Тотал ABC-R	Односот помеѓу ABC-R во %		Парамилитантност
		Вкупно ABC	КоВ Копнена војска	ВМ Воена морнар.	ВВ Воено воздухопл.	КоВ	ВМ	ВВ			ABC	R	
1	Белгија	63 000	48 000	2 900	121 000	76	5	19	228 000	291 000	22	78	/
2	Данска	27 000	16 300	4 600	6 100	60	17	23	70 000	97 000	28	72	/
3	Франција	409 600	241 400	64 200	89 800	59	16	22	339 800	749 400	55	45	91 800
4	Германија	367 300	254 300	30 100	82 900	69	8	23	442 700	810 000	45	55	24 650
5	Италија	322 300	205 000	44 000	73 300	64	14	23	584 0	906 300	36	64	111 800
6	Холандија	70 900	43 200	14 300	9 000	67	20	13	130 600	201 500	35	65	3 600
7	Норвешка	33 500	19 000	6 600	7 900	57	20	23	282 200	315 700	11	89	/
8	Португалија	50 700	27 200	15 500	11 000	54	24	22	210 000	260 700	19	81	49 800
9	Шпанија	206 500	145 000	33 100	28 400	70	16	14	498 000	704 500	29	71	72 000
10	Турција	503 800	393 000	54 000	56 800	78	11	11	952 300	456 100	35	65	120 000
11	В.Британија	254 300	123 000	55 600	75 700	48	22	30	236 400	517 100	49	51	/

1	Албанија	73 000	60 000	3 000	10 000	82	4	14	155 000	228 000	32	68	13,5
2	Бугарија	101 900	51 600	3 000	21 600	76	3	21	303 000	404 900	25	75	34,0
3	Грција	159 300	113 000	19 500	26 800	71	12	17	406 000	565 300	28	72	30,5
4	СРЈ	126 500	90 000	7 500	29 000	71	6	23	400 000	526 500	24	76	/

1	Македонија	10 400	10 400	/	50	100	/	1	100 000	110 400	9	91	7 500
---	------------	--------	--------	---	----	-----	---	---	---------	---------	---	----	-------

Табела 9. Регресивна равенка за зависноста меѓу активните вооружени сили и резервата

Реден број	Земји	ABC*	P*	P**	R (%)**
1.	Белгија	63 000	228000	192 577	15,5
2.	Данска	27 000	70 000	150 635	-115,0
3.	Франција	409 600	339 800	596 390	-75,0
4.	Германија	367 300	442 700	547 108	-23,6
5.	Италија	322 300	584 000	494 680	15,0
6.	Холандија	70 900	130 600	201 781	-54,5
7.	Норвешка	33 500	282 200	158 208	44,0
8.	Португалија	50 700	210 000	178 247	15,0
9.	Шпанија	206 500	498 000	359 765	28,0
10.	Турција	503 800	952 300	706 140	26,0
11.	В.Британија	254 300	263 400	415 455	-58,0
Регресивна равенка		$\Pi=119178+1,16507 \times ABC$			
Коефициент на линеарна корелација		Гр. ABC=0,806			
1	Македонија	10 400	100 000	126 907	-27,0

Во таа насока ќе дадеме меѓународен преглед на споредба(компарација) на бројот на вооружените сили со предвидените резервисти како и на паравојската во 2011 година, како и компаративен преглед на трошоците за одбрана, трошоците за одбрана по жител со процентуалните зафаќања од БНП за годините 2007, 2008 и 2009 во сите земји во светот искажани во табела 10.

Табела бр. 10 Меѓународни спореди на вкупните трошоци за одбрана, по жител, % за одбрана од БНП и воената работна сила

Моментално US\$	Трошоци за одбрана			Трошоци за одбрана по жител			Трошоци за одбрана % од БНП			BC (000)	P (000)	П (000)
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Вкупно: НАТО ЕХ-УС	315 434	324 134	300 782	550	562	509	1,75	1,65	1,71	2 229	1 956	661
Вкупно: НАТО	941 284	1 020 402	961 831	1 076	1 158	1 071	2,96	3,01	3,04	3 793	2 827	661
Арменија	296	396	401	99	133	130	3,13	3,32	4,67	49	210	7
Австрија	3 603	3 193	2 800	439	389	335	0,97	0,77	0,73	26	195	0
Азербејџан	963	1 588	1 500	115	194	171	2,96	3,23	3,49	67	300	15
Белорусија	573	674	869	59	70	93	1,28	1,12	1,83	73	290	110
Босна	196	244	243	43	53	64	1,42	1,32	1,42	11	0	0
Грузија	498	537	472	474	503	542	2,30	2,16	2,00	10	50	1
Финска	3 151	3 632	3 886	601	693	728	1,29	1,33	1,63	22	350	3
Георгија	573	1 037	604	123	224	142	5,60	8,13	5,63	21	0	12
Исланд	1 329	1 588	1 403	323	382	315	0,51	0,60	0,63	10	15	0
Македонија	157	192	159	76	93	78	1,98	2,06	1,69	8	5	0
Малта	44	49	59	109	122	143	0,59	0,60	0,74	2	0	0
Молдавија	19	22	20	4	5	6	0,44	0,36	0,37	5	58	2
Црна Гора	55	71	58	80	105	93	2,11	2,31	1,39	3	0	10
Србија	985	1 034	969	132	139	132	2,67	2,10	2,23	29	50	0
Шведска	6 773	6 659	5 298	750	736	570	1,49	1,39	1,30	21	200	1
Швајцарија	3 526	4 110	4 075	467	542	527	0,83	0,83	0,82	26	172	0
Украина	1 877	1 084	1 414	41	39	31	1,32	1,00	1,20	130	1 000	85

Вкупно	25 625	28 172	24 258	191	210	139	1,19	1,15	1,16	512	2 894	246
Русија	32 215	40 484	38 293	228	288	272	2,48	2,41	3,10	1 046	20 000	449
Јужна и Централна Азија												
Авганистан	153	180	252	6	7	8	1,58	1,51	1,79	136	0	120
Бангладеш	998	1 159	1 016	7	8	6	1,45	1,50	1,07	157	0	64
Индија	26 513	31 540	38 278	24	28	33	2,32	2,58	3,11	1 325	1 155	1 301
Казакстан	1 164	1 608	1 353	76	105	85	1,12	1,18	1,25	49	0	32
Киргистан	44	47	44	8	9	8	1,17	0,92	0,8	11	0	10
Малдиви	37	43	52	102	111	167	3,52	3,40	3,96	n/a	n/a	n/a
Непал	167	176	184	6	6	6	2,334	3,48	1,44	96	0	62
Пакистан	4 530	4 442	3 811	27	26	22	3,15	2,97	2,44	6,17	0	304
Шри Ланка	1 383	1 793	1 485	66	85	73	4,24	4,15	3,54	161	6	62
Такистан	78	80	49	11	11	7	2,13	1,17	0,97	9	0	8
Туркменистан	99	84	n.a	21	17	n.a	0,81	0,71	n.a	22	0	0
Узбекистан	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	67	0	20
Вкупно	35 166	41 167	46 524	22	26	29	2,27	2,42	2,79	2 650	1 161	1 981
Источна Азија и Австралија												
Австралија	20 216	22 194	19 515	947	1 056	892	2,24	2,24	2,02	57	20	0
Брунеи	346	360	332	895	945	830	2,81	2,49	3,18	7	1	2
Гамбоца	137	255	275	10	18	19	1,59	2,30	2,54	124	0	67
Кина	46 174	60 187	70 381	35	45	54	1,36	1,36	1,45	2 285	510	660
Фиџи	50	57	56	54	61	66	1,75	1,84	1,39	4	6	0
Индонезија	4 320	5 108	4 821	18	22	21	1,00	1,00	0,89	302	400	280

Јапонија	41 039	46 044	51 085	322	362	400	0,93	0,93	1,01	248	56	13
Северна Кореја	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	1 190	600	189
Лаос	26 588	24 182	22 439	551	500	460	2,53	2,60	2,68	655	4.500	5
Малезија	3 979	4 370	3883	160	173	141	2,13	1,97	2,01	109	52	25
Монгола	43	52	38	15	17	14	1,04	1,10	0,91	10	137	7
Мјанмар	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	406	0	107
Нов Зеланд	1 611	1 754	1 358	391	420	315	1,24	1,39	1,15	10	2	0
Нова Гвинеа	37	35	40	6	6	6	0,74	0,56	0,50	3	0	0
Филипини	1 130	1 427	1 363	12	15	15	0,78	0,85	0,85	125	131	41
Сингапур	7 007	7 662	7 831	1 539	1 663	1 570	4,22	4,20	4,29	73	313	75
Тајван	9 015	10 495	9 500	389	458	414	2,32	2,76	2,50	290	1 657	17
Тајланд	3 333	4 294	4 732	51	65	70	1,36	1,57	1,79	306	200	114
Тимор	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	1	0	0
Виетнам	2 159	2 907	2 137	25	33	24	3,04	3,19	2,20	455	5 000	40
Вкупно	167 199	191 400	199 803	78	88	92	1,45	1,44	1,44	6 688	13 585	1 741
Блиски Исток и Северна Африка												
Алгерија	4 270	5 179	5 281	128	153	151	3,18	3,03	3,78	147	150	187
Бахраин	579	553	742	816	768	938	3,28	2,76	3,60	8	0	11
Египет	4 464	4 562	4 118	59	59	50	3,36	2,90	2,20	469	479	397
Иран	8 040	9 595	8 636	123	146	118	2,81	2,84	2,63	523	350	40
Ирак	n.a	n.a	4 118	n.a	n.a	131	n.a	n.a	6,31	264	0	414
Израел	11 607	4 772	3 516	1 806	2 077	1 816	7,07	7,41	6,91	177	565	8
Јордан	1 621	2 127	1 393	270	347	234	9,84	10,63	5,51	101	65	10

Кувајт	5 250	6 812	4 184	2 095	2 623	1 497	4,62	4,38	4,26	16	24	7
Лебанон	1 130	1 155	1 426	187	189	338	2,99	2,71	4,13	59	0	20
Либија	624	1 086	1 708	108	129	266	1,19	1,22	2,84	76	40	0
Мауританиа	n.a	119	115	6	7	35	0,72	0,69	3,80	16	0	5
Мароко	2 409	2 977	3 061	79	96	96	3,21	3,48	3,34	196	150	50
Оман	4 376	4 671	4 018	1 366	1 410	1 412	10,39	8,53	8,71	43	0	4
Палестина	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	0	0	56
Катар	1 266	1 756	2 500	1 554	2 129	1 774	1,79	1,75	2,54	12	0	0
Саудиска Арабија	35 446	38 223	41 276	1 284	1 357	1 626	9,24	8,15	10,98	234	0	16
Сирија	1 376	1 941	2 229	67	91	106	3,48	3,78	4,15	295	314	108
Тунис	491	534	532	48	51	51	1,39	1,28	1,22	36	0	12
ОАЕ	11 259	13 733	7 957	2 532	2 972	1 730	5,67	5,09	3,55	51	0	0
Јемен	1 211	1 492	883	56	67	37	6,58	6,35	3,51	67	0	71
Вкупно	95 068	110 498	107 694	269	306	284	5,06	4,71	5,09	2 768	2 137	1 416
Латинска Америка и Кариби												
Антигуа и Барбуда	7	7	8	80	79	93	0,58	0,56	0,73	0	0	0
Аргентина	2 093	2 031	2 352	52	50	58	0,80	0,61	0,76	73	0	31
Бахами	50	49	49	166	161	0,67	0,67	0,65	1,44	1	0	0
Барбадос	28	30	26	97	106	0,67	0,80	0,79	1,02	1	0	0
Белизе	n.a	n.a	14	n.a	n.a	41	n.a	n.a	1,01	1	1	0
Боливиа	162	250	286	17	26	29	1,24	1,50	1,65	46	0	37
Бразил	20 559	26 254	25 984	106	134	134	1,54	1,66	1,63	318	1 340	395
Чиле	5 238	5.561	5.044	322	338	297	3,19	3,28	3,08	59	40	45

Колумбија	6 806	9 546	9 603	160	221	210	3,96	3,91	4,08	283	62	159
Коста Рика	140	156	215	34	37	47	0,53	0,53	0,73	0	0	10
Куба	2 148	2 296	1 960	188	201	175	4,00	4,00	3,13	49	39	27
Домениканска Репуб.	270	278	265	29	29	26	0,66	0,60	0,57	25	0	15
Еквадор	773	1 105	1 915	55	77	141	1,80	1,99	3,45	58	118	1
Ел Салвадор	111	115	135	16	16	22	0,55	0,52	0,64	16	10	17
Гватемала	166	180	166	13	14	12	0,48	0,42	0,44	15	64	19
Гуана	n.a	n.a	21	n.a	n.a	27	n.a	n.a	1,00	1	1	2
Хаити	n.a	n.a	11	n.a	n.a	1	n.a	n.a	0,17	0	0	0
Хондурас	76	96	111	10	12	15	0,61	0,67	0,78	12	60	80
Јамајка	87	96	62	31	34	23	0,68	0,65	0,50	3	1	0
Мексико	3 982	4 346	4 769	37	40	44	0,39	0,40	0,54	280	87	52
Никанагва	37	42	40	6	7	7	0,64	0,66	0,65	12	0	0
Панама	200	226	275	61	68	80	1,03	0,97	1,11	0	0	12
Парагвај	100	132	126	15	19	20	0,83	0,83	0,88	11	165	15
Перу	1 226	1 424	1 503	43	49	52	1,14	1,11	1,18	115	188	77
Ауриман	26	31	31	54	65	60	1,16	1,33	1,05	2	0	0
Тринидат и Тобаго	127	143	106	103	116	79	0,58	0,59	0,54	4	0	0
Уругвај	304	260	344	88	75	103	1,29	0,81	1,09	25	0	1
Венецуела	2 578	3 328	3 316	99	126	117	1,13	1,04	1,02	115	8	0
Вкупно	47 292	57 981	58 736	84	101	102	1,29	1,35	1,45	1 524	2 183	920
Суб Сахарска Африка												
Ангола	2 247	2 425	3 174	183	194	172	3,66	3,05	4,19	107	0	10

Бенин	55	67	101	7	8	11	0,93	0,98	1,53	5	0	3
Босвана	317	293	375	166	150	193	2,57	2,19	3,21	9	0	2
Буркина Фасо	95	112	110	7	7	7	1,34	1,21	1,30	11	0	0
Бурунди	78	83	42	9	9	5	8,37	7,48	3,18	20	0	31
Камерун	294	306	344	16	17	18	1,43	1,28	1,55	14	0	9
Капа Верде	8	9	9	19	21	17	0,55	0,51	0,55	1	0	0
Центр. Африк. Репуб.	18	20	36	4	5	8	0,99	0,95	1,82	2	0	1
Чад	89	145	437	9	14	39	1,35	1,78	6,37	26	0	10
Конго	94	112	134	25	29	36	1,23	0,89	1,39	10	0	2
Брег на Слонова Коска	290	336	330	15	17	16	1,38	1,45	1,43	17	10	2
Демок. Репуб. на Конго	166	168	123	3	3	2	1,71	1,49	1,09	159	0	0
Џибути	18	15	37	25	22	42	1,98	1,46	3,49	10	0	3
Еквадорска Гвинеја	8	11	8	15	18	12	0,07	0,06	0,07	1	0	0
Еритреја	n.a	n.a	78	n.a	n.a	15	n.a	n.a	4,17	202	120	0
Етиопија	336	366	408	4	4	5	1,75	1,23	1,42	138	0	0
Гамбон	123	134	132	85	90	89	1,06	0,89	1,19	5	0	2
Гамбија	8	16	7	594	1.23	1.17	0,73	1,00	0	0		
Гана	104	105	113	5	4	5	0,70	0,69	0,73	16	0	0
Гвинеја	52	51	75	5	5	7	1,11	1,04	1,63	12	0	7
Гвинеја Бисао	15	18	14	10	12	8	3,94	3,74	1,62	4	0	2
Кенија	681	735	533	18	19	13	2,47	2,14	1,81	24	0	5
Лесото	40	36	54	20	17	26	2,38	2,13	3,19	2	0	0
Либеерија	n.a	n.a	8	n.a	n.a	2	n.a	n.a	0,94	2	0	0

Мадагаскар	82	103	90	4	5	5	1,12	1,09	1,05	14	0	8
Маливи	42	43	51	3	3	3	1,71	1,50	1,08	5	0	0
Мали	132	157	177	10	12	14	1,77	2,14	1,97	7	0	5
Маурицус	27	36	16	22	28	13	0,36	0,39	0,19	0	0	2
Мозамбве	57	76	84	3	4	4	0,74	0,83	0,88	11	0	0
Намбија	239	287	311	116	137	143	2,70	3,25	3,28	9	0	6
Нигер	48	58	51	3	4	3	1,09	1,08	0,97	5	0	5
Нигерија	980	1 339	1 505	7	9	10	0,59	0,66	0,89	80	0	82
Руанда	62	71	113	6	7	11	1,82	1,83	2,16	33	0	2
Сенегал	193	218	210	15	16	17	1,64	1,67	1,65	14	0	5
Сејшели	11	8	6	134	98	71	1,12	0,91	0,77	0	0	0
Сиера Леоне	15	14	12	3	3	2	0,75	0,59	0,63	11	0	0
Сомалска Република	n.a	n.a	44	n.a	n.a	5	n.a	n.a	n.a	2	0	0
Јужна Африка	3 577	3 359	4 296	74	69	87	1,26	1,22	1,48	62	0	15
Судан	n.a	n.a	696	n.a	n.a	16	n.a	n.a	1,27	109	0	18
Танзалија	162	184	247	4	5	6	0,99	0,91	1,16	27	80	1
Того	42	56	49	7	10	7	1,60	1,90	1,56	9	0	1
Уганда	232	277	293	8	9	9	1,71	1,68	1,97	45	0	2
Замбија	200	262	213	17	22	16	1,72	1,77	1,65	15	3	1
Зимбабве	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	n.a	0,16	n.a	n.a	29	0	22
Вкупно	11 242	12 113	15 146	14	15	18	1,31	1,24	1,62	1 286	213	262
Резиме												
УСА	625 850	696 268	661 049	2 077	2 290	2 153	4,53	4,88	4,68	1 564	871	0

НАТО Ех-УСА	315 434	324 134	300 782	550	562	509	1,75	1,65	1,71	2.229	1.956	661
Вкупно НАТО	941 284	1 020 402	961 831	1 076	1 158	1 071	2,96	3,01	3,04	3 793	2 827	661
НАТО-Европа	25 625	28 172	24 258	191	210	193	1,19	1,15	1,16	512	2 894	246
Русија	32 215	40 484	38 293	228	228	272	2,48	2,41	3,10	1 046	20 000	449
Јужна и Центар. Азија	35 166	41 167	46 524	22	26	29	2,27	2,42	2,79	2 650	1 161	1 981
Исто. Азија и Австрал.	167 199	191 400	199 803	78	88	92	1,45	1,44	1,47	6 688	13.585	1 741
Блис. Исток и Сев. Афр	95 068	110 498	107 694	269	306	284	5,06	4,71	5,09	2 768	2 137	1 416
Лат. Америка и Кариби	47 292	57 981	58 736	84	101	102	1,29	1,35	1,45	1 524	2 183	920
Суб Сахарска Африка	11 242	12 113	15 146	14	15	18	1,31	1,24	1,62	1 286	213	262
Глобал. вк. вредности	1 404 377	1 547 732	1 452 283	213	232	214	2,56	2,56	2,52	20 267	45 000	7 676

Official Budget'only at market exchange rates-excludes extra-budgetary funds

The Military Balance 2011 pp 471 - 477

Од почетокот на овој век државите членки на НАТО продолжуваат да бележат позитивен економски развој. Економската моќ на државите членки на НАТО алијансата ќе им овозможи со процентно помали зафаќања од националниот доход да остварат зголемени ефекти во однос на опремувањето и вооружувањето на вооружените сили. Таа економска моќ кон крајот на минатиот век ќе им овозможи од конфронтацијата со противничкиот блок, во чие седиште беше трката во вооружувањето да излезат како победници и да станат најмоќна воена политичка групација. Военополитичката и економската состојба во Европа, па и пошироко, планирана и подготвувана од западните земји, ќе овозможи и во првата деценија во овој век да се намалат зафаќањата од бруто националниот производ за трошоците за вооружените сили. Тие значителни намалувања со исклучок на некои земји не се одразуваат во делот на трошоците кои се третираани за одбрана по глава на жител. Трендот на намалување на зафаќањата за одбрана од бруто националниот производ се очекува да продолжи и во наредниот период. До ваква констатација е дојдено врз основа на добиените резултати од анализата од податоците за дадени во публикацијата на лондскиот институт за стратешките истражувања Military Balance од 2007-2011.⁹¹ Имено, во споменатата публикација дадени се податоци за моменталните трошоци за одбрана изразени во USD \$ за 2007, 2008 и 2009, трошоците за одбрана по жител во USD \$ во 2007, 2008 и 2009, трошоците за одбрана изразени % од БНП за 2007, 2008 и 2009 како и бројот на вооружени сили во илјади (000) за 2011 година, предвидените резервни сили во илјади (000) за 2011 и паравоените сили во илјади (000) за 2011 година. Овие споредбени показатели се пресметани по методологијата на лондонскиот институт за стратешки истражувања. Од презентираниите резултати од табелата 10 евидентно е дека кај сите прикажани држави членки на НАТО има намалување во процентот на зафаќање од домашната продукција. Значајно од аспект на ова истражување е сознанието дека процентот на издвојувањата од бруто националниот производ за одбрана се движи за најголем број НАТО членки од 1 па до 2,60 %. Додека пак издвојувањето за трошоците за одбрана по жител се движи од минималните 55 \$ по жител кај Албанија до 2290 \$ кај САД. Имено, кај земјите членки кај НАТО имаме зголемување на трошоците за одбрана од вкупно 27 земји, кај 15 земји има зголемување на трошоците на одбрана, а 12 земји ги намалиле тие трошоци, односно изразено во бројки тие трошоци за одбрана збирно за земјите во НАТО изнесуваат од 941 284 000 во 2007 година, има зголемување на 961 831 000 во 2009 година. Во однос на трошоците за одбрана по жител изразено во USD имаме зголемување кај 13 земји, а намалување кај 14 земји членки на НАТО, или изразено

91

The Military Balance 2011 IISS London, pp. 471-477

во бројки од 1 076\$ во 2007 на 1 071 во 2009. Трошоците пак за одбрана изразени во проценти во БНП % се зголемиле кај 15 земји, а намалиле кај 12, односно 2,96 на 3,04. Во сооднос на активните вооружени сили имаме намалување на резервните сили кај 11 земји, а зголемување кај 10 земји или бројот во 2011 година на активните вооружени сили изнесувал 3 793 000, а додека бројот на резервните сили е 2 827 000. Со тоа НАТО ќе успее да оствари оптимален однос помеѓу одбранбените потреби и економски можности. Всушност, тој постојано ја јакнеше воената организација согласно политичката и воена стратегија и согласно економските можности, притоа строго водејќи сметка за економскиот просперитет. Темел на успехот на овој тренд претставува економската моќ ставена во функција на политичката и воена стратегија, но со почитување со законитостите на пазарната економија. Притоа, НАТО строго водеше и води сметка и за државите членки со помала економска моќ и согласно проценките и потребите континуирано ги помагаше, а тоа го чини денес, а ќе помага и во иднина со цел за зајакнување на сите алатки на системот и изградба на современ и оптимално ефикасен модел за справување со сите сегашни и идни предизвици што терба да имаат мирољубива и компромисна, а не конфликтна разрешница.

Наспроти земјите членки на НАТО трошоците за одбрана во споменатите 2007, 2008 и 2009 година се зголемуваат и во останатиот дел на светот и тие изнесуваат за Русија 38 293 трошоци за одбрана, по жител се 272\$, а трошоците за одбрана БНП % 3,10 видно е зголемена и бројката на резервните сили на 20 000 000 луѓе наспроти 1 046 000 на активната вооружена сила. Блиски Исток и Северна Африка 46 524 се трошоци за одбрана се зголемиле и трошоците за одбрана од 22\$ во 2007 на 29\$ во 2009, процентуално се зголемиле и трошоците од 2,27 во 2007 на 2,79% во 2009 година од БНП, додека пак имаме зголемување на бројот на активните вооружените сили во 2011 од 2 650 000, а 1 161 000 намалување на резервата, додека бројката на паравојските е 1 981 000 луѓе. Јужна и Централна Азија 199 803, трошоците за одбрана по жител се зголемиле од 78\$ на 92\$ истото се однесува и на процентот на БНП од 1,45 се зголемил на 1,47%, а зголемена е бројката и на резервните сили на 13 585 000 наспроти активната сила која е 6 688 000 со паравојска од 1 741 000. Источна Азија и Австралија е со 107,694 трошоци за одбрана по жител се зголемени од 269 на 284, БНП% од 5,06 на 5,09, а резервата е намалена на 2 137 000, а активните сили се 2 768 000, бројот на паравојските се 1 416 000 луѓе. Латинска Америка и Кариби 58,736, трошоците за одбрана по жител се зголемиле од 84\$ на 10 \$, БНП% 1,29 на 1,45 и резервата е зголемена на 2 183 000, а додека активната сила 1 524 000 луѓе. Суб Сахарска Африка 15,146 трошоците за одбрана по жител се зголемиле од

14 на 18\$, БНП% се зголемил од 1,31 на 1,62 а резервата е намалена на 213 000 наспроти активните сили 1 286 000 луѓе.

Збирно вкупните глобални споредби за вредностите на трошоците за одбрана од 1 404 377 во 2007 се зголемиле на 1 452 283 долари трошоци за одбрана по жител се зголемиле од 213 во 2007 на 214\$ во 2009 година, трошоците за одбрана во % од БНП е намален од 2,56 во 2007 на 2,52 во 2009 година, а предвидената резерва е зголемена на 45 000 000 луѓе во однос на активната сила каде во 2011 бројката е 20 276 000 луѓе, а вкупните паравоени сили се 7 676 000 луѓе.

Од изнесените бројки може да се заклучи дека секаде во светот се зголемуваат трошоците за одбрана и се зголемени трошоците за одбрана по жител, иако минимално се намалени трошоците за одбрана во % од БНП, додека предвидената резерва е за цели 25 000 000 луѓе повеќе од бројот на професионалните војници што ни дава основа за дополнителни истражувања за овие цивилни војници и нивно оптимално организирање со ориентираност за секојдневно функционирање и постојан допринос за безбедноста, мирот, остварувањето на човековите права и толерантниот однос помеѓу луѓето за сите различности со кои тие традиционално се идентификуваат. Тоа значи за резервните сили предводени од резервните офицери со своите цивилни професии во секојдневниот живот помеѓу граѓаните да дејствуваат смирувачки и превентивно да се влијае за надминување на конфликтните состојби со брзи и ефикасни интервенции за смирување на истите, доколку дојде до нив.

Постојниот дебаланс во светот во кој има многу малку богати луѓе, а на кои базата на богатството е со одземање на трудот и чесноста на најголемиот број сиромашни луѓе, е сè поголем и таа спирала на пропаста треба да се запре. Притоа, богатите ги штитат голем број на војски и полиции кои ги водат офицери, а кои заедно се од сиромашни слоеви при што се поставува голем знак на прашалник дали потребниот морал секогаш и секаде ќе издржи и може ли да се откаже посушноста од сиромашните. Дали богатите добро ја контролираат кординираат и менаџираат сиромаштијата е прашање во чиј контекст инцидентите што се случуваат и што може да се случуваат од масовни убиства, а предизвикани од неиздржливоста на сиромаштијата и криминалот, денес сè потешко тие веќе се предвидуваат и може секаде и секогаш да се појавуваат. За тие војски и полиции од богатите сè помалку се даваат пари за реален стандард и достоинствено човечко живеење на луѓето кои постојано се под униформа и за оние (резервните сили) кои тоа го чинат по потреба за разрешување на конфликтните состојби. Тие, богатите повеќе вложуваат во техниките со кои проценуваат дека повеќе и подобро ќе се заштитиуваат, но сепак тие се управувани од луѓето и се случува понекогаш да се заборава дека техниката е само куп

разновиден материјал (олово, железо, челик и друго) и ако не се управува од луѓето нема никаква вредност.

Во однос на слоевитоста и моралната свест се оформува сознанието дека во Република Македонија социјално се диференцираат два слоја на граѓани од кои едниот го сочинуваат релативно тесен круг на имотни, а другиот, најголемиот го сочинуваат широки кругови на посиромашни жители. Општо секаде во светот за воената работна сила е многу значајно формирањето на средниот слој, бидејќи тој е главен фактор на мирот, безбедноста и стабилноста, а можностите за манипулирање на дестабилизациските фактори со сиромашните слоеви се намалуваат. Сепак за воената работна сила да стане вооружена сила на сите граѓани подеднакво, мотивирана да се пополнува и служи остварувајќи ги притоа своите и интересите на пошироката заедница, неопходно е да се обезбеди достоинствен реален стандард согласно со извршената општествени задачи и обврски. Со тоа се избегнува настанувањето на конфликтни социјални ситуации во кои неосновано може да биде употребена и војската.

Потребно е и време е да се сподели сиромаштијата со сите луѓе и да не се предизвика нова спирала на веќе големата сиромаштија која е проследена со многу кризни жаришта и неопходно е да се забрза машинеријата на прогресот, пред да стигне онаа на пропаста.

Резервните офицери се за промоција на политиката на рамноправност, разбирање, остварување на човековите права и толеранцијата како ефикасни претпоставки за безбедноста и мирот во РМ и пошироко во Евроатлантскиот регион. Притоа, тие го имаат фактот дека најголем број од граѓаните се определени за мир, безбедност, соживот и развој на меѓунационалните односи кои се базираат врз сопствената традиција и меѓународните норми. Оттука резервните офицери проценуваат дека е создадено реално политичко тло со можност тоа и економски да се зајакне, а со тоа да се забрза компромисот за мирољубивото решавање на проблемите во оваа сфера пред сè во рамки на државата, соседите и пошироко во Евроатлантскиот регион.

Истражуваниот материјал кој е корисен, говори за една теориско-хипотетичка рамка која во логичен след се анализирани општото и националното историско искуство, значајно за обликување на воената организација и карактеристиките на политичкиот систем, просторно-популациските карактеристики, економските и техничко-технолошките претпоставки значајни за изградбата и организацијата на ВС, социо-стратификациските карактеристики на заедницата значајни за изградбата на Армијата и ОРОРМ и воената доктрина. Во рамките на разгледувањето на општото и национално искуство значајно за воената организација, се укажува на позначајните и глобални етапи на изградба и развој на

воената организација со посебен осврт на највлијателните фактори кои ја обликувале воената организација. Исто така, настојуваме да се укаже на главните правци на развојот граѓанската мисла за воената организација. Во тој контекст, како значајни се издвојуваат неколку општи заклучоци и сознанија. Имено, ќе се започне со наједноставните организациски облици и структури, а ќе се достигне ниво на еден од најголемите и најкомплексни системи со можности, кои далеку ги надминуваат непосредните одбранбени потреби на голем број држави. Соодветно на развојот на воената организација, се зголемува и бројот на комплексноста на читателите на социјално влијание врз неа. Во почетокот како најзначајни се издвојуваат општественото уредување, социјалната диференцијација и развојот на производните сили, но сè повеќе се истакнуваат и зголеменото влијание на просторот и популацијата, културата и свеста, напредокот и завладеаноста се техничко-технолошкиот фактор, па и самата воена доктрина.

Современото општество произведува нови и нови субсистеми чија меѓузависност растечки се покажува. Од социо-политичките теории кои го третираат местото и улогата на војната во општеството, како широко прифатена ќе се издвои конзервативната со елементи од т.н либерален правец. Марксизмот како теорија која го опфаќа и феноменот на военото организирање, во многу елементи не ја издржа пробата на времето во земјите каде што ќе биде преименуван, особено непримерни ќе го покажат милитаризмот и нацизмот како екстремни правци кои продуцираат мошне неповолни конотации по глобалната безбедност, но и според обележијето на внатрешната воена организација со која се изразува влијанието и радијацијата на авторските и милитарни, па и нехумани облици на општествен однос и свест.

Како значајно се издвојува сознанието дека теориската мисла во чие средиште се правата и слободите на граѓаните, професионалниот модел на воено организирање, цивилната и демократската супернација и контрола врз вооружените сили, деполитизирана војска и воена професија интегрирана во општеството и понатаму бара можности за усовршување на постојниот модел на воено организирање и цивилно-воените односи. Од истражуваниот материјал како значајно се издвојува сознанието за потребата од соработка на малите земји за учеството во колективните системи за безбедност или организација, доколку сакаат нивните одбранбени напори да имаат вредност. Во таа смисла, настојувањето за интегрирање во структурите на Североатланската алијанса претставува добра ориентација на Република Македонија. Во истражувачкиот материјал особено се обработува национално-историското искуство на македонскиот народ од кое можат да се извлечат мноштво заклучоци и сознанија и за денешната воена организација. Најпрво, како значајно се наметнува сознанието дека Македонските словени во својот историски развој

од родови, племиња, народ и нација, ќе поминат долг макотрпен пат исполнет со борба и константен стрмеж кон повисоки облици на општественото интегрирање и организирање, пред сè за самостојна држава. Уште во VII^{от} век се сретнуваме со обидот Македонските словени да ги обединат и да создадат словенска држава во Македонија. Но, тој обид како и многу други, влучувајќи ги и Самоиловата држава, краткото владеење на самостојните феудални владетели и Крушевската Република ќе пропаднат. Причините за неуспехот се најразлични. Во суштина, станува збор за мошне неповолно влијание на низа егзогени и ендогени фактори. Особено се издвојува неповолното влијание на егзогените фактори кое е изразено во попречувањата на европските политички системи и големодржавните аспирации на соседните земји. Како значајно за сите наведени случаи без исклучок се издвојува сознанието дека неможнота да се воспостави трајна воена организација, што мошне неповолно се одразува врз понатамошното опстојување и политичко организирање на македонскиот народ. Како носител на воената моќ, таа е особено значајна и нужна во услови кога земјата е мала и кога и се закануваат сериозни опасности по нејзината безбедност. Корпусот на интерните фактори со неповолно влијание не е мал. Присутен е речиси во сите сегменти на општеството и е од економска, техничка и посебно од воената природа. Во Илинденското востание, на пример, до израз ќе дојде неповолното познавање и примена на воената вештина, како и несоодветната воена организација за директно-фронтално спротиставување со противникот. Доаѓа до израз, на пример и внатрешната поделеност на ослободителните сили. Сепак, тешко е да се претпостави дека би можело нешто повеќе да се направи во тие услови, иако македонската интелигенција правела сè што е во нејзина моќ. Само сплотувањето на сите социјални слоеви во една целина во борбата против заедничкиот непријател претставувало голем чин, исто така како и меѓунационалната рамноправност во ослободителните обиди (Крушевскиот манифест). Како значајно се издвојува и сознанието дека отпорот и борбата, особено востанијата, секое за себе претставува чекор напред кон вообличувањето на политичката и воената стратегија за конечно достигнување на вековната желба на македонскиот народ за национално и социјално ослободување и формирање своја држава.

Конечно, во Втората светска војна визијата и интересот на македонскиот народ за слобода и своја држава ќе се оствари. Несомнено е дека во војната ќе влезе како рамноправен учесник со другите народи на југословенскиот простор, сплотени во единствената политичка и воена стратегија на напредните општествени сили. Во таа борба македонскиот народ ќе формира своја воена организација, која ќе ги помине сите облици на воено организирање, од најмалите ударни групи, преку одредите и баталјоните, за да достигне до најкрупните организациско-формациски единици. Пред крајот на војната со

еден корпус ќе учествува во конечното ослободување на Југославија, со што ќе се здобие со борбено искуство за фронтално спротиставување како еден од најкомплексните облици на водење на вооружена борба. Истражувачкиот материјал кој е користен, особено говори за повоениот период, во кој Република Македонија егзистира како суверена држава во рамките на ФНРЈ, подоцна СФРЈ. За целиот тој период, аналитички се посочува на повеќе поволни и неповолни искуства во смисла на хипотетска рамка на трудот. Федеративна Југославија претставува еклатантен пример на земја со силна централна власт и владеење на една партија-комунистичката, како носител на власта. Тоа е земја во која работните луѓе и граѓани, народи и народности правеа напори за подобар развој и приоритет, кој иако беше деклариран и во мал обем спроведуван од партијата на власт, сепак во суштина е попречуван и анулиран од самиот тип на политички односи и карактерот на власта.

Воената организација како дел од политичкиот организам на земјата во која таа (ЈНА), главно е партиска војска, ќе ја дели судбината на Партијата, која пак своите интереси ги поистоветува со интересите на државата и општеството, што во суштина ќе има значајни неповолни конотации. Врз изградбата и организацијата на вооружените сили, детерминирано влијание ќе манифестираат реал-социјалистичкиот политички систем и воената доктрина, а помало, социолошкиот, просторно-популацискиот, економскиот и техничко-технолошкиот. Поконкретно, влијанието на втората група фактори ќе биде приспособувано соодветно на проценките и потребите на Партијата што крајно неповолно ќе се одрази врз изградбата и развојот на воената организација. Воената организација подготвувана да се спротистави на сите видови и облици на агресија, најверојатно немаше да ја оствари оваа функција во услови на војна од причини, идентични или слични на овие влијанија да не ја оствари својата функција во мир. Како политизирана и идеологизирана, војската во овој период ќе прави напор за следење на современиот тренд на развој на воениот фактор, но исклучително како фактор чие влијание е приспособувано, а не реално проценето.

Евидентно е дека воениот врв го следеше современиот тренд на развој на воениот фактор, при што правеше напори да им се приближи на стандардите на развиените западноевропски земји, но влијанието на партиско-политичкиот фактор, сепак ќе ја детерминира многубројноста, масивноста и улогата на војската на општеството. Се покажа дека затвореноста и недоволното почитување на влијанието на социјалните односи и развој, а пред сè на потребата за демократски промени може мошне лошо да се одрази врз изградбата и развојот на воената организација, што и се случи со неповолни безбедносни и внатрешно-политички конотации во земјата. Исто така, се покажа дека непродуктивно и нерационално формирањето на ТО во услови кога постојат проблеми, меѓунационални

нетрпеливости и судири на просторот каде што се формира. Од друга страна, ТО се покажа како основна вооружена сила за спротиставување во услови на војна, кога земјата нема оперативна војска, за што говори пред сè со Словенија. Впрочем, Република Македонија како суверена држава, военото организирање и изградба на воениот систем го започна со територијалната одбрана. Во истражувачкиот материјал особено се говори за карактеристиките на политичкиот систем, кој влијае за изградбата и организацијата на ВС. Обидот беше да се укаже на најзначајните елементи на новиот политички и општествен систем на независна, суверена и демократска Република Македонија.

Несомнено е дека промените се суштински и ги зафаќаат сите значајни сегменти на воената организација. Најпрво, воената организација на Републиката ја нема внатрешната функција да го штити општественото уредување утврдено со Уставот, што се покажа како неповолност во СФРЈ, но и како фактор со трагични последици. Во новиот систем таа е ограничена на остварување на надворешната функција, заштита на независноста и територијалната целосност. Граѓаните, вториот дел од целината која ја остварува одбраната, во корпусот на основните права и слободи го имаат правото и должноста на одбрана. Како значајна разлика во тој период се јавува остварувањето на таквите права, во најголема мера преку државата која има можности да ѝ го посвети потребното внимание, средства, апарат и организација, со тоа на граѓанинот да му овозможи повеќе да се занимава со својата професионална дејност. Се разбира, граѓанинот и понатаму има можност преку демократски воспоставената власт за влијание и на ова подрачје, овој пат не како субјект, како што беше замислен во системот на ОНО, туку преку своите претставници во државните институции.

Денес, Републиката ги третира вооружените сили како вооружена сила на сите граѓани за кои воената обврска е општа, предходно како задолжителна, а сега на доброволна основа. Порано и денес, особено веќе три децении во развиените земји се воведува професионализмот и пополнувањето на доброволна основа. Ова отвора нови односи и релации и за воената организација на Републиката. Државата се третира како основен фактор, носител на одбранбената функција. Во новиот политички систем за државата се предвидени зголемени и значајни интеграции во повеќе сегменти на општеството, а најповеќе во одбраната. Сепак, тоа не во смисла на етатизација, туку во смисла на модерна држава. Имено, како значајна се издвојува констатацијата дека државата е основен и главен носител на одбраната, а граѓаните и ВС се учесници во тој систем на одбрана што се заснова на нивните неотуѓиви права и слободи. Во корпусот на новини кои ги донесе политичкиот систем, спаѓа и командувањето. Сепак Врховен командант на ВС е Претседателот на Републиката. Претседателството на СФРЈ се покажа

како непримерен командант, впрочем, исто како и колективен политички орган. Значајна промена е и формирањето на Министерството за одбрана со кое раководи цивилно лице, министер, за разлика од секретаријатите за одбрана со кои раководеа воени лица, генерали. Целта е преку цивилниот министер и неговите интеграции да се воспостават здрави и демократски заснови цивилно-воени односи. Притоа, се нагласува определбата за цивилна контрола и супермација, што е придобивка на земјите со развиена демократија и парламентаризам. Од истражуваниот материјал кој е користен за анализа на просторно-популациските карактеристики на заедницата можат да се извлечат повеќе сознанија, но и конкретни заклучоци и согледувања, значајни за изградбата и организацијата на воениот систем. Во делот на популациските карактеристики, старосната структура на РС поради намалувањето на учеството на младото население и зголемувањето на учеството на старото население од големите старосни групи, а во формирањето на вкупната старосна структура на населението во Републиката, претставува неповолност за одбраната, мирот и безбедноста особено со сè уште нецелосно воспоставениот концепт на РС. Донекаде, тоа може да значи намалување на одбранбената моќ како квантитативно, така и квалитативно. Природниот пристап, најповеќе поради стапката на нето репродукција на населението, која е падната под единица и има тенденција на намалување, претставува неповолност како за развојот на државата така и за вооружените сили како иманентен дел на организацијата на РС. Освен тоа, видливи се значајни разлики во репродукцијата на населението, според региони, групи итн. Значајно е сознанието дека доколку овие проблеми на државата не се решаваат континуирано и на долги патеки, ќе се почувствуваат со сета жестокост во блиска иднина во ВС, особено ако дојде до вооружено загрозување на Републиката. Хетерогената национална структура на населението, како елемент на популацијата за одбраната и ВС, може да претставува поволност, но и неповолност. Поволност, доколку најмасовно застапените националности ги прифаќаат и учествуваат во остварувањето на државното и уставното устројство на Републиката. Обратно, тоа би бил неповолен фактор кога тие не би се однесувале во смисла на правата и должностите според уставното и државното устројство на земјата. Несомнено е дека хомогеноста, располагањето со критичната маса и концентрацијата на простори кои граничат со други држави, може да биде елемент кој е латентно неповолен за безбедноста на Републиката, во услови на конфронтација или потенцијален судир. Но, не мора така да биде, што значи дека во основа се работи за потреба на воспоставување на доверба и почит, обезбедување на соживот и благосостојба, како и подигнување на граѓанската свест на сите државјани на Република Македонија за безбедноста, мирот и меѓусебниот толерантен однос.

Во услови на војна доколку не е обезбедено учеството на некои националности во Републиката, тоа ќе значи намалување на одбранбените човечки потенцијали со значителен опсег. Во анализата е оформено и сознанието дека дојде до рedefинирање на местото и улогата на просторот на Република Македонија, кој меѓународно и внатрешно доби во своето значање, за што говори превентивната дипломатија на ООН и ангажирањето на САД со што јасно стави до знаење дека просторот на Република Македонија е во зона на меѓународните, регионалните, па и нејзините глобални интереси. Ова претставува можност за надминување на синдромот неповолност на развојот кој произлегуваше од геополитичката и геостратегиската сосотојба оформена од порано и истовремено претходно и денес оптеретена со бугарска историја, со албанска територија, наметнат спор за името со Грција и проблематизирање на црковното прашање со Србија. Значаен елемент од просторот се и големината и другите географски карактеристики. Ограничената големина на просторот претставува неповолност за одбраната, но постојат можности за компензација со други фактори, што го покажа искуството на многу други земји и помали од Македонија. Обликот на територијата, релативно правилен, претставува поволност за одбрана и вооружените сили. Границата на Републиката има квантитативни и квалитативни особености. Несомнено е дека нуди многу природни погодности за организирање на квалитетна одбрана, безбедност и мир. Поволностите се поголеми на источната и западната граница поради релјефот и испакнатиот облик на протегање на граничната линија. Релјефот на границата определувачки влијае врз формирањето на лесни пешадиски единици од ридско-планински состав, вооружени со лесно вооружување за противпешадиска борба и противвоздушна одбрана. Ова сознание е дел од општото кое го формира целокупниот релјеф на земјата, кој претставува квалитативно обележије на географскиот простор и еден од најзначајните воено-географски елементи, релативно за обликувањето на воената организација и вооружената борба во целост. Во тој контекст се издвојува сознанието дека простирањето на основните релјефни облици како шаховска табла овозможуваат остварување на широк спектар активни дејства за бранителот и голем број тешкотии за агресорот. Ваквиот релјеф може да ја компензира предноста на агресорот и да овозможи формирање на минимум професионален и оспособен состав на вооружената сила на Републиката, најмодерно организиран и подвижен. Релјефот најзначајно влијае врз определбата КоВ да биде доминантниот вид на вооружени сили, од родовите подвижна пешадија со ридско-пешадиската формација, максимално засилени со средства за ПОО. Од ВВ и ПВО, приоритет ќе имаат средства за ПВО, средствата за идентификација и хеликоптерска единици. Во овој дел од трудот особено е анализирана

зависноста помеѓу бројот на населението и активните вооружени сили, помеѓу големината на просторот и АВС и односот помеѓу големината на просторот и бројот на населението.

Врз основа на податоците за површината и бројот на населението на 11 земји, членки на НАТО и соседните земји, пресметани се коефициентите на линеарна корелација и добиени се регресивните равенки за зависноста. Се покажува дека зависноста помеѓу АВС и бројот на населението е поголема од зависноста помеѓу АВС и големината на просторот изразена во km. За односот помеѓу големината на просторот и бројот на населението се утврди дека не постои корелациона врска. Како заклучок се наметнува и констатацијата за можните грешки што можат да настанат во процесот на истражувањето, доколку се користат мал број земји, како што е случајот со соседите. Поради ова е потребно аналитички да се користат податоци од поголем број земји, како во нашиот случај со НАТО земјите, при што се води сметка да нема многу големи разлики во податоците користени за анализа. Во истражувањето се докажа (што може лесно да се утврди од прегледот на таблите и графиките за нив и земјите во НАТО) дека соседите не се адекватен пример за Република Македонија, а во смисла на компарација како најбитен фактор на воспоставување сопствена воена организација. Поедноставно речено, карактеристиките на воената организација на соседите не бараат истородна или идентична, квантитативно или квалитативно-ВО на Републиката.

Во трудот особено се разработени и економските претпоставки, особено зависноста помеѓу општествениот бруто производ и воениот буџет и помеѓу воениот буџет и издвојувањето по војник. Тоа се разбира е само дел од целокупната проблематика на влијанието на економијата врз ВО. Од добиените резултати на корелационата анализа се воочува дека помеѓу ОБН и ВБ кај земјите членки на НАТО постои линеарна корелациона врска и висок степен на сложување на променливите, бидејќи коефициентот на корелација изнесува $r = 0,908$. Кај соседите се доби мошне мал коефициент на корелација $r = 0,3025$ што претставува индикатор на слаба врска помеѓу променливите. Од регресивна анализа е добиена регресивната равенка која најдобро ја претставува стохастичката зависност и просечното сложување на варијациите на ОБП и ВБ. Ова овозможи да се определи ВБ на Републиката според стандардите на Алијансата. Добиените 148 милиони долари за ВБ на Македонија претставуваат основа ориентација за Републиката во настојувањето и определбата да биде вклучена во Алијансата. Определувањето на зависноста помеѓу ВБ и издвојувањето по војник покажа дека нема добар сооднос ($r=0,5$) при што се препорачува да се премине на друга анализа. Во таа смисла како корисна се издвојува пресметката на процентуалниот однос.

Во трудот се разработени и социо-стратификациските карактеристики на заедницата, значајни за изградбата на воената организација. Се укажа уште еднаш на значајноста на овој феномен и на констатацијата дека вооружената сила на Републиката интегрално ќе ги вклучи и националностите во онаа мера колку таа во своето дејствување за остварување на своите функции ќе ги извршува и ќе ги застапува нивните легитимни интереси. Тоа, се разбира, не исклучува екстремни случаи на изразување на националистичките чувства или омраза и нетрпеливост врз верска и други основи, но во нормални услови тоа ќе бодат секогаш исклучителни случаи. Реално е да се претпостави дека припадниците на националностите во Републиката масовно би се бореле за одбраната на државата, доколку таа би била надворешна загрозна. Поради ова, АРМ има обврска како државна институција, значајно и континуирано внимание да им посвети на националностите и нивната потполна вклученост. Во однос на слоевитоста и моралната свест се оформува сознанието дека Републиката како земја во транзиција, се наоѓа во мошне деликатна ситуација. Социјално се диференцираат два слоја на граѓани од кои едниот го сочинуваат релативно тесен круг на имотни, а другиот, најголемиот го сочинуваат широки кругови на посиромашни жители. За војската е мошне значајно формирањето на средниот слој, бидејќи во граѓанското општество тој е главен фактор на стабилност, бидејќи можностите за манипулирање на дестабилизациски фактори со сиромашниот слој се намалуваат. Сепак, за војската е значајно да стане вооружена сила на сите граѓани подеднакво, мотивирани да ја пополнуваат и служат, остварувајќи ги при тоа своите и интересите на пошироката заедница. Спротивно, правно-нормативната регулатива ќе биде слаба брана за наталожувањето на спротивностите помеѓу имотно и социјално-интересно издиференцираните слоеви граѓани. Со тоа, се избегнува и настанување на конфликтни социјални ситуации во кои неосновано може да биде употребена и војската. Како значајно се издвојува и сознанието дека обично и во практиката, војската како државна институција, бара посебен третман и позиција во општеството во целост и посебно третман и позиција во општеството во целост и посебно во однос на граѓаните.

Меѓутоа, според нашите сознанија, нема основа војската во Републиката, вклучувајќи ги и старешините, да не ја делат судбината на повеќето граѓани на општеството. Што значи, дека и материјално и социјално, тие и со тоа се интегрираат во општествената структура. Во такви услови тие се преокупирани со егзистенцијални прашања, исто колку и со одбранбена сфера на која и приоѓаат-професионално. Тоа влијае, се разбира, на борбената способност и на моќта на спротивставување и може да има соодветни последици по одбраната и безбедноста во целост. Исто така, се доаѓа и до сознанието дека начинот и квалитетот на живеење во Републиката е со релативно

неповолни ефекти врз одбраната и положбата на вооружените сили, што бара час побрзо обезбедување услови за надминување на економската криза. Во трудот се разработени пред сè основните елементи на воена доктрина како и некои други индикатори, со помош на кои ќе се вообличи моделот на воената организација. Направен е обид да се укаже на најзначајните елементи од надворешната политика, можностите, физиономијата на изворите и потенцијалниот облик на загрозување на безбедноста на Републиката, како и на изворот и обликот на војната на нејзиниот карактер. Имено, веќе неколку години минуваат во изградба на нов, целосен доктринарен документ за одбраната, а врската помеѓу улогата на надворешната политика и улогата на вооружените сили се остварува непосредно, при што надворешната политика се третира како фактор со значително влијание врз и изградбата на ВС. Несомнено е дека мирољубивата и активна политика во чие средиште се мирот, рамноправноста, соработката и пријателството создава релативно релаксиран амбиент за посмирена изградба на вооружените сили. Несомнено е, исто така, дека токму ваквата политика на Републиката ќе отвори нови страници воопшто во меѓународното однесување во конфликтни ситуации (превентивната дипломатија) и нов начин на однесување кој укажува дека помеѓу народните односи без употреба на вооружена сила, сепак е можно остварување на самостојноста и независноста на државите.

Во делот на трудот кој говори за можностите одбраната да се приспособи на физиономијата на изворите и обликот на загрозување на безбедноста на Републиката, направен е обид безбедносната состојба на Републиката да се прикаже долгорочно и за сега како релативно стабилна со извесни незначителни нарушувања, однадвор и однатре. Се очекува дека сè помалку ќе има причини за зголемување на негативните конотации во односите со соседите, а и намалување на тензиите на односите помеѓу етносите во рамките на Републиката. Сепак, не може да се иклучи во целост можноста од евентуално влошување на безбедноста однатре, а особено однадвор, кога сè уште има држави со изразени манифестации и оптоварување од минатото и со вооружени сили повеќекратно посилни од силите на Република Македонија. Несомнено е дека војната претставува најтежок облик на загрозување на безбедноста на Републиката за разлика од другите облици на загрозување, иако таа е помалку веројатна. Непосредните соседи, како евентуални агресори, доколку се одлучат на тој чин, мора да сметаат, не само на вкупната воена сила со која располага македонската држава туку и на силата на евентуалните други држави аспиранти на македонскиот простор, како и на несомнено острите и незаобичолни реакции на меѓународната заедница. Меѓутоа, секако, постои можност воената интервенција врз Републиката да се реализира, до колку во неа дојде до поголеми внатрешни нарушувања и до сериозен меѓунационален или социјален судир. Доколку

дојде до воена интервенција тогаш најверојатно тоа ќе прерасне во судир со среден интензитет, што секако нема меѓународно да се толерира. Од сето ова, сепак се наметнува заклучокот дека денес и во блиска иднина, само некои облици, особено обликот на специјалната војна ќе претставува доминантен облик на загрозување на мирот и безбедноста на Републиката. Но, потребно е секако да се биде максимално подготвен најпрво за вооружена агресија, па потоа за спротивставување на сите останати облици на загрозување на безбедноста на земјата, па и на специјалната војна. Во оваа смисла е значајно сознанието дека во кои и да е услови на евентуална агресија врз нашата територија, Републиката ќе се спротисти со тотална војна во која централна улога ќе има, без сомневање АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА. Врз база на претставениот истражувачки материјал, може реално да се утврди дека надлежните органи на Републиката во оформувањето на одбранбената стратегија и одбранбената доктрина низ закони и други нормативни акти и практични мерки, е неопходно посебно да се соочат со потребата на Република Македонија да создаде одбранбен систем како столб на надворешната заштита на независноста и вкупната безбедност на државата, компатибилен на секој начин со НАТО-воениот систем. За Републиката е од особено значање обезбедување на услови (просторни и организациски) за брзо прифаќање на НАТО силите на територијата на Републиката кога и се заканува опасност од вооружено загрозување или кога веќе е извршена агресија. Во однос на квантитативното и квалитативното структурирање на вооружената сила за одбрана неопходен е минимум професионален, постојан и оспособен состав, најмодерно организиран и подвижен, со максимум одбранбени, исто така, современи борбени средства со обезбедена цивилна контрола и деполитизиран состав. Ова е суштествен заклучок на трудот.

Определбата за минимум професионален состав е производ на трендот на современите социјални и технолошки процеси и промени кои ја наметнаа таа потреба и тоа во трудот е поопширно обработено. Минимумот современи борбени средства е определен соодветно на ограничувањата предвидени до ЦФЕ договорот и во зависност од истражуваниот материјал, во трудот исто така рамковно предвиден. При структурирањето на вооружената сила, предност секако се дава на одбранбените борбени средства. Ова најповеќе поради сознанието дека токму оваа определба во најголема мера го апсорбира влијанието на истражувачките фактори. За воспоставување и изградбата на оптимален модел на воена организација од особено значење ќе биде истражувањето на курсот за интегрирање во НАТО воениот систем, при што ќе се создават услови за професионализација на Армијата и нејзиното пополнување на доброволна основа.

Исто така, за Републиката е значајно создавањето на сигурни и трајни финансиски претпоставки за чија висина е изготвена регресивна колерациона анализа за воениот буџет. За македонската војска станува актуелен прагматичен професионализам, што подразбира интеграција на воената професија во општеството, како и обезбедување на цивилна супермација и цивилна парламентарно-демократска контрола, како нужен услов за остварување на нормалниот образец на односи на цивилниот и воениот сектор. Како значајна се издвојува и препораката за натамошното внимание покрај определбата за изградба на професионален модел на воено организирање, да се насочи кон изградба на оптимални цивилно-воени односи за кои линкот се РС. Во целина овој труд претставува обид да се даде придонес за поегзактно осветлување на РС во контексот, социо-политички, системски, одбранбено-организациски и оперативен, на изведување на мировната, безбедносната и одбранбената функција на Републиката.

6.3 Целите на моделот

- Целта на моделот е да обезбеди нови способности за реализација на стратегиските цели и определби на Р. Македонија за да создаде вооружена сила од активен и резервен состав која ќе биде еден од столбовите на мирот, безбедноста, одбраната, независноста и вкупната стабилност на државата, компактибилна на НАТО - воениот систем.

- Да може рамноправно да биде третирана како еден од гарантите на европската и светската безбедност со можност секогаш да биде инкорпорирана во нивните системи за учество во своите мировните операции, а исто така, со тоа да може да обезбеди прифаќање и вклучување на нивните организациски единки во својот состав. Во однос на квалитетот и квантитетот да се оформи вооружена сила образувана со демографските, просторните и материјалните можности на Р. Македонија, врвно оспособена (обука, опрема) за брзо маневрирање (пренесување на дејствувањата по видови на загрозување и насока на загрозеност). Составена од професионален кадар за ракување со сложните борбени средства и системи за оперативна употреба и од резерва. Со изградена способност за навремена идентификација на загрозеноста, за брзо доведување во мобилност, за употреба и создавање временски и организациски услови, за доведување во готовност, за употреба на останатите елементи од системот за одбрана и за одбивање на првите удари од агресорот.

- Да се создаде вооружена сила со изразена способност за активна (офанзивна, нападна) одбрана која ќе обезбеди агесијата да ја релативизира како физички тешко остварлива по време и простор, а економски, човечки, морално и психолошки исцрпувачки за агресорот, со војнена и воена доктрина кои ќе обезбедат целосност на системот за

одбрана и надополнување на неговите елементи (производство, транспорт, здравство, образование, работа на државните органи, дипломатијата и др.) со дејствувањата на вооружената сила. Вака стратешки насочена и доктринарно оспособена вооружена сила би била гарант и мотив за секој од нашите соседи, безбедноста и сувереноста на Р. Македонија да ја идентификува и со сопствената безбедност и сигурност од причина што загрозувањето на безбедноста и сувереноста на РМ, поради нејзината геостратегиска положба и аспирациите на нејзините соседи кон нејзиниот простор, би било едновремено и загрозување на безбедноста и сувереноста на секој од нив. Неможно е РМ да биде загрозна, а таа загрознаост да не се пренесе на сите наши соседи и пошироко во регионот.

6.4 Алтернативи

Создавањето квантитативно голема вооружена сила би било несообразно на демографските и просторните услови и можности на Републиката, а тоа значи и неефикасна, некомпатибилна на современите светски и европски воени системи, неорганизирана и опремена според најсовремените трендови, а тоа значи и неприспособна на потребите за остварување на стратешките цели и определби на Р. Македонија. Квантитативно голема вооружена сила би го сопираше и попречувала економскиот развој на државата и не би придонела за остварување на задачите кои од неа се очекуваат. Организирање на вооружената сила со изразени офанзивни (нападни) можности не би било во согласност со државната стратегија на Републиката, таа не би ги извршила одбранбените цели и задачи. Од друга страна, демилитаризацијата на Р.Македонија би била најлошата алтернатива и ќе значи откажување од сувереноста и независноста и губење на нејзината државност. Исто така, приклучувањето кон било кој сосед во однос на безбедноста и сувереноста на Р. Македонија, ќе значи балканска војна на поширокиот регион и сериозна закана на суверинитетот, независноста и државноста.

6.5 Трошоци

Економичноста секогаш да се мери со очекуваниот резултат и ефикасност во спротивно, секое друго решение би било неекономично, затоа што не би нудело извршување на задачите и целите. Економична е определбата да се има тежиште на одбранбено активни средства затоа што се тие поевтини за набавување, а одговараат на намената. Обратно, ориентацијата кон обликување на вооружената сила со изразени офанзивни можности не би била во согласност со стратешките определби на РМ, а би била помалку ефикасна и економична, не би одговарала на намената на вооружената сила во согласност со државните цели и задачи. Имено, авионите се повеќекратно поскапи од

ПВО средствата. Тенковите, исто така, се повеќекратно поскапи и од најефикасните противтенковски средства кои можат подобро да се маскираат, полесно се маневрира со нив, а и ракувањето со нив е поедноставно. Конкретното разгледување на цената е условено од изборот на понудата, начинот на плаќањето и другите услови за секое средство посебно. Цената секогаш да се разгледува и од аспект на трошоците за одржување и отслужување на средството, потребната обука за успешно ракување со средството и другите елементи. При определувањето на трошоците за воениот буџет (ВБ), се раководев од определбата за изградба на воен систем компатибилен на НАТО системот. Притоа, извршена е корелациона и регресивна анализа за зависноста на воениот буџет и општествено бруто производ за најголем број членки на НАТО, при што е добиена равенката за зависност. Со припрема на оваа равенка за Р. Македонија добиен е износ во висина од 148 милиони САД долари. Доколку се спореди овој износ со вистинските издвојувања на воениот буџет, ќе се дојде до констатација дека таа е нешто поголема. Но, тоа не треба да не збунува, бидејќи речиси кај сите земји членки на НАТО издвојувањата пресметани според методологијата на НАТО се поголеми од овие направени во национални рамки.

6.6 Критериуми

Во сите области да бидат на рамниште на светскиот и европскиот просек организацијата и формацијата на единките на вооружената сила со резервниот состав на РМ да бидат компатибилни на НАТО, за во секој момент секоја единка од АРМ да може да се вклопи во било кој систем на НАТО за кој ќе се одлучи државното раководство на РМ. Обуката за ракување со борбените средства и системи да обезбеди познавање на адекватните системи на НАТО. Оспособеноста на офицерскиот кадар (активен и резервен) да прими одговорност да раководи со било кој систем на НАТО, односно да се стави под било кој старешина и систем на НАТО. Оружјето и опремата да ги задоволат критериумите на НАТО и во однос на употребливоста и очекуваните ефекти, и во однос на начинот на употребата и ракувањето. Одржувањето и мобилноста на средствата и системите да биде на рамниште на НАТО.

6.7 Модел со оптимални можности за организираност и соработка со ЦИОР-НАТО

Изградбата на оптимален модел на организираност на ОРОРМ е условен од определбата на Републиката да се интегрира со Алијансата, а со тоа и автоматски и во ЦИОР, а притоа зачувувајќи ги сопствените национални, просторно-популациските, социополитичките, техничко-технолошките, економските и други особености на

Македонија. Имено, како што веќе се утврди, Републиката, доколку сака да стане полноправен член на НАТО, потребно е да изгради компатибилен воен систем со системот на воената организација на Алијансата. Ова е приоритетна потреба, но притоа да ги зачува сите свои вредности кои произлегуваат од нејзината севкупност. Оттука, моделот на воената организација на Републиката треба да претставува резултат настанат од дејствувањето на погореспоменатите два глобални фактора. Поаѓајќи од ова сознание дека на Републиката и е потребен компактибилен систем со системот на НАТО и систем кој ќе ги почитува во што е можно поголема мера, националните особености на државата значајни за изградбата и организацијата на Армијата, како најоптимален се издвојува моделот на класичната воена организација. Како модел се сретнуваат и милицискиот и комбинираниот модел на воената организација. Типичен претставник на моделот на милициската воена организација е Швајцарија, а за комбинираниот модел на воена организација поранешна СФРЈ. Исто така, факт е и тоа што во рамките на воената структура на НАТО, егзистира, подолг временски период, моделот на класичната воена организација која се повеќе се професионализира. Имајќи ги предвид сите овие сознанија и определби и националните особености на Републиката, како најсоодветен се издвојува моделот на оптимални можности за одбрана на Републиката со:

- Цивилна контрола и деполитизиран состав на вооружената сила;
- Минимум професионален (полупрофесионален) постојан состав на вооружената сила, најмодерно организиран, подвижен и компактибилен на колективните системи за безбедност (ООН и НАТО) усогласени со ЦИОР;
- Минимум најсовремени офазивни борбени средства во рамките на потребите за одбрана на Републиката;
- Максимум најсовремени одбранбени средства за идентификација на загроеноста и за противвоздушна и противоклопна одбрана.

6.7.1 Вооружените сили на Република Македонија

Овој дел од трудот е посветен на вооружените сили на Македонија и е насочен кон анализа на периодот од почетокот на деведесетите години на минатиот век па сè до денес. Земајќи ја во предвид временската рамка на анализата со леснотија може да се заклучи дека овој содржински дел е насочен кон претставување на организацијата, развојот и одржувањето на вооружените сили на Република Македонија.

Постојат многу начини на кои може да се пишува за вооружените сили на Република Македонија. Секој од тие аналитички обиди, во поголема или помала мера ја претставува сржта на вооружените сили на нашата држава, а притоа, во рамките на својот

аналитички интерес се задржува на еден аспект кој ги тангира вооружените сили. Карактеристично за оваа студија е тоа што таа во рамките на својот аналитички интерес ги анализира вооружените сили на Република Македонија од неколку аналитички аспекти.

На почетокот на деведесетите години на минатиот век, граѓаните на Македонија ја искажаа својата желба за формирање на независна и самостојна држава. Остварувањето на овој долговековен сон стана реалност, бидејќи општествено политичките збиднувања беа насочени кон целосно исполнување на потребните услови за формирање на една нова држава на Балканот. Во современата македонска историја, со своето историско значење се забележани три значајни моменти кои ја официјализираат определбата на македонскиот народ за формирање на независна држава:

- Декларацијата за сувереност;
- Референдум;
- Устав.

Во продолжение од текстот, накратко ќе бидат преставени основните карактеристики на овие три значајни моменти за историјата на македонскиот народ. Начинот на кој е преставено нивното значење е консултиран од страна на авторот Трајан Гоцевски, во неговиот труд „Основи на системот на национална одбрана“.

Декларација за сувереност на Македонија. Декларацијата за сувереност на Македонија, преставува првиот чекор кон трасирањето на физиономијата на идното уредување на новата македонска држава. Тоа е првиот документ кој на јавноста (на домашната, но, пред сè на светската) и стави до знаење дека Македонија си ја презема одговорноста за својата иднина во свои раце.

Референдум. По новите повеќепартиски избори и конституирањето на власта во Македонија врз современи стандарди, несомнено се поставува и прашањето за заокружување на осамостојувањето на Македонија како суверена држава. По долгите расправи, несомнено исправно е донесена одлука за тоа судбоносно прашање да се произнесе македонскиот народ и народностите што живеат во Македонија, преку непосредно изјаснување т. е. преку референдум. Со тоа граѓаните во Македонија се ставени во положба преку својот глас, со сопствена волја да се определат за сопствената иднина за своја суверена држава.

Одлуката е донесена на 6 август, а граѓаните својот глас го дадоа на 8 септември 1991 година. Резултатите од гласањето се повеќе од импресивни. Од вкупно запишаните 1 495 625 гласачи гласале 71,85 %, а од нив дури 95,32 % се изјасниле за суверена и самостојна држава. Овие позитивни гласови на граѓаните на Македонија значат историски

чекор кон станувањето меѓународен субјект–вековната борба на македонскиот народ, но и кон отворањето на процесот на заокружувањето на внатрешното законодавство.

Устав. Уставот на Република Македонија е изработен и прогласен на 17 ноември 1991 година. Со него, Македонија се здоби со највисокиот уставно–правен акт. При неговата изработка беа користени уставите на голем број земји со граѓански модел на општество, уставната традиција на Македонија по војната, како и основните категории и концепти на современата уставно–правна теорија и практика. Тоа овозможи Македонија да се здобие со нов, современ и според светски стандарди Устав, кој ги решава следните основни прашања: основните одредби, основните слободи и права на човекот и граѓанинот, организацијата на државната власт, Уставниот суд, локалната самоуправа, меѓународните односи, одбраната на Републиката, воената состојба и вонредните околности и слично. Со Уставот Македонија за прв пат се дефинира како суверена, самостојна, демократска и социјална држава. Суверенитетот е неделив, неотуѓив и непренослив. Тој произлегува од граѓаните и им припаѓа на граѓаните. Исто така, утврдено е дека територијата на Република Македонија е неделива и неотуѓива, постојната граница неповредлива, а границата може да се менува само во согласност со Уставот.⁹²

По претставувањето на основните аспекти кои го официјализирале формирањето и прогласувањето на современата македонска држава, во продолжение од текстот ќе бидат наведени и причините т. е. потребата од формирањето на вооружените сили на Република Македонија.

Во периодот на раните деведесети години на минатиот век, специфичноста на општествената состојба во Македонија создала неколку предуслови од кои зависела можноста за создавање и формирање на вооружени сили на Република Македонија. Во рамките на стручната литература овие фактори се забележани и врз основа на нивната важност се забележува и сложеноста на самата општествена положба во која се наоѓала нашата земја. Според историските записи, како најзначајни фактори за создавањето на вооружените сили на Република Македонија се:

- Иселувањето на ЈНА, која сè уште се наоѓаше во Македонија, имаше респективни сили и борбена техника и надминување на создадената состојба на просторот на една држава да има две вооружени сили, а особено избегнување на можноста да дојде до каков и да било судир меѓу нив;
- Креирање на моделот на одбраната на Републиката;

⁹² Т. Гоцевски, “Основи на системот на националната одбрана”, Куманово, Македонска ризница, 2002 год., стр. 89-90

- Создавање правна основа на системот на одбраната;
- Преземањето на чување на државните граници на Република Македонија во услови кога таа нема постојана војска, каде посебно дојде до израз потребата од резервниот состав предводен од резервните офицери;
- Создавање вооружени сили на Македонија;
- Воспоставување меѓународна соработка и во сферата на одбраната како нужна претпоставка за зачувување на мирот на овој простор кој не е зафатен со војна.⁹³

Како последица на потребата за формирање на национални вооружени сили, сама по себе, се промовирала и потребата за формирање на систем на одбрана кој ќе служи како координатор на неговите системски компоненти. Новоформираниот систем на одбрана е предвиден и создаден врз основа на три столба, но пред тие да бидат претставени, ќе биде претставена основната функција на веќе посочениот систем.

Системот на одбрана на Република Македонија има строго определена функција, но и карактеристики. Така на пример, овој систем на одбрана е карактеристичен по тоа што тој е ефикасен, респективен и исклучиво одбранбено насочен. Функцијата пак, на системот за одбрана на Република Македонија е дистинктивна, т. е. таа е различна во услови на мир и во услови на војна.

Функцијата на системот на одбраната на Република Македонија во мир да се остварува со обезбедувањето на државната граница, спроведување на целокупните подготовки за водење вооружена борба и други облици на невооружено спротивставување, функционирањето на државната власт, трговските друштва и јавните претпријатија, установи и служби, единиците на локалната самоуправа, како и остварувањето на правата и обврските на граѓаните во услови на воена состојба.

Системот на одбрана на Република Македонија во услови на војна со севкупните одбранбени активности ќе ја остварува одбранбената функција, односно одбраната на слободата, независноста и територијалната целокупност од вооружена агресија и од други облици на примена на сила. Сите одбранбени активности ќе се остваруваат како посебни облици во вкупната одбрана на земјата, врз единствена доктринарна основа. Неопходно е новиот модел на системот на одбрана на Република Македонија да обезбеди тоталност на нашата одбрана и тоа според бројот на одбранбените активности и според обемот на ангажирањето на најголемиот дел од човечките и материјалните потенцијали на земјата.

По преставувањето на основните карактеристики на системот на одбрана на Република Македонија како и неговите функции, во продолжение на текстот, ќе биде

⁹³ Т. Гоцевски, "Основи на системот на националната одбрана", Куманово, Македонска ризница, 2002 год., стр. 91

преставена и неговата концептуализирана основа. Системот на одбрана на Република Македонија се состои од три столба:

- Вооружени сили;
- Цивилна одбрана;
- Вклучување на колективниот систем на одбраната на европската и светската заедница.⁹⁴

Бидејќи примарен интерес на анализа на оваа студија се вооружените сили на Република Македонија, во продолжение на текстот вниманието на анализа во целост ќе биде насочено кон преставување на функцијата, составот, организациската поставеност и итн.

Според Уставот на Република Македонија, Армијата преставува вооружена сила на сите граѓани на Републиката. Армијата се организира, подготвува и оспособува за водење на вооружена борба и борбени и други дејства за остварување на својата уставна функција за одбрана на Републиката. Основни цели на Армијата на Република Македонија се:

- Да ги заштити животот и личната сигурност на граѓаните;
- Да ја гарантира независноста и територијалниот интегритет на државата, политичките слободи, граѓанските и човековите права, вклучувајќи ги и правата на религиозните, етничките и другите малцинства;
- Да ја гарантира материјалната благосостојба и просперитетот на граѓаните.⁹⁵

За успешно и ефикасно остварување на својата одбранбена функција, вооружените сили на Република Македонија, потребно е бројно да бидат мали, високотехнички опремени, подвижни со висок степен на маневарска подвижност, со солидна организациона поставеност и со прецизно утврдени задачи во мир и во војна.

Остварувањето на овие задачи, бара од вооружените сили на Република Македонија висок степен на подготвеност и капацитет за остварување на самите задачи. Како резултат на потребата од исполнување на овие цели и задачи, се создаде потреба од реформирање на структурата на вооружените сили. Така на пример, до пред една деценија Република Македонија располагаше со гломазен, конвенционален корпусен модел на вооружените сили, кој беше ограничен со своите капацитети и способности, нефлексибилен и пред се, економски несоодветен. Со развојот на Стратегскиот одбранбен преглед (СОП) и со неговата имплементација, Армијата на Република Македонија навлезе во напредна фаза на имплементација на Динамичкиот план за трансформација на АРМ. Новата командна структура и структурата на силите што се воспоставува е многу поинаква во споредба со

⁹⁴ Т. Гоцевски, “Основи на системот на националната одбрана”, Куманово, Македонска ризница, 2002 год., стр. 96

⁹⁵ <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Defence-Structure.html>

структурата на АРМ, што ја имаше пред влегувањето во Партнерството за мир и предвклучување во МАП-процесот.

Во овој контекст, Динамичкиот план за трансформација на АРМ 2005-2007, кој се состои од три фази предвидува етапно реструктуирање на воените единици во помали, мобилни, одржливи и поефикасни сили, способни да одговорат на новите закани.

Во првата фаза (декември 2005 година) се трансформирани 60% од командите и единиците на АРМ. Согласно планот, во оваа фаза беа згаснати и беа трансформирани планираните единици, со што целосно беше исполнет планот од Динамичкиот план за трансформација на АРМ. Во оваа фаза беа трансформирани Генералштабот на АРМ, Командата на КОВ во Здружена оперативна команда (ЗОК), Првата пешадиска бригада во Прва механизирана пешадиска бригада, Командата на ВВ и ПВО во Воздухопловен ВИНГ, Командата за логистика во Команда за логистичка поддршка. Со предавањето на надлежностите од МО/АРМ на МВР/Граничната полиција, беше згасната Првата гранична бригада на АРМ.⁹⁶

Како последица на ваквата реформска состојба дојде и до промена на мисијата на ГШ на АРМ. Според новите реформските процеси, ГШ на АРМ ги извршува оперативните и стручни работи во планирањето, организирањето, подготвувањето и командувањето со Армијата во целина или нејзини делови, при остварување на задачите кои произлегуваат од мисијата на АРМ. Во текстот што следи во продолжение, ќе бидат преставени задачите на ГШ на АРМ.

ЗАДАЧИ НА ГЕНЕРАЛШТАБОТ НА АРМ

Планирање на организацијата и формацијата на Армијата:

- Му предлага на МО организација и формација на АРМ;
- Изработува долгорочни планови, планирање на воени кампањи и планирање на сили;
- Врши здружено планирање и координација со МО и други органи на власта;
- Ја формулира и објавува политиката на ГШ;
- Ги определува воените потреби и приоритети за планирање на силите и ги анализира врските меѓу воените потреби и достапните ресурси и советува за прашања во врска со НАТО стандардизацијата;
- Унапредување и развој на стратегии во областа на обуката, оперативните способности, готовноста, набавките и опремувањето, одржувањето на опремата, логистиката и стандардизацијата.

⁹⁶ <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Organization.html>

Планирање употреба на Армијата:

- Му предлага на МО План за употреба на АРМ;
- Ги координира организациските, безбедносните, воено-стручните и други мерки и активности потребни за успешна реализација на мисијата на АРМ;
- Ја координира изработката на плановите на потчинетите команди;
- Планира мерки, активности постапки за поддршка на силите на МВР во отстранување на асиметричните закани, планира воспоставување соработка со мултинационалните агенции и организации од областа на одбраната.

Организира подготовки и извршување на мобилизацијата на АРМ:

- Изработува мобилизациска проценка;
- Изработува предлог за мобилизациски развој на АРМ;
- Подготвува план за мобилизација на АРМ;
- Извршува мобилизација на АРМ или нејзини делови.

Предлага мерки за зголемување на борбената готовност на АРМ:

- Го организира и следи спроведувањето на мерките за готовност на АРМ и презема мерки за нивно извршување;
- Ја следи и контролира борбената готовност на командите и единиците на АРМ и презема мерки за нејзино подобрување.

Планирање на финансиски средства за потребите на АРМ:

- Предлага годишен, среднорочен и долгорочен финансиски план за потребите на АРМ;
- Ги спроведува одобрените годишни, среднорочни и долгорочни финансиски планови за потребите на АРМ;
- Ја следи ефикасноста и наменската реализација на средствата согласно прописите донесени од Министерот за одбрана.

Планирање за опремување на АРМ:

- Му предлага на МО годишен, среднорочен и долгорочен план за опремување и модернизација на АРМ;
- Спроведува материјално обезбедување на АРМ, согласно планот за опремување на АРМ.

Планирање на вежбовните активности на АРМ:

- Му предлага на МО годишен план на вежбовни активности на АРМ;
- изведува вежбовни и други активности за оспособување на АРМ во согласност со годишниот план;
- Врши мобилизација (за обука) на оделни формациски состави на АРМ.

Планирање и спроведување персонален менаџмент во АРМ во согласност со кадровската политика на МО:

- Доставува до Министерот за одбрана предлози за поставување, унапредување и разрешување воени старешини на должности за кои се предвидува чин мајор и повисок чин;
- Поставува, унапредува и разрешува воени старешини заклучно со чин потполковник (професионалните војници се во надлежност на првopotчинетите команди)
- Произведува во почетен чин воени старешини-подофицери.

Планира школување, стручно оспособување и усовршување на лицата на служба во АРМ:

- Доставува до Министерот за одбрана годишен планови за школување, стручно оспособување и усовршување на лицата на служба во АРМ.

Планира, организира и спроведува логистичка поддршка во АРМ:

- Формулирање на логистичката политика на АРМ;
- Планира, оценува и ги координира силите со логистиката на МО на полето на снабдување, одржување, движење и транспорт, медицинска поддршка, инфраструктура и услуги;
- Договарање и следење на потребите за транспорт;
- договарање на поддршка преку соодветната агенција во однос на набавките и употребата на ресурси;
- Следење на критичните класи на материјали и преземање мерки за набавка;
- Организира поддршка и одржување на потчинетите единици и времени состави;
- Ажурирање на логистичките потреби;
- Подготвува детален преглед на логистичките резерви и мирновремени залихи;
- Врши проценка на капацитетите на АРМ за одржување, обезбедување на услуги, објекти за складирање и друга инфраструктура
- координирање на операции за одржување, реконструкција на инфраструктурата на АРМ;
- Координирање на оперативните логистички функции и потреби;
- Определување на потребите од склучување договори и изработка на потребна документација;

Изработува документација за поддршка на Република Македонија како земја домаќин.

Ги согледува потребите и организира планирање и спроведување на обуката за припадниците на АРМ, особено на планот на:

- Операции за справување со кризи;
- Координација на обука на декларираните единици на АРМ во мултинационални операции и мисии за одржување на мирот и борба против тероризмот;
- Координација на проекти за обука и вежби со командните авторитети на НАТО земјите;
- Воена соработка која се фокусира на соработката меѓу земјите на НАТО и ПЗМ, во врска со курсеви за англиски јазик (воена терминологија), посети на експертски тимови и други настани во текот на целата година.

Организира и подготвува врски за командување и контрола:

- Координирање на информациите во рамките на АРМ;
- Развој на системи за управување со информации;
- Подготвува предлози за разрешување на прашања поврзани со К4 и автоматските информативни системи;
- Управуваат со определувањето на фреквенции за АРМ;
- Изработува делови од оперативните планови.

Планира и спроведува криптозаштита на тајните податоци значајни за АРМ:

- Ја планира, координира и набљудува употребата на процедурите и средствата за криптозаштита.

Организира и спроведува противелектронско обезбедување (доколку ЦЕИ остане во состав на ГШ на АРМ).

Организира и спроведува набљудување, контрола и обезбедување на суверенитетот на воздушниот простор на Република Македонија:

- Ја следи состојбата во поглед на обезбедување на суверенитетот на воздушниот простор на Република Македонија.

Разузнавање и контраразузнавање во АРМ:

- Координира активности за разузнавање и контраразузнавање во АРМ;
- Координира откривање и учествува во спречување на терористички дејности насочени кон одбраната на Република Македонија;
- Врши информирање на персоналот на разузнавањето, тимовите за набљудување и организациите кои го поддржуваат разузнавањето во врска со пријателските цели, намери, планови на ГШ, како и реализацијата на операциите на АРМ;
- Ги определува разузнавачки приоритети во АРМ;
- Обезбедување на соодветни и навремени разузнавачки податоци за потребите на МО и по потреба врши информирање на повисоките служби и национални агенции за тековната состојба, приоритетите и потребите на разузнавањето

- По потреба доставува разузнавачки податоци на потчинетите команди;
- Изработува план за контраразузнавање во АРМ
- Изработува делови од оперативните планови.

Планира заштита на силите во АРМ:

- Координира ангажирање на Воената полиција и изведување на инженерски работи заради обезбедување на лица, Команди и објекти одредени од Министерот за одбрана, на просторите на кои се изведуваат вежбовните активности, како и регулирање и контрола на воениот сообраќај;
- Планира мерки, активности и постапки за заштита на тајните податоци во АРМ.

Планира и координира активности за откривање и спречување на вршење кривични дела во АРМ.

Планира и координира активности за уредување на територијата за потребите на АРМ.

Остварува соработка со странски армии, цивилни власти и организации, во согласност со планот на МО:

- Остварува соработката со цивилните власти и организации во земјата;
- Подготвува и организира обука, проценки и процедури за ЦИМИЦ.

Донесува стручни правила и упатства што се однесуваат на употребата на единиците на АРМ, внатрешниот ред и односите во вршењето на службата во АРМ и други стручни правила и упатства од значење за работа во АРМ:

- Верифицира Правила и упатства за единици, родови и служби во АРМ;
- Ги запознава потчинетите команди за прашања поврзани со меѓународно хуманитарно право, Закон за воени конфликти, договори за статус на силите;
- Други договори и други оперативни прашања, како на пример правила за ангажирање и одредување на цели.

Командува со единиците на АРМ, согласно прописите за командување донесени од Претседателот на Република Македонија.

Регулира учество на единици од АРМ врз основа на наредба од Претседателот на Република Македонија, во:

- Отстранувањето на последиците од вонредна состојба;
- Заштита и спасување од поплави, пожари, земјотреси;
-

Пронаоѓање, собирање и уништување на неексплодирани убојни средства.⁹⁷

Во втората фаза (до крајот на 2006 година) предвидено е да се трансформираат 30% од единиците и командите, со што заедно со постигнатото во првата фаза, ќе се дојде до

⁹⁷ <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/struktura-na-gs-arm.html>

процент на трансформација од 90%. Во оваа фаза е планирана целосна трансформација на единиците за борбена и логистичка поддршка и целосна опременост на декларираните единици. Поголеми единици кои ќе бидат трансформирани во оваа фаза се: Втората пешадиска бригада, Одредот за специјални операции, Полкот за врски, Оклопниот и Артилерискиот баталјон, како и Баталјонот за воената полиција.

Трансформацијата на АРМ целосно е заокружена до крајот на 2007 година, кога во последната, трета фаза се трансформирани и преостанатите 10% од единиците и командите. Во оваа фаза е предвидено да се изврши трансформација на Командата за обука, Центарот за обука за борбени родови и родови за борбена поддршка ЦОБРиРБП и Центарот за обука, како и на Воената болница, а ќе профункционира и системот за военото образование и обука.⁹⁸

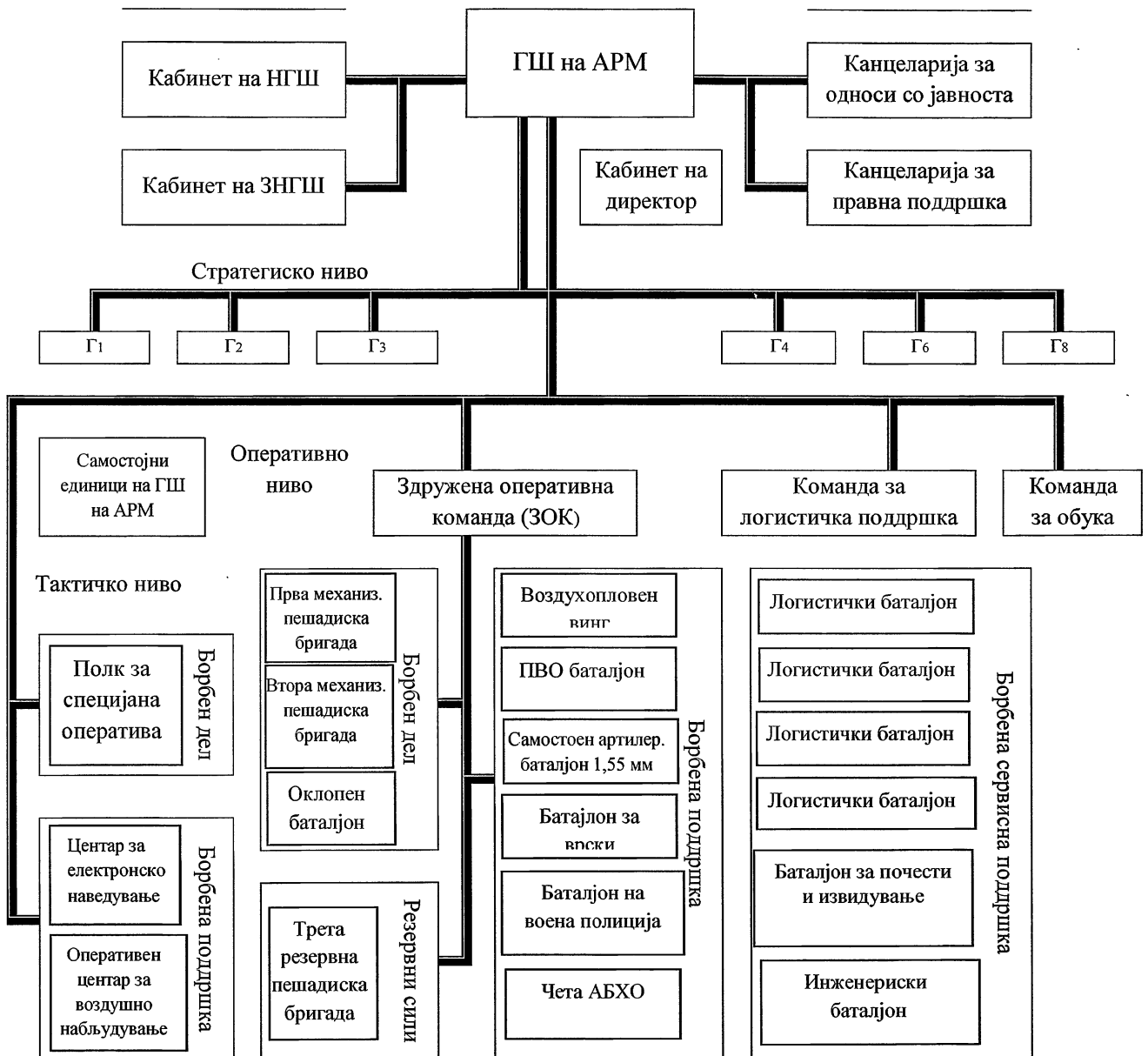
Со идната командна структура и структурата на силите која ќе ја постигнеме, Армијата на Република Македонија ќе биде мала, но мобилна и ефикасна вооружена сила со активен состав од околу 7 700 лица и со резервен состав од 4 850. Редукцијата на персоналот од 13 000 на 7 700 и достигнувањето соодветна застапеност од припадниците на етничките заедници претставуваат главен предизвик во реализацијата на плановите. Новата структура на АРМ ќе ја одразува соодветната и правична застапеност на заедниците во Република Македонија.

Армијата на Република Македонија нема да застане на достигнатиот степен на трансформација, напротив, со забрзано темпо ќе продолжи процесот на реформи сè до достигнувањето на крајната цел, полноправно членство во НАТО-Алијансата, од тие причини од 2005 година се направи нова структура на АРМ која постојано се усовршува и истата ја давам во следните шеми.

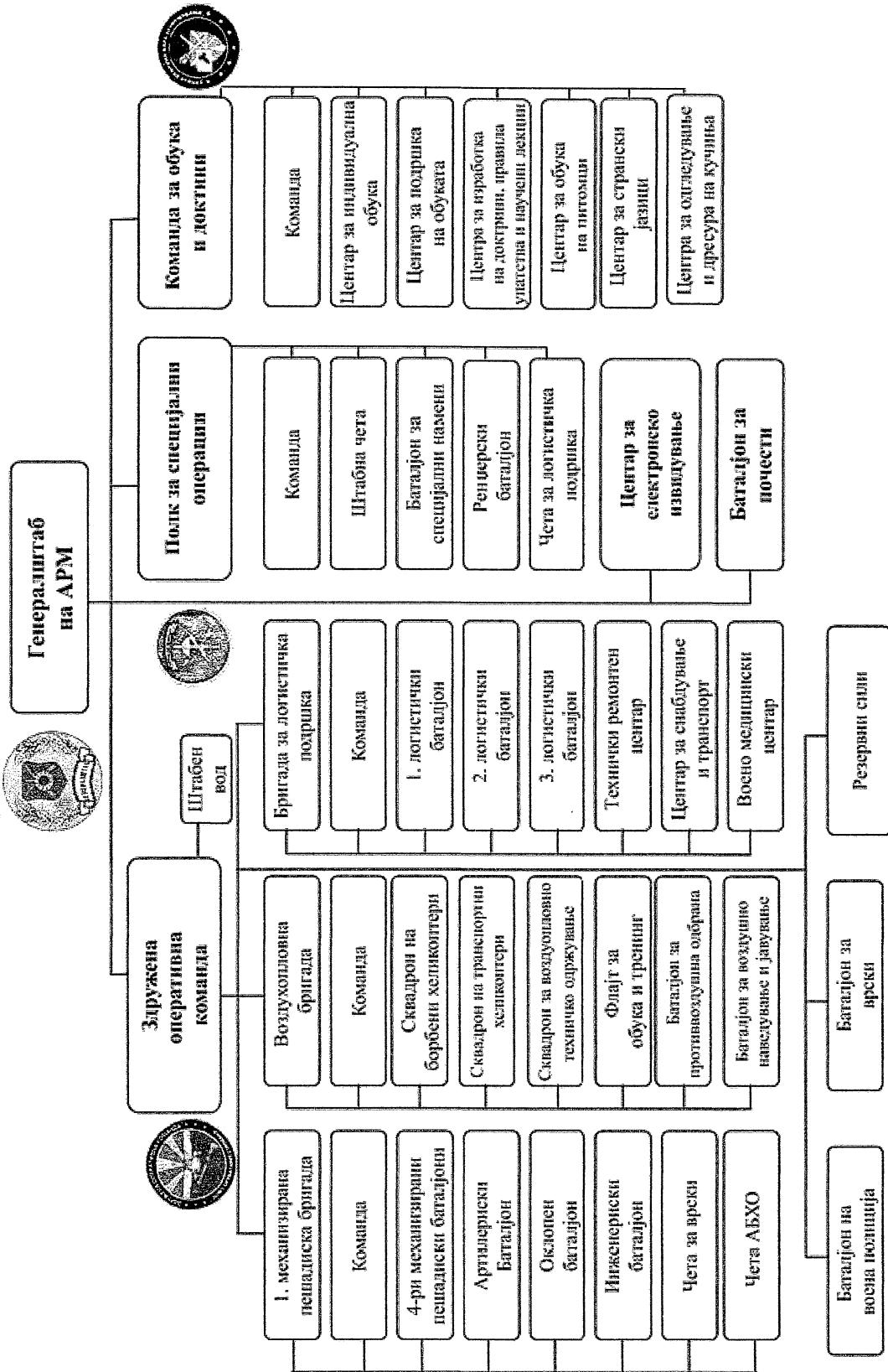
⁹⁸

<http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Organization.html>

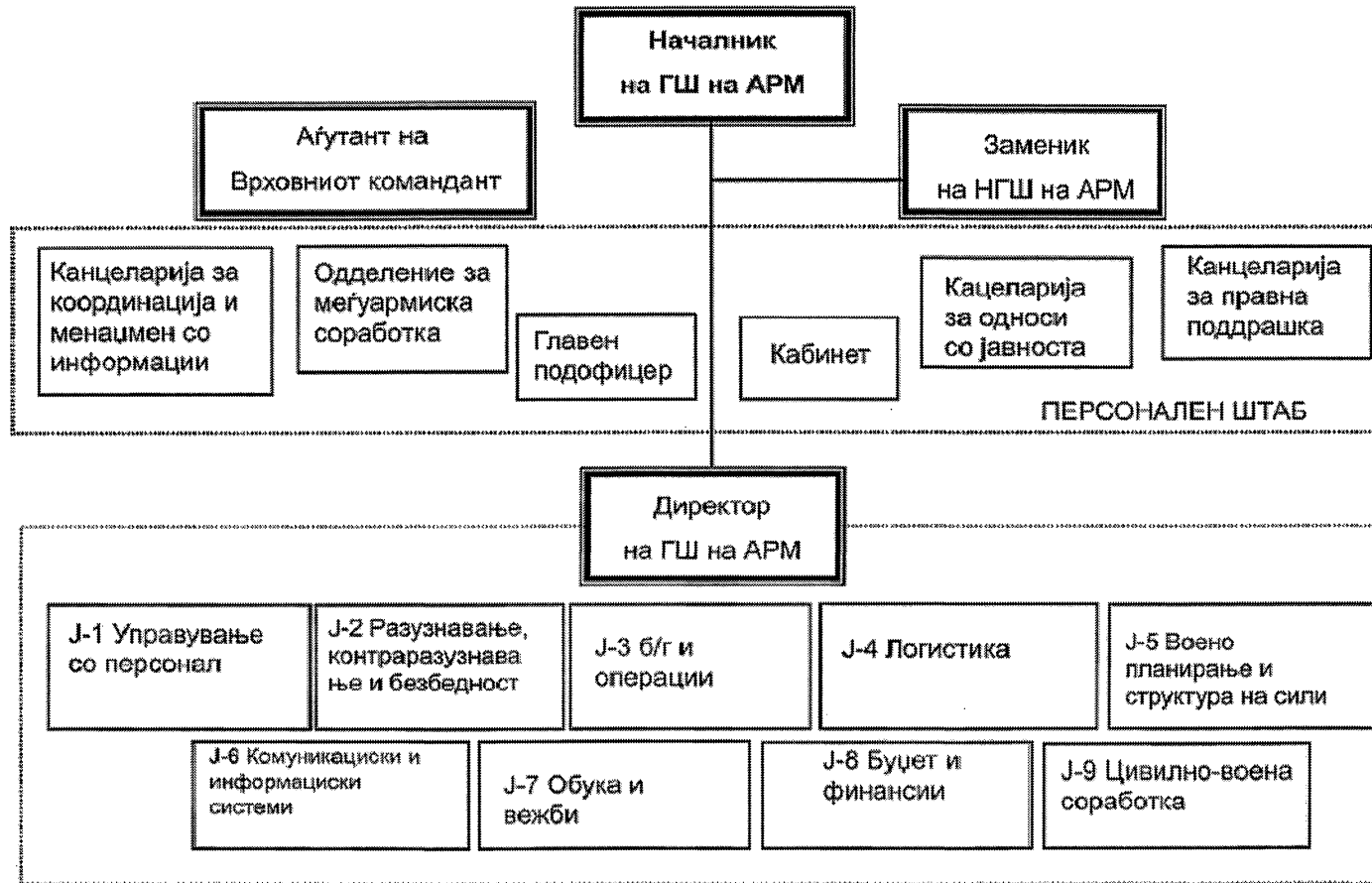
Структура на АРМ 2005-2007 според СОП



Нова структура на сили на АРМ



Нова структура на ГШ на АРМ



Шема број 1. Структура на АРМ

Како последица на промените во рамките на организациската форма на Армијата на Република Македонија дојде и до реформски промени во рамките на командната оператива на вооружените сили на Република Македонија. Така на пример, основната задача на ЗОК е да ги подготви конвенционалните копнени и воздухопловни сили на АРМ за одбрана и заштита на територијалниот интегритет и независноста на РМ, со декларираниите сили да учествува во операции за поддршка на мирот и превенција од конфликти и во справување со регионални конфликти и кризи во операции предводени од НАТО, ООН, ОБСЕ, ЕУ и други меѓународно договорени сојузи и да придонесува во заштита на пошироките интереси на РМ. Суштинските задачи на ЗОК се:

- Подготовка на конвенционалните и воздухопловните сили;
- Поддршка на силите на МВР со справување со закани, ризици и опасности;
- Поддршка на органите на државната власт, единиците на локалната самоуправа;
- Подготовка на декларираниите сили;
- Достигнување на целосна своја интероперативност и интероперативност со НАТО;
- Планирање и изведување на обука според стандардите на НАТО.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-1

(Персонал)

1. Менаџмент со персоналот во мир и во војна;
2. Анализи на спроведување на законите и регулативите;
3. Плати и надоместоци;
4. Морал, задоволство од условите за живот и работа и рекреација;
5. Проценка на условите за работа и персоналот;
6. Награди и прослави.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-2

(Разузнавање)

1. Разузнавање, контра-разузнавање и безбедност;
2. Анализа на законите;
3. Контрола на безбедноста;
4. Обезбедување на топографски карти (мапи).

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-3/7

(Операции и инженерија, обука и вежби)

1. Планирање, контрола и командување со операциите во сите ситуации;
2. Учество во изработката на долгорочното планирање;
3. Развивање на оперативен центар;
4. Планирање и контрола на обуката и вежбите во земјата и странство;
5. Планирање и координација на воената и цивилната инженериска поддршка;
6. Развивање на стандардите и стандардните оперативни процедури.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-4

(Логистика)

1. Планирање и координација на логистичката поддршка, движењето и транспортот, услуги, медицинска поддршка и инфраструктура.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-5/9

(Планирање, цивилно воена соработка)

1. Координација за изработка на сите долгорочни планови;
2. Изработка на оперативни анализи;
3. Одредување на барањата и приоритетите за планирање на силите;
4. Мобилизација на единиците;
5. Планирање и организација на цивилно воената соработка.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-6

(Телекомуникации, криптозаштита и информации)

1. Обезбедување на ефикасни и безбедни комуникации (врски) и информатички услуги за Командата во текот на мир, кризи и војна.

СУШТИНСКИ ЗАДАЧИ НА СЕКЦИЈАТА Г-8

(Финансии)

1. Извршно планирање, програмирање и буџетирање, обезбедува финансиска поддршка и интерна контрола.

Како резултат на ангажираноста на Армијата на Република Македонија, произлегоа и нејзините мисии. Армијата на Република Македонија учествува во следниве мисии:

- ИСАФ (ISAF);

- Слобода за Ирак;
- АЛТЕА;
- УНИФИЛ;
- КФОР.

Во продолжение на текстот ќе биде преставена кратка историја на секоја од овие мисии која го карактеризира карактерот и подготвеноста на македонските вооружени сили. Земајќи ја во предвид хронологијата на мисиите којашто погоре во текстот е преставена, во продолжение на текстот ќе бидат преставени и најзначајните карактеристики и специфичностите на мисиите во кои се вклучени вооружените сили на АРМ.

ИСАФ (ISAF). Република Македонија го започна своето учество во НАТО предводената операција ИСАФ во август 2002 година со испраќањето на двајца офицери како дел на турскиот контингент. Тоа учество продолжи и во 2014 година со 17 и 18-тата ротација со вкупно 2700 учесници. На 8^{ми} Септември, денот на независноста на Република Македонија, македонското знаме беше за прв пат завиорено во Кабул. Во март 2003 година, Армијата на Република Македонија го зголеми својот придонес во ИСАФ мисијата со испраќање на едно одделение од составот на втората пешадиска бригада, како дел од германскиот контингент. Како резултат на успешното извршување на мисијата и високите оценки добиени за учество во ИСАФ, од август 2004 па сè до крајот на 2006 година, АРМ учествуваше со еден механизирани пешадиски вод од единицата Леопарди. Истовремено, во август 2005 година во ИСАФ е упатен и медицински персонал како дел од здружениот медицински тим во А3 формат (Македонија, Албанија, Хрватска), кој успешно извршуваше задачи на кабулскиот аеродром, најпрво во состав на грчката полска болница, а потоа во состав на чешката полска болница.

Засновано на оценките на Алијансата во делот на декларираниите единици од АРМ, кои ги достигнаа бараните строги стандарди во делот на обука и оперативните процедури, а во линија со Концептот на оперативни способности (ОЦЦ), АРМ во јуни 2006 година испрати и една механизирани пешадиски чета, дел на првата механизирани пешадиска бригада, во состав на британскиот контингент во ИСАФ. Показаната доверба од Обединетото Кралство кон деведесете „шкорпиони“ од првата пешадиска бригада, беше во целост оправдана.

Високите оценки од највисоките командни структури за работата на единицата како и научените лекции се само императив за продолжување на успешната мисија.

Во втората ротација на четата за обезбедување на командата на ИСАФ, Република Македонија го зголеми присуството од деведесет на сто дваесет и седум учесници, а од јануари 2008 година испрати и тројца штабни офицери во командата на ИСАФ во Кабул.

Како поддршка на напорите за самооддржливост на Авганистанската национална армија (АНА), започнувајќи од март 2008 година Република Македонија испрати два војника (еден офицер и еден подофицер) како дел на здружениот мултинационален Оперативно менторски и тим за врски (ОМЛТ) во Мазар-е Шариф, додека започнувајќи од декември 2008 година, во соработка со Кралството Норвешка, македонски медицински персонал е вклучен преку еден хируршки тим во организациската структура на хируршка единица при норвешкиот Провинциски тим за реконструкција (ПРТ) во Мејамана, Авганистан.

Потоа, Република Македонија учествува со една механизирана пешадиска чета (сто дваесет и седум војници), тројца офицери во главниот штаб во Кабул, четири претставници во АЗ медицинскиот тим на чешката болница во Кала, двајца офицери како дел на мултинационалниот ОМЛТ во Мазар-е Шариф и хируршки тим во организациската структура на хируршка единица при норвешкиот Провинцискиот тим за реконструкција (ПРТ) во Мејамана. Вкупниот број на учесници во мисијата е сто четириесет и два. Досега Република Македонија учествувала вкупно со 2700 учесници во ИСАФ. Во моментот Република Македонија во мисијата во Авганистан е со 174 учесници со што сме петта земја од НАТО силите споредено со бројот на население.

Придобивките што АРМ ги добива од учеството во ИСАФ мисијата, првенствено од научените лекции, допрва ќе бидат почувствувани. За земја со скромна економска развиеност како Македонија, да се има високо обучени војници од овој калибар кои се способни да прикажат висок степен на професионализам и во исто време да придонесат за сеопштата позитивна слика на ИСАФ претставува посебна чест. Република Македонија и нејзините граѓани отсекогаш биле горди на кадарот на Армијата кои во овој период не се само чувари на мирот, безбедноста и суверенитетот на земјата, но во исто време се и амбасадори на мирот. Затоа, тие заедно со своите колеги од НАТО помагаат во воспоставувањето на демократски развој на Авганистан.

Слобода за Ирак. Со политичкиот консензус на сите политички субјекти во РМ како и на целокупната македонска јавност во поглед на поддршката на Коалицијата за борба против тероризмот, Република Македонија зема активно учество со испраќање на свои единици во мисијата Слобода за Ирак.

Врз основа на своите законски овластувања Собранието на Република Македонија донесеуваше одлуки за испраќање на свои единици во мисијата Слобода за Ирак во периодот од јуни 2003 до декември 2008 година и тоа за секоја мисија посебно на секои 6 месеци од времетраењето на мандатот на мисијата.

Мисијата започна со испраќање на 2 офицери во Централната команда на САД во Тампа како национални претставници, во март 2003 година.

По завршувањето на главните борбени операции рушењето на режимот на Садам Хусеин и усвојувањето на Резолуцијата 1546 на Советот за безбедност на Обединетите нации, во јуни 2003 година донесена е одлука и упатен е вод за специјална намена кој ги извршуваше задачите во состав на 4 пешадиска дивизија на Мултинационалните сили за Ирак. Во 2008 година, нашето учество во мисијата Слобода за Ирак беше зголемено со уште еден вод. Од јуни 2003 до декември 2008 година вкупно извршени се 11 ротации. Единаесетата ротација беше последна, со што и нашето учество во мисијата во Ирак заврши. Вкупна бројка на лица кои учествувале во оваа мисија е 490.

Војниците и старешините во текот на реализирањето на мисијата се соочија со разни предизвици, закани и опасности што произлегува од мисијата и професијата. Припадниците на Армијата на Република Македонија во текот на мисијата покажаа професионализам, висок степен на обученост и спремност во извршувањето на мисиите. Со својата посветеност, храброст, одговорност и патриотизам рамо до рамо со војниците од САД и другите коалициони партнери ја претставија нашата татковина Република Македонија достоинствено и во најдобро светло. Најдобра потврда за нивните успеси се 120 медали доделени од САД. Затоа велíme дека тие се најдобрите амбасадори на земјата.

Армијата на Република Македонија даде свој конкретен придонес во овозможувањето на изградбата на цврсти кредибилни демократски институции и високо обучени безбедносни сили во Ирак, сили кои ја гарантираат иднината на својата земја како и стабилноста и безбедноста во нивното опкружување и пошироко.

АЛТЕА (ALTHEA). Република Македонија ја потврдува стратегиската определба за достигнување членство во Европската Унија преку цврстата политичка определба за поддршка на Заедничката надворешна и безбедносна политика (ЦФСП) и со декларирање конкретен придонес кон цивилните и воените операции во рамките на Европската безбедносна и одбранбена политика (ЕСДП) на Унијата.

Учеството на Република Македонија во воената операција на ЕУ за кризен менаџмент во БиХ Алтеа го означува првиот од серијата конкретни и значителни придонеси кои Република Македонија ќе ги даде во рамките на цивилните и воените ЕСДП операции, а во правец на зајакнување на капацитетите на Унијата.

Спогодбата помеѓу Република Македонија и Европската унија за учество на Република Македонија во рамките на операцијата Алтеа беше потпишана на 3 јули 2006 година во Брисел. Придонесот на Република Македонија кон операцијата на ЕУ Алтеа го

потврди нејзиниот напредок од земја корисник на првата воена операција на Унијата (Конкордија 2003) до земја активен придонесувач кон ЕСДП (Алтеа 2006).

Првиот придонес на Република Македонија кон операција предводена од Европската унија започна во јули 2006 година со декларирање АРМ хеликоптерски детапман, составен од два хеликоптери Ми-8/17 и персонал од 21 лице.

Во ноември 2006 година, Република Македонија го зајакна сопствениот придонес кон операцијата на Унијата во БиХ Алтеа, декларирајќи медицински тим составен од 10 лица за РОЛЕ 1 медицинска поддршка на кампот во Бутмир.

Поради значењето на хеликоптерската поддршка во исполнувањето на мисиите на операцијата Алтеа, особено во периодот на актуелната трансформација на ЕУФОР, беше побарано продолжување на мисијата на македонскиот хеликоптерски детапман која продолжи во истиот состав во втората и во третата ротација.

Дополнително, придонесот на Република Македонија кон Алтеа беше зајакнат и со декларирање на дополнително 1 лице воен правник-помошник правен советник во ХЈБ ЕУФОР (од 20 јуни 2007 година). Со тоа вкупниот придонес на Република Македонија кон операцијата Алтеа, вклучувајќи го хеликоптерскиот и медицинскиот капацитет беше составен од 2 Ми-8/17 и вкупен персонал од 32 лица.

Република Македонија во однос на четвртата ротација на хеликоптерскиот детапман (јануари-јуни 2008 година), а врз основа на претходно извршените анализи и проценки, донесе одлука која ја одрази потребата за повлекување на едниот хеликоптер Ми-8/17, во насока на достигнување на неопходното ниво на оперативност заради идни придонеси. Согласно, Одлуката за четвртата ротација на хеликоптерскиот детапман во мисијата Алтеа во БиХ се состоеше од еден транспортен хеликоптер Ми-8/17 и 12 лица во состав на хеликоптерскиот детапман.

На 12 јануари 2008 година се случи трагична хеликоптерска несреќа кај катлановско Блаце во која животот го загубија 11 припадници на АРМ на самото враќање од успешно завршената мисија во БиХ кои беа дел од третата ротација на хеликоптерскиот детапман.

Во февруари 2008 година Република Македонија дополнително упати едно лице-подофицер за превентивна медицина во ХЈБ ЕУФОР, со што вкупниот придонес на Република Македонија во операцијата Алтеа изнесуваше еден транспортен хеликоптер Ми-8/17 и вкупен персонал од 24 лица.

Со завршувањето на четвртата ротација на хеликоптерскиот детапман во јули 2008 година, донесена е одлука Република Македонија да го заокружи и заврши сопствениот

придонес со хеликоптерски капацитети во операцијата на ЕУФОР во БиХ Алтеа, со вкупно направени четири ротации (јули 2006-јули 2008 година).

По повлекувањето на хеликоптерскиот детапман, Република Македонија продолжи да придонесува со медицински тим за РОЛЕ 1 медицинска поддршка на кампот во Бутмир составен од 10 лица, едно лице помошник правен советник во Командата на ЕУФОР во БиХ, и еден подофицер за превентивна медицина во Командата на ЕУФОР, со вкупно учество на 12 лица.

Во текот на 2009 година Република Македонија планира да го продолжи учеството со истиот обем на лица. Во тек е петтата ротација на медицинскиот тим, четвртата ротација на помошникот правен советник и третата ротација на подофицерот за превентивна медицина.

Придонесот на Република Македонија кон операцијата Алтеа претставува потврда на цврстата определба на Република Македонија за силен придонес кон Европската безбедносна и одбранбена политика (ЕБОП) и Заедничката надворешна и безбедносна политика (ЗНБП) на Унијата, како и потврда на севкупните напори на Република Македонија за интеграција во Европската унија.

УНИФИЛ (UNIFIL). Безбедноста и просперитетот во глобални рамки сè повеќе зависат од ефективниот мултилатерален систем. Стратегиското партнерство со Организацијата на Обединетите нации, чија Повелба претставува фундаментална рамка на меѓународните односи се приоритет на Европската унија и НАТО на меѓународната безбедносна сцена. Оттаму, придонесот на Република Македонија и во воениот дел кон мисиите предводени од Организацијата на Обединетите нации претставува потврда на ефективното членство на Република Македонија во Организацијата како и на нејзините стратегиски определби.

Република Македонија во мај 2007 година го започна своето учество во мировната операција предводена од Организацијата на Обединетите нации во Либан, УНИФИЛ, со еден припадник на Армијата на Република Македонија на место штабен офицер во Здружениот оперативен центар во Либан.

Декларираниот придонес на Република Македонија со штабен офицер се реализираше со донесување на Одлука од страна на Собранието на Република Македонија на 27 април 2007 година. Одлуката беше спроведена на ден 16 мај 2007 година.

На 01 јуни 2008 година, Република Македонија го продолжи придонесот кон мировната операција УНИФИЛ во Либан со испраќање на нов штабен офицер, што претставува прва ротација на македонски персонал во рамките на операцијата УНИФИЛ. Мандатот трае една година и заврши во јуни 2009 година.

Министерството за одбрана и Генералштабот на Армијата на Република Македонија проценуваат дека постои капацитет за продолжување на воениот придонес кон мисијата на Обединетите нации УНИФИЛ, во Либан, во 2009 и 2010 година. Продолжувањето на придонесот на Република Македонија кон ефективниот мултилатеризам ќе претставува уште една потврда на стекнатите искуства во меѓународно опкружување, како и политичка манифестација на стратегиските определби на Република Македонија.

КФОР (KFOR). Земајќи ги во предвид приоритетите во делот на логистика, не само во национални рамки, но и повеќе во сооднос со побарувањата и потребите на Алијансата, Координативниот центар за поддршка од земја домаќин започна со работа во април 2005 година како дел од НАТО седиштето во Скопје, проект имплементиран за прв пат со земја членка на Партнерството за мир. Проектот на почетокот беше имплементиран на предлог на генералот Блис, кој во тоа време беше командант на НАТО силите во Скопје.

На почетокот проектот вклучуваше 11 офицери на АРМ, кои успешно ја завршија обуката за обврските поврзани со давање поддршка од земјата домаќин. Промовирајќи ја сопствената стручност и постигнувања, во 2006 година овие офицери станаа основата на Координативниот центар, кој постепено ги започна подготовките за преземање на задачите за поддршка на КФОР.

Во јуни 2007 година, со оглед на големото значење и на проектираните цели, Координативниот центар беше вклучен во формацијата на Командата за логистичка поддршка при ГШ на АРМ. На овај начин како додаток на учеството во Мисијата во Ирак, Авганистан, БиХ и Либан, АРМ учествува и во мисија за поддршка на Косово.

Досега, повеќе од дваесет офицери на АРМ се обучени да работат во Координативниот центар, што од голема корист за планирањето и поддршката на слични мисии во блиска иднина за нас.

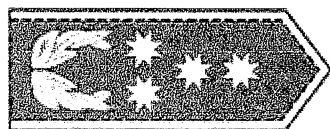
На крајот од оваа студија, која е посветена на вооружените сили на Република Македонија, ќе бидат преставени и чиновите во АРМ, како прилог на можностите и достигнувањата во армиската кариера во рамките на АРМ. Чиновите во АРМ се преставени во прилогот подолу.

INCLUDEPICTURE

"http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/military_ranks/mainColumnParagraphs/0/image/chi

ЧИНОВИ ВО АРМИЈАТА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

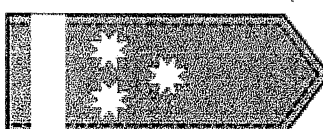
ГЕНЕРАЛИ



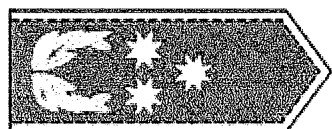
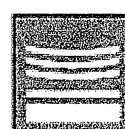
ГЕНЕРАЛ



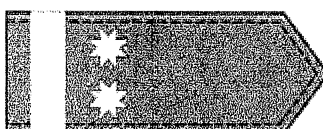
ОФИЦЕРИ



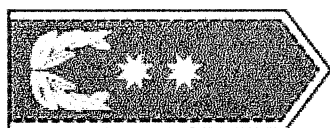
ПОЛКОВНИК



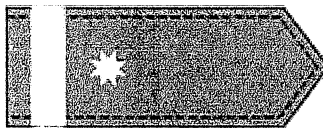
ГЕНЕРАЛ ПОТПОЛКОВНИК



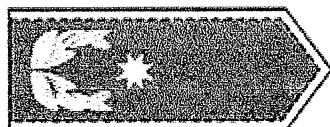
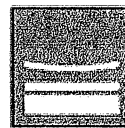
ПОТПОЛКОВНИК



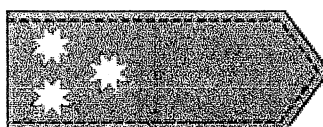
ГЕНЕРАЛ МАЈОР



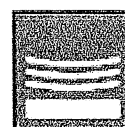
МАЈОР



БРИГАДЕН ГЕНЕРАЛ



КАПЕТАН



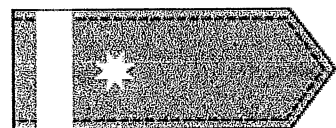
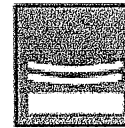
ПОМЛАДИ ОФИЦЕРИ



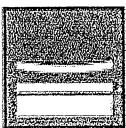
ГЛАВЕН НАРЕДНИК



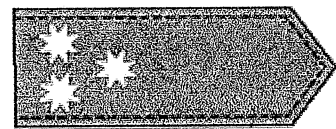
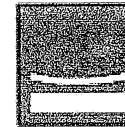
ПОРУЧНИК



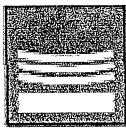
НАРЕДНИК



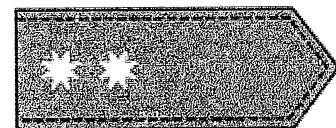
ПОТПОРУЧНИК



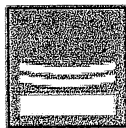
ПОСТАР ВОДНИК I КЛАСА



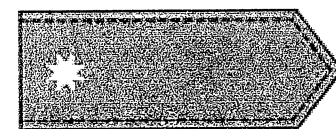
ВОЈНИЦИ



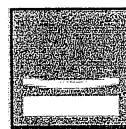
ПОСТАР ВОДНИК



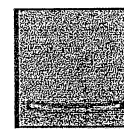
ПОМЛАД ВОДНИК



ВОДНИК



ДЕСЕТАР



РАЗВОДНИК

6.7.2 Програми за транзиција на Вооружените сили ЛЕПЕЗА - модел за многу земји применлив и во Република Македонија

Во сите армии со професионален состав како и професионалните војници во АРМ се вработуваат, но не остануваат засекогаш во армијата и на возраст од 38 порано, а сега до 45 години мора да ја напуштат армијата. При престанокот на службата мора да им се даде помош за да ја осигураат својата иднина. Ако не се направи тоа, овој персонал, кој е многу добро обучен, многу лесно може да отиде во непосакуван правец. Тие знаат да се организираат, добро се истренирани и се со добра физичка и здравствена состојба. Токму заради тоа тие нивни карактеристики, воените лица (офицери, подофицери и војници) можат да бидат и многу добри и одговорни работници. Секоја организација сака луѓе кои се способни да се грижат за себе и за имотот на организацијата и ако добијат дополнителни цивилни вештини тие се во позиција успешно да настапат на пазарот на трудот. Токму затоа армиите имаат потреба од програма за транзиција, како што е тоа и во нашата АРМ како начин со што се подготвуваме за членство во НАТО. Генерално тешкотиите и разликите што се јавуваат на овој план се во бројот на лицата кои во текот на годината ја напуштаат армијата и економската моќ на државата да обезбеди соодветни пакети за поддршка. Во сите модели на балканските држави во основа се воспоставени пакети за поддршка, што беше резултат на редукцијата и трансформација на армиите. Значи дека модерните армии имаат потреба од систем за згрижување на воениот персонал по престанокот на службата кој мора да биде перманентен дел од системот на човечки ресурси. Од тие причини Министерството за одбрана има морална обврска да им помогне на оваа специфична категорија на лица, да го најде своето место во цивилните структури и по престанокот на службата во армијата, особено поради тоа што тие лица ги поминале најдобрите години од животот работейќи во армијата. Тоа е поврзано и со регрутирањето на нови кадри за потребите на армијата за кои мора да се има грижа по нивното заминување од армијата, во спротивно тоа ќе му наштети на процесот на регрутација. Не смее сето тоа да се заврши лошо, неорганизирано без решение, бидејќи тогаш ќе се појават проблеми со регрутацијата на квалитетен персонал и обратно. Ако се покаже грижа за нив во смисла на едукација и преквалификација тоа позитивно ќе помогне во процесот на регрутација. За таа цел потребно е да се опремаат центрите за транзиција во Скопје, Штип и Кичево, како и да се обучуваат советниците за транзиција, постојано да тече информативната кампања и стручното оспособување за цивилните професии. Значи дека, е неопходно овие лица да се стекнат со дополнителни способности, вештини и квалификации, со што ќе бидат поконкурентни на пазарот на трудот. Некои од овие лица

со квалитетно изработени бизнис-планови може да имаат поддршка од некои државни институции како што е Агенцијата за вработување и неопходно е пошироката заедница да помогне во поддршката со нови добри идеи за ова специфична категорија. Затоа покрај сето претходно споменато потребно е и следење на континуираните промени на пазарот на трудот и обуки и преквалификација за цивилните професии кои најповеќе се барани, а со тоа поефикасно ќе биде враќањето во цивилниот живот на заминатите од АРМ професионални војници подофицери и офицери.

6.7.3 Детерминирање на оптималниот модел на воената организација во РМ

Во процесот на конституцијата на Република Македонија како самостојна и суверена држава се конституира и воената организација како нејзин иманентен дел. Изградбата на оптималниот модел на воената организација (активен дел и резерва) беше условен од стратегиските определби во Републиката за интеграција со Североатланската алијанса и посебностите на македонската севкупност. Всушност, моделот е производ на влијанието на група системски и социо – политички фактори кои ќе го детерминираат како оптимален модел на воената организација со:

- **Цивилна контрола и деполитизиран состав на вооружената сила;**
- **Минимум професионален (полупрофесионален) постојан состав на вооружената сила, најмодерно организиран, подвижен и компатибилен на колективните системи за безбедност (ООН и НАТО);**
- **Минимум најсовремените офанзивни борбени средства во рамките на потребите за одбрана на Републиката;**
- **Максимум најсовремени одбрамбени средства за идентификација на загроеноста и за противвоздушна и противоклопна одбрана.⁹⁹**

За да се конституира како оптимален, моделот на воената организација на Република Македонија си постави свои цели, критериуми, определени трошоци и крајно ги анализираше алтернативите. Во средиштето на вниманието е создавање на вооружена сила која ќе биде еден од столбовите на мирот, одбраната и вкупната безбедност на државата, компатибилна на НАТО – воениот систем, како цел на моделот. Евидентно е дека станува збор за општа цел, чие конкретизирање го фаворизира создавањето на вооружена сила со

⁹⁹ 102 Види пошироко во трудот на : Даскаловски С Моделот на воена организација со оптимални можности за одбрана на Република Македонија, Прв научен симпозиум за одбрана во Охрид 1996 год. ,Филозофски Факултет, Скопје, 1998

изразена способност за активна одбрана која ќе ја релативизира агресијата како физички тешко остварлива. Потоа, поконкретно внимание му се посветува на квалитетот и квантитетот на вооружената сила обусловен, пред сè, од влијанието на пространиот, популацискиот и економски фактор. Составот на вооружената сила со: активен дел кој ќе се професионализира и резерва како конститутивен дел на системот на обезбедувањето на третман како еден од гарантите на европската и светската безбедност. Организацијата и формацијата на единките на вооружената сила, обуката за ракување со борбените средства и системи, оспособеноста на офицерскиот кадар да прими одговорност да раководи кој било систем, оружјето и опремата и одржувањето и мобилноста на средствата и системите да ги задоволуваат критериумите на НАТО. Во однос на трошоците да се појде од економичноста која се мери со очекуваните резултати и ефикасноста. Оттука, како економична се издвои определбата да се има тежиште на одбранбените борбени средства и системи кои се поевтини за набавување од офанзивите и што е во согласност со стратегиските определби на Републиката. Потоа е пристапено кон поконкретно определување на трошоците за одбрана, и тоа со користење посложени статистички методи. Со помош на корелацијата и регресивна анализа се определи равенката за зависност помеѓу воениот буџет и бруто домашниот производ на земјите – членки на Македонија го определи нејзиниот воен буџет од 148 милиони САД долари. Споредбено со официјалниот ВБ на Република Македонија, тој е поголем, но е многу поблиску на НАТО стандардите и е препорачлив во услови кога државата започнува со изградба на своја војска. Што се однесува до алтернативите на оптималниот модел, се формира неколку, од кои како позначајни се издвоија: квантитативно голема вооружена сила; вооружена сила организирана со изразени офанзивни можности; демилитаризацијата на Републиката и приклучување кон еден од соседите. Се покажа дека ниту еден од овие модели како целина не е препознатлив како оптимален модел според стратегиските определби и интереси на Република Македонија. Дури се утврди дека тие помалку или повеќе можат да изразат и неповолно влијание врз одбранбениот систем и остварувањето на стратегиските интереси на Република Македонија.

Земајќи го сето ова предвид, се оформи оптималниот модел на воената организација на Република Македонија квантитативно и квалитативно структуриран со: петнаесетилјадна (15.000) активна професионална војска, од која 12.000 копнени сили и 3.000 воено воздухопловство и противвоздушна одбрана. За резервниот состав пресметани се 30.000, со препорака до 60.000 состав што ќе претставува значајно намалување во однос на

официјалниот броен состав,¹⁰⁰ а сепак во границите на НАТО земјите.¹⁰¹ Се препорачува, деполитизација и цивилна контрола поради можноста од манипулација со војската и како придобивка на граѓанските општества со развиена демократија. Во однос на минимумот офанзивни борбени средства се препорача следење на критериумите на ЦЕФ договорот¹⁰² со акцент и приоритет на хеликоптерите во однос на авијацијата, како специфика на нашиот модел на воената организација. И секако, тежиштето е ставено на одбранбените борбени средства и системи, кои во најголема мера го укажуваат влијанието на најзначајните фактори кои ја детерминираат организацијата и изградбата на вооружените сили на Републиката. Во суштина, моделот со оптимални можности за одбрана на Републиката ја перципира агресијата или војната како примарна закана за суверинитетот. Всушност, во средиштето на вниманието се директни закани и во тој контекст војната од помали размери и тоа од типот на регионалните и локалните војни. Оваа проценка е многу блиска и на проценките за безбедносните закани на земјите членки на НАТО. Имено, со крајот на Студената војна се стави крај на големата војна, но не и на самата војна. Така на пример, во Стратегијата за национална безбедност на САД од 1994 година се изразува определеноста и подготовката на САД во содејство со своите сојузници, да победат во два скоро симултани регионално конфликти.¹⁰³ Во таа смисла, западните земји предводени од САД до крајот на 20 век ќе постигнат апсолутна супремација во конвенционалната сила. Се разбира дека таа предност ќе ја стават во функција кога за тоа ќе се јави потреба. Еклатантни премиери за тоа се војната во Заливот 1991 година и војните во поранешна СФРЈ. Како значајно за НАТО се издвојува управувањето со кризи и тоа надвор од Евроатланската област. Овојпат, нема да биде доволно само да се заземе територијата, што е значајно во решавањето на кризата туку ќе се продолжи во смисла на реконструкција на земјата каде што се интервенира. Оваа нова состојба ќе услови и извесни промени во однос на воената организација и тоа како квантитативни, така и квалитативни во нејзината структура. Особено дојде до израз потребата од зголемувањето на способностите на војникот. Со тоа потребата од професионализација уште повеќе се зајакна и доби на тежина. **Војникот како никогаш до тогаш се соочи со потребата од нова улога во мултинационалните операции и тоа како носител на мирот. Сето ова требаше да го**

¹⁰⁰ Според Белата книга за одбрана на Р.Македонија мирновремениот состав на Армијата е проектиран на 22.592 припадници, а воениот состав од приближно 100.000 луѓе, Бела книга за одбрана на Р.Македонија, Министерство за одбрана, Скопје 1998 стр77.

¹⁰¹ Според податоците на Military Balance 1994 – 1995, пресметано е процентуално зафаќање на резервниот состав во однос на населението на НАТО земјите кој достигна и до 6.5 %, а според истиот извор, Military Balance 1999 – 2000 се пресметани 5.3%

¹⁰² За Цеф договорот види повеќе во: SYPRY YAERBOOK 1993.p.p591-610.

¹⁰³ A NATIONAL SECURITY STRATEGY OF ENGAGEMENT AND ENLARGEMENT, WASHINGTON: THE WHITE HOUSE JULY 1994.P.5.7

следи и инкорпорира во своите воени структури и Република Македонија, што претставува уште еден предизвик и обврска согласно стратегиските определби за интеграција во Алијансата. Ако кон сето ова се додаде и зголемена потреба од воени сили за учество во мултинационалните операции, феноменот на оптималниот модел станува покомплексен, што условува негов натамошен развој, па и доградба. И се така до крајот на 20-тиот и почетокот на 21-иот век кога терористичкиот напад на САД и по него секаде во светот со вооружениот конфликт во поранешна СФРЈ и Република Македонија отворија нов прозорец кон обликувањето на покомплексна конфликтна околина која значајно ќе влијае врз потребата од реформи на воената организација, како на западните земји така и на воената организација на Република Македонија.

Најнапред, ќе го разгледаме **првиот** конститутивен елемент на оптималниот модел на воената организација на Република Македонија, минимум професионален постојан и оспособен состав на вооружената сила, најмодерно организиран и подвижен. Се покажа дека и после две децении, транзицијата на вооружените сили на Североатланската алијанса се уште трае.¹⁰⁴ Имено, според направената компарација на квантумот на вооружената сила во периодот 2008 и 2010 година се покажа дека од анализираните 26 земји – членки на Алијансата¹⁰⁵, кај 11 земји има зголемување, кај 9 земји намалување и кај 6 земји нема промени кај активниот дел. Кај резервниот состав има зголемување кај 2 земји, намалување кај 8 земји и нема промени кај 16 земји. И кај паравоениот дел е забележано намалување и тоа од 765.000 во 2008 на 498.000 во 2010 година. Во целина или вкупно 7.596.000 што претставува вооружената сила на НАТО броела 8.231.000, а во 2010 година 7.596.000 што претставува намалување за 635.000 војници и тоа со зголемен број од две земји (Хрватска и Албанија), кои ќе и се приклучат на Алијансата во третата рунда на проширување до крајот на Студената војна. Денес, во 2014 година, а во врска со анализата направена за детермирањето на вооружените сили на Алијансата за 2012 година, можеме да согледаме дека трендот на намалување на големината на вооружените сили се уште не е завршен. Од Табелата¹⁰⁶ се воочува дека во 2012 година вооружените сили на Алијансата вкупно броеле 7.253.000 лица, што во однос на 2010 година е помалку за 316.000 персонал. Од вкупниот број вооружените сили 3.772.000 или 52% отпаѓа на активниот дел, 2.788.000 или 38.5% на резервата или 9.5% на паравоените сили.

¹⁰⁴ Види пошироко во : European Military Capabilities – Building Armed Forces for Modern Operations, The IISS, London, 2008 p.p 31-93

¹⁰⁵ Податоците се земени од : The Military Balance 2008 I The Military Balance 2010.

¹⁰⁶ Види табела

Како значајно за моделот на воената организација на Република Македонија се издвојува сознанието дека уделот во формирањето на вкупната големина на вооружените сили се зголемува кај активата и кај паравоените сили, а се намалува кај резервниот состав. Така пресметан и изразен во проценти тој изнесува 52% за активниот дел, 38.5% за резервниот дел 9,5% за паравоениот дел. За определувањето за конкретната големина на вооружената сила потребно е определувањето на зависноста барем на еден од овие три составни дела. Во таа смисла се пресмета дека најголем број земји членки на НАТО зафаќаат помеѓу 0.2 и 0.5% од населението. Според согледувањата и анализите за нашиот модел прифатливи се 0.4% за активниот дел и 0.3% за резервниот состав. Во однос на паравоениот состав се препорачува зафаќањето кое е во границите на просечното процентуално зафаќање во НАТО земјите. Со ова уште еднаш ќе се потврди комплексноста на феноменот на димензионирањето на вооружените сили, иако како поактуелен веќе две децении се наметнува квантумот на ангажирање на вооружените сили во мултинационалните операции. Така, само бројот на европските трупи ангажирани во операции надвор од Европа помеѓу 1995 – та и 2007 година се зголемува од 39.000 на нешто повеќе од 71.000 војници¹⁰⁷ и има тенденција на зголемување. Поради тој факт, за Република Македонија е значајно да истрае на курсот на моделот, вооружените сили постепено и континуирано да ја исполнуваат определбата за нивна целосна компатибилност со НАТО трупите. Се разбира, овој пат со назнака за мултинационалните операции. Поконкретно, овој процес би требало да се реализира слично како и за професионализација на армијата на Република Македонија и тоа од аспект на пополнувањето. Како значајно се издвојува сознанието дека таа кај нас е веќе завршена, а сè уште има земји членки на НАТО кои тоа не го реализирале. Исто така, на сличен или идентичен начин треба да се пристапи кон натамошното практикување на прагматичниот професионализам со цел да се надмине појавата и развојот на одредени неблузи, кои создаваат услови за приближување на позитивните односи помеѓу војската и општеството. Со тоа сериозно се приближивме до **вториот** конститутивен елемент на оптималниот модел на одбраната на Република Македонија – деполитизацијата и цивилна контрола на војската. Цивилана контрола и деполитизиран состав на вооружената сила е значајна карактеристика на граѓанските општества која се наметна како нужност во процесот на изградба на вооружената сила во Република Македонија. Се покажа дека е потребна промена во начините на размислувањето и делувањето на водечките политички сили по овие прашања. Ова особено се однесува на политичките сили кои се на власт. Не е доволно само правно нормативно да се регулира прашањето на деполитизација туку е потребно и

¹⁰⁷ European Military Capabilities, c.d.p.13.

тоа да се реализира. Се чини дека следниот чекор е создавање на услови на елементирање на влијанијата на политичките сили врз воените структури во смисла на нивно пробивање и ставање во функција на сопствените интереси. Се разбира дека доколку партиските интереси се поистоветуваат со националните интереси тогаш и не би имало штета од таквите релации. Но, во услови кога тие драстично се разликуваат, тоа може мошне неповолно да влијае врз развојот на општеството. За да не се случи тоа се предвидува деполитизација на воениот состав. Тоа пак, од друга страна не значи дека војникот не треба да знае да го вреднува и цени сопствениот политички систем, да ги препознава неговите вредности и посебно потребата од нивна одбрана и заштита. Особено треба да биде едуциран за новото место и улога која ја има воената организација во политичкиот систем и во придонесот кој треба да го даде во рамките на колективните системи за безбедност. Така тој ќе биде посвесен и промовиран да го даде својот оптимум во остварувањето на својата улога и задача во рамките на организацијата, која претставува посебна државна институција. Прашање на компатибилноста на војската со цивилните институции ја наметнува потребата од цивилна контрола, а тоа е уште една можност за маргинализација или за нејзина глорификација. Евидентно е дека станува збор за комплексни релации во цивилно – воените односи кои треба континуирано да се развиваат и доградуваат. Во таа смисла, се чини дека потребно без исклучок едуцирање и на највисоките структури, како во војската за приближување кон општеството и граѓаните така и во цивилните структури, особено во Министерството за одбрана. Со тоа ќе направиме уште еден чекор на интеграција на цивилно – воените односи, што крајно претставува и репер за достигнатиот степен на демократијата во републиката. Евидентно е дека за конституција на овој дел на моделот значајно влијание покажуваат системските надворешни, но и внатрешни фактори и тоа пред сè, политичкиот систем.

Во обликувањето на **третиот** конститутивен дел на моделот – минимум најсовремени борбени средства во рамките на потребите за одбрана на Републиката, значајно влијание имаат воена доктрина, техничко – технолошкиот и пред сè економскиот фактор. ЦФЕ – CFE (Conventional Armed Forces in Europe) договорот е добра основа за користење на методологијата, па и во квантитативно определување на петте категории офанзивни борбени средства и системи¹⁰⁸. Се разбира, прилагодени на нашите потреби. Во таа смисла, останува примарноста и хеликоптерите во однос на борбена авијација и на артилерија во однос на оклопот – тенковите за напад. Во однос на доградбата и развојот на

¹⁰⁸ Во оваа категорија на офанзивни борбени средства спаѓаат: оклопни борбени возила, (артилериски), тенкови, артилерија, хеликоптери за напад и борбени авиони. Пошироко види: The Military Balance 2002 – 2003, London, 2002. P338: The IISS.

оптималниот модел, како значаен се поставува императивот за потребата од зголемено учество во мултинационалните операции. Тоа подразбира ангажирање на сили кои ќе се конфротираат, пред сè со ирегуларни сили и ирегуларни и дифузни закани. Оттука и потребата од промени во доктрината, тренингот и се разбира, во борбените средства и системи. Воената доктрина треба да ја партиципира новата конфликтна околина, која е различна од страна во која доминираа регуларните сили и регуларните закани. Всушност, со дедукција на конфликтната околина се диференцира примарноста на копнените сили од помали формациски состави со поголеми способности и поголема флексибилност. Во новата конфликтна околина примарноста на техничкиот фактор ја заменува човечкиот фактор, а класичните сили, специјалните сили. Всушност, способностите на специјалните сили треба да се карактеристика и на класичните конвенционални сили. И обратно, специјалните сили треба да имаат способности како и класичните копнени сили, бидејќи можат да се најдат и во таква ситуација. Во секој случај, ирегуларното војување и ирегуларните сили прават напори да ја неутрализираат супермацијата на конвенционалните сили на западните земји. Притоа, прават обид конфликтната средина да ја направат покомплексна, со многу пречки за остварување на западната конвенционална супериорност. Ова особено се однесува на офанзивните борбени средства и системи кои не можат да дојдат до израз, пример во населените места или пак, во планинските и тешко достапни реони. Сето ова бара промени и доградби на НАТО одбранбените модели, а соодветно на стратегиските определби и кај моделот на воената организација на Република Македонија. Во оваа смисла, како значајно за нашиот модел е приоритетите да се дадат на хеликоптерите во однос на борбената авијација, односно на оклопните автомобили и оклопни транспортери во однос на тенковите. Со тоа многу повеќе ќе се уважи влијанието на економскиот фактор како еден од најзначајните во детерминирањето на концептот на моделот на воената организација. Тоа секако е блиско и на определбата на европските вооружени сили, каде како цел е поставена изградбата на помали, пофлексибилни, поспособни армии што помалку ќе чинат.¹⁰⁹ Од друга страна, се чини најмногу може да се партиципира во **четвртиот** конститутивен елемент на оптималниот модел во кој нема скоро никакви ограничувања во однос на набавката и пополнувањето.

Максимум одбранбени и современи борбени средства за спротиставување на агресорот и заштитата на територијалниот интегритет и независноста на Републиката е конститутивен елемент и оптимален модел кој апсорбираше најголем дел од истражуваните фактори. Во таа смисла, политичката стратегија која во суштина е

¹⁰⁹ European Military Capabilities, c d., p. 5-13

мирољубива определувачки ќе влијае врз изградбата на одбрамбените вооружени сили кои ќе партиципираат најголем дел од определбата за минимум офанзивни борбени средства и системи. Ова се разбира е во согласност со влијанието на просторно – популацискиот фактор, воената доктрина и пред сè, влијанието на економскиот фактор. Да се направи повеќе со помали трошоци во одбраната е концепт не само на посиромашните држави, туку, скоро без исклучок, на сите европски земји – членки на НАТО, кој се практикува веќе две децении по завршувањето на Студената војна. Сепак, се направени корелациони и регресивни анализи за зависноста на одбранбениот буџет БДП се определи равенката на зависност со чија примена Република Македонија е пресметан одбранбениот буџет од 148 милиони САД долари. Тоа, секако, се коси со концептот да се потроши помалку, а да се постигне повеќе, но се препорачува во фаза на изградба на армијата, како во случај со Република Македонија. Определбата е условена од потребата за реформирање на вооружените сили што подразбира и модернизација на борбените средства и системи. Притоа, водејќи сметка за воспоставување на неопходниот баланс помеѓу потребите и можностите, кои во најголем број случаи си противречат. Надминувањето на противречностите во голема мера е под влијанието на оценките за степенот на загроеноста согласно законите. Оттука ќе произлезе и потребата за максимум одбрамбени, современи средства, најнапред за спротиставување на агресорот, а потоа и за заштитата на територијалниот интегритет и независноста на Републиката. Тоа значи дека не големата војна туку помалите – регионалните и локалните ќе бидат примарен безбедносен императив и тоа како за нашата, така и земјите – членки на Алијансата се до крајот на 20-тиот от век. Во таа, смисла значајно влијание имаат просторот, воената доктрина, па и другите фактори кои го детерминираат оптималниот модел на одбрана на Републиката. Во услови кога класичната војна постепено и континуирано го предава приматот на внатрешните вооружени конфликти, па и на мултинационалниот тероризам, се менува и конфликтната околина, па и карактерот на вооружените сили како нејзин конститутивен елемент. Во суштина, оценките за загрозување на безбедноста на Републиката сè уште не ја исклучуваат војната, која е се помалку веројатна но сепак многу влијателна, за разлика од внатрешните вооружени конфликти и мултинационалниот тероризам како поверојатни, но со помало влијание врз определувањето на карактерот на вооружените сили. Ова во голема мера ќе влијае врз определбата за оформување на комбинираниот модел на вооружената сила, со зголемени можности за партиципација во мултинационалните операции, како и за одбрана на територијата. Во однос на борбените средства приоритет треба да се даде на современите средства со голема смртоносна моќ и тоа во борба со ирегуларни противници во комплексна конфликтна околина.

Врз основа на сето ова, се оформува општ заклучок дека моделот на воената организација на Република Македонија од крајот на 20-тиот век во сите негови конституивни делови има потреба до доградба во новиот мелениум. Сепак, во суштина целта да се конституира вооружената сила која ќе биде еден од столбовите на одбраната, независноста и вкупната безбедност на РМ, компатабилна на НАТО воениот систем, останува и тоа со акцент на зголемување на способностите и квантитот на сили за учеството на мултинационалните операции. Всушност, се препорачува создавање услови за постигнување на целосна компатабилност со НАТО воените сили, на начин сличен или идентичен како во случајот со професионализацијата на армијата. Се покажа дека има потреба од зајакнување на интеграцијата на воената професија во општеството преку поголема афирмација на прагматичниот професионализам. Едукацијата се наметна како императив во надминувањето на обидите за политизација и дубиозите со остварувањето на цивилна супермација. Се препорачува едукација, најнапред во раководните структури во одбраната, а потоа и пошироко на населението кое може да биде ангажирано во услови на поголеми безбедносни закани за Републиката.

Во однос на димензионирањето на воената организација се препорачуваат пропорции и тоа: активна вооружена сила да зафаќа 52%, резервниот состав 38,5% и паравоениот дел 9,5% од вкупната големина. За активниот дел на вооружената сила се препорачува зафаќањата од населението да не бидат помали од 0,4%, а на резервниот состав помалку од 0,3% од населението. Во однос на офазивните борбени средства се препорачува набавка на нови борбени средства слични или со идентични карактеристики како во НАТО земјите. При определувањето на квантиумот да не се надминуваат лимитите на ЦФЕ договорот, а приоритет да се даде на хеликоптерите во однос на борбената авијација и на оклопните транспортери и оклопните автомобили во однос на тенковите.

Се дојде до сознание дека е потребна модернизација и набавка на нова опрема и технологија во рамките на четвртиот конституивен дел во моделот кој практично е без ограничување. Ова најповеќе поради потребата од изедначувањето на можностите со НАТО земјите, коишто сè повеќе ги подготвуваат своите вооружени сили за учество во мултинационалните операции.

И во однос на трошоците за одбрана се препорачува нивно оформување согласно определувањето на равенката за зависност помеѓу бруто домашниот производ и одбранбениот буџет или да не бидат под 2% од бруто домашниот производ.

(Види пошироко во трудот на : Сениша Даскаловски “Модели на воена организација” Филозовски факултет, Скопје, 2014, стр 94 – 104).

6.7.4 Состојбите и стратешкиот развој на ОРОРМ

Воведни напомени за организацијата

Со анализата на добиените одговори на прашалниците од општинските организации се опфатени и проценети моменталните состојби во ОРОРМ за просторните услови и опременоста на истите за работа, статусот, организационата поставеност и дејствување, раководење и менаџирање, членување во ОРОРМ (активно и пасивно членство), грижата и стимулативните мерки за членовите, соработката со здруженијата на граѓани и невладини организации, финансирањето и организаионо-кадровската поставеност.

Во стратегијата за нејзиниот натамошен развој е содржан план што ги интегрира:

- најважните долгорочни задачи на ОРОРМ;
- програмските определби и планови за сегашното и идно дејствување на организацијата;
- нејзините ресурси, проблеми, слабите страни и неискористени можности;
- можните измени на околностите и нивниот одраз за иднината на организацијата.

Стратегијата има за цел ОРОРМ успешно да ја исполни својата улога во натамошниот развој со добри промовирани намери, цели и задачи до кои дојдовме со јавен консензус и сакаме да ги имплементираме во наредниот период. Во ова стратегија го вградуваме пристапот на ОРОРМ во извршување на задачите во областа на мирот, одбраната, димензиите на човековата безбедност и превенцијата на конфликтите, притоа потенцирајќи ги слабите и јаките страни на пристапот на работата во минатото, но и фокусирање на целите и методите поврзани со идните задачи во организацијата од аспект на децентрализацијата.

Мисијата на ОРОРМ е создавање на поволни услови и ефикасни методи за понатамошно одржување, раст и развој на ОРОРМ и најзино приспособување за давање стратешка безбедносна и заштитна понуда на нашето современо општество и држава. Наш императив во иднината е РМ да биде членка на НАТО и ЕУ и заедница во која мирно и во мир ќе живеат безбедни, сигурни, среќни и пријателски настроени луѓе за соработка и партнерство со добар стандард и квалитетен иден раст и развој.

Од друга страна, како дел на вооружените сили на граѓаните на Македонија, резервниот состав, се организира, подготвува и оспособува за водење вооружена борба и борбени и други дејствија за остварување на својата улога и функција за одбрана на Република Македонија, како и за учество во мисии и задачи за одбрана и чување на мирот и безбедноста и за противтерористички дејства во земјата, а во иднина и во странство во

содејство или во состав на колективните системи за безбедност и одбрана (НАТО, ЕУ, ПЗМ).

Со SWOT анализа ќе ги истакнеме:

Силните страни:

- многубројно членство на ОРОРМ;
- солидна кадровска структура;
- релативно добри услови за работа;
- сериозна посветеност на задачите;
- солидна меѓусебна внатрешна и меѓународна соработка;
- богата традиција на организацијата;
- успешна организација на натпревари на сите нивоа;
- високо патриотско чувство и морал кај членството.

Слабите страни:

- недоволно прецизирана законска регулатива за статусот на ОРОРМ;
- неусогласеност на организационо-кадровската поставеност со реформираната одбрана на РМ по НАТО стандардите;
- не се целосно усогласени програмските цели и задачи на ОРОРМ со потребите на новото време особено за мисии;
- незаинтересираност за вклучување во современи креативни промени и прифаќање новитети во работењето, изработка на проекти и слично;
- социјален статус на резервните офицери;
- застарена структура на резервните офицери;
- несоодветна опременост за работа;
- недостаток на компјутерска и друга ИКТ;
- немање на просторни услови за сите ОЕ на ОРОРМ;
- несоодветна административно-техничка служби во ОЕ на ОРОРМ;
- недоволно познавање на странски јазици;
- немање утврдени стандардни протоколи за работа на стратешки документи од сродната дејност, пропишана задолжителна редовна институционална соработка.

Можностите:

- изработка на стратегијата за идно дејствување на ОРОРМ;
- реална и поинтензивна соработка со МО, АРМ, ГШ, ЕЛС и други организации;

- постојана техничка поддршка од локално и национално ниво;
- градење на партнерства за соработка во државата и надвор од неа;
- збогатени содржини за дејствување на ОРОРМ;
- културни, спортски и други активности;
- подмладување на составот на резервните офицери и спремност за прифаќање на новитети во работата на ОРОРМ;
- градење на институционални капацитети за ефикасно искористување на развојните цели.

Заканите:

- буџетот на национално и локално ниво;
- ставот на државната политика кон ОРОРМ, а посебно кон МО;
- одржување на објектите;
- немотивираност на членството на ОРОРМ;
- старосна структура на офицерите во резервниот состав.

Стратегиските активности за Република Македонија се карактеризираат со клучната геостратегиска позиција што ја има на Балканот, историски гледано е простор на кој се водени голем број на војни за нејзина поделба и распарчување и се изведувани разни окупации, асимилации и други егзодуси, со што на македонскиот народ му се наметнати тешки искушенија, страдања и жртви. Од тие причини РМ е единствената држава во Европа, која бранејќи го државниот суверинитет и територијалниот интегритет фактички го брани националниот идентитет на македонскиот народ и неговото легитимно право на физичко и духовно опстојување на остатокот од македонскиот етнички простор.

Оттука и потребата, моралот на македонскиот резервен офицер и на сите граѓани на Република Македонија мора да одговори на постојните присутни предизвици за опасностите врз РМ. Мораме да признаеме дека и после 23 години самостојна и суверена Република Македонија постојат многу пукнатини во функционирањето на државата. Практикувањето на експериментите на големите нации во Република Македонија, каде етничките разлики ги заменија класните разлики поттикнувајќи го стравот и нееднаквоста меѓу луѓето и останатите разлики за кој традицијата не ни дозволува да размислуваме, но резервниот офицер мора да има време, простор, потенцијал и капацитет да ги разбере, почувствува и сподели сите тие различности.

За жал во исто време кај резервниот офицер притиска сиромаштијата која порачува „немам леб, немам работа, не можам да се дообразувам јас, тешко можам да ги образувам своите деца, не можам да патувам, не помислувам да се забавувам и само покрај телевизорот и радиото, одењето во кладилница се продуцира чувство на омраза кон

другиот и да се плаче и тагува за судбината на својот сопствен идентитет и интегритет, да се заборави на убавото и силното, да се третира слабото, гневното и неефикасното, недефинираното”. Дефинитивно овие и многу други офицери реално ги има и ќе треба ОРОРМ да се бори и од дел деструктивна да створи конструктивна организација со лични, безбедносни, локални, регионални, национални и европски димензии на Република Македонија, која веќе е вклучена во новиот светски поредок со асоцијативно и полноправно членување.

Резервните офицери заедно со остантите граѓани, иако се менуваат условите сега и во иднина мора оваа земја да ја одржуваат мирна, сигурна, стабилна и безбедна.

Богатата и плодна традиција на ОРОРМ обврзува и поттикнува. Сегашната наша заложба е да ја преструктурираме организацијата според највисоките европски стандарди, по мерка на современиот млад офицер и потребите на новото време. Процесите се веќе започнати, траат и се предвидуваат за иднината на организацијата.

За таков реформски зафат, освен силна желба, имаме и интелектуален капацитет. Нашата постојана грижа е да го користиме постојниот и градиме нов квалитетен офицерски кадар кој ќе дава резултати и успешно ќе се соочи со предизвиците на модерното време. Организацијата засега го следи пулсот на времето и е во фаза на целосна трансформација според потребите на општеството и државата. Притоа нудиме и ќе понудиме нови и уште поквалитетни структурни содржини во сите наши програмски активности (примерите од меѓународната соработка, школа за млади офицери на ЦИОР, јазична академија, димензиите на човековата безбедност, културни, спортски и социјални активности, превенција на конфликти и градење на капацитетите во локална самоуправа и слично).

ОРОРМ ќе се организира внатре, во државата и надвор од неа и за нови содржини во обуката и едукацијата на резервните офицери поврзани, поразлични од постојните пред сè за поефикасно решавање и управување со кризи во државата, хуманитарни и други меѓународни мисии кои ги организира ООН и НАТО алијансата.

Во време на силна конкуренција и селекција во НВО секторот, безрезервно мора да го прифатиме и конкуренцијата да ја разбереме како инспиративен поттик и реален предизвик, а не како терет.

За тоа мора да бидеме супериорни во својот позив и да го задржиме сјајот на РО како во она време кога неговиот глас (наредба, команда, научна мисла) со љубов и со почит се слушал. Тоа мора да биде наша трајна заложба да се развиваме во модерна европска ориентирана организација според највисоки стандарди.

ОРОРМ преку организирање на трибини, тркалезни маси и други научни собири треба да ги поттикне активностите во функција на развојот на процесите на демократизација на односите во државата, со што ќе придонесе за забрзување и интегрирање во НАТО и ЕУ.

Во исто време, потребно е и понатамошно зајакнување на внатрешната стабилност и намалување на тензиите, од една страна, а од друга, меѓународна афирмација на РМ како независна држава во чување на мирот и стабилноста во регионот. Развојот на научната мисла за јакнењето на одбрамбениот систем и сопствените примери и иницијативи на членството да влијае кај граѓаните да ги негува и развива патриотските чувства за одбрана на независноста, територијалниот интегритет и суверенитет на РМ.

Мора да се постави прашањето пред секој наш граѓанин и политичар дали РМ од осамостојувањето ги исполни сите надежи на граѓаните кои живеат во неа, пред сè како заедничка држава на сите.

Македонија, не само во ова што е денес туку и она што му претходеше на денешното, поради што никој нема право да се однесува и денес без обврска спрема она што ја чини историјата на РМ.

Од времето кога била само надеж на граѓаните кои живеат во неа до денес е поминат долг и тежок пат во кој РМ полека но сигурно го добива своето место во историјата.

Таа веќе треба да се осети како држава на сите граѓани, за сите нас и секој поединечно. Таа живее со нас и ние со неа. Таа е веќе меѓународен фактор, соработува со ООН, НАТО, ЕУ и други значајни меѓународни фактори. Нашиот човек се чувствува како Македонец што не престанал да биде припадник на својот народ и да се гордее со тоа и да ѝ сака добро на својата држава, прифаќајќи ги притоа обврските кон сопствената заедница и потребата од поголема свест и поттикнување на чувството за односот на секој граѓанин кон државата.

Поширокиот слој, пред сè на сиромашни луѓе, прифатија и направија повеќе отстапки за успехот на државата и љубовта кон неа од желба да биде самостојна, независна и луѓето во неа да бидат слободни.

Од оваа анализа и стратегијата за развој треба да се покаже дека покрај остварувањето на поголемиот дел на основните цели зацртани во програмата на ОРОРМ не смее да се игнорираат и дел од сопствените грешки и пропусти, а во исто време да се афирмираат и нашите вредности и создадеме платформа за дејствување во новонастанатите услови за период од 2008 до 2016 година.

Реално е да се каже дека ОРОРМ е во криза и го губи местото што го имаше во претходниот систем со идеологијата и принципите на дејствување, што треба да биде и очекувано.

Но, сигурни сме дека имаме способност да ги воочиме слабостите и повторно да ја добиеме вербата и местото во системот и државата.

Затоа е неопходно да ја дефинираме јасната визија за нашето место и улога во институциите на државата и да ја искористиме шансата што на сите ни е дадена да со модерна и преобразена ОРОРМ ги оствариме заедничките цели, а тоа е вклучување во НАТО и ЕУ.

ОРОРМ се соочува со нови предизвици и околности создадени и поврзани со новите демократски процеси и промени на транзицијата, посебно во АРМ и аспирациите за интегрирање на РМ во колективните системи за безбедност пред сè во НАТО и другите европски интеграции.

Истовремено имаме засилена активност и размена на национално и меѓународно ниво, при што ги прифаќаме промените на организациско ниво согласно со стандардите на ЦИОР и НАТО, кои имаат битно влијание и на новиот начин на дејствување на ОРОРМ.

Во тие рамки ОРОРМ, како и во секоја држава членка на НАТО, се приспособува и брзо се ориентира и зема активно учество во тие процеси.

Со оваа моја анализа чинам напор во тие рамки да ја определам и стратегијата за понатамошниот развој на ОРОРМ, со која, од една страна, се обидувам да не ја игнорираме традицијата на организацијата, а од друга страна да се ориентирам и прилагодам кон најсоодветниот пат за нејзиниот развој и придонес за безбедноста и мирот.

Промените на глобално и системско ниво несомнено наметнуваат потреба и од промена во организацијата и нејзината поставеност со спремност да се понудат нови и креативни способности и да се понуди одговор на новите предизвици, а во исто време делумно да задржиме дел и од нашата богата традиционална автономност.

Одамна е познато дека ОРОРМ не е институција за себе, одделена од потребите и праксата на државата во целина и дека треба да се земе во предвид нејзината улога и искористување на сите позитивни искуства и партиципацијата со својата научна мисла во јакнењето на мирот, безбедноста и одбранбениот систем со неопходните потребни промени треба да се одреди опстанокот, денешнината и иднината на организацијата.

Објективните потреби на ОРОРМ, отсекогаш и засекогаш, постоеле и ќе постојат, бидејќи секаде во земјите членки на НАТО и ПЗМ е сфатена важноста на организацијата каде таа е силно поддржана од државата и тоа искуство се применува и кај нас денес, а уште понагласено треба да е во иднина.

Формулирање на стратешките цели и задачи за раст и развој на ОРОРМ се содржани во согледувањето на местото и улогата на ОРОРМ од аспект на децентрализацијата, односно, обемот на задачите што се пренесуваат од централната на локалните власти. Ги поставувам и идентификувам типичните прашања и проблеми со кои се соочува ОРОРМ и ги одредувам приоритетите за создавање на поволни услови при решавање на истите во соработка, претежно со ЕЛС, МО и АРМ и други партнерски организации.

Стратешки задачи за развој на ОРОРМ се следните:

- збогатување и подобрување на квалитетот на постојните и збогатување со нови содржини во програмските содржини на ОРОРМ;
- подеднакво вклучување и давање на шанси за ангажирање на сите резервни офицери во реализирање на програмските активности и содржини;
- ефикасно управување и максимална координација во постојната организациска мрежа на органите и телата на ОРОРМ од државно, регионално и локално ниво;
- ефикасна употреба и функција на ОРОРМ во зајакнување на димензијата на човековата безбедност и превенција на сите видови конфликти;
- промовирање на РМ како мирна, безбедна, сигурна и стабилна земја за бизнис и атрактивна туристичка дестинација;
- остварување и заштита на достоинството и социјалните интереси на РО;
- поддршка на моралната подготвеност и воено-стручната оспособеност на РО;
- организирање на средби со раководството на МО, МВР, АРМ и ГШ за одделни прашања од националната безбедност, мир и одбрана на државата;
- организирање на конференции, семинари и учество на округли маси за безбедносно-заштитни, мировни и други прашања;
- социјалното дејствување, односно програми за социјална дејност и социјална адаптација на РО;
- градење на капацитети за осовременување на ОРОРМ преку опремување со современа технологија и компјутеризација на сите ОЕ;
- обезбедување на просторни услови за работа на сите ОЕ на ОРОРМ и подобрување на условите за работа каде има обезбеден простор;
- овозможување на контакти со потенцијални работодавачи за вработување на резервните офицери;
- вработените резервни офицери да ги остваруваат сите права од Законот за работни односи;
- материјална помош на социјално загрозените РО;

- подобрување на условите за лекување на болните резервни офицери во воено-здравствените установи, болничко и рехабилитационо згрижување;
- поткрепа на бизнис иницијативите и проекти на своите членови и помош во бизнис круговите на локално или државно ниво, посебно во воените организации.

Визијата на ОРОРМ е преку реализација на перманентната соработка и со своите респективни одбранбени, безбедносни и мировни капацитети да може да одговори на заканите и ризиците за РМ и пошироко во земјите членки на ЦИОР-НАТО и истовремено ОРОРМ да ја промовира Република Македонија како мирна, стабилна, сигурна и безбедна земја за привлекување на нови наши и странски бизнис инвестиции за целосно искористување на расположливите капацитети и можности.

Состојбите во ОРОРМ (Организацијата на резервните офицери на Република Македонија) опстојува и успешно функционира над 60 години, при што оствари значајна улога во изградба на мирот и одбранбениот систем на државата. По осамостојувањето на Република Македонија и донесувањето на новиот Устав за самостојна и независна држава, ОРОРМ даде непосреден придонес во зачувување на границите и формирањето на Армијата на Република Македонија.

ОРОРМ меѓу првите здруженија на граѓани во РМ усвои нов Статут и се пререгистрира согласно Законот за здруженија на граѓани и фондации (“Сл. весник на РМ” бр. 31/98) како самостојно, непартиско, непрофитно и кадровско здружение со јавно овластување добиено од МО за остварување активности во областа на одбраната.

ОРОРМ во чекор ги следи реформите во одбраната и трансформацијата на АРМ согласно стандардите на НАТО-алијансата. Во таа насока ОРОРМ, не само што гледа оптимистички на промените и резултатите постигнати во трансформацијата, реорганизацијата и професионализацијата на АРМ туку во практика ги спроведува и сопствените реформи во програмската и организационо кадровска поставеност на Организацијата, користејќи ги искуствата на асоцијациите на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПЗМ.

Согласно стандардите на НАТО-алијансата, како придружна членка на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР), ОРОРМ се залага и во Република Македонија да се спроведува ЦИМИК доктрината, со која асоцијациите на резервните офицери претставуваат врска помеѓу воената структура и цивилното општество. Тргувајќи од таа доктрина сосема е оправдано и во Република Македонија да постои една асоцијација како што е Организацијата на резервните офицери што претставува едно камче во мозаикот од услови кои треба да ги исполни Република Македонија за добивање на полноправен статус во НАТО-алијансата.

Успешно спроведена реформа во Организација на резервните офицери на Република Македонија ќе даде непосреден придонес и Република Македонија што поскоро со своите резервни сили да ѝ даде поддршка на професионалните единици на АРМ кои ќе учествуваат во хуманитарните мисии и мировните операции во рамките на НАТО-алијансата под покровителство на Обединетите нации и другите меѓународни организации.

Исто така, ОРОРМ со своето повеќеилјадно членство може да даде придонес во кадровското пополнување на штабовите и единиците за заштита и спасување на населението и материјалните добра (на ниво на државата и локалната самоуправа) во услови на елементарни непогоди, технички хаварии, епидемии и други природни непогоди и несреќи во мир и во војна.

Тоа го овозможува мошне добрата организационо-кадровската поставеност на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, во која функционираат 37 општински организациони единици и тоа: Берово, Битола, Богданци, Валандово, Велес, Винаца, Гази Баба, Гевгелија, Гостивар, Дебар, Делчево, Демир Хисар, Кавадарци, Карпош, Кисела Вода, Кичево, Кочани, Кратово, Крива Паланка, Крушево, Куманово, Македонски Брод, Неготино, Ново Село, Охрид, Пехчево, Прилеп, Пробиштип, Радовиш, Ресен, Свети Николе, Струга, Струмица, Тетово, Центар, Чаир и Штип. Во ОРОРМ има 337 месни ограноци во месните заедници на ниво на целата територија на Република Македонија.

Од преку 30 000 евидентирани резервни офицери и подофицери во Република Македонија, 18 438 се членови на ОРОРМ (со членска книшка) од кои 8 115 се офицери, 10 323 се подофицери. До 35 годишна возраст се 2 455, од 35-50 години 7 171, и преку 50 години се 8 812 членови, од кои 2 434 се пензионирани офицери. Во ОРОРМ членуваат и 205 резервни офицери жени.

Во сегашните прилики Организацијата на резервните офицери на Република Македонија со својата квантитативна големина, а уште повеќе со квалитативната структура на човековиот потенцијал, претставува значаен дел од македонската интелигенција, која може уште повеќе да се вгради во најзначајните општествени институции и вклучи во реформите на државата, а особено на одбранбениот систем. Тоа ги потврдуваат следните податоци за образовната структура на членството на ОРОРМ 68 доктори на науки, 127 магистри, 4 966 со високо образование од сите области (економисти, инженери, лекари, правници, и т. н.) 4 758 се со више и 8 519 се со средно образование и тоа најголем број се подофицери.

Во ОРОРМ е застапена следната Национална структура: Македонци 87%, Албанци 7%, Турци 1,7%, Срби 1,5% Власи 0,7%, Роми 0,5%, Бошњаци 0,6% и други националности 1%.

Бидејќи во Организацијата членуваат и активно дејствуваат од сите етнички заедници на целата територија на Република Македонија, тоа претставува посебно поволна околност, низ најразлични проекти и други активности да се стимулира меѓуетничката комуникација и да се симне меѓусебната недоверба, да се откриваат заедничките вредности и да се надминат разликите.

Статусот на ОРОРМ е едно од фундаменталните прашања за успешна реформа и натамошен развој на ОРОРМ изразено преку законската регулатива долгорочно и во согласност со стандардите на ЦИОР-НАТО, односно по примерот на асоцијациите на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПЗМ да се регулира статусот, местото и улогата на Организацијата во рамките на одбранбениот систем на Република Македонија.

Појдовна основа и силен аргумент за поадекватно регулирање на статусот на ОРОРМ треба да биде Концептот за резервни сили на Армијата на Република Македонија. За неговата имплементација ќе уследат соодветни измени и дополнување на Законот за одбрана и Законот за служба во АРМ. Од тука, статусот на ОРОРМ пред сè треба да се регулира со изменување и дополнување на членот 132 од Законот за одбрана, кој би било добро да гласи „Организацијата на резервните офицери на Република Македонија учествува во подготовките за одбрана преку дообука на резервните офицери и подофицери, во согласност со Годишната програма на Организацијата“, и став 2, „Програмата од претходниот став се усогласува со Годишната програма на Министерството за одбрана и Генералштабот на АРМ“.

Во глава IV, точка 9, од Законот за одбрана (од 41 до 45 член) регулирано е единиците од постојаниот и резервен состав на АРМ да учествуваат во вежбовни активности и обука за учество во хуманитарни или мировни операции надвор од територијата на Република Македонија. Со тоа, на ОРОРМ и се овозможува во соработка со МО и ГШ на АРМ, преку Програмата на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПЗМ да врши едукација и обука на резервните офицери.

Исто така, ОРОРМ треба да се заложи во глава V, точката в, каде е регулирано служење во резервниот состав на АРМ и глава VI, каде во еден од членовите треба да се регулира имено покрај јавните претпријатија, установи и служби и здруженијата на граѓани со јавно овластување (како што е ОРОРМ) да може заедно со другите државни органи да учествува во организирање и изведување на вежбовни активности.

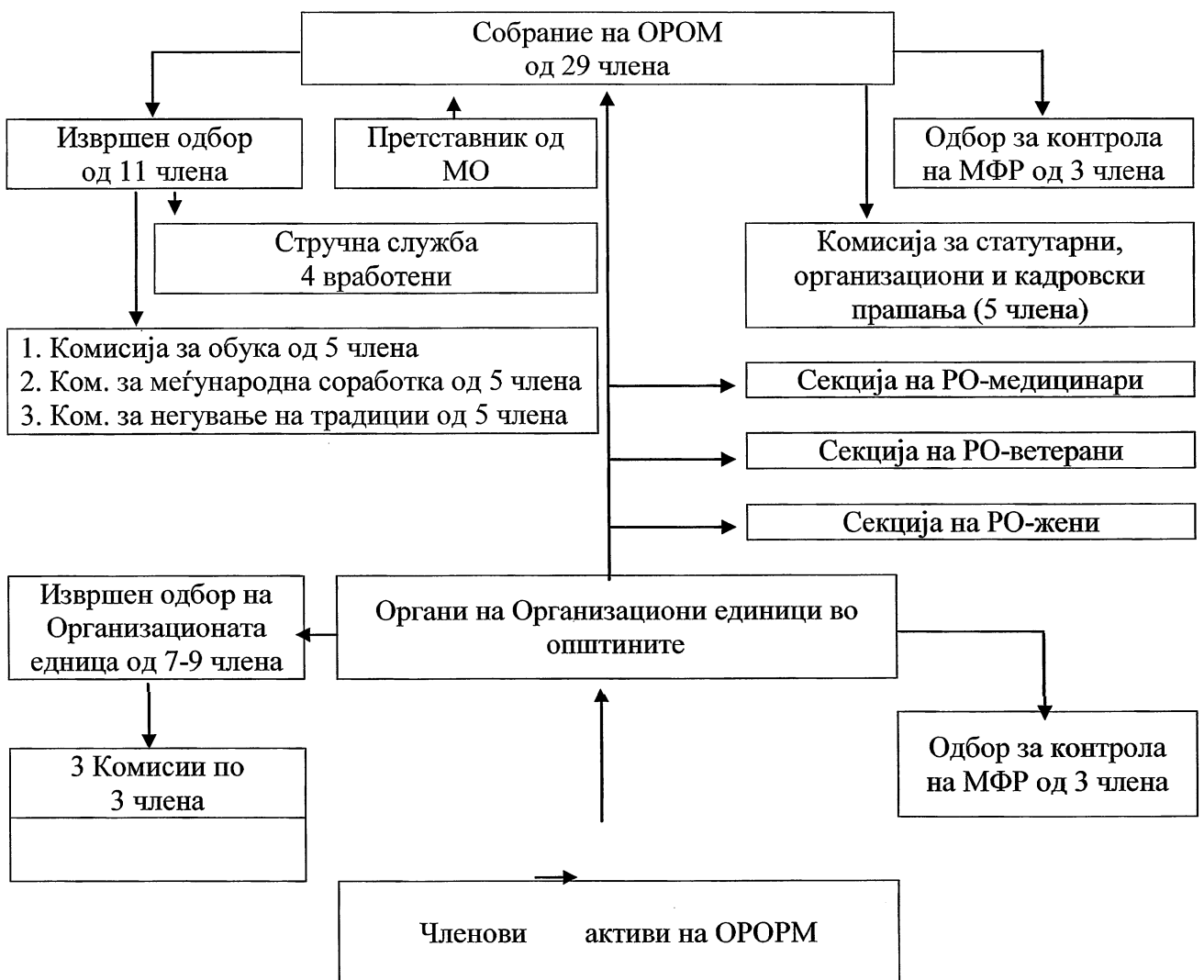
Во Законот за служба во АРМ во глава VI и VII во врска со оценувањето и унапредувањето на офицерите и подофицерите, да се овозможи обуката што ја организира ОРОРМ да се оценува и вреднува како воена вежба.

Доколку се извршат дополнувања на неколку членови од горе спомнатите закони ќе се овозможи ОРОРМ да го добие вистинското место во реформиранiot одбранбено-безбедносен систем на Република Македонија.

Организациската поставеност на ОРОРМ шематски е представена во прилог број 1:

Прилог број 1

Организациона поставеност на ОРОРМ



Организациската поставеност на ОРОРМ се состои од:

а) Собрание на ОРОРМ

Со член 23 од Законот за здруженија на граѓани и фондации и член 24 од Статутот на ОРОРМ регулирано е дека Собранието како највисок орган го сочинуваат претставници од организационите единици во општините.

Тоа значи дека, во Собранието на ОРОРМ секоја ОЕ треба да биде застапена со по еден претставник со што ќе се запази демократскиот принцип, а ќе се добие во неговото поефикасно и порационално работење. Со цел во Собранието на ОРОРМ да се обезбеди адекватна застапеност и на членови на ОРОРМ од другите етнички заедници, треба да се утврди политика и критериуми, на кој начин ќе се обезбеди нивното присуство во највисокиот орган на ОРОРМ. Исто така, заради координација и соработка како и досега со еден претставник во Собранието треба да биде застапено и Министерството за одбрана.

За зголемување на функционалноста на органите и телата на Собранието потребно е да се изврши намалување на бројот на членовите на Извршниот одбор и трите комисии. Извршниот одбор на Собранието од поранешните 17 успешно функционираше и со 11 а сега со 9 членови, вклучувајќи ги претседателот, потпретседателот и секретарот.

Трите комисии на Извршниот одбор: Комисија за обука, Комисија за меѓународна соработка и Комисија за негување традиции, како работни тела на Извршниот одбор на Собранието, бројат по 5 члена. На тој начин комисиите ќе можат почесто да се состануваат (најмалку еднаш пред одржувањето на седниците на ИО), а со стручноста и компетентноста на нивните членови поуспешно ќе подготвуваат анализи, извештаи, информации, програми и други проекти од нивниот делокруг за работа.

За сметка на намалувањето на бројот на досегашните комисии би било мошне корисно да се формираат и други постојани комисии, како на пример Комисија за спорт и рекреација, култура и други комисии и да организационата поставеност биде изменета, дополнета и целосно усогласена со ЦИОР - НАТО .

Неопходно е и понатаму Собранието на ОРОРМ да има Комисија за статутарни, организациони и кадровски прашања од 5 члена и Одбор за контрола на материјално-финансиско работење од 3 члена. Оваа поставеност на работните тела на Собранието овозможува негово успешно функционирање.

б) Регионално дејствување на ОРОРМ

Со цел за спроведување и кординирање на заеднички активности на ниво на определени региони со Статутот на ОРОРМ да се овозможи Извршниот одбор да може да формира регионални координативни тела кои би ги сочинувале претседателите на ОЕ на ОРОРМ.

Со ова решение ОРОРМ ќе го задржи карактерот на единствена централизирана организација и успешно ќе ги остварува целите и задачите што ги има во областа на одбраната. Со тоа ќе се избегне формирање на регионални организации како организациона форма со свои органи и тела кои би претставувале големо материјално-финансиско оптеретување на ОРОРМ, а би се овозможил ефикасен облик на акционо поврзување.

Месни ограноци и организациски единици како форми на организирање, и покрај промените во концептот на одбраната, сепак и во наредниот период ќе има потреба обуката и другите активности ОРОРМ да ги реализира со севкупното членство во базичните организации на ниво на месни заедници.

Поради тоа има потреба сложената организациона поставеност на досегашните месните ограноци (кои досега имаа извршен одбор и комисии) да се трансформираат во **активи на ОРОРМ**, преку кои ќе може одредена активност да се реализира со членовите во базата.

Со тоа ОРОРМ од тростепено ќе премине на двостепено организирање, со што ќе може мошне успешно да се реализираат програмските активности во организациони единици во кои бројот на членовите се движи од 200-500 члена. Сосема е сигурно дека овие организациони единици без поголеми проблеми преку активите ќе можат да ја преземаат севкупната грижа за членството.

Исто така, Извршниот одбор на Собранието повеќе пати констатираше дека неколку организациони единици имаат проблеми во своето функционирање поради што во изминатите години не реализирале ниту една програмска активност. Поради тоа, потребно е да се анализира нивната состојба, дали е во прашање неангажираност на раководствата, финансиските проблеми или се во прашање некои други причини. Доколку се оцени дека тие и понатаму не ќе можат успешно да функционираат најдобро е тие да се приклучат кон друга, кадровски поголема ОЕ.

Од друга страна поголемите организациони единици, особено оние кои имаат од 500 до 1 000 члена, доколку имаат месните ограноци на територијата на другата општина-локална самоуправа, може да се групираат и да добијат статус на организациона единица.

Со трансформацијата на месните одбори во активи, како и заради поедноставување на постапката за спроведување на изборите на ниво на организационите единици потребни се измени и дополнувања на главата V (членовите 16, 17, 18 и 19) од Статутот на ОРОРМ. Како едно од можните решенија е на ниво на ОЕ на ОРОРМ да има изборен состанок на кој ќе бидат поканети сите членови на ОРОРМ од подрачјето на општината. Од вкупниот

број на присутни, на изборниот состанок ќе може да се избере раководство на ОЕ на ОРОРМ и еден претставник во Собранието на ОРОРМ.

На овој начин ќе се надминат проблемите кои се појавуваа во спроведувањето на изборите во ограноците каде во изминатите мандатни периоди, се случуваше на изборниот состанок во огранокот од 200 поканети членови да присуствуваат само 10-тина члена.

Раководењето и менаџирањето со ОРОРМ го води Собранието на ОРОРМ преку Извршниот одбор, како негов извршно оперативен орган. Поради тоа треба да го сочинуваат компетентни членови, ентузијастички, високо образовани и стручни лица во областа на безбедноста, мирот, одбраната, успешни бизнисмени со високи морални вредности, со континуитет на искусни долгогодишни и млади, но афирмирани членови.

За да се овозможи функцијата член на Извршниот одбор на Собранието на ОРОРМ да биде подостапна до поголем круг на активисти, треба да се ограничи изборот на членовите на ИО на најмногу два мандати едно подруго, како што е регулирано за претседателот, потпретседателот и секретарот (член 25, став 7 од Статутот на ОРОРМ). Ова ограничување би се однесувало само за членовите на ИО, а не на претставниците во Собранието на ОРОРМ.

Кандидатите за избор на највисоката функција (претседател) треба да ги исполнуваат и посебните критериуми авторитетни личности, експерти за мир, безбедност, толеранција и одбрана, да имаат лидерски афинитети и менаџерски способности за раководење со Организацијата, како и да бидат долгогодишни и активни членови на ОРОРМ.

Со исполнување на овие критериуми кандидатите за првите функции во ОРОРМ ќе можат успешно да се носат со предизвикот и да бидат на ниво на раководствата од асоцијациите на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПЗМ.

Членувањето во ОРОРМ е доброволно. Тргувајќи од Уставното право на граѓаните на Република Македонија тие врз доброволна основа да членуваат во политички партии и здруженија на граѓани, преку кои ќе ги остваруваат своите лични и пошироки интереси во сите области на општественото живеење, не може да им се одземе правото на резервните офицери и подофицери доброволно да членуваат во ОРОРМ што е регулирано во член 8 од Статутот на ОРОРМ.

Условно, членовите на ОРОРМ може да ги поделиме во активни и пасивни од аспект на нивна лична заинтересираност, како и апсорпционата моќ на Организацијата да ги ангажира во одредени активности во реализацијата на Годишната програма за едукација и обука, меѓународните активности, кадровската ангажираност во раководствата на ОРОРМ и другите сфери на општественото живеење.

Пред 5-6 години, во реализацијата на Годишната програма за работа на ОРОРМ беа опфатени од 6 000 до 10 000 членови кои може условно да ги наречеме активно членство, што претставуваше 20-35% од вкупното членство, а останатите 65-80% пасивни или неангажирани членови.

Во последните 5-6 години бројот на активни членови опаѓа и се движи од 2 000 до 4 000 или од 10 до 25% ангажирани во реализација на разни активности (од обуката до негувањето на традициите). Причините за оваа состојба произлегуваат од намалениот интерес на членовите поради личните проблеми и нивната невработеност, презафатеност на оние кои се занимаваат со приватен бизнис, недостаток на финансиски средства со кои располага ОРОРМ за покривање на трошоците за програмските активности во обуката (авторски хонорари, закуп на простории, обезбедување на покани и други трошоци), непостоењето на стимулативни мерки и др.

Поради објективната неможност ОРОРМ (како здружение на граѓани) да се справи со проблемите кои ги имаат РО, а се последица од состојбите во општеството, мошне е значајно раководствата на ОРОРМ во наредниот период за сметка на масовно ангажирање на членовите, да работи на селективно и квалитетно стручно оспособување на резервните офицери кои имаат интерес за едукација и обука преку организирање на државни натпревари во разни дисциплини, учество на семинари за изучување на странски јазици, предавања за историјата, стратегијата на НАТО и други актуелни теми и прашања во врска со реформите во одбраната и реструктурирањето на АРМ согласно стандардите на НАТО-алијансата.

Грижата за подмладување на ОРОРМ е постојана. Со приемот на Република Македонија за членка на НАТО-алијансата ќе се наметне потребата ОРОРМ да прифати дел од обврските кои произлегуваат од ЦИМИК доктрината. Со неа, покрај другото предвидено е асоцијациите на резервните офицери да бидат врска помеѓу воената структура и цивилното општество. Оттука, практично ќе произлезе обврската ОРОРМ, врз база на утврдени критериуми, да предлага млади и образовани резервни офицери за распоредување во резервниот состав, односно во резервната бригада на АРМ која Република Македонија треба да ја формира согласно стандардите на НАТО-алијансата.

Со цел и понатаму да се продолжи континуитетот во подмладување на ОРОРМ, треба да се покрене иницијатива со законски или подзаконски акти за да се регулира, дел од војниците кои доброволно го служат воениот рок (преку дообука и оспособување), да се стекнат со подофицерски чин, додека пак студентите на Филозофски факултет-група за Мировни студии, по завршувањето на студиите да се стекнат со чин потпоручник.

Покрај овој начин за подмладување на Организацијата и понатаму во ОРОРМ ќе можат да се зачленуваат релативно млади воени старешини на кои им престанал договорот за професионален војник, а се стекнале со подофицерски чин, како и дел од воените старешини од постојаниот состав на АРМ кои ќе заминат во пензија со 40-50 годишна возраст.

Мотивирање и мобилизирање на членството на ОРОРМ е преку стимулативни мерки. Во услови кога Организацијата функционира врз доброволна и волонтерска основа, мошне е значајно прашањето за мотивација и мобилизирање на членството и раководствата на органите и телата во ОРОРМ од општинско до републичко ниво.

Имајќи ја во вид денешната вкупна општествено-политичка и економска состојба во државата како што се големата невработеност и личните проблеми со кои се среќаваат членовите на ОРОРМ, опаднатото ниво на моралниот и патриотскиот дух, мошне е тешко да се мотивира и мобилизира поголем број на членови во активностите на Организацијата и пошироко. Таквата криза на морални и социјални вредности не смее да не обесхрабри, туку ОРОРМ мора да изнајде нови форми за стимулирање на членството и раководствата на органите и телата.

Мотивирањето на членството може да се врши преку афирмирање на општествените вредности, подигање на авторитетот на Организацијата на внатрешен и надворешен план, како и преку конкретни стимулативни мерки како што се:

- предлагање за унапредување во повисок чин;
- планирање финансиски средства за изработка на признанија на ОРОРМ (плакети, значки, благодарници и парични награди);
- предлагање на најистакнатите организации и поединци (РО) за високи воени и цивилни одликувања и други државни признанија;
- предлагање за распоредување во резервните единици на АРМ (активна резерва);
- вклучување на поголем број РО за едукација и обука преку семинари, курсеви за изучување на странски јазици и други стручни оспособувања што ги организира ОРОРМ, МО, АРМ и ЦИОР;
- на резервните офицери да им се даде предимство при вработување, особено во државните органи и други институции (МО, Дирекцијата за заштита и спасување, Дирекцијата за управување со кризи, локалната самоуправа и други).

За стимулирање и наградување на волонтерите во раководствата на Организацијата (Општинско и Републичко) кои го носат најголемиот тавор на активностите треба да се планираат и обезбедат финансиски средства за покривање на

нивните реални трошоци (патни и дневни) како и парични награди за конкретно извршена работа или надомест за учество во проекти, авторски трудови и друго.

Обука во ОРОМ според стандардите на ЦИОР-НАТО. Обуката на резервните офицери и подофицери во Република Македонија, претставува важна и темелна содржина во организирањето и функционирањето на ОРОМ како значајна невладина, непартиска и непрофитабилна асоцијација во областа на одбраната, мирот и безбедноста.

Организацијата на резервните офицери на Република Македонија на планот на обуката на своето членство од нејзиното формирање до денес, перманентно посветува значајно внимание и интерес, преку ангажирање на сопствениот кадар за обука и со помош на организациски единици на Министерството за одбрана и ГШ на АРМ.

Исто така, ОРОМ редовно остварува соработка и со стрелачката асоцијација и со слични здруженија на граѓани кои функционираат во Република Македонија во областа на одбраната, мирот и безбедноста.

Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, од 2005 година, кога беше примена за придружна членка на ЦИОР-НАТО, во програмата за обука на своите членови редовно вградува нови и посовремени форми и методи на обука, целосно усогласени со стандардите на ЦИОР-НАТО, практично докажани како коректив на колективните системи за одбрана, мир и безбедност во Европа и во светот во целина.

Капацитетот на членството на ОРОМ со целиот свој потенцијал на интелектуалци со респективен фонд на знаења и вештини од областа на одбраната, мирот и безбедноста, претставува добра основа за успешно развивање на одбранбениот и безбедносен систем во Република Македонија, подигнување на повисок степен на одбранбено-безбедносната култура на своето членство, како и продлабочување на свеста на секој резервен офицер и подофицер за постоење на сопствена држава, која треба постојано да се доградува и брани. Поради тоа, потребно е во Програмата за обука да се вградат содржини кои претходно ќе бидат усогласени со МО и ГШ на АРМ, со чија логистичка и стручна поддршка ќе се применуваат активности во обуката кои ќе овозможат да се изградат резервни офицери и подофицери кои ќе можат да одговорат на обврските кои произлегуваат од нивното ангажирање во Договорната резерва на АРМ.

Во таа смисла, ОРОМ во програмите за обука во овие изминати три години, од организирање на регионални и друг вид на средби премина кон современите форми на обука, со програмирање и изведување на државни натпревари во кои резервните офицери и подофицери во Републиката демонстрираат познавање, извежбаност, кондицираност и физичка издржливост во гаѓање со пешадиско оружје, војнички петобој и движење по азимут и други содржини.

ОРОРМ и во наредниот период ќе врши дообука на резервните офицери и подофицери преку практични активности, како што се технички собири за запознавање со видовите и тактичко-техничките можности на орудијата и оружјето со кое располага АРМ, еднодневни и дводневни вежбовни и други активности со повеќе содржински елементи, учество со претставници на Командно-штабни воени вежби, методско показни вежби и други вежбовни активности организирани од ГШ на АРМ.

Теоретската обука ќе се остварува преку изработка на елаборати и проекти со актуелни теми од областа на одбраната, безбедноста, заштитата и спасувањето како и проблемите на справувањето и управувањето со кризи.

Покрај практикувањето на содржините за обука преку практични и теоретски активности и државни натпревари во повеќе дисциплини, ОРОРМ преку системот на меѓународни активности во непосредна соработка со ЦИОР-НАТО ќе испраќа претставници на редовни конгреси, семинари и обуки организирани од ЦИОР, ќе учествува во хуманитарни мисии и операции во странство заедно со АРМ во организација на ЦИОР-НАТО или ООН и ќе подготвува и испраќа екипи на резервни офицери на натпревари во странство и во организација на ЦИОР.

Исто така, во рамките на Јазичната академија на ЦИОР-НАТО, ОРОРМ (која беше земја домаќин и успешно ја организираше ЦЈА-07 во текот на месец август 2007 година), ќе продолжи да испраќа РО на изучување на англиски и француски јазик, како официјални јазици во употреба на ЦИОР-НАТО.

Значајна компонента како содржина во обуката, особено во наредниот период, претставува и обуката од областа на првата медицинска помош и здравствена заштита во услови на елементарни непогоди и други поголеми несреќи, кризи, како и при учество во разни меѓународни мировни и хуманитарни мисии и операции во рамките на ООН, ОБСЕ, НАТО, ЦИОР и други.

Оваа активност ОРОРМ успешно ќе ја спроведува преку новоформираната Секција на резервни офицери медицинари, која во јули 2007 година на Конгресот на ЦИОР и ЦИОМР во Рига, Латвија имаше статус набљудувач.

Постигнувањето на позабележителни резултати во обученоста и извежбаноста на резервните офицери и подофицери медицинари ќе бидат гаранција за нивно ангажирање преку ЦИОР-НАТО или ООН во веќе востановени мисии како што се мисиите во Ирак, Авганистан, Босна и Херцеговина и Косово, како и во новите мисии што ќе се планираат за во иднина.

Организацијата на резервните офицери на Република Македонија со сиот свој кадровски потенцијал во наредниот период во соработка со МО и ГШ на АРМ ќе се залага

и ќе работи на уште поголеми и позначајни проекти и активности како на домашен така и на меѓународен план.

Проблем со кој се соочува ОРОРМ, а и сите други асоцијации на резервни офицери во Европа, претставува целосното напуштање на универзалниот концепт на регрутниот систем со ослободување од законската обврска за служење на воениот рок и единствено потпирање на земјата на одбранбен систем, формациски врзан за мали, професионални и брзораспоредливи регуларни сили.

Ваквиот систем на организирање на одбранбената компонента, влијае на значително намалување на резервните сили, како традиционален извор на војската во земјата, што автоматски предизвикува зголемување на јазот помеѓу цивилното општество и војската, како важен инструмент за убедување на обичниот граѓанин за одлуките на законодавниот дом во рамките на системот за одбрана на земјата.

Намалувањето на формацијата со припадници од резервниот состав, истовремено влијае и на намалување на бројот и капацитетот на професионалниот состав, а преку акцијата за пропорционална застапеност на припадници од заедниците, во целина се намалува и армијата.

Ваквата тенденција во нашата земја и во Европа ја потврдува определбата во концептот на НАТО за јакнење и зацврстување на добро поставени и организирани колективни системи за одбрана и безбедност. Истовремено, изградените тактички и стратегиски норми во НАТО алијансата претставуваат важен репер и предуслов за влез на новите аспиранти во НАТО.

Со интензивната меѓународна соработка на ОРОРМ заслужено во 2005 година се доби статусот на придружна-асоцијативна членка на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР).

Неспорен е фактот дека во однос на меѓународната соработка, членувањето и учеството во сите активности на ЦИОР и унапредувањето на билатералната соработка се од суштинско значење за ОРОРМ. Треба да се спомне само фактот дека членувањето на нашата организација во ЦИОР, придонесува за исполнување на критериумите за членство во НАТО. Само како напомена дека ЦИОР функционира на ист принцип како и НАТО, односно НАТО членки во ЦИОР и членки на партнерството за мир во ЦИОР. Сите земји кои во последно време беа примени во НАТО имаа задача да ги реструктурираат нивните организации на резервни офицери и да се зачленуваат во ЦИОР.

Меѓународната активност во ОРОРМ не треба да се сфаќа само како патување во странство и присуство на некоја меѓународна средба или работилница. Меѓународната активност бара сериозен ангажман и подолготрајни и макотрпни подготовки во ОРОРМ со

дефинирање на јасни задачи и утврдување на целите за постигнување на резултати и придобивки од меѓународната активност, како и подготовки за соодветно и достоинствено презентирање на организацијата, како и на целата држава Република Македонија на меѓународен план. Во однос на тоа треба да се селектираат приоритетните цели кои можат да придонесат за развој и афирмација на ОРОРМ и сите активности да се фокусираат на нив. Иако тешко може да се каже дека има некои активности во ЦИОР кои се помалку важни од другите, сепак вкупните состојби во кои се наоѓа нашата организација и недостатокот на финансиски средства, на некој начин ќе влијаат врз степенот и обемот на вклучувањето во меѓународната активност и селектирањето на најбитните за ОРОРМ активности.

Во нареден период треба да се прецизираат и критериуми за учество во меѓународните активности кои може да имаат две димензии:

Прва, Унапредувањето на соработката на ОРОРМ со ЦИОР и билатералните односи со раководствата на асоцијациите на резервните офиери од земјите членки на НАТО и ПЗМ и пошироко, преку учество на официјални делегации на ОРОРМ (на највисоко ниво) на конгреси, меѓусостаноци на претседателството на ЦИОР, како и билатерални посети на асоцијациите на резервните офицери од другите земји, во кои треба да бидат вклучени членови на раководството на ОРОРМ (претседателот на Собранието, претседателот на Комисијата за меѓународна соработка и други членови на Извршниот одбор);

Втора, Учество на активности во обуката и едукацијата (работилници, семинари, јазичната академија, разни натпревари и слично) да се вклучат истакнати членови и активисти на ОРОРМ кои добро зборуваат англиски или француски јазик.

Покрај познавањето на странски јазик, секако дека следен значаен критериум е членовите кои се вклучуваат во меѓународната активност да имаат активно учество во сите активности на ОРОРМ. Членовите кои ќе бидат вклучени во било каква меѓународна активност да бидат активни и да ги пренесуваат стекнатите знаења и искуства на останатите членови на ОРОРМ. Нивната активност и ангажман да не завршува само со учеството во некоја меѓународна активност туку нивните знаења да придонесат за поголема активност и афирмација на ОРОРМ, а стекнатите знаење да ги пренесуваат на своите колеги преку активности во соодветните области на делување на ОРОРМ.

После секое учество на некоја меѓународна активност претставниците на ОРОРМ треба да поднесуваат соодветен извештај, а Организацијата да проценува во кои активности се постигнати добри резултати. Членовите коишто ќе постигнат најдобри резултати да имаат приоритет при наредните меѓународни активности. На таков начин,

всушност, критериум за натамошни ангажмани ќе биде постигнатиот резултат во претходните активности, а со тоа се поттикува и конкуренцијата.

Факт е дека меѓународната соработка не може да биде издвоена од сите други активности на ОРОРМ, а исто така не може успешно да се остварува доколку Организацијата не функционира успешно во сите сегменти. Всушност, преку соработката на меѓународен план треба да се следат програмските активности на ЦИОР, преку кои се согледуваат и современите трендови и активности во организациите на другите земји, се разменуваат искуства, а воедно се презентира и целокупната активност и успешност на ОРОРМ. Значи, меѓународната соработка може да биде на повисоко ниво, само доколку Организацијата функционира успешно во сите сегменти.

Со негувањето на традициите Организацијата на резервните офицери на Република Македонија треба да биде еден од факторите на единството и развивањето на моралниот дух и патриотските чувства. Во таа смисла патриотизмот и традициите треба да се иновираат и добијат нови димензии во градењето на здрави меѓуетнички и меѓуконфесионални односи, одбранбена култура и државотворна свест, толеранција, соживот, љубов и лојалност кон татковината. На тој начин ќе може да се надмине, а по потреба и поуспешно да се решат евентуалните меѓуетнички тензии, конфликти и судири во Република Македонија.

Организацијата на резервни офицери може да даде значаен придонес во афирмирањето на одбранбените традиции преку афирмација и зајакнување на тековните демократски процеси, афирмација на процесот за градење на интеркултурно општество и надминување на меѓуетничките недоразбирања, создавање на услови за мир и хармонија во општеството и сл.

Демократските процеси за создавање на хармонично, мултикултурно и интеркултурно општество и други современи процеси веќе подолг временски период се соочуваат со тешкотии од духовна природа. Нивното разрешување не може да се постигне само со мерки на државните институции туку со постојана поддршка од невладини организации и здруженијата на граѓаните меѓу кои и ОРОРМ кои својата активност првенствено ја насочуваат кон развивање на свеста.

Во таа насока, ОРОРМ како здружение на граѓани кое со децении наназад има инсталирано своја организациона кадровска мрежа низ целата територија на РМ, кое опфаќа припадници од различен етнички состав, има капацитет, потпирајќи се врз позитивните традиции на македонското движење, особено на традициите во однос на малцинските заедници, верата и религијата, да биде респективен миротворен фактор на македонската општествена сцена.

Формите за зацврстување на интеркултурните односи можат да бидат преку вистинското вреднување на вековната борба на македонскиот народ за создавање сопствена држава, национална и социјална слобода, побрзо да сфатат дека културните разлики, не само што не треба да бидат пречка во општествениот развој туку предност и можност за уживање во културната разноликост, да ги откриваат заедничките вредности, а да ги почитуваат разликите, низ меѓусебна комуникација да се запознаваат и на тој начин да ги симнуваат маските на непријателствата, да ги надминуваат закоравените предрасуди и стереотипи, да почнат слободно да комуницираат по сите општествени односи, да живеат едни со други, а не едни покрај други.

Во борбата за национална и државна афирмација, македонскиот народ има јака потпора во сопствените традиции и култура. Проучувајќи ги културните димензии на македонското национално-ослободително движење, дојдовме до сознание дека македонскиот народ има богато културно наследство и традиции во остварување на одбранбено-заштитната функција. Тука, од посебен интерес би можеле да ги назначиме традициите во вооружувањето на народот, во организацијата за самозаштита на населението и материјалните добра, во организацијата на македонската востаничка војска и другите борбени органи во Кресненскиот и Илинденскиот период, традициите кон оружјето, кон борбата, традициите во меѓународните односи, во меѓунационалните и меѓуверските односи, традиции во односот кон непријателите, кон борците, хероите и др.

Почитувањето на националното и традиционалното во исто време одбрана на истото за субјектите во сицирот на одбраната мора да биде обврска и тие да бидат подготвени и мотивирани при што посебно да биде истакнато местото на офицерскиот кадар, активен и резервен бидејќи на терен сите се исти. Уставно морално, законско, право и чест на резервниот офицер е да партиципира во одбраната на државата. Во услови на плурализам и демократија кога граѓаните се исполитизирани, закарани, поделени и не е целосно создадена нивната свест за истото, ОРОМ е и ќе остане битен чинител на единството и развивањето на патриотските чувства, љубов и лојалност кон државата. Тој патриотски дух кон државата не може да биде маргинален, тој не е ничија привилегија, бидејќи секој граѓанин што се родил во државата треба да ја чувствува таа љубов кон неа.

ОРОМ секогаш се залагаше и ќе се залага да се почитуваат традициите и континуитетот за јакнењето на одбрамбената култура и државнотворната свест. Во таа насока како конкретни задачи на нашата програмска активност ќе биле:

- никогаш повеќе во Македонија да не се повтори војна, особено онаква каква ја имавме во 2001 година, бидејќи сега кога сме пред портите на НАТО за влез во 2012-2015 година не смее да се дозволи да има вакуум во националната безбедност и одбрана и да

се наруши мирот;

- наша приоритетна задача и натаму ќе биде патриотското воспитание и обука на сите резервни офицери и почит кон народните традиции;
- организирање на воено-научни предавања, посети на историски места и знаменитости, изградба на споменици на загинати војници и офицери;
- организирање на изложби, концерти, културни забави, настани на воени хорони, музички состави на значајни настани и манифестации поврзани со минатото;
- учество на национални чествувања и собири од историско значење, односно одбележување на значајни датуми и годишнини;
- работа со Министерството за образование и наука на военото-патриотско воспитување и запознавање на учениците и помладите генерации со богатата историска традиција;
- организирање трибини за запознавање со подалечното и поблиско историско минато, и искуството за позитивното и негативното од истото за денешната РМ;
- улогата и значењето на резервните офицери во историското минато посебно во конфликтни, воени состојби и функционирање во денешните општествени услови.

Информирањето на членството и јавноста за активностите на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија претставува основно и демократско право на секој член да биде информиран за актуелните состојби во Организацијата, со што ќе му се овозможи со своите мислења и ставови да ги поддржи или предложи нови, попрогресивни идеи за натамошниот напредок и афирмација на ОРОРМ.

На сите нивоа на организираноста на ОРОРМ треба да се вложуваат напори за поцелосно, објективно и навремено информирање и тоа, како на членството и организациите, исто така и на јавноста за позначајните активности на Организацијата во целина.

За таа цел, треба да се согледаат можностите за издавање на периодично гласило на ОРОРМ каде ќе се објавуваат материјали и други документи од работата на органите и телата на ОРОРМ.

За остварување подобри резултати во информирањето, како значајна дејност во ангажирањето во ОРОРМ, покрај другото, треба да се преземат следните активности:

- редовна размена на информации за активностите, искуствата и проблемите во работата помеѓу општинските организациони единици и Извршниот одбор на Собранието на ОРОРМ и тоа двонасочно;
- продлабочување на соработката со средствата за јавно информирање на локално и републичко ниво, а посебно со оние кои на проблематиката на одбраната и посветуваат поголемо внимание;

- во рамките на соработката со Министерството за одбрана и ГШ на АРМ треба да се настојува да се обезбедат актуелни информации со кои располагаат овие органи, а за кои постои нагласен интерес кај членството на ОРОРМ. Нивото на користниците на начинот на запознавањето со овие информации ќе биде утврден во договор помеѓу ИО на Собранието на ОРОРМ и Министерството за одбрана, односно ГШ на АРМ.

Во сферата на информирањето, одделно внимание заслужува соработката на ОРОРМ со списанието „ШТИТ“ и издавањето на сопствениот весник „ОФИЦЕР“.

Врз основа на досегашните искуства и сознанија, соработката со овие гласила треба да јакне и да се продлабочува, со цел на нивните странци редовно да бидат застапени прилози во кои ќе се говори за содржини и активности на ОРОРМ на внатрешен и меѓународен план.

Во наредниот период треба редовно да се поместуваат пригодни текстови, за активности на ОЕ на ОРОРМ и портрети на истакнати резервни офицери-членови на ОРОРМ.

Во рамките на ваквите определби, односно доколку бидат прифатени дадените сугестии од наша страна, би било добро ОРОРМ да партиципира во редакцијата на „ШТИТ“ со свој претставник.

Извршниот одбор и Комисијата за обука во непосреден договор со Редакцијата на „ШТИТ“ и „ОФИЦЕР“ да ја разгледа можноста за објавување на теоретските теми од Основната програма за обучување на резервните офицери во ОРОРМ, во вид на посебни прилози во списанието. На овој начин практично се збогатува содржината на списанието, а еден дел од членовите на ОРОРМ-редовни читатели и активности, имаат можност ваквите теми индивидуално да ги проучуваат.

Соработка со државните органи и институции од областа на одбраната и заштитата со Организацијата на резервните офицери на Република Македонија е преку остварувањето на своите програмски активности. Во изминатиот повеќегодишен период имаше мошне успешна соработка и координација со Министерството за одбрана, Генералштабот и единиците на АРМ. Согласно член 132 од Законот за одбрана и јавното овластување во последните 10 години тоа се остваруваше со документот „Основи за соработка на ОРОРМ со МО“ кој го потпишуваа претседателот на ОРОРМ и Министерот за одбрана.

Во последните 2-3 години овој документ не беше потпишувач, меѓутоа се премина на непосредна соработка со ГШ на АРМ. Имено, по барање на ГШ на АРМ до јуни секоја година, Извршниот одбор на Собранието на ОРОРМ доставуваше Преглед на активности (особено во едукацијата и обуката на резервните офицери) за наредната година, кои

влегуваа во Планот на ГШ на АРМ преку кој се даваше логистичка поддршка за реализација на планираните активности на ОРОРМ кое нешто успешно функционира и денес.

Вака поставените блиски односи на соработка и координација со МО и ГШ на АРМ и Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, треба да отвораат простор за поинтензивно и сеопфатно информирање и комуницирање. Со тоа ќе се придонесува во афирмирањето на Организацијата и нејзиниот придонес во градењето и чувањето на безбедноста и мирот, слободата, независноста и одбраната на територијалниот интегритет и суверенитет на Република Македонија.

Меѓутоа, во практичниот живот и работење за овие изминати повеќе години, тоа не беше секогаш така. ОРОРМ не беше доволно вклучувана и ангажирана во многубројните системски и стручни анализи и расправи на тактичко и стратешко ниво од доменот на одбраната, како и на многубројните командно-штабни и штабни вежби, иако во редовите на Организацијата има многу стручни и компетентни кадри од сите професии (доктори на науки, министри, академци, пензионирани старешини до ранг на генерали) кои можат да бидат од исклучителна важност за безбедноста, мирот и одбраната.

Досега, покрај одличната комуникација и соработка со ГШ на АРМ и одделенијата за одбрана во општините, сè уште не е воспоставена редовна комуникација на највисоко ниво на раководството на ОРОРМ и Министерот за одбрана, но тоа е веќе надминато.

За да се подигне на поквалитетно ниво соработката помеѓу ОРОРМ, Министерството за одбрана и ГШ на АРМ треба да се користат искуствата од земјите членки на НАТО и ПЗМ. За таа цел, ОРОРМ како асоцијативна членка на ЦИОР од МО и ГШ на АРМ треба да побара и да се заложи за доследно спроведување на ЦИМИК доктрината која Република Македонија како потенцијална равноправна членка на НАТО има обврска да ја имплементира и да ја спроведува преку ОРОРМ. Тоа, практично подразбира дека ОРОРМ со МО и ГШ на АРМ треба да ги усогласува своите програмски активности преку конкретни долгорочни и годишни Програми за соработка кои ќе се верифицираат-потпишуваат од страна на претседателот на ОРОРМ, Министерот за одбрана и Началникот на ГШ на АРМ.

Што се однесува до соработката со другите институции во областа на одбраната и безбедноста со донесувањето на новите закони (Законот за заштита и спасување и Законот за управување со кризи) се отвора можност за непосредна соработка на републичко и општинско ниво на организирање на ОРОРМ.

Ова особено се однесува за соработката со Дирекцијата за заштита и спасување бидејќи во член 49 од Законот е регулирано дека во заштитата и спасувањето од природни

непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи, врз основа на закон и меѓународни договори можат доброволно да учествуваа и здруженија на граѓани, хуманитарни и невладини организации по претходно добиена согласност од надлежниот орган на единицата на локалната самоуправа, односно органот на државната управа што раководи со заштитата и спасувањето, кој воедно и го координира нивното учество во согласност со планските решенија за спроведување на активноста.

Бидејќи ОРОРМ ги исполнува кадровските критериуми и материјално-технички услови, може да учествува во заштитата и спасувањето врз основа на однапред склучен Договор со надлежниот орган на единицата на локалната самоуправа, односно надлежниот орган на државната управа кој ги организира и раководи заштитата и спасувањето, во кој поконкретно се утврдуваат обврските на договорните страни.

Мошне е значајно да се истакне дека надлежните органи согласно член 49 од Законот за заштита и спасување имаат обврска да кофинансираат дел од подготовките кои пред сè се однесуваат на опремување и обучување на членовите на здружението на граѓани, односно ОРОРМ.

Истото произлегува и од Законот за управување со кризи, каде во членот 2, став 3 се овозможува покрај јавните институции и служби, здруженија на граѓани и Црвениот крст може да учествуваат во превенцијата, рано предупредување и справување со кризи, доброволно и договорно, врз основа на закон и ратификуваните меѓународни договори кои ја уредуваат оваа материја.

Бидејќи во Законот како субјект се споменува Црвениот крст на Република Македонија, сосема би било оправдано да се заложиме и Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, која ги има сите кадровски и организациони капацитети да биде спомната како субјект и партнер кој може да придонесе во превенцијата и справување со кризите.

Соработка на ОРОРМ со здруженијата на граѓани и невладините организации досега и сега е отворена за сите. Соработката со здруженијата на граѓани и невладините организации е особено со оние кои имаат допирни точки со одбраната и безбедноста. Тука спаѓаат Сојузот на здруженијата на борците од НОАВМ, Македонска спортската стрелачка федерација, Атлетската федерација, Цвениот крст, Воздухопловниот сојуз, како и новоформираните здруженија од областа на одбраната и безбедноста Здружението на армиски и полициски ветерани, Балканскиот форум за безбедност и Здружението на дипломираните студенти од РМ на центар за безбедносни студии „Џорџ К. Маршал“ и други.

Соработката со здруженијата на граѓани може успешно да се реализира преку заеднички активности, подготовка и реализација на проекти, учество на симпозиуми, промоции, тркалезни маси, семинари, натпревари во гаѓање, во негувањето на традициите и друго. Преку овие активности може да се разменуваат искуствата од работата и другите актуелни прашања од областа на одбраната и безбедноста.

Координацијата на активностите може да се остварува со **делегирање или размена на претставници кои би биле членови на нивните работни тела (комисии, одбори, работни групи и слично)**. Овој начин на соработка го овозможува член 37, став 3 од Статутот на ОРОРМ со кој членови на работните тела-комисиите на ОРОРМ може да бидат и претставници од други сродни здруженија и организации. Исто така, ОРОРМ може да побара реципрочност да биде застапена и во нивните комисии.

Бидејќи во ОРОРМ членуваат и определен број на пензионирани воени старешини, од кои еден дел се декларираат и како воени ветерани, постои можност врз основа на член 21 од Статутот на ОРОРМ да се формира и Секција на резервни офицери-ветерани.

Поради тоа, најголем број од раководствата на ОРОРМ е на мислење дека нема потреба од формирање Федерација на здруженијата од областа на одбраната и безбедноста.

Меѓутоа, до колку има потреба од координацијата на одредени заеднички активности (настап на меѓународен план, застапување пред државните институции, заеднички проекти и сл.) кои се од битен интерес за безбедноста, мирот и одбраната, **може да се формира Совет или Координативно тело кои би го сочинувале претседателите и секретарите на здруженијата или организациите од областа на одбраната, мирот и безбедноста.**

Стабилно финансирање и просторни услови за функционирање на ОРОРМ се опфатени со членот 61 од Законот за здруженија на граѓани и фондации покрај други извори на финансирање регулирано е дека здруженијата можат да се финансираат и преку Буџетот на РМ и буџетите на локалната самоуправа. Оваа регулатива е предвидена и во членот 48 од Статутот на ОРОРМ, но во практиката малку се применува, особено на ниво на локалната самоуправа.

Поради повеќегодишното системски нерешеното финансирање на ОРОРМ, како и намалениот буџет на МО и реформите во одбраната и Армијата согласно стандардите на НАТО-алијансата, раководството на ОРОРМ во наредниот период треба да бара начин за рационално располагање со расположливите финансиски средства што ги добива од буџетот, како и изнаоѓање на дополнителни финансиски средства за програмски активности и други расходи и трошоци на ОРОРМ.

За да може успешно да продолжи функционирањето на ОРОРМ и целосно реализирање на планираните Програмски активности, неопходно е да се изврши рационализација на Стручната служба со намалување на бројот на извршителите и нејзино структурирање според потребите на реформираната ОРОРМ.

На тој начин, 4 милиони денари од Буџетот на МО и околу 600 000 денари други приходи (од закупнината) ќе бидат доволни за успешно функционирање на Организацијата. Од вкупните приходи, за реализација на програмските активности и други материјални расходи ќе можат да се издвојат околу 3 милиони денари, а околу 1,6 милиони денари за функционирање на стручната служба која сега и во ќе иднина се рационализира.

Бидејќи постои законска и статутарна регулатива, здруженијата на граѓани да се финансираат и преку буџетите на локалната самоуправа, раководствата на ОЕ на ОРОРМ со својот авторитет треба да се наметнат и аргументирано да настапат и да обезбедат барем дел од средствата за реализација на програмските активности. Оваа можност е дадена со член 49, став 3 од Законот за заштита и спасување со кој надлежните органи имаат обврска да го финансираат обучувањето на членовите на здруженијата на граѓани.

ОЕ на ОРОРМ треба да се ангажираат во собирањето на членарина (која со Одлука на ИО на Собранието изнесува 50 денари годишно). До колку членарината би се собрала само од 50% од членовите на ниво на ОРОРМ сумата би изнесувала околу 600 000 денари или една од поголемите ОЕ би можела да обезбеди средства до 30 000 денари.

За надминување на овие прашања паралелно со решавањето на финансиските проблеми, раководствата на ОРОРМ на општинско и републичко ниво ќе се ангажираат и во подобрувањето на просторните и другите материјално-технички услови за работа на организационите единици на ОРОРМ во општините. Реални услови за решавање на овие проблеми постојат и истите можат да се решат преку МО (во одделенијата за одбрана во општините каде има слободни простории) и во локалната самоуправа.

За организационо-кадровска поставеност на Стручната служба на ОРОРМ се тргнува од оценките дека Стручната служба на ОРОРМ е недоволно функционална и со релативно голем број на извршители, намалениот обем на работа кај стручните работници во ОЕ, како и недостигот на финасиски средства неминовно е да се изврши нејзина рационализација и преструктурирање.

Едно од решенијата, со кое ќе им се помогне на ОЕ на ОРОРМ во општините е преку МО да се издејствува на вработените лица во одделенијата за одбрана (кои ги водат резервните офицери) да им се дадат обврски да извршуваат одредени стручни административни работи за потребите на ОРОРМ. Ова решение се користи и во асоцијациите на резервните офицери во другите земји членки на НАТО и ПЗМ.

Наспроти намалените активности на ниво на организационите единици, интензивирана е меѓународната соработка во обуката и едукацијата на членството, согласно стандардите на НАТО-алијансата. Со тоа зголемен е обемот на активностите на органите и телата на Собранието на ОРОРМ, како и делокругот на работите и работните задачи на вработените во стручната служба кои го опслужуваат Собранието, Извршниот одбор и комисиите. Поради тоа се укажува потреба за нивно кадровско зајакнување и доедуцирање во изучување на странски јазици и стручно усовршување за изработка на проекти, организирање меѓународни семинари и други активности преку кои можат да се обезбедат и дополнителни финансиски средства за реализација на програмските активности.

За успешна реализацијата на програмските цели и задачи кои ќе ги има ОРОРМ во реформиранiot одбранбен систем (каде тежиштето се дава на квалитетот, согласно стандардите на НАТО-алијансата), на Организацијата и е потребна мала и ефикасна стручна служба, максимум со 3 - 4 извршители исклучиво за потребите на органите и телата на Собранието на ОРОРМ.

Тоа веќе се прифати и овој концепт за стручната служба на ОРОРМ е функционален, а Извршниот одбор има законска и морална обврска за вработените кои ќе бидат прогласени за технолошки вишок да им најде друго вработување, соодветно на нивното образование, а можности за тоа има. Од напредизнесеното за надминување на состојбите во стручната служба на ОРОРМ можни се следните решенија:

1. Во услови кога ОРОРМ добива сигурни финансиски средства од Буџетот на РМ и кога ќе се земе во предвид социјалната страна да се намалат вработените во стручната служба (вкупно до 3 - 4), што е регулирано со Правилникот за систематизација на работните места.

Со таквата определба ќе мора да се изнајдат начини и форми за целосно ангажирање на стручните работници во ОЕ, што би произлегло од зголемениот обем на работа.

Зголемен обем на работа може да се постигне со ангажирање на стручните работници за ажурирање на евиденцијата на РО откако ќе се воведат нови членски книшки, прибирање на членарина во повеќе ОЕ, сите државни натпревари на ОРОРМ и други форми на обука на РО да се организираат и извршуваат во седиштата на ОЕ (исклучиво онаму каде што има гарнизони на АРМ), каде што ќе бидат ангажирани и ќе одговараат за својата работа;

2. Најбезболан начин да се намали бројот на вработени е во соработка со МО, со Центарот за управување со кризи, со Дирекцијата за заштита и спасување и со единиците

на локалната самоуправа, дел од стручните работници да се прераспоредат во овие државни институции.

На овој начин ќе се постигне посакуваното, а тоа е значително поголем дел од финансиските средства да бидат распоредени за програмските активности на ОРОРМ кои се од внатрешен и надворешен карактер.

Следењето и спроведувањето на стратегијата е можно со успешна и ефикасна имплементација на стратегијата за развој на ОРОРМ за што неопходно е да се има поддршка од сите засегнати страни кои се вклучени во нејзиното спроведување.

Со тоа ќе се овозможи евалуација и имплементација на сите програмски содржини и активности.

Постојано треба да се олеснуваат сфаќањата за причините кои би можеле да бидат пречка за имплементација на стратегијата и треба да се поддржат сите обиди за надминување на тие пречки. Неопходно е воспоставување на систем и постојан мониторинг со цел да се идентификуваат проблемите и да се преземаат навремени акции за решавање на истите. Следењето ќе се базира на индикатори кои може да се верификуваат за активностите и крајните резултати, истовремено да бидат тесно поврзани со стратегиските цели и задачи.

Индикаторите треба да бидат суштински во релација со специфичните резултати и задачи што се мерат. Тие постојано да ја одредуваат фактичката состојба, а не субјективните влијанија. Да бидат релевантни, односно валидни за секоја ОО на ОРОРМ, притоа реално да се планира и да се реализира остварување на планираното и тоа да базира на постојните услови. За програмските задачи и активности ќе се настојува да се постигне максимална транспарентност и со нив да се запознае поширокото членство и истите ќе се нудат како проекти за добивање на финансиски средства.

Анализа на можните ризици на стратегијата

Околности кои што можат да ја отежнат имплементацијата на стратешкиот план се расположивите финансиски средства на организацијата, кои во моментот не можат да ги покријат сите програмски активности и функционирањето на ОРОРМ. Заради тоа треба да се планира оптимален буџет на ОРОРМ за целосно спроведување на стратегијата и за секоја година поединечно да се подготви минимален буџет со претпоставка за најлошо можно сценарио. Доколку не се одобруваат финансиски средства и ја нема другата потребна логистичка поддршка, можно е да се случи одредени ОЕ на ОРОРМ да престанат да функционираат, особено оние каде општинските власти не сакаат да ја помагаат организацијата поради партиска припадност на раководните структури. ОРОРМ во такви

случаи треба да бара поддршка од сите политички партии на просторот и на ниво на државата.

Заклучни согледувања за стратегијата

Од досегашното искуство на Република Македонија во транзицијата се потврди фактот дека за стабилноста на државата и нејзината безбедност не се решавачки само војската и полицијата туку за создавање на одржлива безбедност и мир влијае и подигнувањето на демократската свест за димензиите на човековата безбедност и превенцијата, почитувањето на човековите права, негувањето на добри меѓуетнички и религиски односи, економски и социјална благосостојба и други параметри кои придонесуваат за унапредување на превенцијата за спречување на конфликти. Во таа насока е и дејствувањето на политичките сили каде имаме и добар дел на резервни офицери кои ја имаат способноста и ги поттикнуваат позитивните процеси за приближување и афирмација на ставовите што ги нудат граѓаните. Политичкиот и кадровскиот потенцијал, односно интелектуалната мобилизација на интелигенцијата што ја има македонскиот народ, албанската и другите народности кои живеат во РМ треба да бидат во служба на доближување на позициите што се од државен интерес.

Имено, од структурите што се на власт и опозицијата да се создадат реални услови за хармонизација на политичките активности и создавање на меѓусебна доверба и вистински дијалог за зачувување на вредностите од заеднички интерес за сите што ги имаме во нашата заедничка држава-Република Македонија во која ОРОМ ја нуди културата на компромисот и толеранцијата, дијалогот за мир и напредок во борбата против корупцијата, судските реформи и стабилна работна клима во државните институции, социјална и економска кохезија со што на најдобар начин се допринесува за развојот на димензиите на човековата безбедност и превенцијата на конфликтите.

Бројни се прашањата за европските димензии на концептот на човековата безбедност и превенција на конфликти кои преку Советот на Европа, ОБСЕ, ЕУ за кои ОРОМ со својата активност придонесе и покрај сите проблеми, тие да се движат кон нагорна линија и да не придонесуваат за влошување на и онака чувствителната клима по овие прашања во Република Македонија.

Овие споменати институции не успејаа да го спречат појавувањето на кризата во 2001 година, но користејќи ги дипломатските, политичките, воено-стручните и економски капацитети за управување со кризи, придонесоа таа да не ескалира. ОРОМ за овие одбранбени и безбедносни прашања и понатаму се вклучува во градењето на мерки за доверба и сигурност на националните малцинства и другите различности идентитети кои можат да придонесат за загрозување на човековата безбедност и превенцијата на

конфликтите. ОРОРМ и во најчувствителните моменти на кризи има доволно смелост да не го прифати привидно неизбежниот карактер на насилните конфликти и несреќата, туку, напротив, ја промовира потребата за помирување со цел да се изгради нешто ново, со што ќе се наминат поделбите од минатото и разликите во сегашноста.

Во таа насока и ОРОРМ во својата меѓународна соработка заклучува дека меѓусојузничките земји на ЕУ се најефикасниот механизам за превенција на насилни конфликти и унапредување на вкупните човекови вредности што досега се развиени и ЕУ од главен извор на конфликти денес е зона на мир, стабилност и благосостојба и како да е незамисливо тие земји да можат да влезат во насилни конфликти. За ОРОРМ успешната превенција на конфликти подразбира дефинирање на политички приоритети за превентивна акција. Се дејствува на унапредување на раното предупредување и преземање на активности со разни механизми, преку секојдневно следење на повеќе индикатори во земјата, и тоа за: почитување на Уставот и правата на граѓаните, рамнотежа помеѓу локалната и централната власт, рамнотежа помеѓу политичката и економската моќ, корупцијата, почитувањето на власта, етичка и религиозна преставеност во Владата, функционирање на судството, цивилна контрола на безбедносните сили, организираниот криминал, односите меѓу заедниците и механизми за решавање на проблемите од етничко, религиозно насилство, негативни стереотипи и недоверба, политичка манипулација со етничките разлики, миграцијата и нејзиното влијание врз етничката рамнотежа, економското управување, макроекономската стабилност, инвестиции, природни ресурси и управувањето со животната средина, социјални и локални нееднакости (писменост, здравствени услови, демографски промени, сиромаштија, маргинализација на неразвиени региони), геополитичка ситуација (односи со соседите), ОРОРМ врши промоција на елиминирање од историските учебници на поимот лош сосед надворешни закани, проактивни етнички заедници, дијаспора, контрола на трговија со оружје, поддршка на екстремисти на соседна територија, заштита на воени криминалци, нелегална трговија и друго.

Стратешка цел на ОРОРМ е успешно да одговори на споменатите безбедносни закани, да гради и одржува мир, безбедност и стабилност кај нас и во соседството да промовира меѓуетничка безбедност со интегрирана употреба на расположивите инструменти за превенција на конфликтите и човековата безбедност. Посебно важно за ОРОРМ се смета регионалната соработка која како концепт на превенција на конфликти е инспирација и потенцијален извор за создавање нов производ со трајна вредност, мир и благосостојба наспроти сите закани во РМ, соседството и пошироко во ЕАР.

Како важни согледувања за ОРОРМ и заклучоци за идно дејствување можат да бидат и лошите однесувања и отсуството на пратениците во работата на Собранието на РМ кои доведоа до конфликти, лошата подготовка на законските решенија и лошиот однос на релација позиција и опозиција на локално и национално ниво, односно недоволно изградена политичка и демократска култура, безбедносна и институционална комуникација. Нееднаквиот регионален развој помеѓу општините е еден од можните извори на конфликти пред сè поради недоволните ресурси. За ефикасно функционирање на локалната самоуправа потребни се стратешки програми и акциони планови кои ќе се реализираат од експерти, а неполитизирани и партизирани личности и оттука е неопходно ОРОРМ да делува за превенција на конфликтите од различен вид. Еден од клучните проблеми кој се потенцира за конфликт, особено во општините и градот Скопје, е заради недостиг на меѓусебна соработка и однос помеѓу локалната и централната власт како можен извор на конфликти по поширок број на прашања.

Прашањата на безбедноста и мирот на локално ниво се различно изразени во различни средини. Во одделни делови тоа е проблем на мало и лесно оружје или поседување на нелегално оружје, додека во други ранливи групи со што се загрозуваат човековите права.

Во насока за остварување на локалното дејствување на ОРОРМ со реализација на децентрализацијата неопходно е пред сè создавање на услови за зајакнување на капацитетите на општините за функционирање на ОРОРМ на локално ниво. Неопходен предуслов за реализација на овој процес е реформата на локалната администрација особено за надлежности на општината во член 22, точка 10 од Законот за локална самоуправа, каде општината е овластена да врши спроведување на подготовки и преземање на мерки за заштита и спасување на граѓаните и материјалните добра од воени разурнувања, природни непогоди и други несреќи и од последиците предизвикани од нив.

За ефикасна реализација на оваа надлежност во почетокот е потребна институционална и финансиска поддршка на ОРОРМ со дел на средствата од општинскиот буџет и дел од проекти кои ќе одговараат на понатамошната потреба на овој процес пред сè преку реализирање на обуки за заштита на населението и спасување на материјалните добра, како и во други облици и содржини за ангажирање на членството на ОРОРМ кои се од интерес за мирот, хуманитарните операции, брзо расчистување со конфликти и кризи, а сè во интерес на превенцијата и човековата безбедност.

Во организационата поставеност на ОРОРМ најдобро е да останат осум региони со поставени координатори на истите, да се активираат активни по родови и служби, клубови

и секции на РО медицинари, жени, ветерани и друго, а во делот на комисиите да се формира комисија за спорт и културни активности.

Како најважни престојни задачи се изменување и дополнување на Статутот на ОРОРМ, целосно усогласени со ЦИОР, измени и дополнување на законската регулатива (Закон за одбрана, Закон за вооружени сили-концепт на резервни сили) и усогласување, односно законска легислатива во одбраната на РМ со одбраната на НАТО, кои ќе бидат основа за реформа и натамошен стратешки развој на ОРОРМ.

Меморандум за соработка со МО и ГШ за учество за изработката на концептот за резервните сили и разработка на упатството за учеството на ОРОРМ и резервните сили во мировните и хуманитарни мисии, учеството во отстранување на природни несреќи, хаварии, внатрешни судири од поголеми размери.

За сето тоа неопходно е подобрување на материјалната база, посебно за општинските организациони единици на ОРОРМ, што треба да се изгради како систем на постојани контакти помеѓу ОРОРМ, МО, АРМ и ГШ, ЕЛС и зголемена активност и со другите министерства.

6.7.5 ОРОРМ и современите стратешки погледи кон безбедноста и мирот во Евроатлантскиот регион

ОРОРМ од општинско до републичко ниво ги интензивира активностите меѓу членството, телата и органите, со акцент на реформските процеси во Организацијата, со цел нејзино целосно интегрирање во одбранбениот систем на Република Македонија и нужно осовременување како модерно и функционално здружение, кое од 2005 година има статус на придружна членка на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР) при НАТО-алијансата.

Во функција на поцелосно, поподлабочено и поконкретно дефинирање на местото и улогата на ОРОРМ во РМ ќе го истакнеме и фактот дека ОРОРМ располага со значаен кадровски потенцијал од сите профили на резервни офицери и подофицери (од водник до генерал), кои истовремено претставуваат и дел од интелектуалното јадро на Република Македонија (лекари, инженери, професори, економисти, правници и други, меѓу кои има и врвни стручњаци и експерти со највисоки научни звања).

Со овој труд се отвораат и актуелните прашања кои непосредно се однесуваат на стратегијата за понатамошниот развој на Организацијата, при тоа се разбира, остварувајќи посебна нагласка на теоретско-практичната разработка и имплементација на широката лепеза од активности.

Рамковната политика на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија е да ги детектират, секогаш да се спремни и бидат онаму каде се случуваат проблемите, зависно од настаните и потребата да придонесуваат да се прави заедничка матрица за дејствување со сродните институции од системот во интерес на граѓаните и заштита на државните интереси. ОРОРМ е непресушен извор на ранопредупредувачка, превентивна, безбедносна, мировна и одбранбена моќ според стандардите на НАТО–ЦИОР.

Согласно стандардите на НАТО алијансата, ОРОРМ е придружна членка на меѓусојузничката конференција на резервните офицери (ЦИОР) која во РМ се залага да се спроведува ЦИМИК-докторината со која резервните офицери претставуваат врска помеѓу воената структура и цивилното општество. Богатата и плодна традиција на ОРОРМ обврзува и поттикнува. Сегашната наша заложба е да ја реструктурираме Организацијата според Европските стандарди, по мерка на современиот млад офицер и потребите на новото време. Процесите на трансформацијата на ОРОРМ се во тек. За таквиот реформски зафат, освен силна желба имаме и интелектуален капацитет. Свесни сме и знаеме дека во целост не може да се воспостави посакуваниот мир и безбедност, дека нецелосно се остваруваат слободите и правата на граѓаните и дека во секојдневните меѓусебни постапки кај луѓето не е до крај присутно разбирањето и толеранцијата. ОРОРМ со својот капацитет, знаење и умеење и севкупен потенцијал, може да даде значаен придонес во зајакнувањето на овие вредности во развојот на демократското општество, практичната разработка и имплементација на широката лепеза од активности

РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ СЕ ВАЖНА АЛКА ПОМЕЃУ ВОЕНИОТ И ЦИВИЛНИОТ ДЕЛ НА ОПШТЕСТВОТО. Организацијата на резервните офицери на Република Македонија-согласно НАТО политиката за резервните офицери има свое место, улога, задачи и значење со своето организирање во поширокиот контекст на безбедноста, мирот и одбраната на нашата држава, Република Македонија.

Ова, дотолку повеќе што сите земји членки на НАТО имаат невладини асоцијации, како што е нашата Организација на резервни офицери, која практично треба да претставува врска помеѓу воената структура и цивилното општество. Нашата организација, а со тоа и ние лично како РО сме важни амбасадори и лице на Армијата на Република Македонија во јавноста и во граѓанството. Ние ја приближуваме Армијата и нејзината благородна мисија до граѓаните, а со тоа придонесуваме и во голема мерка имаме заслуги за високиот углед што нашата Армија го има во јавноста, а со тоа и ние како РО, бидејќи сме дел од неа.

Новите глобални закани за мирот и безбедносните реалности во светот и во Европа, во прв план истакнаа и нови предизвици и закани и бараат нови одговори за нивно разрешување. Од тоа не е заобиколен ниту регионот на Југоисточна Европа, па ни Република Македонија. Безбедносните закани и загрозувањето на мирот во Регионот и Европа денес се главно од невоена природа. Во изменетите околности во опкружувањето, во Европа и во глобални рамки, модерните армии, покрај основната мисија за заштита на територијалниот интегритет, се ставаат и во функција на одговор на неконвенционалните и асиметрични закани кои не познаваат ограничувања на територии на држави. Овие закани се транснационални и функционираат без познавање на државните граници.

Со цел успешно справување со таквите состојби, Република Македонија и нејзината армија мора да се подготвува од секој аспект и посебно за подготовката на „Концептот на резервни сили на АРМ“, кој ја објаснува стратегијата на Република Македонија за усогласување на националната воена моќ, преку споделување на одговорностите помеѓу професионалната активна и резервната компонента. Врз основа на националната безбедносна проценка и намалувањето на активната сила, АРМ мора да го засили својот активен состав со резервни сили.

Трансформацијата на АРМ и нејзиното доведување до целосна професионална структура, доведе кон напуштање на стариот концепт на „народна одбранбена сила“. Соочена со предизвици чие брзо менување е вистински предизвик за армиските планери, Македонија гради модерна, мобилна, флексибилна и добро мотивирана професионална армија. Овие реформи во Армијата донесоа промени и во резервните сили. Тоа значи, од обврска за служење на граѓаните во резервниот состав да се премине во организирање на резервни сили врз доброволен принцип, со договорно дефинирани взаемни обврски по примерот на повеќе членки на НАТО и ПЗМ.

Резервните офицери со нивната стручност и експертиза се од голема важност во обезбедување на потребните способности и капацитети кои Армијата ги нема во својот активен состав. Тие се важна алка помеѓу воениот и цивилниот дел на општеството. Времето поминато на служба во Армијата и стекнатото искуство, позитивно се рефлектира, како врз припадниците на резервните сили така и врз средината од каде тие доаѓаат. Во тој контекст, одржувањето на силни и стабилни цивилно-воени односи помеѓу војската, резервистите и работодавците се од особено значење. Затоа е многу важно постоењето на силна и активна Организација на резервните офицери на Македонија која ги промовира нашите успеси, постигнувања и поттикнување на стручноста во одбраната, како и на развојот на процесите на демократизација на односите во државата. Со тоа ние придонесуваме за забрзувањето и интегрирањето на Република Македонија во НАТО и во

Европската унија. Македонската армија е институција која го предводеше процесот на евроатлантски интеграции. По армиските успешни реформи, овој процес почна да се шири и да се презема и од другите делови на општеството. Македонија својата условена покана за членство во НАТО ја доби пред се благодарение на успешните реформи. Искуството од Букурешт беше трауматично за целата јавност, но особено за активниот и резервниот состав на Армијата, кои и лично и професионално се вградија во огромниот труд кој беше потребен да се исполнат сите услови поставени пред нас. Имајќи го ова искуство предвид, не можеме да кажеме дека било кој чекор на нашиот пат во евроатлантските интеграции бил направен незаслужено и со политичка протекција. Напротив, ние сме најсилни во конкретните мерки и чекори, а за политичкиот протекционизам слободно може да се каже дека многу не ни прогледуваа низ прсти.

РО немаат по мајскиот самит во Чикаго, 2012 година и по септемврски самит во Велс, 2014 година никаков сомнеж во крајниот исход на политичките процеси на НАТО и дека тој ќе биде поволен за Македонија. Притоа, никакви политички мотивирани критики не можат да го поништат фактот дека Македонската армија денес ги исполнува високите меѓународни стандарди на ефикасност и подготвеност. Спроведените реформи силно влијаат за зајакнување на позицијата на Македонија како меѓународен фактор, во рамките на Обединетите нации, Европската унија, НАТО и на другите значајни меѓународни организации. Тие се препознатлив белег на Македонија и модел од кој учат многу други држави кои сакаат да ги повторат и применат нашите реформски успеси и модели.

Во тие рамки е и ориентираноста на РО како што е и во секоја држава членка на НАТО и во Република Македонија, Организацијата на резервните офицери се приспособува и брзо се ориентира и зема активно учество во реформските процеси, со што се прилагодува кон најсоодветниот пат за нејзиниот иден развој за потребите на мирот безбедноста и одбраната на Република Македонија и пошироко на меѓународната заедница.

НАШАТА ОРГАНИЗЦИЈА Е СО РЕСПЕКТИВЕН ФОНД НА ВОЕНИ ЗНАЕЊА И ВЕШТИНИ ВО ФУНКЦИЈА НА ЈАКНЕЊЕ НА МИРОТ, БЕЗБЕДНОСТА И ОДБРАНБЕНИОТ СИСТЕМ кои се стекнати во изминатите над 60 години од нејзиното формирање со кои се гордееме и по осомостојувањето од поранешната СФРЈ.

Прво, веднаш по донесувањето на новиот Устав на самостојна и независна држава, ОРОРМ меѓу првите тогашни општествени организации на легитимен начин се издвои од Сојузната конференција на резервните воени старешини и се регистрира како самостојна Организација на воени старешини на Република Македонија.

Второ, во 1991 година од ОРОРМ потекнаа први иницијативи за создавање на Македонска армија, а во почетокот на 1992 година, членовите на нашата Организација како припадници на тогашната Територијална одбрана на Македонија застапаа на браникот на татковината со преземањето на границите на самостојна и независна Република Македонија.

Трето, свежи се сеќавањата на 2001 година, кога резервниот состав на АРМ, кој го предводеа резервните офицери и подофицери-членови на нашата Организација заедно со активниот состав, успешно се справија со наметнатата кризна состојба во нашата држава.

Четврто, мошне битно и афирмативно за ОРОРМ и Република Македонија беше добивањето на статус на придружна членка на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР) при НАТО-алијансата во 2005 година.

Овие неколку факти се и новиот предизвик што стои пред нас, а тоа е реформата на ОРОРМ согласно новиот одбранбен систем и Концептот на резервни сили на Република Македонија со стандардите на ЦИОР и НАТО алијансата кои успешно ќе мора да ги оствариме. Гаранција за тоа е големиот организациско-кадровски потенцијал со кој располага Организацијата на резервните офицери на Република Македонија.

ОРОРМ во чекор ги следеше реформите во одбраната и трансформацијата на АРМ согласно стандардите на НАТО-алијансата. Во таа насока ОРОРМ, не само што гледа оптимистички на промените и резултатите постигнати во трансформацијата, реорганизацијата и професионализацијата на АРМ туку во практика ги спроведува и сопствените реформи во програмската и организационо кадровската поставеност на Организацијата, притоа, користејќи ги искуствата на асоцијациите на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПзМ.

Согласно стандардите на НАТО-алијансата, како придружна членка на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери (ЦИОР), ОРОРМ се залага и во Република Македонија да се спроведува ЦИМИК доктрината, со која резервните офицери треба да претставуваат врска помеѓу воената структура и цивилното општество. Тргувајќи од таа доктрина сосема е оправдано и во Република Македонија да постои и да биде поддржана една асоцијација како што е Организацијата на резервните офицери.

Успешно спроведената реформа во Организација на резервните офицери на Република Македонија ќе даде непосреден придонес и Република Македонија што поскоро со своите резервни сили да им даде поддршка на професионалните единици на АРМ кои учествуваат и ќе учествуваат во хуманитарните мисии и мировните операции во рамките на НАТО-алијансата под покровителство на Обеденетите нации, Европската унија и другите меѓународни организации кои ги спроведуваат механизмите за градењето и

зачувувањето на мирот и безбедноста. Исто така, ОРОРМ со своето повеќеишлјадно членство може да даде придонес во кадровското пополнување на другите структури на безбедноста и заштитата, како што се штабовите и единиците за заштита и спасување на населението и материјалните добра (на ниво на државата и локалната самоуправа) во услови на елементарни непогоди, технички хаварии, епидемии и други природни непогоди и несреќи во мир и во војна.

Во сегашните прилики Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, со својата квантитативна големина, а уште повеќе со квалитативната структура на човековиот потенцијал, претставува значаен дел од македонската интелигенција, од сите професии (економисти, инженери, лекари, правници, итн.), која може уште повеќе да се вгради во најзначајните општествени институции и да се вклучи во реформите на државата, а особено на одбранбениот систем.

Појдовна основа и силен аргумент за поадекватно регулирање на статусот на ОРОРМ треба да биде спроведување на документот 441/1 каде е утврдена политиката на НАТО-алијансата за резервниот состав, пред сè на резервните офицери, на што се темели и Концептот за резервни сили на Армијата на Република Македонија. За неговата имплементација следат соодветни измени и дополнувања на Законот за одбрана и Законот за служба во АРМ, од кои поголем дел се веќе завршени или се очекува.

Целта на Концептот е да обезбеди општа рамка за важноста, задачите, обуката и ангажирањето на резервните сили во целост, како и нивните договорно преземени обврски. Тој претставува основ за планирање на идните мерки и активности кои ќе треба да бидат преземени од сите инволвирани страни. Од законските одредби за правата и обврските на работодавците и останатите државни институции, јавни претпријатија, установи и служби како и единиците на локалната самоуправа, во голема мерка ќе зависи и успешното ангажирање на ОРОРМ во која членуваат обучени резервни офицери и подофицери.

Со оглед на фактот дека обврската за задолжително служење на воениот рок во Република Македонија веќе е укината, како и трендот на намалување на активниот состав, улогата на резервните старешини (офицери и подофицери) во системот на одбраната добива се поголемо значење.

Во тој случај резервните сили ќе бидат надополнување на активниот состав на Армијата за учество во мисии во земјата и во странство, за што тие ќе бидат обучени, оспособени и ангажирани исто како и активниот состав. Согласно преземените обврски на МО и АРМ за учество во мисии во странство, учеството на резервните офицери ќе биде од особена важност. Во таа смисла, МО и ГШ на АРМ со утврдени критериуми треба да овозможат ОРОРМ со свои препораки и предлози да влијае на изборот на резервните

офицери во единиците на резервните сили, бидејќи најдобро ги знае стручните квалификации и способности на секој офицер, што ќе биде од големо значење за нивното правилно, квалитетно и соодветно ангажирање.

Едно од фундаменталните прашања за успешна реформа и натамошен развој на ОРОРМ е преку законската регулатива долгорочно и во согласност со стандардите на ЦИОР-НАТО, да се регулира статусот, местото и улогата на Организацијата во рамките на одбранбениот систем на Република Македонија, посебно во Законот за одбрана и во Законот за служба во АРМ.

Имајќи го предвид кадровскиот потенцијал и образовната структура на членовите, кои покрај воено-стручните познавања како резервни офицери имаат и професионални познавања и во сите други области од општественото живеење и работа, согласно член 49 од Законот за заштита и спасување, ОРОРМ треба да побара во Уредбата за организирање, подготвување и употреба на силите за заштита и спасување, со еден член да се определи местото, улогата и задачите на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија.

Потребно е ОРОРМ да иницира предлог за измени и дополнувања на Законот за управување со кризи, каде во членовите 2, 6, 10 и други членови, може да се потенцираат обврските на ОРОРМ, како што е направено и за Црвениот крст.

Доколку се извршат дополнувања на неколку членови од гореспомнатите закони, ќе се овозможи ОРОРМ да го добие вистинското место во реформируваниот одбранбено-безбедносен систем на Република Македонија.

За да може успешно да биде мобилизиран кадровскиот потенцијал на нашата Организација, сериозно треба да се пристапи кон реформа на организациската поставеност на ОРОРМ и тоа од општинските организациони единици (нивната функционалност и одговорност во исполнувањето на програмските цели и задачи), па до Собранието на ОРОРМ и неговите органи и тела, кои ја креираат и ја спроведуваат политиката на Организацијата.

Извршниот одбор на Собранието повеќе пати констатираше дека од вкупно 39, неколку општински организациони единици на ОРОРМ имаат проблеми во своето функционирање, поради што во изминатите години не ги реализирале планираните програмски активности. Поради тоа, потребно е да се анализира нивната состојба и да се види дали е во прашање неангажираноста на раководствата, финансиските проблеми или во прашање се некои други причини. Доколку се оцени дека тие и понатаму не ќе можат успешно да функционираат, ќе биде неопходно да се преземат одредени статутарни мерки и активности, а доколку е потребно ќе се извршат и измени во Статутот на Организацијата.

Поради објективната неможност ОРОМ (како доброволно здружение на граѓани) да се справи со проблемите кои ги имаат резервните офицери, како што се невработеност, приватниот сектор и работодавците, мошне е значајно раководствата на ОРОМ во наредниот период да извршат анкетирање на членството дали сакаат и понатаму да членуваат во Организацијата и во неа активно и творечки да се ангажираат.

Со цел и понатаму да се продолжи континуитетот во подмладување на членството, ОРОМ треба да покрене иницијатива, со законски или подзаконски акти, да се регулира дел од војниците кои доброволно го служат воениот рок, со стручно оспособување во рамките на Воената академија, да се стекнат со статус на резервен офицер или подофицер. Исто така, треба да им се овозможи на студентите на Филозофскиот факултет–Институт за одбранбени и мировни студии по завршувањето на студиите да стажираат во АРМ и да се стекнат со чин резервен потпоручник.

Покрај овој начин за подмладување на Организацијата и понатаму во ОРОМ ќе можат да се зачленуваат релативно млади воени старешини на кои им престанал договорот за професионален војник, а се стекнале со подофицерски чин, како и дел од воените старешини од постојаниот состав на АРМ, кои ќе заминат во пензија со 50-годишна возраст.

Бидејќи, членувањето во Организацијата е врз доброволна и волонтерска основа, мошне е значајно мотивацијата и мобилизирањето на членството и раководствата на органите и телата во ОРОМ, да се врши преку афирмирањето на општествените вредности, подигањето на авторитетот на Организацијата на внатрешен и надворешен план, како и преку конкретни стимулативни мерки.

Обуката на членството претставува важна и темелна содржина во организирањето и функционирањето на ОРОМ. На планот на обуката и едукацијата на своето членство, ОРОМ перманентно го ангажира сопствениот стручен кадар, а добива помош и од експерти на Министерството за одбрана и ГШ на АРМ.

Од приемот за придружна членка на ЦИОР-НАТО, ОРОМ во Програмата за обука на своите членови редовно вградува нови и посовремени форми и методи на обука, целосно усогласени со стандардите на ЦИОР-НАТО, практично докажани како коректив на колективните системи за одбрана и безбедност во Европа и во светот во целина.

Капацитетот на членството на ОРОМ со целиот свој потенцијал на интелектуалци со респективен фонд на знаења и вештини од областа на мирот, одбраната и безбедноста, претставува добра основа за успешно развивање на одбранбениот и безбедносниот систем во Република Македонија, подигнување на повисок степен на мировно–одбранбена и безбедносна култура на своето членство. Поради тоа, потребно е во Програмата за обука

повеќе отколку досега да се вградат содржини усогласени со МО и ГШ на АРМ, кои ќе овозможат да се изградат резервни офицери и подофицери кои ќе можат да одговорат на обврските кои произлегуваат од нивното ангажирање во Договорната резерва, согласно Концептот за резервни сили на АРМ.

Значајна содржина во наредниот период ќе претставува и обуката од областа на првата медицинска помош и здравствена заштита која ќе се спроведува преку новоформираната Секција на резервни офицери-медицинари, со над 300 членови.

Постигнатите резултати во обученоста и извежбаноста на резервните офицери и подофицери-медицинари ќе бидат гаранција за нивно ангажирање преку ЦИОР-НАТО или ООН во веќе постојните мисии, како што се мисиите во Ирак, Авганистан и Босна и Херцеговина, како и во новите мисии што ќе се планираат во иднина.

Меѓународните активности на ОРОРМ ќе претставуваат значајна компонента во спроведување на реформите на Организацијата.

Затоа, во наредниот период треба да се прецизираат и критериуми за учество на резервните офицери во меѓународните активности кои може да имаат две димензии: прва, унапредувањето на соработката на ОРОРМ со ЦИОР и билатералните односи со раководствата на асоцијациите на резервните офицери од земјите членки на НАТО и ПзМ, преку учество на официјални делегации на ОРОРМ (на највисоко ниво) на конгреси, меѓу состаноци на Претседателството на ЦИОР, како и билатерални посети на асоцијациите на резервните офицери од другите земји и втора, Учество на активности во обуката и едукацијата (работилници, семинари, јазичната академија, разни натпревари и слично), каде ќе се вклучат истакнати членови и активисти на ОРОРМ кои добро го владеат англискиот или францускиот јазик.

Всушност, преку соработката на меѓународен план треба да се следат програмските активности на ЦИОР, преку што се согледуваат и современите трендови и активности во организациите на другите земји, се разменуваат искуства, а воедно се презентира и севкупната активност и успешност на ОРОРМ.

Во изминатиот повеќегодишен период, ОРОРМ имаше мошне успешна соработка и координација со Министерството за одбрана, Генералштабот и единиците на АРМ, согласно член 132 од Законот за одбрана и Јавното овластување. Воспоставените блиски односи на соработка и координација со МО и ГШ на АРМ и Организацијата на резервните офицери на Република Македонија, овозможуваат натамошно поинтензивно и сеопфатно информирање и комуницирање во интерес на успешно спроведување на програмските активности.

За да се подигне на поквалитетно ниво соработката помеѓу ОРОРМ, Министерството за одбрана и ГШ на АРМ треба да се користат искуствата од земјите членки на НАТО и ПЗМ. Тоа, практично подразбира дека ОРОРМ со МО и ГШ на АРМ треба да ги усогласува своите програмски активности преку конкретни долгорочни и годишни програми за соработка кои ќе се верифицираат-потпишуваат од страна на Министерот за одбрана, Началникот на ГШ на АРМ и Претседателот на ОРОРМ.

На ист начин треба да се практикува и соработката со другите институции од областа на безбедноста и заштитата и тоа преку веќе потпишаниот Меморандум за соработка со Центарот за управување со кризи и со Дирекцијата за заштита и спасување.

За успешно спроведување на реформата во ОРОРМ и нејзината имплементација во практиката, потребно е системски и на посигурни основи да се реши финансирањето на ОРОРМ.

Поради намалениот Буџет на МО и реформите во одбраната и во Армијата, согласно стандардите на НАТО-алијансата, раководството на ОРОРМ во наредниот период треба да бара начин за рационално користење на расположливите финансиски средства што ги добива од буџетот на РМ, како и изнаоѓање на дополнителни финансиски средства, преку проекти, донации и слично за реализација на планираните програмски активности и други расходи на ОРОРМ.

За успешна и ефикасна имплементација на стратешките интереси на ОРОРМ неопходно е да се има поддршка од сите засегнати страни кои се вклучени во нејзиното дејствување, со што ќе се овозможи евалуација и спроведување на сите програмски содржини и активности.

Постојано треба да се отстрануваат причините кои би можеле да бидат пречка за имплементација на стратешките интереси и треба да се поддржат сите активности за надминување на тие пречки. Неопходно е, воспоставување на систем и постојан мониторинг, со цел да се идентификуваат проблемите и да се преземаат навремени активности за нивно решавање. Следењето ќе се базира на индикатори, кои може да се верификуваат за активностите и крајните резултати и истовремено ќе бидат тесно поврзани со стратешките цели и задачи на Организацијата.¹¹⁰

ЗНАЧАЈНА Е УЛОГАТА НА ОРОРМ ВО ПОДГОТВУВАЊЕТО НА РЕЗЕРВНИТЕ СИЛИ ЗА УСПЕШНО ИЗВРШУВАЊЕ НА НИВНИТЕ ЗАДАЧИ. Организацијата на резервните офицери на РМ во приоритетите за својата иднина неопходно е во предвид да

¹¹⁰ “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови Д-р Ѓорѓи Малковски, Скопје, 2009 година

го има и нејзиното усогласување со политиката на НАТО која се однесува на воената резерва.

Континуираната длабока промена на безбедносното опкружување со себе донесе нови предизвици, не само за националните мисии туку, исто така и за мисиите на НАТО. Во рамките на нивниот спектар, потребата од учество на резервните офицери се смета како сериозна опција за многу мисии.

Значителното намалување на активната компонента и укинувањето на задолжително служење на воениот рок го зголеми релативното значење на резервните офицери. Целокупната готовност сè повеќе зависи, не само од активниот состав туку, исто така и од достапноста и подготвеноста на резервниот состав. Тој стана важен дел, како на националниот така и на меѓународниот воен капацитет. Во мирновременски услови резервата може да биде економична алтернатива во одржувањето на редовниот состав.

Уште една важна улога која тие можат да ја имаат е да послужат како цврста врска помеѓу военото и граѓанското општество. Покрај нивното воено искуство, резервистите можат да дадат огромен придонес со нивната цивилна стручност и на тој начин да им помогнат на вооружените сили при воспоставувањето на блиски односи со граѓанските заедници.

Во исто време, воената служба им возвраќа со значителни придобивки и на резервистите и на работодавците. Второспоменатите стекнуваат придобивки од значајното водство, програмите за образование и обука кои им се даваат на резервистите додека се на должност. На тој начин, тие, исто така, треба да добиваат поддршка и од заедницата.

Нашата Организација може да има значајна улога во поглед на дефинирање и имплементација на неопходните мерки кои мора да овозможат резервните сили да бидат подготвени на највисоко ниво за успешно извршување на нивните задачи. Оттука, националната политика за обука треба да настојува да обучува ваков персонал со цел тој да биде квалификуван на исто ниво како и редовниот персонал, особено доколку земјата има намера да го користи во поддршка на НАТО мисии. Национална обврска е да им се даде можност на резервните офицери да ги извршуваат своите задачи според соодветните стандарди на земјите во НАТО и ПЗМ.

НАТО ја засилува својата поддршка преку ЦИОР (Меѓународната конфедерација на резервни офицери) чијашто придружна членка е ОРОРМ (Организација на резервните офицери на РМ) и преку НРФЦ (Национален комитет на резервни сили) и ќе продолжи да го прави тоа и во иднина. НРФЦ и ЦИОР споделуваат заеднички интерес во обезбедувањето квалитет на резервните сили во согласност со националната политика која се однесува на резервата.

НАТО Штаб и Советодавен тим на НАТО е инсталиран и во РМ и е подготвен да помогне на било кој начин, а поконкретно со совети во врска со човечките ресурси, образованието и обуката, интероперативноста со НАТО, логистиката, командувањето, контролата, комуникациите и информации за партнерските цели на НАТО.

НАТО Штабот во Скопје во потполност ги цени напорите на земјата домаќин и придонесите кои таа ги дава во мултинационалните операции. Нашето успешно учество во меѓународните операции докажува дека нашата земја е доволно способна да ги исполни барањата на НАТО.

Досега како земја домаќин, постигна значителен напредок во поглед на реформите во одбраната. Но, знаеме дека има простор за подобрување и сè уште постојат некои работи, кои треба да се направат.

Организацијата на резервните офицери, до сега, а и во иднина има успех во давањето помош на вооружените сили и на целата земја за да таа стане полноправна членка на НАТО и ЕУ.

ЗА РЕЗЕРВИСТИТЕ ВО НОВИОТ МИЛЕНИУМ ПРЕДИЗВИЦИТЕ И РИЗИЦИТЕ се сврзани со сегашните решенија за резервните офицери во зависност од статусот што го имаат државите членки на НАТО и ПЗМ, неутрални држави и други, се разликуваат од држава до држава и главно се детерминирани од односот што конкретната држава го има кон резервните сили. ОРОРМ како непартиска, невладина и непрофитна организација е од посебно значење со јасна цел, да ја промовира соработката со Претседателот на државата како наш Врховен командант, Владата и да го одржи контактот со другите национални институции посебно МО, ГШ на АРМ и останатите дирекции, агенции, организации, сродни со нашата Организација. Со сите нив имаме потпишано Меморандуми за соработка, но, сепак постои потребата од зголемена поддршка на ОРОРМ и воспоставување на регуларни пропишани редовни контакти, посебно со МО, како наш најголем поддржувач и статешки партнер.

Ние можеме да бидеме горди на она што е постигнато во ОРОРМ во последните повеќе од две децении, кога во државата на повеќе наврати (1991, 1999, 2001) беше загрозуван мирот и безбедноста на граѓаните, а ние како Организација во соработка со одбранбените и безбедносните сили успешно и одговорно ги извршивме задачите и обврските кои беа поставени пред нас, сè во интерес на одбраната мирот и безбедноста на граѓаните и државата. Со тоа докажавме дека имаме капацитет и способност да се соочиме со современите безбедносни предизвици. Со релизирањето на новиот Концепт за резервни сили кој за нас е голем предизвик и со кој ние имаме реални шанси да се доближиме до идеалните решенија за резервните сили по примерите во земјите на НАТО и ПЗМ.

Но отворените прашањата за кои има потреба да се бараат подобри решенија за РО се следниве: обуката, образованието, поддршката, кариерата, социјално-економските, правните, посебно вработувањето, меѓународната соработка, димензиите на човековата безбедност, учеството во меѓународни мировни и хуманитарни мисии и други прашања од интерес за резервните офицери.

Во однос на образование, обука и кариера на резервните офицери, неопходно е разбирање за вредностите на резервните офицери во рамките на општеството и граѓаните, политиката, вооружените сили и бизнис заедницата. Постои празнина во вкупниот општествен однос кон активните и резервните офицери, посебно во делот на образованието и обуката, каде треба да се изгради препознатлив систем на заеднички пошироки основи, каде што има потреба од еднаквост помеѓу активните и резервните офицери. Не може и не треба во иста држава да постојат два различни системи за образование, обука и опремување во услови кога треба да се извршуваат исти задачи. Формите на обука и дообука што ги применуваме и целосно се усогласени со стандардите на ЦИОР-НАТО се демонстрирање познавање, кондицираност и физичка издржливост во гаѓање со пешадиско оружје, војнички петобој, движење по азимут, технички собири за запознавање со видовите и тактичко-техничките можности на орудијата и оружјето со кое располага АРМ, еднодневни и дводневни вежбовни активности со повеќе содржински елементи, командноштабни воени вежби, методско показни и други вежбовни активности организирани од наша страна, од страна на ГШ на АРМ или заеднички. Теоретската обука се остварува со изработка на актуелни теми од областа на одбраната, безбедноста, заштитата и спасувањето како и управување со кризи. Значајна компонента, како содржина во обуката, претставува и обуката од првата медицинска помош и здравствената заштита во услови на елементарни и други несреќи, како и учество на јазичните академии на ЦИОР и НАТО за изучување на странски јазици.

Во врска со ова, сакам да потсетам дека со укинување на воената обврска, во Република Македонија нема системско решение за обука, за заштита и спасување, мир, човекови права и толеранција на средношколската младина. Тоа практично значи дека, ние, како држава имаме војнички неписмена, односно неподготвена младина со многу мала одбранбено-заштитна и безбедносна култура и оспособеност да дејствува во услови на елементарни и други поголеми несреќи и во војна. Служењето на воената обврска практично за секој млад граѓанин беше школа во која од сите националности, етнички и социјални и други структури, живееја и се дружеа, се образуваа, се воспитуваа под исти услови и градеа соживот во духот на граѓанскиот и државниот патриотизам.

Неопходно е во рамките на системот на образование или како форма на доброволни летни школи-кампови на младите луѓе да им се обезбеди минимална основна одбранбено-заштитна, безбедносна за своите права и толерантна обука според стандардите на НАТО-ЦИОР-ЕУ.

Нашата Организација со својот кадровски потенцијал со кој располага подготвена е да ја прифати обврската да биде носител на ваквата едукација на младите луѓе.

Резервните офицери постојано настојуваат поинтензивно да влијаат на потребните приоритети кои придонесуваат за мирот во државата. Соочени со потенцијалните безбедносни закани и ризици се чини дека најдобриот пат и одговор на сите предизвици е токму приемот во НАТО и ЕУ заради тоа што во темелите на нивните модели се наоѓа концептот на човековата сигурност и безбедност, со кој тие веќе над шест децении успешно го одржуваат мирот и го зголемуваат бројот на земјите членки. Ние сме на тој пат на интегрирање во НАТО и во ЕУ и не смееме да останеме настрана, изолирани, бидејќи изолацијата за нас може да биде не само причина за слабост туку и сигурна причина за влошување за вкупните состојби во државата.

Резервните офицери постојано имаат активен однос кон општествените процеси. ОРОРМ во своите стратегиски документи спроведува нов вид на одбранбено-заштитна и безбедносна култура. Правиме напори позитивно да влијаеме за исполнување на условите за прием на РМ во НАТО и ЕУ.

Како потенцијални и најсериозни можни ризици за конфликти во РМ се недовербата на граѓаните во државните институции од законодавната, извршната и посебно судската власт, повеќе лошо подготвени законски решенија, односот и релациите помеѓу позицијата и опозицијата, посебно на локално ниво, неефикасност во работењето на јавната администрација, пред сè заради партизацијата и политизацијата, нееднаквиот регионален развој меѓу општините, неподготвеноста на локалната самоуправа за користење на претпристапните фондови, пред сè заради високите критериуми (во ЕЛС потребни се стратегиски програми и акциони планови кои ќе се реализираат со поддршка на експерти), недостаток на меѓуресурска соработка, како и односот меѓу централната и локалната власт, прашањето на безбедност на локално ниво, етничките прашања и условувања, религиозните помирувања. Нема вистински мир меѓу етничките заедници додека нема мир меѓу религиите.

Свесни сме за реалноста дека и конфликтите се дел од нашето секојдневие и дека тие треба постојано да се превенираат за да не се појават и ефикасно да се решаваат.

Ние, како резервни офицери и граѓани на државата, живееме со проблемите на невработеноста, заминувањето на работа во други држави, сиромаштијата, човековите и

малцински права, криминалот и корупцијата, владеењето на правото, образованието, кои се постојан проблем на македонското општество, но и во тие услови успеваме да го сочуваме единството, високата мотивираност, ентузијазмот и позитивниот професионализам на резервните офицери.

Ние сме свесни за тоа дека со спречување на конфликтите се унапредува безбедноста и правата на граѓаните. За нас европската перспектива на РМ ја гледаме во градењето на заедничките европски вредности со другите држави и како дел од ЦИОР што е неопходен услов за прием на РМ во НАТО. Ние немаме страв од промените и сме меѓу првите организации кои се одвоивме од поранешниот југословенски сојуз и подготвени сме со нашите менаџерски капацитети за идна поуспешна соработка со државите од регионот и пошироко. Знаеме што сакаме и веруваме во тоа што го сакаме дека ќе успееме бидејќи сме подготвени сè да направиме. Сега и во иднина, ќе се гордееме со тоа што сме го направиле за државата и за нејзините идни генерации. Во таа насока веруваме дека РМ со своите институции, во рамките на законската регулатива, ќе најде место за овие наши скромни барања со кои ќе се постигне основното достоинство и почит на резервниот офицер кој чини максимум што е можно за државата, а за возврат бара многу малку со што ќе биде задоволен.

Цениме дека со редуцирањето на АРМ треба да се засили позицијата на резервните сили како ефективна поддршка на постојните одбранбено-безбедносни сили. Недостасува законска и подзаконска регулатива за резервните офицери, поради што отсуствува вкупната поддршка за нив, а како посебен проблем се чувствува финансиската поддршка, расчистување на прапањето на релација работодавци и ангажирани резервни офицери за меѓусебните права и обврски, односно да биде решено правото на оправдано отсуство за време на вежбовните активности, давање на препорака од ОРОРМ за вработување на резервни офицери кога, за исто работно место, при исполнетост на бараните услови по огласот, се дава предност за вработување на резервен офицер, особено во институциите од областа на одбраната, заштитата и безбедноста. Неопходно е да се обнови унапредувањето на резервните офицери при што ќе се вреднуваат и програмските активности што ги организира ОРОРМ, обезбедување на свечени униформи за раководството на ОРОРМ, како и зголемена и стабилна финансиска и логистичка поддршка на активностите на ОРОРМ. Од посебно значење е учеството во хуманитарни мисии предводени од ООН и НАТО со неопходната подготовка пред заминување, а по завршување на мисијата нивна реинтеграција во професионалниот и цивилниот живот.

Работиме за состојба на мир, односно промовираме дух на ненасилство. Градењето на мирот го темелиме со смирувањето и неактивирањето на конфликтните методи, со

активен дијалог како начин на комуницирање меѓу луѓето кој води кон разбирање, со крајна цел да имаме состојба на траен мир за сите. Во таа смисла, ОРОРМ преку активностите, обуката и меѓународната соработка го промовира соживотот, ги развива традициите и патриотизмот со нови димензии во градењето на здрави меѓуетнички и меѓународни односи. ОРОРМ не е само воена организација, туку и врска со цивилната-граѓанска ЦИМИК доктрина која ја спроведуваат земјите членки на НАТО и ПЗМ. Тоа значи дека резервните офицери претставуваат важен воен капацитет и корисен линк со цивилното општество.

Нашите визии и мисии во новиот милениум се насочени кон вистински, траен мир, меѓу сите етнички заедници и религиите во РМ, кои всушност се сведуваат на заедничките човекови вредности за дијалог и разбирање, слобода, демократија, почитување, стабилност, лојалност, искреност и меѓусебна толеранција.

Објективните потреби од резервни офицери постоеле отсекогаш и ќе постојат и во иднина и токму заради тоа, тие силно се поддржани од НАТО, што како искуство, мора да се примени и кај нас. Резервните офицери секојдневно се активни во нивните професии, во политичките, социјалните, културните, спортско-рекреативните, економските, правните, комерцијалните, здравствените и други области, постојано давајќи го својот придонес за подобро разбирање на прашањата од областа на одбраната и безбедноста во нивната цивилна средина. Ова е од посебна важност, имајќи го предвид фактот дека, во денешно време специјализираниот резервист со експертско знаење е од посебно значење за потребите на одбранбените и безбедносните структури. Ние сме свесни за обврските и одговорностите во извршување на овие задачи. Резервните офицери во таа смисла имаат сериозни обврски да ги извршуваат своите одговорни задачи и постојано да постигнуваат добри резултати во функција на јакнење на мирот, безбедноста и автономниот одбранбен систем на Република Македонија.

МЕСТОТО И УЛОГАТА НА ОРОРМ ВО ЦИВИЛНО ВОЕНАТА СОРАБОТКА И ПЦ 3784 ЦИМИК КАПАЦИТЕТИ се одредува со Пакетот на партнерски цели 2008 година кој ја содржи и оваа мошне значајна партнерската цел—Л 3784 ЦИМИК КАПАЦИТЕТИ, која има основна задача да помогне во создавањето на постојани услови во поддршка на постигнувањето на трајно решавање на кризата и тоа низ следните форми:

- Со соодветни цивилни тела да учествува во заединчкото планирање на оперативно и стратегиско ниво, пред и за време на операцијата;
- Постојано прави проценки на локалната цивилна средина, вклучувајќи ги и локалните потреби, со цел да се пронајде големината на одреден вакуум и како тој може да се исполни;

- Има одговорност за одржување врски со цивилни тела на сите нивоа;
- Надгледува спроведување на активностите поврзани со цивилни работи од страна на воените сили, вклучувајќи обезбедување на потребни функционални специјалности;
- Активности насочени кон навремен и лесен трансфер на цивилните одговорности на соодветни власти;
- Активности на персонал од други оддели на сите аспекти на операцијата;
- Советување на командантот за сите гореспоменати работи.

Оттука произлегуваат и сите суштински функции, ЦИМИК КАПАЦИТЕТИ, кои според структурата на човечките ресурси на ОРОРМ во потполност одговараат на функционалните специјалности кои се групирани во пет секции, и тоа:

- цивилна администрација (јавни работи);
- цивилна инфраструктура;
- хуманитарна помош;
- економија и комерција;
- културолошки работи.

Сето ова со единствена цел да се истакне потребата за нивно вклучување во системот за обука според стандардите, што врпочем е и започнат процес од 2008 година и со нагласок дека е потребно да се интензивира во наредниот период.

Според дефиницијата, потребата за координација и соработка во поддршка на мисијата, помеѓу командите на НАТО и цивилните структури, вклучувајќи ја националната популација и локалните авторитети, како и меѓународните, национални и невладини организации и агенции, претставува предизвик за сите субјекти кои можат да дадат експертски придонеси во остварувањето на оваа партнерска цел, а особено ОРОРМ како организација која во својата структура ги има сите потребни профили и човечки ресурси кои можат да се подготват и во целост да одговорат на суштинските функции.

Овие капацитети можат да егзистираат ако постојат следните три компоненти:

- Целосно развиен доктринарен концепт;
- Разбирање и способност за практично спроведување на доктрината;
- Физички капацитети во форма на обучен персонал, формирани единици и ресурси за поддршка.

Препорачливо е да се користат човечките ресурси од ОРОРМ во процесот на обука и едуцирање за доброволно вклучување во поддршката на мировни операции, обучувајќи се низ најразличните форми и содржини на обука според стандардите на развиениот доктринарен концепт во АРМ, во согласност со НАТО STANAG 2509 AJR-9, НАТО

ЦИВИЛ-MILITARS ЦО-OPERATION (NATO CIMIC DOCTRINE), која е тесно поврзана со следните документи:

- MC 400/2-MC Guidance for the Military Implementation of Alliance Strategies;
- MC 133/3-NATO's Operational Planning System;
- MC 327/2-NATO Military Policy for Non-Article 5 Crisis Response Operations;
- MC 411/1-NATO Military Policy on Civil-Military Cooperation (CIMIC);
- MC 334/1-NATO Principles and Policies for Host Nation Support (HNS);
- NATO-CIMIC Functional Planning Guide (DRAFT);
- BI-SC DIRECTIVE 86-3;
- BI-SC CIMIC OPERATIONAL CAPABILITIES.

Создадениот национален базен на сили, за оваа партнерска цел како база, се надеваме дека ќе има позитивен ефект кај сите меѓународни субјекти кои се одговорни за спроведување на мировни операции и одржување на мирот во светот, а со тоа се зголемува и придонесот на Република Македонија како провајдер на мирот во светот.

Капацитетите со кои располага ОРОМ во целост можат да одговорат на овој предизвик, со тоа што е неопходно помладите старешини активно да го изучуваат англискиот јазик и да се упатуваат на обуки во кои ќе ги усовршуваат сите вештини согласно стандардите на НАТО и гореспоменатите доктрини, бидејќи процедурата за прифаќање на СТАНАГ 2509 (Edition 1) со која се насочени останатите документи со слична содржина е во завршна фаза за донесување на решение за прифаќање од страна на Министерот за одбрана и негова потполна имплементација.

Содржините и насоките кои произлегуваат од дефинициите на НАТО и ЕУ-ЦИМИЦ капацитети, односно “Цивилно воена соработка”, напоменувајќи дека тоа се системи со кои е потребно да се постигне максимален ефект во размена на информациите, преговори и решавање на конфликти, повеќенаменска поддршка во процесот на планирање помеѓу воените структури и цивилните хуманитарни или други организации, вклучувајќи го и цивилното население, до остварување на респективната се цел од особено значење за севкупното членство во ОРОМ.

ОРОМ има направено физибилити студија за едуцирање и оспособување на персонал за партнерската цел.

Извршена е проценка за едуцирање на персонал за различни специјалности во базенот на специјалности која ќе се ажурира во МО и МНР до 40 лица од невладини организации, за декларирање на специјалисти од различен профил за потребите на НАТО, ЕУ или ОН.

Имплементација на содржините од доктрините, тактиките, техниките и процедурите во процесот на обуката, извежбувањето и вклучувањето на персонал од базенот на специјалности на вежбовни активности, како на пример НАТО оценување на баталјон, НАТО штабни вежби—во ќелиите за ЦИМИЦ и други форми, со претставници на ОРОРМ во улога на набљудувачи, а подоцна и во извршна улога.

Планирање на средства во МНР, МО, МВР, МФ, ЦУК и други институции за ЦИМИЦ во РМ и за предводени мисии од НАТО, ЕУ или ОН, во согласност со системот за ПББИ (за обука, вежбовни активности, испраќање во мисии и друго), е потреба која ќе ја координира координативно интерресорско тело за партнерската цел Л 3784 ЦИМИЦ КАПАЦИТЕТИ.

Сето ова е со единствена цел спроведување на НАТО политиката во однос на потенцијалниот придонес на резервните сили во НАТО одбранбените процеси, а во Република Македонија, ОРОРМ има капацитети да одговори на овој предизвик за сега, а уште повеќе во иднина.

ОРОРМ РАСПОЛАГА СО СТРУЧЕН И ЕКСПЕРТСКИ КАДАР ВО СИТЕ ОБЛАСТИ и нејзината улога и значење во општествениот систем на Република Македонија имајќи ги предвид кадровските потенцијали на нејзините членови и можностите за нивно ангажирање во различни сфери и како такви може да бидат ангажирани во системот на заштитата и спасувањето, ЦУК, и други сродни институции од одбранбено—безбедносниот систем во Република Македонија.

Имајќи ги предвид карактерот, улогата и перформансите на членовите на ОРОРМ, потпишан е Меморандум за соработка кој претставува рамка за меѓусебни активности во областа на заштитата и спасувањето и ЦУК, како на планот на ангажирање на резервните офицери и подофицери во единиците за заштита и спасување и тимовите за брз одговор на државно и локално ниво, како во процесот на изведување на специјалистички обуки, тренинзи и вежби така и во изработката на заеднички проекти, со цел зајакнување на системот за заштита и спасување на населението и на материјалните добра и управувањето со кризни состојби. ¹¹¹

НЕОПХОДНО Е И АКТИВНО ВКЛУЧУВАЊЕ НА ОРОРМ ВО ПРЕВЕНЦИЈАТА И СПРАВУВАЊЕТО СО КРИЗНА СОСТОЈБА. ОРОРМ согласно НАТО политиката за резервните офицери се ангажира во концептот на системот за управување со кризи преку постојната организација, надлежност и функционирање на органите на државната власт и органите на државната управа, како и на невладините организации во врска со

¹¹¹ “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови Борко Симовски, Генералштаб на АРМ, Скопје, 2009 година

превенцијата, раното предупредување, справувањето и санирањето на последиците од кризни состојби.

Нормативно, аналитички и искуствено, системот за управување со кризи ги третира сите ризици и опасности кои ја загрозуваат безбедноста на Републиката, кое загрозување може да се манифестира со разни ризици и опасност по добрата и животната средина, здравјето и животот на луѓето, животните и растенијата од поголем обем, стабилноста, функционирањето на државата и нејзиниот уставен поредок, а за кои не постојат услови за прогласување воена или вонредна состојба.

Но, независно од тоа, дали ќе биде прогласена воена, вонредна или кризна состојба, ОРОРМ, во рамките на својот делокруг со своите расположливи ресурси може активно да се вклучи во превенцијата и справувањето со одредената состојба.

Преку Законот за управување со кризи и Националната платформа за намалување на ризици од несерќи и катастрофи се истакнува потребата за воспоставување на интегриран систем во превенцијата и справувањето со одредена кризна состојба.

Следејќи ги Европските и НАТО стандардите, на 22 април 2005 година, Собранието на Република Македонија го донесе Законот за управување со кризи со кој ги уреди:

- системот за управување со кризи во Република Македонија;
- организација, функционирање, одлучување и употреба на ресурсите;
- комуникација, координација, соработка, со субјекти кои учествуваат во овој систем, како и други прашања сврзани со системот за управување со кризи.

Врз основа на начинот на кој е нормативно уреден Законот за управување со кризи, битни се следните основни карактеристики:

- Законот е основачки, со него е основан Центарот за управување со кризи (како и Управувачкиот комитет и Групата за процена како тела на Владата);
- со Законот е овозможено остварување на парламентарен надзор;
- со Законот е уредена надлежноста на Претседателот на Република Македонија и Владата како извршни органи;
- остварување на соработка со сите учесници во системот за управување со кризи, а во оваа смисла и со невладините организации;
- уредување на надлежноста на Центарот за управување со кризи како орган на државна управа.

Во оваа смисла, согласно Законот за управување со кризи, граѓаните, здруженијата на граѓаните, а во овие рамки секако најмногу со својата организираност и поставеност ОРОРМ, може да учествува во превенција, рано предупредување и справување со кризни ситуации, кризи и кризни состојби, врз основа на Законот со кој е уредена оваа материја.

За таа цел Центарот за управување со кризи и ОРОРМ потпишаа МЕМОРАНДУМ ЗА СОРАБОТКА, со кој:

- се согласија да остваруваат соработка од заедничка надлежност;
- соработката да се остварува согласно Законот за управување со кризи и согласно со актите со кои се регулираат надлежностите на ОРОРМ, се разбира, во доменот на превенција, справување и надминување на последици од кризна состојба.

Организацијата на резервните офицери на Република Македонија во овие рамки ќе има потреба од:

- изработка на Документ/План за ангажирање на сопствените ресурси и капацитети;
- Документ/План за ресурсите и капацитетите на Меѓусојузничката конфедерација на резервните офицери–ЦИОР, за потребите во превенција и справување со кризи како и отстранување на последици од кризи.

Но, Центарот не застанува само на вака начелноутврдениот Меморандум за соработка туку, преку веќе усвоената Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, активно работи на создавање услови за:

- Конкретната соработка која ќе се однесува на ресурсите со кои располага ОРОРМ, со потребните услови за дополнително оспособување на човечките ресурси, потоа, со приспособување и опремување на објектите со кои располага ОРОРМ, а за сето тоа, се разбира, дополнително ќе се определува со конкретни акти, како анекси и проекти што ќе бидат составен дел на веќепотпишаниот Меморандум.

Во оваа насока, Центарот за управување со кризи во последниве месеци се посвети на изготвувањето на Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи која беше усвоена од Владата на Република Македонија.

Воспоставувањето на Националната платформа, всушност значи и операционализација на Законот за управување со кризи, со кој се уредува системот за управување со кризи.

Цел на воспоставувањето на Националната платформа е да обезбеди интегриран, ефикасен и ефективен пристап за превенција, рано предупредување, справување и надминување на последиците од природни и од човек предизвикани несреќи и катастрофи, притоа обезбедувајќи функционално единство на државната власт, локалната самоуправа и невладиниот сектор.

Активностите во врска со Националната платформа, а со оглед на тоа што согласно применетите стандарди за РМ, значително е намален активниот и резервниот состав на АРМ, воспоставувањето на Националната платформа е битен сегмент во рамките на целокупниот систем за управување со кризи, а со тоа и невладиниот сектор (во тие рамки

ОРОРМ) кој со своите ресурси со кои располага ќе може активно да се вклучи во превенцијата и справувањето со одредена кризна состојба.

Невладините организации, меѓу кои и Организацијата на резервните офицери, се вклучени во вкупно 23 платформи, кои се дел од Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи. Заради улогата што невладиниот сектор ја има во македонското општествено живеење, од големо значење е искуството и постигнатите резултати што во годините и децениите наназад ги имаат остварено членовите на Организацијата на резервните офицери, која ќе може многу да ни помогне преку предлози и сугестии, кои ќе бидат земени предвид при секоја ситуација, која налага ангажирање на кадри од соодветната област за полесно справување и надминување на кризни ситуации.

Со самиот факт што Република Македонија, воспоставувајќи ја Националната платформа за намалување на ризици од несреќи и катастрофи, стана 11-та држава во Европа која има изградено таква структура и стратегија, се отворија можностите нашата земја да биде дел од Глобалната мрежа на Национални платформи која работи во рамките на Организацијата на обединетите нации.

Паралелно со тоа, со вклучување на невладини организации во Националната мрежа, Република Македонија, станува составен дел од Глобалната мрежа, што значи дека сите активности се издигнати на највисоко меѓународно ниво. Тоа внесе дополнителен поттик во ЦУК како партнери со ОРОРМ сега и во наредниот период да бидеме подобро координирани, да воспоставиме почеста и поконструктивна соработка.¹¹²

ПОСЕБНО Е МЕСТОТО И УЛОГАТА НА РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ ВО СИСТЕМОТ ЗА ЗАШТИТА И СПАСУВАЊЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА. Природните непогоди и други несреќи се сегмент од комплексот загрозувања кои се секогаш актуелни (2007 пожари, 2008 поплави, 2009 земјотреси и други несреќи). Република Македонија организира заштита и спасување на населението и на материјалните добра од природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи. Системот за заштита и спасување е потсистем, дел од поширокиот безбедносен систем на Република Македонија.

Основни цели на системот се:

- Заштита и спасување приоритетно на населението;
- Заштита и спасување на материјалните добра од природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи.

¹¹² “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови Бранко Ушковски, Скопје, 2009 година

Функциите на системот за заштита и спасување во Република Македонија се многубројни и утврдени со Законот за заштита и спасување.

Во остварување на целите и функциите на системот за заштита и спасување во Република Македонија се ангажираат:

- органите на државната власт;
- органите на државната управа;
- единици на локалната самоуправа;
- трговските друштва, јавните претпријатија, установи и служби;
- здруженија на граѓани, хуманитарни организации, невладини организации;
- силите за заштита и спасување;
- граѓаните.

Во системот за заштита и спасување на Република Македонија одговорни субјекти се:

- на централно ниво, Дирекцијата за заштита и спасување;
- на локално ниво, единиците на локална самоуправа.

1. Дирекцијата е самостоен орган на државната управа, формиран за извршување на работите за заштита и спасување од природни непогоди, епидемии, епизотии, епифитотии и други несреќи.

2. Дирекцијата е најодговорна за ефективно и ефикасно функционирање на системот за заштита и спасување во Република Македонија.

Дирекцијата е организирана во сектори и одделенија. Секторите се во рамките на Директоратот, а одделенијата се организираат на територијата на Република Македонија како регионални и подрачни. Во рамките на Дирекцијата се формираат републички сили за заштита и спасување. Републичките сили за заштита и спасување се формираат во штабови, единици и тимови за брз одговор.

Единицата на локална самоуправа е заедница на жители на одредено подрачје, утврдено со закон, која преку своите органи, администрацијата и организираниите јавни служби овозможува вршење на надлежности пропишани со закон.

3. Во областа на заштитата и спасувањето има бројни надлежности утврдени со Законот за заштита и спасување. За остварување на истите таа во администрацијата систематизира работни места, формира територијални противпожарни единици (ТППЕ) и просторни сили за заштита и спасување. Просторните сили за заштита и спасување се формираат во штабови и единици.

Дирекцијата и единиците на локалната самоуправа, во остварување на надлежностите утврдени со Законот за заштита и спасување, обезбедуваат материјални, информативни, финансиски, човечки и други ресурси.

За ефективно и ефикасно функционирање на Дирекцијата, единиците на локалната самоуправа и силите за заштита и спасување, неопходно е соодветно менаџирање на ресурсите. Менаџментот е процес на планирање и одлучување, организирање, раководење и контролирање на човечките, финансиските, материјалните и информативните ресурси на системот заради остварување на неговите цели на ефективен и ефикасен начин.

4. Менаџментот на човечки ресурси е најважен дел од менаџментот кој ја третира севкупната проблематика на човечките ресурси во една организација, систем и сл.

5. Во рамките на менаџментот воопшто, а поконкретно на човечки ресурси, особено значење има функцијата раководење и командување. За ефективно и ефикасно извршување на оваа функција неопходно е обезбедување развој и ангажирање на компетентни кадри. Во таа смисла, членовите на Организацијата на резервните офицери на Република Македонија (ОРОРМ) се кадри кои најефикасно можат да раководат и да командуваат со силите за заштита и спасување во операциите за заштита и спасување на населението и на материјалните добра од природни непогоди и други несреќи на територијата на Република Македонија.

Зошто е тоа така? Затоа што:

- Прво, резервните офицери и подофицери имаат поминато 3 и 6-месечна обука за раководење и командување со воени единици во воени и вонредни услови.
- Второ, таква специфична, сложена обука никои други човечки ресурси немаат посетувано, а да не се на распоред и ангажман во безбедносниот систем на РМ.
- Трето, оваа обука успешно може да се имплементира за ефикасно извршување на раководењето и командувањето со силите за заштита и спасување во системот за заштита и спасување.
- Четврто, ангажирањето на членовите на ОРОРМ на овој начин обучени, најевтино ќе ја чинат Република Македонија за најефикасна заштита и спасување на населението и на материјалните добра од природни непогоди и други несреќи.

Каква е обезбеденоста наспроти потребата со резервни офицери и подофицери во одговорните субјекти, односно во системот за заштита и спасување?

Според извршената компаративна анализа на расположливите резервни офицери и подофицери кои се водат во воена евиденција на Министерството за одбрана и потребите на системот за заштита и спасување, може да се констатира:

1. Од расположливите резервни офицери и подофицери (8772), на распоред во

резервниот состав на АРМ има 4,3%, на распоред во составот на Министерството за внатрешни работи има 6%, на распоред во силите за заштита и спасување има 4%, на распоред во трговските друштва, јавни установи и служби има 29,3% и нераспоредени има околу 53,6%. Во силите за заштита и спасување има на распоред околу 350 резервни офицери и подофицери.

2. Вкупниот број на потенцијални места на кои би можеле да се распоредат резервни офицери и подофицери во силите за заштита и спасување изнесува
 - во Главниот и во регионалните штабови за заштита и спасување (како команданти и началници 72, односно останати членови на штабовите 525);
 - во републичките сили за заштита и спасување (командири на републички специјализирани единици-463);
 - во ТППЕ-(командири-127);
 - во Општинските штабови за заштита и спасување и во Штабот за заштита и спасување на град Скопје (команданти и началници 170, односно останати членови на штабовите-420) .

Врз основа на организациско-формацискиот состав на силите, плановите за пополна на силите, доставени до МО-одделенијата за одбрана, може да се констатира дека во системот за заштита и спасување резервни офицери и подофицери можат да се распоредат:

- на раководни места (командант, началник на штаб и командир на единица-832);
- на стручни места (членови на штаб-780);
- вкупно на раководни и стручни места-16 126.

Ако се направи споредба помеѓу потребите од резервни офицери и подофицери на раководни места и бројот на распоредени офицери и подофицери во структурите на системот за заштита и спасување се воочува голема разлика, односно 350 наспроти 832 или 42% пополнетост во однос на раководниот, односно 1 612 или 21,7% во однос на целосните потреби. Тоа укажува уште колку има потреба од обезбедување на резервни офицери и подофицери во системот за заштита и спасување.

Каква е состојбата со обученоста на човечките ресурси во системот за заштита и спасување?

Од извршените истражувања спроведени во Дирекцијата, ЕЛС и силите за заштита и спасување, се констатира дека во системот за заштита и спасување има распоредено 7 025 обврзници.

Обуката на човечките ресурси во системот за заштита и спасување не е на задоволително ниво. Помалку од половината (47,5% или 3 336) од вработените и

припадниците во силите за заштита и спасување имаат посетувано обука за заштита и спасување.

Во рамките на Дирекцијата обука е спроведена само за вработените во Директоратот, додека вработените во организациските единици немаат посетувано обука. Помалку од половината од припадниците на републичките сили за заштита и спасување имаат посетувано обука за заштита и спасување (од вкупно 5 717, само 2 166 или 37,9%). Припадниците на републичките сили за заштита и спасување кои посетувале обука, во најголем број имаат посетувано обука во изминатиот период во рамките на цивилната заштита.

Минимален број од човечките ресурси во единиците на локалната самоуправа се обучени за ефикасно извршување на задачите во областа на заштитата и спасувањето. Во единиците на локалната самоуправа, обука имаат посетувано вработените во територијалните противпожарни единици (од вкупно 793 имаат посетувано 773 или 97,5%), а минимален број од вработените во општинската администрација. Помалку од половината од градоначалниците и претседателите на советите имаат посетувано обука за заштита и спасување. Во единиците на локалната самоуправа припадниците на просторните сили за заштита и спасување немаат посетувано обука. Дел од припадниците на силите за заштита и спасување имаат посетувано обука во изминатиот период во рамките на цивилната заштита (од вкупно 515 имаат посетувано 90 или 17,5%).

Согласно изнесените констатации, може да се издиференцираат следните заклучоци и предлог-мерки:

1. Планирањето на човечките ресурси (во нив раководни човечки ресурси) се врши согласно постојните должности во личниот состав на силите за заштита и спасување и плановите доставени до Министерството за одбрана-одделенијата за одбрана во општините и нивна пополнетост со соодветни извршители. Одделенијата за одбрана врз основа на стигнатите планови за пополна ги распоредуваат воените обврзници (во конкретниот случај резервните офицери и подофицери). Постојат отстапувања од основните карактеристики на обезбедените човечките ресурси во однос на бараните критериуми во раководниот дел, т. е. отстапувања во поглед на потребни раководни места и нивна пополнетост со резервни офицери и подофицери. За надминување на слабостите неопходно е целосно да се пополнат раководните места во личниот состав на силите за заштита и спасување со резервни офицери и подофицери.
2. Обуката на човечките ресурси во системот за заштита и спасување не е на задоволително ниво. Помалку од половината од вработените и припадниците во силите за заштита и спасување имаат посетувано обука за заштита и спасување. Резервните

офицери и подофицери, тргнувајќи од огромното искуство што го имаат во обуката и во вежбовни активности во рамките на безбедносните структури можат со успех да се ангажираат во обуката и во развојот на останатите човечки ресурси распоредени во системот за заштита и спасување.

3. ОРОРМ се нуди како стратегиски партнер на Дирекцијата за заштита и спасување и на единиците на локалната самоуправа, која нудејќи ги услугите на своите членови ќе придонесе за подобрување на ефективностa и ефикасноста на системот за заштита и спасување, особено во областа на раководењето и командувањето и развојот на човечките ресурси како особено значајни функции на менаџментот на заштитата и спасувањето во Република Македонија.¹¹³

ЗНАЧАЈНО Е МЕСТОТО, УЛОГАТА И ЗАДАЧИТЕ НА РЕЗЕРВНИТЕ ОФИЦЕРИ ВО ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА. Организацијата на резервните офицери на Македонија располага со голем кадровски потенцијал со профили на кадри од сите области, меѓу кои и од областа на здравството и медицинските науки, биолошките и биотехничките науки, техничко-технолошките, природно-математичките и другите науки. Посебно, значаен е фактот што Екологијата како наука, која ја проучува заштитата на животната средина, е интердисциплинирана наука, а споменатите области имаат фундаментално значење.

Резервните офицери како општообразовани кадри, можат да придонесат за заштитата на повеќе сегменти од животната средина (здравство, исхрана, хигиена, водоснабдување, зеленило во населените средини и многу пошироко со оглед на климатските промени што се случуваат, а имаат одраз и на поширок план. Ангажирањето во оваа област, односно во животната средина е можно со непосреден и посреден начин.

Непосредниот начин се однесува на активно членување во еколошките друштва кои се бројни во Република Македонија, на тој начин би дошле до израз стручните и образовните квалитети во друштвото каде што членуваат во спроведувањето на задачите и определбите на еколошките друштва за заштита на животната средина, или пак членување во здруженија на граѓани чии цели и задачи имаат допирни точки со заштитата на животната средина.

Посредниот начин би се однесувал на следното:

1. Поттикнување на јавната свест кај граѓаните во нашата земја за заштита на животната средина;
2. Објавување на стручни и научни трудови во списанија, кои ја обработуваат и ја

¹¹³ “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови Д-р Менде Солунчевски, Скопје, 2009 година

- третираат проблематиката на животната средина;
3. Публикување на текстови со согледувања за заштита на животната средина во дневниот и периодичниот печат;
 4. Организирање и изведување на предавања по конкретни теми и содржини во училиштата, месните заедници, трговските друштва кои што остваруваат програмски активности од областа на животната средина (здравство, исхрана, хигиена и сл.). Посебно се значајни здруженијата на граѓани кои во своите цели и задачи, покрај другото, имаат и дел од заштита и унапредување на животната средина, кои промовираат и обезбедуваат подигање на јавната свест за животната средина, за нејзиното значење, како и за активно учество во нејзината заштита и унапредување (на пример, планинарските друштва, здруженијата од областа на здравството, Сојузот на извидници, стрелачките друштва, алпинистичките друштва, друштвата од областа на земјоделското и шумарското производство, алпинистичко-планинарски, Сојузот на ловечките и рибаловните здруженија, асоцијации од областа на образованието, културата и други научни институции;
 5. Учество во акции што се организираат, а се изведуваат по разни поводи, како што се пошумување, одржување на пошумени и озеленети површини, во училиштата, месните заедници, населбите и сл.;
 6. Учество на разни организирани семинари, трибини, тркалезни маси, каде што се третира проблематиката за заштита на животна средина, со подготвени трудови и дискусии;
 7. Времето во кое живееме бара и поинаков однос во целина, од страна на Организацијата и пооделно за секој резервен офицер во исполнувањето на строгите критериуми што се бараат од Европската унија во однос на стандардите кои треба да се исполнуваат, особено кај земјоделско-прехранбените производи, таканаречено еколошко производство. Во контекст на ова, посебна улога имаат нашите кадри и колеги кои работат во тие компании и друштва;
 8. Во изготвувањето, во сите фази на еколошките едногодишни и повеќегодишни планови што се носат на ниво на локалната самоуправа како основен двигател на сите демократски и економски процеси, свое место треба да најдат и резервните офицери со своите знаења и професионалност, особено како членови на комисиите од оваа област во советите на локалната самоуправа;
 9. Проблемите во заштитата на животната средина се отворени и бараат соодветно решение на секое место, населба, природно богатство (шума, река, езеро, урбани и рурални средини), а тоа го бара и Законот за животна средина донесен во 2005 година,

кој некои вљубеници и носители во заштитата на животната средина го нарекуваат и Устав за заштита на животната средина. Да потсетиме, дека животната средина и заштитата е уставна обврска за граѓаните за да имаат здрава средина за живеење и работа.

Во контекст на ова, време е, ако сакаме да дадеме придонес како резервни офицери, во нашите програми да внесеме тематски содржини и од оваа многу значајна област, а изведувачи на едукацијата би биле членовите на ОРОРМ.

Со ангажирање на РО во оваа насока како граѓани би придонеле за остварување на основните цели на Законот за животна средина. Република Македонија иако релативно мала земја по територија, изобилува со големи природни богатства како што се флората и фауната, почвата, водата итн. Посебно е значајно што се големи и богати и природните наследства кои имаат исклучителна вредност од естетска, конзервациска, научна, национална и економска гледна точка.¹¹⁴

6.7.6 Моделите за создавање и имплементирање на концептот на резервните сили во земјите од НАТО-ЦИОР, ПзМ и други земји

Искуства од одбранбените системи и концептите на резервните сили во неколку земји

Главна цел на овој дел од трудот преку Комитетот на ЦИОР за земјите од ПзМ и НАТО (CIOR Partnership for Peace Committee) е да се претстават веќе функционалните концепти на организираност и оптимални модели на резервните сили во Швајцарија, Шведска, Германија, Австрија, Данска, Словенија, Бугарија и други земји кај кои ќе ја опишеме нивната функционалност и оправдавост во одбранбено - безбедносните системи во нивните земји.

Одбраната на Швајцарија се темели на концепцијата на тотална одбрана и се остварува врз заедничкото дејствување на сите органи и институции за зачувување и самоодржување на безбедноста и мирот, совладување на кризата и изградба на општа безбедност и мир, спречување на војна, успешно водење војна ако до неа дојде, спроведување на цивилна заштита и функционирање на военото стопанство, минимизирање на штетите и обезбедување на преживеаните во услови на мир и војна. Во Швајцарија на воена обврска подлежат сите способни граѓани од машки пол по навршени 19 до 55 години живот. Неспособните за служење на воен рок плаќаат данок т.н данок за

¹¹⁴ “Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”, Зборник на трудови м-р Душко Мацовски, Скопје, 2009 година

замена. Воениот рок трае 15 недели. По отслужување на воениот рок кој има карактер на спроведена обука, отслужените војници се распоредуваат во единици според нивното место на живеење и работа. Во текот на траењето на воената обврска, обврзниците се повикуваат на вежби 10 пати од по 19 дена на секои 2 години, до наполнувањето на 40 годишна старост за базичниот модел. Вкупното траење на активната воена обврска за овој тип војници (модел АПМС-95) трае 293 дена. Нема армиски класи, а обврската е од 20 до 42 години од животот на обврзникот. Обврските во посебниот модел траат 295 дена од кои 15 недели воен рок и 16 пати одење на воена вежба по 12 дена секоја година. Служењето во специјалните сили моделот АПМС 61 воената обврска се служи во три класи составени од 3 армиски класи трае 231 ден од кои 17 недели воен рок 8 пати одење на вежба по 20 дена секоја година до 32 годишна возраст, а тоа е таканаречен статус на ELITE, потоа LANDWEHR уште по 3 пати вежби од по 13 дена до наполнување до 42 години старост, тоа е период на повикување на таканаречен курс од 13 дена до наполнување на 50 години старост, а тоа е таканаречено трето повикување наречено LANDSTRUM.

Имено во швајцарскиот модел акцент се става на социјалниот аспект. Од вкупно 120 000 активен состав и 20 000 регрути, во Швајцарија има и 80 000 резервен состав. Швајцарскиот пристап до резервните сили е од договорен карактер, односно војникот или резервниот офицер потпишува договор на определено време кога истиот ќе посетува обуки и вежби за негово понатамошно усовршување во воената кариера. Многу е важно да се нагласи дека во овој модел офицерите се едуцираат за лидери, но не само за воени лидери туку лидери кои ќе придонесуваат во секторот каде работат, каде припаѓаат и во општеството генерално. Токму заради овој пристап армијата е отворена и склучува договори со големи компании за обука на нивните раководни кадри, а со тоа рејтингот на армијата во општеството постојано се зголемува и довербата од страна на народот е сè поголема. Ова е важен момент за одржување и надградување на резервниот концепт од страна на државата.

Анализирајќи го овој концепт кој се однесува на Швајцарија, се поставува прашањето за каде се подготвуваат овие резервни сили, зарем не се доволни активните за самозаштита кога знаеме дека Швајцарија е неутрална земја?

Швајцарците имаат мошне едноставен одговор на ова прашање. Да, ние сме неутрална земја и распоредувањето на наши сили во меѓународни мисии е возможно, само ако имаме согласност од двете завојувани или конфронтирани страни каде има конфликт од било каков вид. Ова уште еднаш ја потврдува оправданоста на швајцарскиот концепт на резервните сили.

Германскиот концепт на резервни сили е на терен и во функција во рамките на Мултинационалната бригада Југ-Исток во германската база во Призрен на Косово. Слично како и швајцарскиот модел, германските резервни војници и офицери потпишуваат договор на определено време за служба во резервниот состав каде ќе придонесуваат, не само со стекнатите воени вештини туку и со своето професионално знаење. Ваквата поставеност заштедува ангажирање на професионалци од разни други невоени области, како електроинженери, електроничари, информатичари, градежници, медицински персонал и слично.

Поставеноста и организираноста на одбраната на **Шведска** се засновува на системската определба за одбивање на војната и зачувување на мирот, врз принципот на тотална одбрана и безбедност, која ги вклучува сите аспекти на општеството, а не само професионалните воени сили. Во Шведска сите граѓани мора да бидат оспособени и подготвени да учествуваат во безбедноста и одбраната и заштитата, а во согласност со можностите и квалификациите. Воен обврзник во Шведска е секој способен граѓанин од машки пол на возраст од 18 до 47 години. Воениот рок трае од 7,5 месеци за војниците и во некои други служби кои не бараат подолга обука, а до 15 месеци за резервните офицери. Значи Шведскиот систем за безбедност, одбрана и заштита е тотален во организациска смисла и покрај внатрешните способности за зачувување на безбедноста и мирот тој се оспособува и ги зголемува своите способности за учество надвор од земјата во безбедносни и мировни активности под раководство на ООН, ОБСЕ и други организации за враќање на животот и работата на настраданото население во состојба како пред војната. Пристапот до резервните сили е од договорен карактер, односно војникот или резервниот офицер потпишува договор на определено време и посетува обуки и вежби за негово понатамошно усовршување.

Системот на одбрана на **Австрија** се темели на моделот на сеопфатна одбрана организирана на т.н идеја ШТИТ и МЕЧ. Оваа идеја предвидува воена одбрана во која улогата на ШТИТОТ ја има територијалната организација на одбраната, а улогата МЕЧОТ ја има оперативната војска. Посебно значење му се придава на раното откривање на опасностите, привремено соопштување и известување и спроведување на мобилизацијата и воспоставување на полна борбена готовност. Вооружените сили на Австрија кои се нарекуваат BUNDESHER имаат мошне значајна улога во зачувувањето на безбедноста и мирот и во остварувањето на одбрана на земјата. Тие се состојат од постојан и резервен состав. По отслужувањето на воениот рок, како основна обука во траење од 7 месеци, воените обврзници се распоредуваат во резервниот состав, кој е од територијален тип (*militia*). Обврзниците распоредени во резервниот состав се повикуваат на вежби во траење од по 1 месец неколку години по ред. Воениот состав на вооружените сили на Австрија со

постојниот состав се состои од 48 000 илјади војници, а по мобилизацијата на резервните елементи иснесува 120 000 илјади војници и е составен број на друг резервен персонал. Во мир австриските вооружени сили, покрај уставните обврски може да учествуваат и во мировните активности во Обединетите нации, ОБСЕ и во други случаи на кризи и конфликти.

Концептот на **Данска** е тотална одбрана, значи соработка на воените и цивилните власти со цел да ја спречат војната, да го одржат суверинитетот на земјата, обезбедување слобода во активностите на државата и унапредување на мирниот развој во светот за остварување на овие цели. Вооружените сили мора да бидат во состојба да обезбедат ефикасна одбрана на суверинитетот и интегритетот на земјата, да спроведат ефикасни разузнавачки активности, набљудување и тревожење, да извршат мобилизација и соодветно ниво на подготвеност за учество во мировните активности и хуманитарните операции во рамките на НАТО, ООН, ОБСЕ. Покрај овие активности тие изведуваат операции и во кризна состојба и војна.

Сојузот на офицерите и подофицерите на **Бугарија** е национално, патриотско, непартиско здружение регистрирано според Законот за здруженија со нестопанска цел. Главна цел е за подобрување на просперитетот на бугарскиот народ и општество. Основни задачи се зајакнување на националната безбедност и одбрана на државата, остварување и заштита за достоинството и интересите на офицерите и подофицерите, како и продолжување на моралната подготвеност, воените подготовки на офицерите и подофицерите. Принципи на организираност се доброволност, рамноправност на членовите, широка автономија и непартиско и неполитичко здружување. Финансирањето е од чланарината, министерството за одбрана, а материјалната база се сопствениот имот и клубовите на офицерите. Информативната дејност ја остваруваат преку весникот „Бугарско воинство“ и „Вонен Глас“.

Организационата структура е од Централен Совет, Обласни организации, Општински организации, Друштва и клубови и Месни организации. Во составот на здружението влегуваат асоцијација на разузнавачите, асоцијација на контрарузувачите, асоцијација на органите за борба против организираниот криминал, асоцијација на воените воздухоплови и асоцијација на медицинските офицери во резерва. Раководни органи на здружението се Конгрес кој се избира на четири години, Конференции на обласните и општинските организации (се избираат на четири години и имаат Извршни одбори) и Општо собрание на друштвата и клубовите кои имаат друштвени и клубни совети (се избираат на три месеци).

Организацијата во **Словенија** на словенечките офицери и подофицери е самостојна воена образована организација. Како основен облик на организираност по Статутот се покраинските и региските совети со 59 организации. Конференцијата е највисок орган на Здружението на словенечките офицери. Тоа има извршен орган како претседателство и обласни комисии. Органи на Конференцијата се претседателство, надзорен одбор и дисциплинска комисија. Подрачја на дејствување се следни статутарно и организациско, кадровско и материјално, стопанско интересно дејствување, публицистичка дејност, меѓународно дејствување и културно-општествено и спортско - рекреативни активности.

6.7.7 Концепт за резервните сили на Армијата на Република Македонија, размислувања-реализација

Новите глобални, безбедносни реалности во светот и во Европа во прв план истакнаа нови предизвици и закани и нови одговори за нивно разрешување, од кои не е заобиколен ниту регионот на Југоисточна Европа, ниту Република Македонија. Безбедносните закани во Регионот и Европа, денес се главно од невоена природа. Во изменетите околности во опкружувањето, во Европа и во глобални рамки, модерните армии покрај основната мисија за заштита на територијалниот интегритет се ставаат и во функција на одговор на неконвенционалните и асиметрични закани, кои не познаваат ограничувања на територии на држави, транснационални се и функционираат без познавање на државните граници.

Имајќи ги во предвид искуствата од земјите членки на НАТО-ЦИОР, идното место и улога на вооружените сили, нивната обученост и опременост, направените анализи, како и буџетските можности за потребите на одбраната, се наметна потребата за измени на регулативата неопходна за достигнување на целосна професионализација на Армијата (АРМ), од што произлезе и потребата од трансформација на резервните сили (РС) и нивно соодветно оспособување со цел постигнување на висок степен на нивна компатибилност со системите на земјите членки на НАТО-ЦИОР. За реализација на поставената цел и потреба, Републиката ги дефинира основните цели кои треба да се постигнат, а тоа се прилагодување на целокупната општествена структура според вредностите и стандардите, но и нормите и моделите, кои се применуваат во земјите членки на НАТО-ЦИОР и ЕУ. Во тој контекст Министерството за одбрана (МО) и АРМ пристапија кон трансформација и професионализација на постојните структури на МО и АРМ како клучни компоненти во идниот развој на одбраната на Републиката.

Трансформацијата на АРМ и нејзино доведување до целосна професионална структура, доведе кон напуштање на концептот на „народна одбранбена сила“ и создавање

на модел на модерна, мобилна, добро обучена и мотивирана професионална армија. Тоа ја наметна и потребата од трансформација и на резервните сили на АРМ, односно потребата да се изработат концептуални измени во организирањето на РС и тоа од обврска за служење на граѓаните во резервниот состав да се премине во организирање на резервни сили на доброволен принцип со договорно дефинирани взаемни обврски. Тоа подразбира т.н **АКТИВНА РЕЗЕРВА од 1 800 лица**, која треба да се формира најдоцна до 2016 година. Моделот подразбира склучување на договор помеѓу МО и лицата од резервниот состав кои ќе се јават и примаат на конкурс. Како припадници ангажирани во единиците на АРМ тие ќе примаат ореден месечен надоместок и ќе бидат обврзани во текот на годината да учествуваат на обука и вежби, како во државата така и надвор од територијата на Републиката повеќе од 30 дена доколку се согласат со тоа. Обврската за служба во АРМ на овие лица трае до навршување на 48 години. Начинот за ангажирање на овие лица го пропишува Министерот за одбрана. Значи се работи за активен резервен персонал согласно со Законот за служба во АРМ („Службен весник на РМ“ бр 36/10).

Припадниците на РС со нивната стручност и експертиза се од непроценлива важност во обезбедување на потребните способности и капацитети, кои Армијата ги нема во својот активен состав. Тие се важна алка помеѓу воениот и цивилниот дел од општеството. Исто така, времето поминато на служба во армијата и стекнатото искуство позитивно се рефлектира, како врз припадниците на РС исто така и на средината од каде тие доаѓаат. Во тој контекст, одржувањето на силни и стабилни цивилно-воени односи помеѓу војската, резервистите и работодавците се од особено значење.

Имајќи ја во предвид динамиката на ангажирање на РС, ограничените буџетски можности за потребите на одбраната, како и значајот што истите го имаат во општеството, на истите во наредниот период потребно е да им се посвети поголемо внимание во процесот на нивната трансформација.

Токму со овој Концепт направени се предлог измени на веќе постоечките регулативи од доменот на регрутирање, селекција, обука, ангажирање, управување со кариерата на припадниците на РС како и нивните обврски и должности.

1. ПОЈДОВНА ОСНОВА И ЦЕЛ НА КОНЦЕПТОТ

Појдовна основа за изработка на Концептот за резервни сили (во понатамошниот текст: Концепт) се Уставот на Републиката, Националната концепција за безбедност и одбрана, Стратегискиот одбранбен преглед (во понатамошниот текст СОП), Белата книга на одбраната од 2005 година, Министерските насоки за изработка на долгорочен и

среднорочен план за развој на одбраната од јули 2007 година, како и други позитивни прописи.

Концептот е долгорочно насочена за изградба на РС согласно можностите и ресурсите на Република Македонија и визиите за нивно ангажирање во мисиите и исполнување на општите цели за:

- Одбраната на земјата и алијансата;
- Операции за поддршка на мирот и хуманитарна помош;
- Придонес во справување со регионални конфликти и кризи;
- Заштита на пошироките интереси на Р. Македонија.

Целта на овој Концепт е да обезбеди општа рамка за важноста, задачите, обуката и ангажирањето на РС во целост, како и нивните договорно преземени обврски, при тоа имајќи ги во предвид принципот на еднаква и правична застапеност на етничките заедници кои живеат во Република Македонија, половата припадност, како и нивните договорно преземени обврски.

Овој Концепт е основ за планирање на идните мерки и активности кои ќе треба да бидат преземени од сите инволвирани страни. Од законските одредби за правата и обврските на работодавците и останатите државни институции, јавни претпријатија, установи и служби како и единиците на локалната самоуправа, во голема мерка ќе зависи и успешното ангажирање на РС за што од голема важност ќе биде воспоставувањето на квалитетни односи со наведените структури.

2. ВАЖНОСТ, УЛОГА И НАМЕНА НА РЕЗЕРВНИТЕ СИЛИ (РС)

Согласно новата констелација на односите во регионот и пошироко, Република Македонија како членка на НАТО-ЦИОР ќе распоредува сили за мисии во услови на конфликт и мир.

Во согласност со идентификуваните закани, кои се широко прифатени, активната компонента на армијата неопходно е да се надополни со резервна, способна за извршување на широк спектар на операции било на ниво на поединец или на пгтаб, команда односно единица.

Резервните сили ќе имаат важна улога во извршувањето на сите видови мисии кои денешните армии сè повеќе и повеќе ги извршуваат заради одржување на мирот, безбедноста и стабилноста. Со оглед на фактот дека обврската за задолжително служење на воениот рок во Република Македонија е укината, како и трендот на намалување на активниот состав, улогата на РС во системот на одбраната добива сè поголемо и поголемо значење.

Во тој случај Резервните сили ќе бидат надополна на активниот состав на Армијата за учество во мисии во земјава и странство за што истата ќе биде обучена, оспособена и ангажирана, исто како и активниот состав. Согласно преземените обврски на МО и АРМ за учество во мисии во странство, учеството на РС ќе биде од особена важност. Во таа смисла, личните квалификации и способности на секој резервист и резервен офицер ќе бидат од големо значење за негово правилно, квалитетно и соодветно ангажирање.

Во овој контекст, исто така треба да се земе во предвид дека во случај на учество на Армијата во справување со кризни состојби времето за ангажирање на РС ќе биде во согласност со карактерот и обемот на кризата или од поголеми несреќи.

3. ГОЛЕМИНА И СТРУКТУРА НА РЕЗЕРВНИТЕ СИЛИ

Користејќи ги искуствата од земјите членки на НАТО-ЦИОР, а заради усогласување на нашите со нивните решенија, за потребите на одбраната на Република Македонија ќе се формира договорна резерва.

Предмет на Концептот е договорната резерва која ќе се состои од активна (армиска) и индивидуална договорна (воена) резерва. Односот на активната во однос на индивидуалната договорна резерва, како и соодносот на офицери, подофицери и војници ќе биде во согласност со потребите на АРМ.

Под поимот договорна резерва се подразбираат лицата кои склучиле договор со МО за ангажирање во составот на РС и подлежат на правата и обврските пропишани со договорот кој го имаат потпишано.

1. Армиската резерва треба да биде повеќекомпонентна единица во која ќе се обучуваат резервисти за сите единици на АРМ, со што ќе се создаде можност за замена на секоја единица кога е тоа потребно. Поради тоа, секоја одделна компонента, треба да тренира заедно со единицата каде би вршела замена или би давала поддршка. Обуката би се состоела од 20 дена тренинг годишно од кои 14 дена непрекинат тренинг (камп) и три викенда распоредени во текот на годината. Цивилните професии на персоналот во Армиската резерва треба да бидат заштитени со закон за да може слободно да се јават во единицата секогаш кога ќе бидат повикани. За времето поминато во единиците треба да примаат парична надокнада соодветна на работата која ја извршуваат, стручноста и компетентноста.

Во исто време, Армиската резерва треба да биде јадро на воената резерва која ќе биде втора компонента на Резервниот состав. Тоа значи дека во Армиската резерва треба да постои посебна служба одговорна за евиденција, обука, распоредување и планирање на мобилизацијата на воената резерва.

2. Воената резерва, со низок степен на борбена готовност, со јачина од две пешадиски бригади, составена од доброволци до 50-годишна старост кои имаат одслужен воен рок, (доброволно или како обврзници) и граѓани кои се евидентираат како резервен контингент, поради тоа што исполнуваат одредени услови (мажи до 45 години старост, и одслужен воен рок или основна обука во траење од еден месец). Тоа значи дека евиденцијата на досега постоечкиот резервен состав треба да продолжи, од нив да се одбираат луѓе кои ќе ја сочинуваат воената резерва, истите да бидат известени и да се врши повремени контрола на евиденцијата заради евентуална замена на персоналот. Цивилните професии на припадниците на воената резерва, исто така треба да бидат заштитени со закон, за да можат да се јават во случај на повик. Поради укинувањето на воената обврска, со тек на времето може да се створи тесна база на обученост на граѓаните и тешкотии околу пополнувањето на воената резерва. За да се одбегне ваквата ситуација, од моментот кога Армијата ќе се соочи со ваков проблем, треба да се воведат едномесечна неопходна обука за граѓаните од одредена старосна група (20 до 30-годишна старост) од машки пол, кои потоа би можеле да се внесат во постоечката евиденција. Контрола на подготвеноста и обученоста на воената резерва треба да се врши етапно (не повеќе од еднаш годишно) и истата да биде повеќе во функција на контролата на евиденцијата. Најзначајно е да се создадат можности за брза мобилизација во случај на агресија и војна, за што најголемо значење има доброто планирање и организирање на мобилизацијата.

Граѓаните кои ќе сакаат да служат во резервниот состав, ќе треба да склучат договор за ангажирање во резервните сили на Армијата, а нивната обврска ќе се извршува со учество на воени вежби и други форми на обука, учество во хуманитарни операции и мировни мисии надвор од територијата на Република Македонија, а во војна со извршување на определени воени должности. Пополнувањето на резервните сили ќе се врши по пат на јавен оглас кој го спроведува Министерството за одбрана во согласност со потребите на Генералштабот на Армијата.

Под активна (армиска) договорна резерва се подразбираат лицата кои склучиле договор со МО за нивно ангажирање во составот АРМ, под услови, критериуми и обврски за ангажирање, пропишани со договорот.

Под индивидуална договорна (воена) резерва се подразбираат лицата кои се договорно ангажирани за потребите на РС, а се карактеризираат со поседување посебни квалификации потребни за исполнување на задачи од посебен вид, а подлежат на условите, критериумите и обврските за ангажирање, пропишани со договорот.

За потребите на РС на АРМ, резервата на полициските сили (вклучувајќи ја и граничната полиција), силите за заштита и спасување (републички и просторни) и другите структури во одбраната, МО ќе води воена евиденција за сите граѓани на возраст од 18 до

55-годишна старост кои што го отслужиле воениот рок по основ на воена обврска, кои доброволно го отслужиле воениот рок, кои го напуштиле активниот состав на Армијата по било која основа и кои претходно доброволно договорно биле ангажирани во резервниот состав, а не се ангажирани по други основи.

Во РС можат да бидат ангажирани по договор и други лица на возраст од 18 до 45 години без отслужен воен рок, а согласно нивните специјалности и потребите на АРМ, но по завршување на потребната обука.

Улогата на РС на договорна основа ќе биде дополна на активниот состав и ќе биде резервоар за бараните ВЕС-ти и специјалности за потребите на Армијата за ангажирање во мисии и ќе ја сочинуваат граѓани на возраст од 18 до 55 години според критериуми пропишани со правилник од страна на Министерот за одбрана.

Проценката дека нема опасност од конвенционални закани и примената на одредбите од членот 5 од НАТО - е спогодбата на Република Македонија, како членка на алијансата, ѝ овозможува организирање на резервни сили со состојба на ниска оперативна готовност, односно Г-2 (91-180 дена најавна за ангажирање). Со министерските насоки за изработка на долгорочен и среднорочен план за развој на одбраната од месец јули 2007 - 2015 година, предвидено е да се воспостави и одржува резервоар на резервни сили од минимум 1 500 до максимум сега од 1 800 лица со Г-2 степен на оперативна готовност.

4. МЕЃУСЕБНИ ПРАВА И ОБВРСКИ

Припадниците на договорната резерва ќе се избираат по пат на конкурс, според пропишани критериуми и со истите ќе се потпишуваат договори со Министерството за одбрана за взаемни обврска на период од 3 години, со можност за продолжување, во зависност од ВЕС-ти и потребите на Армијата. Пред потпишувањето на договорот ќе се врши проверка на податоците, безбедносна проверка, како и бесплатни здравствени прегледи.

Новост во управно-правната постапка во споредба со досегашниот начин на организирањето на РС е потребата да се склучуваат договори помеѓу Министерството и работодавците. Заради заштита на правата на договорната резерва, кои склучиле договор за ангажирање во резервните сили, кои се во редовен работен однос, или вршат самостојна дејност, Министерството за одбрана согласно критериумите кои ќе бидат определени со подзаконски акти од Владата на Република Македонија, ќе склучува договори со работодавецот/поединецот за начинот на рефундација на изгубен профит и разлика во примањата на припадникот на РС.

Владата на Република Македонија ќе донесе посебен пропис за исплата на договорната резерва. Висината на надоместокот за период кога припадниците на договорната резерва не се ангажирани ќе изнесува до 50% од просечната плата по работник објавена од Државниот завод за статистика. За периодот кога се ангажирани остваруваат право на плата и парични надоместоци, како и други права и бенефиции кои важат за воените лица кои се на служба во Армијата.

Припадниците на договорната резерва може да бидат ангажирани и за мисии надвор од Републиката без потпишување на нов договор, бидејќи таа клаузула ќе се содржи во договорот за ангажирање.

Министерството за одбрана ќе ги има следните надлежности воена евиденција, распоредување, кадровските постапки за договорната резерва, управна постапка, материјална и здравствена поддршка.

За договорната резерва ГШ на АРМ ќе ги има следните надлежности: повикување за оспособување и ангажирање, оспособување за извршување на наменски задачи, произведување во чин, поставување на должност и употреба во согласност со пропишаните мисии.

Припадникот на договорната резерва има должност да се оспособува (по План на ГШ на АРМ), да извршува војнички должности во мир во Републиката и надвор од неа, да се оспособува за извршување на наменските задачи, да извршува воена служба во вонредна и воена состојба.

Во периодот до целосното опремување со сопствени материјално технички средства (МТС), дел од нив (моторни возила и градежни машини) ќе се обезбедува по пат на оглас и потпишан договор за заемни обврски помеѓу Министерството како корисник и правните и физичките лица како даватели на МТС.

5. ОБУКА НА РЕЗЕРВНИТЕ СИЛИ

Обуката на резервните сили на Армијата, треба да обезбеди продуцирање на кадри подготвени да одговорат на задачите кои се предвидени со мисиите за кои се наменети. Заради тоа програмата за обука треба да биде оперативна, содржајна, континуирана и концизна и според стандардите за обука на резервните сили на земјите членки на НАТО-ЦИОР.

Бидејќи нивото на борбена готовност на договорната резерва е Г-2, истата би требало да се одвива во циклуси. За реализирање на обуката ќе се донесе посебна програма за обука на резервните сили на Армијата во рамките на политиката за обука. Обуката на договорната резерва начелно ќе содржи:

- основно оспособување;
- индивидуално дооспособување;
- групно дооспособување;
- вежбовни активности.

Основното оспособување, дообуката и групното дооспособување на припадниците на договорната резерва ќе биде организирано од професионалниот дел на Армијата, чија практична реализацијата ќе биде во непосредна надлежност на командите и единиците определени од страна на ГШ на АРМ.

Основно оспособување во траење до 30 дена ќе се врши за секој припадник на договорната резерва, непосредно по потпишувањето на договорот, во зависност од неговата оспособеност и потребите на Армијата, а по Планот за основно оспособување на припадниците на РС, кој ќе го изработи ГШ на АРМ.

Индивидуално дооспособување на припадниците на РС ќе се врши во единиците на АРМ во траење од 1 до 5 дена во текот на една календарска година и истото ќе биде задолжително за секој припадник на РС кој нема да учествува на групно дооспособување, односно вежбовни активности.

Групно дооспособување и учество на вежбовни активности ќе се изведува начелно во траење од 7 дена во текот на една календарска година, за 20% од вкупната бројна состојба за РС, а согласно среднорочните и годишните Планови за обука на активниот состав, во кој активно ќе учествуваат и припадниците на РС.

Подофицерите и офицерите од резервните сили на Армијата ќе бидат вклучени во програми за дополнителни воени/стручни оспособувања, кои ќе се реализираат на цивилни и воени школи како во земјата така и во странство. Во овие случаи индивидуалното дооспособување може да трае и подолго во текот на една календарска година, доколку се работи за специфична обука или обука надвор од земјата.

За дооспособување на РС пред упатување на мисија во странство ќе се врши соодветна дообука и оценување на нивната подготвеност по посебен план кој ќе го изработи ГШ на АРМ.

6. МОБИЛИЗАЦИЈА

Во случај на прогласување на воена состојба ќе се употребат и РС на АРМ, кои мора да бидат целосно мобилизирани во случај на повик. За начинот на извршувањето на мобилизацијата Министерството за одбрана ќе подготви нормативен акт со кој ќе се регулираат сите прашања од делокругот на мобилизацијата.

Наредба за мобилизација на договорната резервата донесува Врховниот командант на Армијата (Претседателот на Државата) по предлог на Владата на Републиката. Во мир, за проверка на мобилизациската подготвеност на делови од РС, врз основа на донесен годишен план, одлука донесува Министерот за одбрана.

7. ИДНИ ПРОЕКЦИИ И РАЗВОЈ НА КАРИЕРА

Организираноста на резервниот сили на Армијата се засновани на барањата на општата безбедносна, посебно надворешната политика на Републиката и низ овој процес проверени и верификувани погледи, ставови, насоки и заклучоци, со учество на целокупната домашна јавност и сите наши граѓани како и соработката и координацијата помеѓу најдоговорните државни институции од оваа област.

Со цел за зголемување на интероперативноста на РС на РМ, а истовремено користејќи ги искуствата од земјите членки на НАТО-ЦИОР, се наметнува потребата од поголема координација и соработка со останатите институции, а посебно со Министерството за образование, во смисла на подобро водење на кампања и подготовка на кадри уште во средното образование. Во таа смисла потребно е да се воведат факултативна настава и обука со која лицата ќе се стекнуваат со основните предзнаења и воени вештини, од што како придобивка би произлегло и стекнување со почетни војнички чинови.

Министерството за одбрана ќе изработи посебна програма за приближување на овој концептот до граѓаните, особено за младата популација, заради привлекување на најквалитетните кадри во договорната резерва (според воено-евиденциска специјалност, возраст, цивилно образование, итн.).

Преку развивање на политиката за кариера ќе се создадат услови за привлекување на најдобрите поединци од општеството од различни профили и да се развијат модели за да им се овозможи на најспособните да продолжат. Со ова ќе се постигне професионалност, стручност, ефикасност и етичност кај одбраниот персонал. Со тоа ќе се постигне пополнување со соодветен персонал кој ќе одговори на идните предизвици. Во рамките на системот за планирање на кариера за подобрување на професионалното искуство да се изгради систем на вреднување на договорните воени старешини, што подразбира поставување на одреден поединец на командна должност, согласно постигнатите резултати во раководењето и командувањето со единицата и по истекот на договорот.

Под поимот кариера се подразбира процес на движење по хоризонтална и вертикална линија преку чинови и должности, утврдени во Законот за служба на АРМ и

актите за формација на командите и единиците на АРМ. Кариерата започнува со потпишување на договор и завршува со престанување на важноста на истиот.

Различните фактори имаат постојано влијание врз кариерата на договорните резервни старешини, од кои како најважни се:

- потребите на РС;
- структурата на силите (формациски места);
- потребата, вредности и можности за напредување;
- завршени школи и курсеви;
- претходно стекнати чинови;
- време поминато во договорна резерва;
- добиени оценки за време на договорот;
- учество во мисии во земјата и странство;
- буџетски ограничувања.

Менаџмент со кариерата на персоналот на РС ќе вршат истите органи кои вршат менаџмент со персоналот на активниот состав.

Стегнатото експертско знаење и искуство, професионалност, образование, стручна оспособеност и усовершеност на припадниците на РС од учество во мисии од различен карактер ќе има големо значење во понатамошните активности во поглед на унапредување на системот на одбраната. За остварување на таа цел припадниците на РС на кои им престанало договорното ангажирање се стекнуваат со статус на Воен ветеран.

8. ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Динамичкиот план за реорганизација на РС, заснован на мисиите, и расположивите ресурси со кои располага Република Македонија ќе обезбеди системско намалување на сегашната резерва на Армијата и организирање на проектираната договорна резерва. Динамичкиот план ќе овозможи во определен временски период да се изврши премин на новиот начин на организирање на РС, без загрозување на оперативната способност на Армијата.

Со овој план за имплементација ќе се изврши прецизирање на потребните активностите кои треба да се преземат, целосно имајќи ги во предвид Министерските насоки од јули 2007 година. Во таа смисла неопходно е:

- ✓ да се извршат измени и дополни на Законот за одбрана и Законот за служба во АРМ во делот на Резервните сили во членовите: 2, 3, 4 став 2, 5, 6, 20, точка 31, 29, став 3 и 4, 43, 50, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88 и 151 (од Законот за одбрана) и делот кој ги содржи надоместоците за РС (од Законот за служба во АРМ);

- ✓ Да се извршат измени и дополни на повеќе законски прописи од одбранбено, пензиско и работно подрачје;
- ✓ Изработка на подзаконски акти за РС кои ќе произлезат со измените и дополните на Законот за одбрана и Законот за служба во АРМ во рок од три месеци од донесување на измените;
- ✓ Изработка на програма за популаризација и информирање на јавноста за формирање на РС со рок на изработка до крајот на јуни 2014 год.;
- ✓ Да се отпочне со селекција на персоналот за РС од втората половина на 2014 год.;
- ✓ Изработка на договори за ангажирање на персоналот да се заврши најдоцна до 2015 година;
- ✓ Со обука на персоналот примени во сосав на РС да се отпочне на почетокот на октомври 2016 година.

9. ЕВАЛУАЦИЈА

За имплементација на овој Концепт има потреба од негово следење со цел воочување на отстапувањата и недостатоците и преземање на соодветни мерки за нивно навремено отстранување. За таа цел од особено значење ќе бидат научените лекции од неговата имплементација и размена на искуства со странските армии.

Министерството за одбрана во координација со ГШ на АРМ, во рамките на нивните надлежности, ќе вршат мониторинг и евалуација на овој концепт и ќе даваат предлог решенија за негово унапредување.

10. ФИНАНСИСКА КОНСТРУКЦИЈА

Стабилното финансирање на одбраната е првиот предуслов за успешно продолжување на натамошната трансформација на АРМ и МО. Во таа насока Владата на Македонија се определи за одржување на буџетот за одбраната помеѓу 2,3-2,6% од БДП, како и да обезбеди долгорочно дополнително финансирање на меѓународните операции на АРМ од централниот буџет на Владата на Македонија. Проекцијата на БДП за период 2012-2016 година е пресметана со претпоставен пораст од 4,5% и планирана инфлација од 2.5%.

Финансиските трошоци потребни за воспоставување и организирање на договорна резерва ќе бидат дел од планираниот буџет на Министерството за одбрана на Република Македонија.

Еден од одлучувачките фактори при промена на начинот на пополнување на Армијата е поврзан со трошоците и финансирање на професионалната армија.

Преодот на модел со целосна професионализација на Армијата и со договорна резерва, потребно е постепено да се изведе така да не претставува големо финансиско оптоварување, а притоа да не се одрази негативно на одбранбената готовност на Армијата.

Начелните финансиски пресметки за чинење на договорната резерва за 100% пополнетост со луѓе и 100% опременост со лична опрема, како и за нејзина пополнетост со луѓе од 60% и нивна опременост со 60%, за период од една година без ангажман се наведени во табелите во прилог.

11. ПРИЛОЗИ

Прилог бр.1

Табела бр.1 ПРЕГЛЕД на дневни трошоци за резервен состав
во договорна резерва по лице

Р. број	Опис на надоместокот	Офицер	Подофицер	Војник
1.	Плата и персонален данок	742.00	598.00	52.,00
2.	Дополнително ангажирање	712.00	712.00	427.00
3.	Превоз	150.00	150.00	150.00
4.	Исхрана	190.00	190.00	190.00
5.	Сместување	15.00	15.00	15.00
6.	Здравствено осигурување	14.00	14.00	14.00
7.	Колективно осигурување	60.00	60.00	60.00
8.	Обука	1 729.00	1 729.00	1 729.00
9.	Комунални трошоци	50.00	50.00	50.00
10.	Облекување	14.00	14.00	14.00
11.	Други дополнителни трошоци	303.00	303.00	303.00
Вкупни дневни трошоци		3 979.00	3 835.0	3 479.00

Големина, карактеристики и намена на договорната резерва

Табела бр.2

Т А Б Е Л А				
на бројна состојба и потребни финансиски средства годишно				
Вид на сила	100% пополнетост и опременост		60% пополнетост и опременост	
	Бројна состојба	Денари	Бројна состојба	Денари
Договорна резва	1 500	58 841 387.00	900	35 304 832.00

Прилог бр.2

1. ПРЕСМЕТКА НА ТРОШОЦИТЕ НА АКТИВНАТА ДОГОВОРНА РЕЗЕРВА НА АРМИЈАТА

1.1 Редовен месечен надоместок

Реден број	Структура	Број на лица	Месечен износ	Месеци	Вкупно
1	2	3	4	5	6 = 3 x 4 x 5
1	Офицери	175	2 848.00	11	5 482 400.00
2	Подофицери	368	2 848.00	11	11 528 704.00
3	Војници	957	2 848.00	11	29 980 896.00
ВКУПНО		1 500	2 848.00	11	46 992 000.00 (770 361)

Пресметката на надоместокот е извршена врз основа на просечната плата исплатена во Републиката за месец јуни 2007 година во износ од 14 242.00 денари и утврден месечен надоместок од 20% и ќе се усогласува тековно секоја година. Претпоставка е дека редовниот месечен надоместок би се примал за сите месеци во годината, освен за месецот кога лицата ќе бидат повикани на дообука или извршување на задачи. Во заграда е даден износот во евра.

2. НАДОМЕСТОЦИ ЗА ЕДНОДНЕВНО АНГАЖИРАЊЕ (100% ОД СОСТАВОТ НА АКТИВНАТА ДОГОВОРНА РЕЗЕРВА)

2.1 Надоместок (рефундација) на плата (за вработените)

Реден број	Структура	Број на лица	Нето плата	перс.данок и придонеси	Вкупно
1	2	3	4	5	6 = 3 x (4 + 5)
1	Офицери	87	647.00	453.00	95 700.00
2	Подофицери	184	647.00	453.00	202 400.00
3	Војници	479	647.00	453.00	526 900.00
ВКУПНО		750	647.00	453.00	825 000 00 (13 525)

Пресметка на рефундација на плата за вработените лица од договорната резерва на Армијата базира на следните претпоставки:

- а) 50% од составот на договорната резерва да се вработени лица;
- б) еден работен ден ангажман во текот на годината;
- в) просечна плата исплатена во Републиката за месец јуни 2007 година од 14 242.00 денари и истата тековно ќе се усогласува секоја година согласно животните трошоци;
- г) персонален данок и придонеси е 70% од нето платата.

Пресметката е следна:

Нето плата = 14 242.00 денари : 22 работни дена x 1 ден на ангажирање = 647.00 денари

Персонален данок и придонеси = 647.00 x 70% = 453.00 денари

Во заграда е даден износот во евра.

2.2 Надоместок на разлика на надоместокот (рефундација) на плата до висина на платата на проф. состав (доколку е надоместокот на плата понизок од платата)

Реден број	Структура	Број на лица	Нето плата во АРМ	Нето плата во претпр.	Вкупно
1	2	3	4	5	6 = 3 x (4 - 5)
1	Офицери	87	860.00	647.00	18 531.00
2	Подофицери	184	692.00	647.00	8 280.00
3	Војници	479	611.00	647.00	0.00
ВКУПНО		750			26 811.00 (440)

Пресметката на надоместок на разликата на надоместокот (рефундација) на плата до висината на платата на професионалниот состав се базира на следните претпоставки:

- а) За офицерска плата земена е плата на офицер со чин капетан од активниот состав

18 928.00 денари;

- б) За подофицерска плата земена е платата на подофицер со чин постар водник од активниот состав која изнесува 15 232.00 денари;
- в) За војничка плата земена е платата на професионален војник од 13 440.00 денари;
- г) Просечна плата исплатена во Републиката за месец јуни 2007 година е 14 242.00 денари (Овој износ е земен како просечен износ кои вработените го примаат како плата во претпријатијата каде што се вработени и тековно ќе се усогласува секоја година);
- д) Пресметката е направена на следниот начин плата на проф.состав (плата во претпријатието) : 22 дена и разликата помеѓу нив x 1 ден ангажираност.

2.3 Паричен надоместок (за невработените)

Реден број	Структура	Број на лица	Нето плата	перс.данок и придонеси	Вкупно
1	2	3	4	5	6=3 x (4 + 5)
1	Офицери	87	631.00	111.00	64 554.00
2	Подофицери	184	508.00	90.00	110 032.00
3	Војници	479	448.00	79.00	252 433.00
ВКУПНО		750			427 019.00 (7 000)

Пресметка на паричниот надоместок на невработените лица од договорната резерва на Армијата базира на следните претпоставки:

- а) 50% од составот на договорната резерва да се невработени лица;
- б) еден работен ден ангажман во текот на годината;
- в) За офицерска плата земена е плата на офицер со чин капетан од активниот состав од 18 928.00 денари;
- г) За подофицерска плата земена е платата на подофицер со чин постар водник од активниот состав која изнесува 15 232.00 денари;
- д) За војничка плата земена е платата на професионален војник од 13 440.00 денари. (Според важечките законски решенија граѓаните кои се невработени и не се воени старешини имаа право на паричен надоместок во висина на просечна месечна плата по работник во Републиката);
- ѓ) Висината на персоналниот данок е 17,647% од исплатената плата.

Пресметката е следна: плата на проф. состав: 30 дена x 1 ден ангажираност.

2.4 Трошоци за облекување-воена униформа и лична опрема (без вооружување)

Реден број	Структура	Број на лица	дневен трошок за облекување-воена униформа	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	14.00	2 450.00
2	Подофицери	368	14.00	5 152.00
3	Војници	957	14.00	13 398.00
ВКУПНО		1 500	14.00	21 000.00 (344)

Пресметката за униформа е направена за период од 4 години, а е искажана на годишно ниво во износ од 5 000.00 денари и во истата се вклучени и делот од личната опрема (маска, ашовче, ЛПД, прв завој и друго)

2.5 Трошоци за сместување

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен трошок за сместување	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	15.00	2 625.00
2	Подофицери	368	15.00	5 520.00
3	Војници	957	15.00	14 355.00
ВКУПНО		1 500	15.00	22 500.00 (369)

2.6 Трошоци за исхрана

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен трошок за исхрана	Вкупно
1	2	3	4	5=3 x 4
1	Офицери	175	190.00	33 250.00
2	Подофицери	368	190.00	69 920.00
3	Војници	957	190.00	181 830.00
ВКУПНО		1 500	190.00	285 000 00 (4 672)

2.7 Надоместок на трошоци за превоз

Реден број	Структура	Број на лица	Висина на превозот за двата правци	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	150.00	26 250.00
2	Подофицери	368	150.00	55 200.00
3	Војници	957	150.00	143 550.00
ВКУПНО		1 500	150.00	225 000.00 (3 689)

2.8 Надоместок на трошоци за дополнително ангажирање

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен износ	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	712.00	124 600.00
2	Подофицери	368	712.00	262 016.00
3	Војници	957	427.00	408 639.00
ВКУПНО		1 500		795 255.00 (13 037)

Висината на трошоците за дополнително ангажирање изнесува:

- а) за офицери и подофицери 5% од просечно исплатената плата во Републиката;
- б) за војници 3% од просечно исплатената плата во Републиката.

2.9 Трошоци за изведување на обука

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен трошок за обука	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	1 729.00	302 575.00
2	Подофицери	368	1 729.00	636 272.00
3	Војници	957	1 729.00	1 654 653.00
ВКУПНО		1 500	1 729.00	2 593 500.00 (42 516)

2.10 Трошоци за струја, вода и затоплување

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен трошок	Вкупно
1	2	3	4	6 = 3 x 4 x 5
1	Офицери	175	50.00	8 750.00
2	Подофицери	368	50.00	18 400.00
3	Војници	957	50.00	47 850.00
ВКУПНО		1 500	50.00	75 000.00 (1 230)

2.11 Трошоци за колективно осигурување

Реден број	Структура	Број на лица	Дневен трошок	Вкупно
1	2	3	4	5 = 3 x 4
1	Офицери	175	60.00	10 500.00
2	Подофицери	368	60.00	22 080.00
3	Војници	957	60.00	57 420.00
ВКУПНО		1 500	60.00	90 000.00 (1 475)

2.12 Други дополнителни трошоци (дневен трошок) | 1 244.00

Другите дополнителни трошоци се однесуваат на трошоци во случај на смрт или телесно оштетување, трошоци за разминување или деминување на убојни средства, трошоци за погреб во случај на смрт на припадникот на доброволната резерва, согласно традиционалните обичаи и други непредвидени трошоци.

ВКУПНО: 5 386 085.00

Добиениот износ се однесува на еднодневно ангажирање на договорната резерва.

Претпоставка е дека на годишно ниво би се ангажирале 20% од активната договорна резерва на 7-дневна обука што би изнесувало **7 540 519.00** денари (123 615 евра) - (5 386 085 x 20% x 7 денови) и 80% од вкупниот резервен состав на еднодневна обука што би изнесувало **4 308 868.00** денари (70 637 евра). Свкупно на годишно ниво доколку би се ангажирал 100% од резервниот состав на дообука според наведената претпоставка (20%-7-дневна обука и 80%-еднодневна обука) би чинело **11 849 387.00** денари или 194 252 евра.

Кога би се земал во предвид и вкупниот износ на редовниот месечен надоместок на активната договорна резерва (46 992 000.00 денари) свкупните трошоци на годишно ниво би изнесувале **58 841 387.00** денари или 964 623 евра.

СЕ ВКУПНО: 58 841 387.00

Овој Концепт за Резервни сили на АРМ како Концепт со Акционен план за формирање на резервни сили на Армијата на Република Македонија (активна резерва од 1 800 лица) треба да се донесе со Агендата на Министерството за одбрана најдоцна до 2016 година со можност истиот понатаму да се надградува.

Овој концепт е во Агендата на Министерството за одбрана како реформи за членување во евроатланските интеграции. Мирот, безбедноста и стабилноста во РМ, регионот и воопшто во светот се основа за одржлив развој, а глобализацијата и интеграциите се императив на современиот свет. Во тој поглед, Евроатлантските интеграции се најдобрата алтернатива и за иднината на Република Македонија и Балканот, а членството во НАТО и ЕУ се поставува како наш стратешки приоритет.

Резервните офицери, посветени кон целта и по одбележување на 60 години од постоењето на Организација на резервни офицери и по 23 години од формирањето на Армијата на Република Македонија дејствуваат на сите нивоа, односно на локално, национално, регионално и меѓународно ниво да ја промовираат ОРОРМ која во своите програми ги има дефинирани следните три столбови кои воедно претставуваат насоки по кои ќе се движи динамичниот план за трансформација на Организацијата:

1. Меѓународно во однос на членството во НАТО-ЦИОР, дејствуваме во спроведувањето на сите реформи и големиот придонес на Република Македонија кон глобалниот мир и безбедност, преку наше асоцијативно членство во ЦИОР-НАТО, идно активно учество во воените мисии, симпозиуми, работилници и соработка на Организацијата во повеќе меѓународни институции;
2. Резервни офицери на државно, локално, регионално ниво и понатаму работат на зајакнување на меѓусебната меѓуетничка и меѓурелигиозна доверба на припадниците на одбранбено-заштитните и безбедносни сили со организирање на средби, симпозиуми, натпревари, вежби и друго;
3. ОРОРМ во непосредна соработка со Армијата на Република Македонија, продолжува со најсовремените обуки за создавање на модерно и високо обучени РО со подобрување на стандардот за припадниците на РС, како и доближување и воспоставување на уште позајакната врска и соработка на РС до граѓаните преку средби на генерации, негување на традиции, натпревари и сл.

Со цел Резервните офицери пред сè со своите цивилни професии целосно, транспарентно и одговорно да ја вршаат својата функција дома и во Евроатлантскиот регион, значајно е да се презентира и истакне препознатливоста, ориентираноста и организираноста на РО во функција на својот придонес за глобалната безбедност, мир и стабилност и тоа се планира посебно да се нагласи за идниот период.

ОРОРМ по заокружување на своето постоење пред 63 години и 23 години од формирањето на Армијата на Република Македонија се фокусира на интензивирање на реформите преку конкретна Агенда во која стана асоцијативна членка на ЦИОР, а со приемот во НАТО ќе биде и полноправна членка со што се изразува јасната визија на организацијата дека **Евроатлантските интеграции се единствената алтернатива за Република Македонија!** Со такво забрзано темпо и работа со полна пара ќе се одговори на обврските во државата и ќе се остане постојан кредибилен партнер на ЦИОР–НАТО.

Продолжуваме со промоција на подготвеноста на Република Македонија за членство во ЦИОР-НАТО. Ќе продолжиме активно со средби, посети и соработка на меѓународно ниво за промоција на подготвеноста на Република Македонија за интеграција во Евро-атлантските структури.

Во таа насока, ОРОРМ силно ја подржува **Иницијативата за основање на Регионален центар за мир** која многу јасно е забележана во нашата стратешка определба. Во соработка со кабинетот на Претседателот на Р. Македонија и Владата на Р. Македонија, АРМ ќе се почне реализацијата на оваа иницијатива за основање на Регионален центар за мир со цел да се промовираат најдобрите практички за демократските вредности и мировните иницијативи за стабилност и просперитет на државата и регионот.

Со овој Концепт се задоволуваат и решаваат потребите на офицерскиот кадар во АРМ. Од порано потребите од создавање сопствени кадри и сопствено воено школство се потпирале врз традициите на НОБ со првичното согледување на генералот Михајло Апостолски во април 1945 година.

Со тоа основните темели на старешинскиот кадар во РМ се поставени во НОБ и АФВМ, а по ослободувањето се развивале во военото школство на поранешна ЈНА и донесување на радикални промени предизвикани од промените во општеството, научните достигнувања во технологијата на воената опрема и развојот на општообразовниот систем во поранешна СФРЈ и во РМ.

Со осамостојувањето на РМ и нејзината одбрана се наметнува потребата за создавање на сопствен систем на школување на кадри за раководење и командување со единиците на АРМ. На факултет ОНО од 1975 година и Факултетот за безбедност од 1977 година се изведуваше настава од областа на воените научни дисциплини и вештини со стажирање од 4,5 месеци, а со успешното завршување студентите се произведувани во офицерски чинови и им се признаваше воената обврска.

Проблемот се ублажи со пополнување од РО од ШРО и со организирање на курсеви и други облици на дошколување на кадарот и питомци со недовршено воено школо. Формирањето на ВА на РМ 1995 година во перспектива, главно, го реши обезбедувањето

на АРМ со млад старешински кадар. Но, едукацијата на ВС остана актуелен проблем и со согледувањето на искуството за школување на РВС особено од НАТО, се извршија потребните подготовки за формирање сопствена школа за РО (ШРО), која од октомври 1997 година ги прими првите кандидати питомци. Во Скопје и Прилеп школата за поефикасно функционирање, после една година влезе во составот на Воената академија на РМ каде се задржа тој статус и денес. Со тоа значително беше подобрен системот на оспособување и усовршување на кандидатите за РО, што се потврди со успехот на повеќе генерации питомци со задоволување на бараните стандарди.

Бројот на кандидати за РО по родови и служби за секоја нова генерација го утврдува Министерот за одбрана на предлог на Началникот на ГШ на АРМ. Стручното оспособување траеше 9 месеци, од кои првите 5 месеци во школата, а 4 месеци во единиците на АРМ. Кандидатите своите знаења и способности ги совладуваа во два модула и тоа:

I модул 2 месеци општа воена и пешадиска обука;

II модул 3 месеци го опфаќа стручното оспособување на питомците во центрите за обука каде се упатуваат во зависност од родот и службите.

Програмата за ШРО е конципирана со даден акцент на практичната обука и усовршување за преземање на офицерските должности.

- Обуката истовремено се насочува кон НАТО стандардите, при што најголемо внимание се посветува на физичката подготвеност и на кондициската издржливост за успешно извршување на задачите и должностите во единиците на АРМ, што оди во прилог на професионализмот на Армијата. ШРО има обезбедено од 2002 година 507 РО од сите родови и служби на АРМ. На обуката на военото старешинство му е дадено место во прогармите на СРВСМ и сегашна ОРОРМ со повеќе видови оспособување, општо воено обучување, теоретски и практичен дел, воено стручна обука, одбранбено-заштитно оспособување и информирање;
- Военото индивидуално оспособување е перманентно во обуката на ОРОРМ која е дел од системот на обучување за потребите на мирот, безбедноста и одбраната. Во обуката во изминатиот период се остварени респективни резултати, односно евидентна е нагорна линија како поттик за во иднина и идните потреби за исполнување на обврските кои произлегуваат од потребите на АРМ.

Со концептот за развојот на Резервните сили на АРМ е предвидена поблиска врска помеѓу воената структура и цивилното општество, односно за формирање на резервната бригада на АРМ предвидено е да се школуваат РО од што произлегува дека и во иднина потполнувањето, односно зголемувањето на ОРОРМ во најголем дел ќе се

врши со веќе постојаниот начин и со дополнително дошколување, курсеви за составот на регрутите кои доброволно служат воен рок;

- Од професионалните војници (подофицери и офицери по истекување на договорот со АРМ, пензионирање (ќе има редовен прилив на релативно помлади РО). Во ОРОРМ дадена е можноста со промена на Статутот да можат да членуваат и активни воени лица, а со тоа ќе се задоволат потребите од старешински-офицерски кадар.

Во прилог го давам Динамичниот – акционен план за имплементацијата на Концептот за резервни сили на АРМ.

(Извор: Министерство за одбрана на РМ-Сектор за цивилна одбрана)

ДИНАМИЧЕН ПЛАН

за имплементација на Концептот за Резервни сили на АРМ

Реден број	Активност	Носител	Соработува	Разгледува	Одобрува	Донесува	Рок												Забелешка
							Јан-16	Фев-16	Мар-16	Апр-16	Мај-16	Јун-16	Јул-16	Авг-16	Сеп-16	Окт-16	Ное-16	Дек-16	
1.	Предлог на закон за измени и дополнувања на Законот за одбрана	СППР	СЦО/ГШ на АРМ	Министер за одбрана	Влада на РМ	Собрание на РМ		X	X										
2.	Предлог на закон за измени и дополнувања на Законот за Служба во АРМ	СППР	СЦО/ГШ на АРМ	Министер за одбрана	Влада на РМ	Собрание на РМ		X	X										
3.	Донесување на Уредби кои произлегуваат од измените и дополнувањата на Законот за одбрана и законот за служба во АРМ	СППР	МО/ГШ на АРМ	Управна група Министер за одбрана	Влада на РМ				X	X									
4.	Донесување на правилници и други подзаконски прописи	СППР	МО/ГШ на АРМ	Програмска група Управна група	Министер за одбрана				X	X									

5.	Изработка на Програма за РС на АРМ	СЦО	ГШ на АРМ	Програмска група	Управна група	Министер за одбрана														
6.	Изработка на Програма за РС на АРМ	СЦО	ГШ на АРМ	Програмска група	Управна група	Министер за одбрана							X							
7.	Изработка на план и програма за обука на припадниците на РС	ГШ на АРМ	СЦО/СОО	Програмска група	Управна група	Министер за одбрана							X							
8.	Спроведување на кампања за информирање и популаризација	СПМ	СЦО/СКМ/ ГШ на АРМ	Програмска група	Управна група	Министер за одбрана							X	X	X					
9.	Распишување на конкурс за прием на лица во составот на РС	СКМ	СЦО/СППР/ ГШ на АРМ	СКМ	Државен секретар	Министер за одбрана										X				

10.	Распишување на конкурс за прием на лица во составот на РС	СКМ	СЦО/СППР/ ГШ на АРМ	СКМ	Државен секретар	Министер за одбрана						X							
11.	Распишување на конкурс за прием на лица во составот на РС	СКМ	СЦО/СППР/ ГШ на АРМ	СКМ	Државен секретар	Министер за одбрана						X							
12.	Отпочнување со обука на РС	ГШ на АРМ	СЦО/СОО	ГШ на АРМ	НГШ на АРМ	Министер за одбрана									X				

7. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Со сегашната општествена улога и организираност на ОРОРМ нецелосно е воочено значењето на РО во РМ во функција на безбедноста и мирот во ЕАР. Истражувањето даде одговор на досегашната и сегашната поставеност на ОРОРМ дополнето со еден нов приод и подготвеност за нов начин на размислување за оптималниот модел на организираност на РО во функција на безбедноста и мирот во ЕАР. Во истото се разработува новиот приод на организираност на РО во функција на безбедноста и мирот со нов поглед, обид да се напушти досегашната пракса дека мора само преку конфликт – војна да се дојде до мир и безбедноста и мирот може да се стабилизираат со почитување на човековите права и слободи како и меѓусебниот толерантен однос на сите етнички, политички, економски, верски, културни и други групации кои треба да се движат по патот на дијалог, заеднички компромис, почитување, помирување за ублажување и намалување на сиромаштијата како најлош вид на насилство, а со тоа и избегнување на конфликтот - војната. Најопасен и секогаш непредвидлив е сиромашниот човек-граѓанин.

Со оглед на сите досегашни заклучоци изведени во посебните делови - глави од истражувањето, можеме основано да ја потврдиме генералната хипотеза дека, моделот за организираноста на резервните офицери на РМ во функција на безбедноста и мирот во Евроатланскиот регион е значаен дел од програмата за превенција, менаџирање и разрешување на конфликтите и претставува инструмент на НАТО-ЦИОР и на Евроатланската безбедносна стратегија и политика. Истиот е во функција и влијае врз креирањето и зајакнувањето на безбедноста и мирот за поуспешна безбедносна, мировна и одбранбена стратегија и политика на Република Македонија во однос на превенцијата, менаџирањето и интервенцијата во насока за надминување и разрешување на конфликтите.

Во однос на дополнителните - посебни хипотези може реално, за првата и сите останати четири, потврдно да се каже дека НАТО и ЦИОР се како глобални, воено-политички, мултинационални организации кои придонесуваат и суштински ја одржуваат безбедноста, мирот и стабилноста во Евроатлантскиот регион и дека нивната улога е непроценлива и незаменлива за Република Македонија и останатите Балкански држави.

Во однос втората посебна хипотеза за РМ потврдено е дека таа постојано се наоѓа во сферата на интересите на НАТО-ЦИОР и има извонредно геостратегиско совпаѓање со

овие организации коишто имаат интерес тука да има безбедност, стабилност, мир, човекови права и толеранција за кои треба по секоја цена да се стори сè од нас и нив, за да може тие вредности да се обезбедат и подигнат на повисоко ниво во овој регион и пошироко. Ако ги земеме бројките во рамките на светско ниво каде е РМ пример (за безбедноста е на 112 место, позади сите земји од регионот што е и загрижувачки) со што се потврдува зависноста за одржувањето на овие вредности за државата во рамките на колективната безбедност.

Во третата хипотеза се потврдува значењето на НАТО и ЦИОР дека, тие се како најмоќни интеграциони процеси кои претставуваат афирмација и унапредување на постојана интегрална соработка и доверба во сите општествени области од живеењето помеѓу РМ, Балканските земји и пошироко во Евроатлантскиот регион.

Четвртата хипотеза го докажува, неопходното побрзо и потребно рамноправно членство на РМ и ОРОРМ во НАТО и ЦИОР што е значаен интеграционен процес од аспект насочен кон зачувување на безбедноста и мирот во РМ и на нејзиниот општествено-политички, демократски, толерантен и културен напредок, а со тоа подоцна и потребниот реален економски развој. Со тоа ќе се постигне и потребното ниво на внатрешната политичка, стабилност, безбедност и заштита на независноста, суверинитетот и територијалниот интегритет на нашата држава за кој крајна цел како круна треба да биде приемот на РМ – ОРОРМ во НАТО - ЦИОР и Европската унија.

И со последната посебна пета хипотеза се докажува дека рамноправното зачленување на РМ-ОРОРМ во НАТО-ЦИОР претпоставува развиена меѓудржавна воено-политичка, економска, културна и спортска определба за целосно респектирање, придонес и афирмација на балканската регионална безбедност и мир со толерантен однос помеѓу заедниците и повисоко ниво на демократизација на општеството со задоволување и остварување на повеќе човекови права и слободи.

Од потврдното искажување за дополнителните хипотези реално може да се надеваме дека Р. Македонија ќе треба да го добие долгоочекуваното и посакувано, а пред сè и веќе заслужено членство во НАТО. Таа исполни сè што е потребно за да стане членка и треба да биде дел од НАТО семејството. Република Македонија мина низ многу турбулентни времиња и успеа да се справи речиси со граѓанска војна и да донесе мир и безбедност во овој дел од Балканот и светот. Со засилена поддршка од главните актери во НАТО и ЕУ за македонското членство во НАТО сигурно ќе може да се надмине и последната пречка–спорот за името со Република Грција, за што ќе биде потребна нормална флексибилност, се разбира од двете страни и од другите

земји членки на ЕУ со што конечно прво ќе се затвори најголемата НАТО, а потоа и ЕУ-празнина на југот од Балканот за сите земји членки.

Во истражувањата спроведени за потребите на трудот, се користени следните методи и постапки:

- компаративна анализа и анализа на содржините на постојниот статус на резервните офицери во Република Македонија и во земјите членки на ЦИОР, НАТО, ПЗМ;
- теренско истражување за влијанието на моделот за организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот и нивното влијание врз безбедносната, мировна и одбранбена политика на Република Македонија и во поширокиот Евроатлански регион;
- анкетен прашалник за сратешките определби за идниот развој на ОРОМ;
- прашалник и телефонска анкета за состојбите на криминалот, безбедноста, мирот, човековите права во Република Македонија;
- корелационата и регресивната метода како дел од статистичкиот метод.

Теоретскиот и емпирискиот дел од ова истражување содржат доволен број податоци и факти врз коишто засновано можат да се воопштат повеќе заклучни сознанија. За да се постигне потребната методолошка заснованост и логичка поврзаност најнапред потсетуваме на предметот на ова истражување и на неговата цел, а потоа ќе се искоментира поодделно содржинскиот редослед за секој дел од трудот.

Уште во почетокот мошне експлицитно е истакнато дека ова истражување главно е посветено на организираноста на резервните офицери на Република Македонија во функција на безбедноста, мирот, човековите права и толеранцијата во Евроатланскиот регион со цел за изолирање на конфликтите - војната и обезбедување на потребната стабилност за сите.

Со трудот е направен обид врз база и анализа на истражувачкиот материјал од аспект на национално-историски, социо-економски, воено-политички и статистички приод во РМ, соседните и други членки на НАТО-ЦИОР, ПЗМ и ЕУ, да се укаже на најзначајните фактори кои определувачки влијаат на изградбата на ВС, нивното квантитативно и квалитативно структурирање, односно да се оформи оптимален можен модел за организираноста на РО во функција на безбедноста и мирот во РМ и ЕАР.

Во однос на национално-историското искуство од истражувањето може да се извлече констатацијата дека отпорот и борбата на македонскиот народ со секој обид, битка и востание претставувал чекор напред кон конечното постигнување на вековната желба за национално и социјално ослободување и формирање на своја самостојна држава.

Националната структура на населението кое влегувало во составот на ВС може да се каже дека преовладувала со голема хетерогеност која била поволност и неповолност. Поволноста се потврдувала доколку застапеноста од овие структури го прифаќале учеството во остварување на вековниот сон за своја држава и обратно кога тие недоследно служеле за заеднички поставената државна цел која од тие причини на овој македонски простор се остварува многу доцна дури со крајот на Втората светска војна.

Во делот на разработка на основните елементи на воената доктрина како основен индикатор со помош на кој треба да се одликува оптималниот модел за организирање на РС е потребата од воспоставување на новиот концепт за резервата во РМ.

Притоа се тргнува од сознанието дека РМ како суверена и самостојна држава ја конституира-гради ОРОРМ-АРМ како иманентен дел на воено-државната организација за што посебно влијание имаат повеќе фактори со различни ефекти.

Како позначајни ги разработив системските, воено-политичките, социо-економските, техничко-технолошките, како и национално-историското искуство за кои се претпоставува дека се основни фактори што го детерминираат концептот и изградбата на моделот на РС при што не се исцрпени можностите за влијание и на други фактори.

Истаржувачкиот материјал кој е користен зборува за една теориско-хипотетичка рамка во која се анализирани општото и националното историско искуство значајани за обликување на ОРОРМ и АРМ. Во тие рамки е укажано на позначајните глобални етапи посочени во конкретни периоди и фази за изградбата и развојот на воената организација, а со тоа и на ОРОРМ-АРМ. Тука не се исклучуваат ни развојните фази на меѓународните воено, политички и економски организации (НАТО, ЦИОР, ЕУ,) кои како интергациони процеси со своето значење не насочуваат да се стремиме кон нив и тие се наша крајна цел.

Несомнено е дека внатрешната и надворешната мирољубива и активна политика има значајно влијание за изградбата на РС во чие средиште се безбедноста, мирот, човековите права и толеранцијата со што се создава релативно релаксиран амбиент.

Добар пример за македонската држава којшто треба да биде користен и во иднина е мисијата на Обединетите нации во Република Македонија за превенирање на конфликтната состојба којшто, иако за прв пат применета покажа убаво искуство за надминување на кризни состојби. Тоа искуство може да се каже е добра појдовна основа за ориентираноста и организираноста на РО во РМ и другите транзициони држави кои се насочени кон демократски организирани општества, при што основано може да заклучиме дека РО со своите цивилни професии, можат преку раното предупредување и превентивното дејствување да допринесат да се избегне-изолира воениот конфликт во мир,

да се постигне потребната безбедност за чија основа неопходно е остварување на човековите права и толерантниот однос на различностите.

Имено, токму ваквата политика на РМ отвори нова страница во меѓународното однесување во конфликтни ситуации, кога претходно се употреби превентивна дипломатија како нов начин на однесување кој укажа дека е можно да се избегне употребата на вооружена сила за надминување на кризни состојби и со дијалог да се решаваат спорните прашања.

Во делот за безбедноста се очекува намалување на негативните односи со соседите и внатре, особено помеѓу етносите и зголеменото политичко ривалство кое особено се манифестира од почетокот на 2015 година. Но, сепак не може да се исклучи во целост можноста од евентуално влошување на безбедноста и мирот одвнатре, па и однадвор, зашто сè уште има држави (пред сè сите од соседството) со изразени манифестации и оптоварувања од минатото и со вооружени сили повеќекратно бројни и посилни од силите на РМ. Од тие причини за неопходно и за посебно потребно е на секој начин РМ да биде компатибилна и да го забрза интегрирањето во НАТО, ЕУ системот.

Истовремено, во трудот настојував да дадам теоретско образложение на меѓузависноста на поимите мир, безбедност, човекови права и толеранција, како потребни за организираноста на резервниот состав во правец и развој на граѓанската мисла и општество за поврзување со воената организација со цивилната и обратно. Едноставно и воената организација има потреба од демократски промени. Од воено-политичките и теориски влијанија посебно го третирам местото и улогата на конфликтот - војната во општеството како широко прифатени и применувани нехумани облици за решавање на проблемите меѓу народите и во државите. Како значајно го издвојувам сознанието дека воената професија е интегрирана во општеството, а во чие средиште се воените вештини, дека за тоа мора сега и во иднина да се изнајдат можности за понатамошно усовршување, но во исто време и организирање на цивилно воените односи за потребите на граѓанското општество за кое линкот се токму РО со секојдневното извршување на своите цивилно и воени професии.

Значајно место во истражувањето е издвоено и за потребата од соработка и учество на РМ во колективните системи за безбедност со што нашите одбранбени напори се со поголема вредност. Во таа смисла е и настојувањето за приближување и интегрирањето на РМ - ОРОРМ во структурите на НАТО-ЦИОР и ЕУ, што претставува добра ориентација и правец за организираноста на ОРОРМ-АРМ во функција на безбедноста и мирот во ЕАР.

Во трудот посебно статистички е искажано и преку табелите изразена анализата за зависност помеѓу вооружените сили по видови, а особено зависност меѓу АВС и резервата и во таа насока е даден и меѓународен преглед и споредба на бројот на вооружени сили и предвидената резерва со постојните паравојски за 2011 година, како и компаративен преглед на вкупните трошоци за одбрана, трошоците за одбрана по жител со процентуалните зафаќања од БНП од 2007 до 2009 година во сите земји од светот.

Во трудот се доаѓа и до сознанието дека начинот и квалитетот на живеењето во РМ е со релативно неповолни ефекти врз безбедноста, мирот, човековите права и толеранцијата, а со тоа и врз положбата на РС и во ВС воопшто, што бара побрзо обезбедување на поповолни социо-економски услови за надминување на овие сосотојби. Направен е обид да се укаже и на потребата од промени во ЕАР, особено од крајот на студената војна и физиономијата на новата конфликтна околина, со постојните и потенцијалните нови облици на загрозување во РМ и ЕАР, како и изборот и обликот на спротивставување со менаџирањето и управувањето со конфликтите-кризите. Во тој контекст несомнено се издвојува раното предупредување и превенцијата кои се во средиштето на ЕБП и ЕБС, со цел да се спречи нарушување на безбедноста и мирот и да не се јавува потребата од интервенција. Со тоа се укажува дека во РМ и ЕАР евозможен нов начин на меѓународно однесување и решавање на споровите без употреба на вооружена сила и војна и дека е можно со остварување на човековите права и толеранцијата да се зачува безбедноста, мирот, самостојноста, независноста и стабилноста на државите.

Истражувачкиот материјал кој е користен во трудот посебно зборува за периодот по Втората светска војна. За целиот тој период аналитички се посочувани повеќе поволни и неповолни искуства во смисла на хипотетичката рамка на трудот.

Во дел од трудот е разработена и југословенската криза, во која посебен и последен излез мораше да се бара во склучување на мировни договори за прекин на воените дејства за БиХ, Косово и РМ. Тие договори со кои навидум се прекинаа воените дејства и се склучени под присила, тешко можат да се одржат и потребни се перманентни нивни измени-дополнувања. Особено е потребно од причини што ОРД е постојано оптеретен со притисок од албанската страна со објаснување дека нецелосно се имплементирани сите одредби од истиот. Сличности од пошироки размери има и во Дејтонскиот мировен договор кој, исто така, е склучен со присила и сè уште така се одржува и веројатно тешко ќе можре да се одржи со сегашните секојдневни протести и насилства против истиот со кој не се решава ништо и неопходна е негова измена. Со тој договор, иако се прекина војантата во БиХ, сепак таа не се претвори во функционална држава. Испуштените потребни измени

за негово усовршување во периодот по потпишувањето, за жал не се случија, се продолжи со големата претходна поделеност на ентитетите кои доведоа до параджави и нефункционална заедничка држава. Минатогодишните протести на улиците го покажаа жолтиот картон и не треба во иднина да се чека да се добие и црвениот кој ќе биде, не само за БиХ, можеби и пошироко за вовед во нова балканска криза. Надеж во таа насока дава понапредната имплементација на српско-косовската спогодба, којашто строго се координира од ЕУ и даде практични резултати коишто овозможува да се отпочне со преговорите на Република Србија за прием во ЕУ.

Стремежот кон безбедноста и мирот РО во досегашната пракса претежно го воспоставуваше после војни и крвави судири со големи човечки загуби, кои никогаш не се враќаат, уништени и одземени материјални добра со коишто спиралата на сиромаштијата, наместо намалување добиваше постојано зголемување. Имајќи ја во вид основната теза во истражувањето за организираноста на РО за безбедноста и мирот и фактите кои укажуваат на тоа дека изворите на загрозување преживуваат структурни промени, при што нужно се иницира и промена во организациска-функционална поставеност на национално, наднационално и пошироко регионално и евроатланско ниво, основано може да се заклучи дека во редот на вредностите со најголем приоритет е човекот и неговата безбедност. Токму заради тоа од голема важност се обврските што произлегуваат пред РО во рамките на мировно-безбедносно-заштитното организирање, да се постави компатибилна релација во однос на поставеноста на РО во државата со што се придонесува за мирот и безбедноста на граѓаните како примарна задача којашто треба да се остварува, за којашто РО се оспособени, а тоа го бараат условите и потребите во секојдневното живеење. Од тие причини се настојува да се докаже дека постои јасна потреба од регулирање на националниот статус на РО, со проширување на активностите од цивилната кон воената компонента и обратно од воената кон цивилната, кои како потреба од човековото живеење со текот на времето треба да добијат карактер на оптимален модел на дејствување и организирана активност.

Колективната одбрана против новите облици на загрозување на безбедноста во светот, ја наложи потребата од формирање на единици за брза интервенција, поголема мобилност на боиштето, обучен и опремен персонал за изведување на широк спектар на сценарија, како и логистичка самостојност. За да одговора на новите предизвици, европските армии се соочија со постојани и длабоки реформи кои значат модернизирање и професионализација на цели армии или нивни одредени единици.

Настојувајќи да ги намалат трошоците, државите ги намалија своите армии, но со одреден баланс за спроведување на функцијата на национална одбрана, мир и безбедност. Потребата да создадат сили за учество на НАТО-операциите ги принуди да создаваат мали, компетентни единици кои се многу скапи. Поради тоа, подготовките за членство, па и самото членство во НАТО ја намалува нивната способност за самостојна одбрана.

Намалувањето на армиите не значи само намалување на активниот состав туку е уште поевидентно во резервниот состав чиј процент во вкупните вооружени сили е помалку од 50%. Сепак, речиси сите држави имаат добро организирана и подготвена резерва која ја поддржува армијата таму каде е најмногу потребна.

Со професионализацијата на армиите, разликите меѓу моделите на резервни состави повеќе се намалуваат и се бара модел кој ќе одговара на карактеристиките на новите типови на вооружени конфликти, соодветен на моделот на пополнување на вооружените сили и на опасностите и ризиците за загрозување на мирот и безбедноста во одредена држава. Тргувајќи од сознанијата добиени од претходната анализа на европските армии и специфичностите на територијата на Република Македонија и нејзиното опкружување, може да се издвои модел на резервен состав на АРМ кој би се состоел од армиска и воена резерва. Реформираните европски армии и понатаму работат на подобрување на своите способности за да може во целост да одговараат на типовите воени организации кои денес се бараат и со кои може да партиципираат во Алијансата заради поделба на улогите, ризиците и одговорностите.

Неопходно е примена на искуството од земјите членки на НАТО коишто ја развиле и решиле резервната компонента на вооружените сили и придаваат големо значење, а тоа конечно целосно треба да се случи и кај нас. Иако, причините поради кои земјите од НАТО го развиле моделот на РС се различни сепак кај сите нив основната функција и цел е насочена кон зачувување на мирот, безбедноста и стабилноста во државата. Тие држави имаат воспоставено јасна координирачка функција за резервата, која има добро развиена соработка со вооружените сили во сите земји членки на НАТО и воспоставен корисен линк со граѓанското општество. Од овој аспект особено значајно е да се нагласи дека потребата од РС во секоја анализирана земја зависи од повеќе субјективни и објективни фактори, но тие определени искуства бараат примена и на нашите услови и можности во духот на градење на оптимален модел на РО, кој како решение се употребливи за организациско-функционалната поставеност во нашата земја како идна членка на НАТО. Од тука на вака

определените основи и моменталната организираност на РО ни дава можност да заклучиме дека Република Македонија колку е можно побрзо треба да го заокружи и имплементира организациско-функционалното решение за поставеноста на резервата, која во себе треба да ги инкорпорира системските и потсистемските содржани и активности за изедначување на активната и резервната компонента, согласно целите и задачите, планирање со координирана активност и учество на оперативните единици и структури на АРМ и останатите субјекти на одбранбено-заштитниот систем во земјата и надвор од неа. Развојот на политиката на РС да се насочи кон зачувување на безбедноста и мирот во услови на мир, со основна претпоставка дека таквиот систем со определена минимална модификација да има брз премин и да може да се прилагоди во вонредни и услови на војна. Податоците добиени од истражувањето го потврдуваат фактот дека на РМ е неопходна потребата од поголема соработка и интеграции со веќе вклучената НАТО безбедносна архитектура за придонес и одржување на мирот, кој процес е прифатен во досегашната пракса кон реализација на нашата визија за долготраен мир во РМ и пошироката евроатланска целина, која се заснова врз почитување на правата и слободите на човекот и толерантниот однос. РО во тој дух сега и во иднина го одржува и гради македонскиот безбедносен и одбранбен идентитет и истото го споделува со заедничките стратегиски интереси на Евроатланскиот регион. Затоа со полно право може да се каже дека РО ја одржува главната функција и организираност во системот на колективна безбедност и одбрана и ја прилагодува својата структура за подобрување на нашата способност да се соочиме со сегашните и идните нови ризици и предизвици на конфликти и кризи. Тоа е постојан константен придонес за мирот и безбедноста, кој е проследен со висок степен на соработка со меѓународните организации, при што се одразува кооперативниот приод за развој и изградба на неподелена држава и цел за мирно решавање на сите кризи и конфликти и остварување на нашата заеничка безбедност што е и најефикасниот начин за практично имплементирање на толерантноста и доследно оставување на човековите права и слободи.

Мозаикот на евроатлантската слика по завршувањето на Студената војна се надополнува и поврзува со контекстот на одбранбено безбедносните дилеми на државите и системот на колективната безбедност и мир. Денес и понатаму покрај класичните извори на загрозување од елементарни несреќи и други непогоди не запираат и новите извори на нестабилност (Украина, Сирија, Ирак и др) кои од внатрешни можат да ескалираат во надворешни, па и меѓународни конфликти, со што сериозно се доведува во прашање

безбедноста, мирот, остварувањето на човековите права и толерантниот однос во разликите по сите основи на национално, регионално и глобално ниво.

Минатата 2014 година му донесе на најмоќниот во светот воен сојуз решавачка промена. НАТО ја напушта скапата и долготрајна мисија во Авганистан и се концентрира на безбедноста на Европа. НАТО не го прави овој остар свиок сепак доброволно – овој чекор беше предизвикан од руското посегнување врз суверенитетот на Украина. Всушност НАТО сакаше, по планираното повлекување од Авганистан, да се посвети на сосема нови задачи и да штеди пари. Тоа сепак нема да се случи: експресно треба да бидат изградени нови капацитети и можности во Европа кои во последните дваесет години по падот на СССР беа разградувани, бидејќи беа сметани за непотребни. Русија се смета како закана за источните земји-членки на НАТО. Иако влегувањето на руски војници во Естонија или Латвија е прилично нереално, Западот има чувство дека под власта на Путин Русија веќе не е партнер со кој доближуваат односите, непредвидлив е, жеден за власт. И НАТО се чувствува должен да покаже сила. Военото присуство во Балтичко Море и во воздушниот простор помеѓу Финска и Романија веќе ја засили Алијансата. Балтичките земји ги зајакнуваат своите воени капацитети. Сега целта е распоредување на трупи по копно. НАТО формира единици за брза реакција со бројност од околу 4.000 луѓе, но засега тие не се ниту брзи ниту особено силни.

Во потрага по вистинска тактика ќе треба да помине време додека се постигне потребната целосна оспособеност на овие војници, кои во случај на криза ќе треба да ги заштити балтичките држави или Полска. Тие треба да бидат „на готовс“ во секое време, што значи дополнителни трошоци и оптоварување, вклучувајќи и за Бундесверот. За да може НАТО навистина соодветно да парира непријатно на Русија, би требало да се врати на копнените сили, посебно на резервните војници, а токму тие беа силно редуцирани во последниве години. Новото поставување ќе биде скапо и ќе трае долго време. И тоа не е сè, бидејќи освен елитните делови за брза реакција ќе бидат потребни и други војници. Во случај дека кризата трае долго, Германија ќе треба да размисли за враќање на задолжителната воена служба, затоа и денес Бундесверот има проблеми со кадрите. Покрај военото „сопирање“ на Русија, земјите-членки на НАТО треба да продолжат да вложуваат и во дипломатијата. Секое намалување на тензиите или дури решение на конфликтот околу Украина би било илјада пати подобро отколку вкрстување на мечот, што сме принудени да го гледаме во моментот. Многу сме далеку од онаа воена моќ која постоеше во времето на Студената војна – тогаш во Централна Европа си противеа два воени блока со милиони војници. НАТО сепак треба да планира долгорочно и да е подготвен за сè.

Вклучувајќи и за тоа дека Русија можеби нема да гледа настрана како НАТО се засилува со бројот на своите војници. Можат да се очекуваат засилени маневри во близина на границите на НАТО, распоредување на нови војници за кои не е исклучена можноста да бидат насочени како провокации дури повеќе од тоа. Се поставува прашањето дали е можно да се повтори минатото блоковско конфротирање од времето на студената војна и на крајот да дојде до нова трка во вооружување меѓу Русија и НАТО.

Резервните офицери секојдневно преку своите цивилни професии прават обид кај граѓаните да се подигне свеста за безбедноста и мирот, притоа вклучувајќи активности за рано предупредување, превенција на конфликтите, миротворство, чување и градење на мирот, разоружување, санкции и по потреба присила кон мир и други слични активности во таа насока. **Тоа е постојан и континуиран процес кој никогаш не завршува и РО со останатите општествени субјекти го негува и придонесува за практична реализација на сите животни вредносни човекови идеи и цели кои се постигнуваат и доживуваат само со остварени и заштитени заеднички добра и дела.**

Присутна е постојана тенденција на скоро сите меѓународни субјекти да ги ползуваат и да ги промовираат мирољубивите пристапи и стратегии за творење на безбедноста и мирот. Во таа смисла и во Република Македонија резервните офицери со останатите одбранбени безбедносни субјекти преку своите механизми го поместуваат акцентот на своето дејствување кон превентивно функционирање и прилагодување на своите концепти за безбедност и мир на тие потреби. Резервните офицери согледувајќи ја анализата на своето дејствување во сферата на безбедноста и мирот се ориентираат и организираат во функција на промовирање на мирољубивата функција, со што даваат свој придонес во градењето на сопствена стратегија за одржување на безбедноста и мирот во Република Македонија и во Евроатланскиот регион. Резервните офицери со останатите сродни субјекти остануваат да бидат творци и чувари на безбедноста и мирот. Новите видови на закани и конфликти од крајот на минатиот и од почетокот на новиот милениум бараат нови пристапи кон зачувување на безбедноста и мирот.

Со ова истражување и добиените резултати од истото кои се особено значајни, бидејќи со нив се појаснува и осветлува еден нов модел со нова димензија за ориентираноста и организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот и за новите закани и ризици кои ја оптеретуваат меѓународната заедница. Всушност, со поставување на концептите за безбедност и мир се создава интересна аналитичка проширена рамка во која може да се лоцира функцијата на резервните офицери. Со оваа рамка се овозможува да се докомплетира мозаикот и соодветно да се разбере значењето на

безбедноста и мирот со условеноста на човековите права и толеранцијата и истите да се доведат во релација со конфликтите на национално, регионално и на ниво на Евроатланскиот регион. На овој начин преку поместувањето на тежиштето за стратешкото дејствување на резервните офицери, претежно во мирновременски услови ќе се допре до новите пристапи и патишта за доприносот и функцијата на резервните сили за безбедноста и мирот како основни услови за демократскиот развој на човековите права, вредности и за подобра толерантна иднина за сите заедно.

Во истаржувањето предмет на интерес е функционалното дејствување од резервните офицери за смирување на сите конфликтни ситуации внатре во земјата и пошироко во Евроатлантскиот регион кои може да претставуваат закана за безбедноста и мирот. Од искуството за досегашното дејствување на резервните офицери преку војна да се дојде до безбедност и мир, недвосмислено се покажаа дека раното предупредување и превентивните активности се далеку посоодветен пристап за одржување на безбедноста и мирот наспроти конфликтите и присилата кон мирот. Како вметнување, надоградување и настојување на резервните офицери за да се унапреди безбедноста и мирот, како неопходна потреба што треба да се овозможи со секојдневно справување со основните причини кои доведуваат до конфликт. Со оваа ориентираност и организираност на резервните офицери се овозможува потврдата и потенцирањето на меѓузависноста на безбедноста и мирот со човековите права и толеранцијата во пракса на секојдневното живеење. Создавајќи алтернативни стратегии за справување со конфликтите кои се закана за безбедноста и мирот во Република Македонија во 1991 година се примени превентивно распоредување на мировни сили на ООН со определба државата да остане надвор од конфликтот во поранешна Југославија, во што и се успеа. Но, во 2001 година дојде до конфликт во РМ и бевме присилени кон воспоставување на безбедноста и мирот со Охридскиот рамковен договор за прекинување и оневозможување да се прошири воената криза. Ако тоа не се случеше, сценаријата за Република Македонија беа неизвесни и можеби бесперспективни. Имајќи ги во пракса и двете искуства ја согледуваме оправданоста за организациско функционалната поставеност на резервните офицери за безбедноста и мирот и кон нив да се приоѓа со позитивен пристап за ублажување, надминување и решавање на проблемите, односно таа цел да се постигне со мирољубиви средства, договори и компромиси како поефикасни начини кои во пракса се покажаа многу попродуктивни, поисплатливи и со најмалку опасни последици, пред сè за човечките, матријалните, културните и другите општествени ресурси, вредности и добра.

Оправданоста на овој труд произлегува од фактот што со досегашните научни сознанија за меѓународниот статус на **безбедноста и мирот** не се постигнати крајните цели и конфликтите и војната се сè уште присутни и се закануваат и во иднина. Оттука произлегува и оправданоста за истржување во овој труд за значењето и организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот.

Можноста за примена на резултатите од ова истражување ја условува и неговата општествена оправданост. Тоа треба да придонесе кон изнаоѓање на најсоодветни заеднички активности за зачувување на мирот, безбедноста и стабилноста за побрзи и побезболни транзициони процеси прилагодени на современите меѓународни норми во кои РМ и поширокиот регион треба да земат соодветно и заедничко сложено и истовремено обединето учество со зголемена компромисна внатрешна и надворешна комуникација за решавање на постојните и идните проблеми кои би се појавиле.

Во трудот значајно место е посветено на НАТО и на приближувањето на РМ кон НАТО, кој ја засилува својата поддршка преку ЦИОР и НФРЦ, каде и ОРОРМ е придружна членка и тоа е неопходно уште позасилено да се прави континуирано сега и во иднина до полноправно и рамноправно членство.

НАТО резервистите беа и ќе продолжат да бидат важен елемент на Алијансата. Тие обезбедија на НАТО значајна воена подготвеност и корисна врска со цивилното општество. Со зголемената улога на овие таканаречени граѓански војници, политиката на НАТО резервните сили можат да го потпомогне остварувањето на НАТО мисиите. Оваа политика ги поттикнува подобрувањата на обуките на резервните сили, обезбедува можност да се учествува во мирновремени операции и ја промовира програмата за поддршка од работодавците со целосно распознавање на државните одговорности од овие области.

НАТО треба да остане информиран за целите и активностите на ЦИОР и истите да ги поддржува и да ги охрабрува. Блискиот контакт помеѓу НАТО и ЦИОР треба да биде одржуван со цел на прилагодливо високо ниво за посветеноста и обвразовноста на резервниот офицер кон Алијансата во интерес на заедничката НАТО одбрана и придонесот во новите мисии.

Референците кои се однесуваат за евроатланските интеграции поддржани со реформите во АРМ и ОРОРМ за приближувањето на Република Македонија кон НАТО, во научната сфера ги актуелизира безбедносните аспекти, за трансформација на неговата одбранбена политика со подобрување на стабилноста и соработката со што ќе се придонесе за поголема регионална соработка, внатрешна стабилност и интегрираност на

сите во општеството, сфаќајќи ја безбедноста и мирот, како вредности и како фундаменти за градење на граѓанско општество. Во прилог на димензионирање на политиката за приближување на Македонија кон НАТО неопходно е да се тргне од промените кои настанаа во современите меѓународни односи, во земјата, на геополитичката карта на Југоисточна Европа и во политичката и воената физиономија на самата Алијанса (НАТО). Потоа објаснувањата за механизмот, колективната безбедност која беше маргинализирана, но по завршување на периодот на студената војна тој механизам беше сериозно сфатен. Следат нови погледи за чување на мирот и безбедноста како механизам преку ООН, каде што во сферата на меѓународниот мир и безбедност НАТО почна да игра важна улога. Во таа насока би се потпреле на емпирискиот пристап кој може да го појасни прикажувањето на исклучителните бројни промени кои одат во прилог на евроатланските интеграциони процеси. Во прикажувањето на овој феномен се земени предвид современите сфаќања за политиката, демократските процеси, човечките права, регионалната соработка, мирот, безбедноста и стабилноста и сфаќањата за потребата од толеранција и концептот на интеграцијата, како идеја за приближување на Република Македонија кон НАТО. Факт е дека и во НАТО интеграционите процеси се застапени и натпреварувачки односи меѓу државите, за нивното членување, меѓутоа се принудени и на соработка и за градење на меѓусебните државни односи на реципрочна доверба. За современа приемливост на концептот за интеграција, од исклучително значање е појаснувањето на улогата на меѓузависноста во современите меѓународни односи кои имаат фундаментално влијание и за НАТО интеграционите процеси.

Ова размислување за потребата за приближување на Република Македонија го појаснува и градењето на внатрешните безбедносни и политички односи (2001-2014) кои се поврзани со влијанието на НАТО-ЦИОР за враќање и одржување на мирот во земјата. Евидентна е преокупацијата со прашањето за приближување и зачленување на РМ во НАТО и за нејзиното сфаќање од страна на различни научни дисциплини, социологија, политички науки, право и одбранбените мировни, безбедносни и други студии. Преку овие научни дисциплини е постигнато да се објаснат општествените промени и воопшто за процесот за евроатланските интеграции. Овој процес е ориентиран во рамките на науката за меѓународните односи (за билатерална и мултилатерална соработка на Македонија со земјите членки на НАТО и со земјите од регионот). Стратегиската определба на Република Македонија својата иднина да ја остварува како членка на НАТО-ЦИОР, преку безбедносните, мировните, политиколошките и социолошките аспекти се објаснува како интеграционен процес и како реалност со демократска вредност. Тука се опфатени

темелните уставни вредности на Република Македонија, безбедносната, одбранбената политика на РМ и реформите во политичкиот и економскиот систем, Охридскиот рамковен договор, кој е нормативно-правно уредување на правната рамка на односите во Република Македонија. Овие процеси се објаснуваат преку соработка на РМ, ОРОРМ со НАТО-ЦИОР, која се одвива во пет области, а тоа се политички и економски прашања, прашања во однос на вооружените сили на АРМ-ОРОРМ, прашања во однос на ресурсите, прашања во однос на безбедноста, мирот и сабилноста и правни прашања. За приближување на Република Македонија кон НАТО-ЦИОР, замени се предвид и комплексноста на евроатланските интеграциони процеси, безбедноста, мирот и стабилноста кои се посебно нагласени во Националната концепција за безбедност и одбрана и Годишните национални програми и акциони планови за членство и за подготовки на РМ за членство во НАТО, каде што приближувањето на Македонија кон НАТО се опишува дека е од голем интерес кој може да се поврзува и со внатрешната стабилност. Во тој контекст посебно внимание им се обрнува и на соработката на Република Македонија со НАТО-ЦИОР која се остварува преку претходно споменатите механизми во трудот: Партнерство за мир, Акционен план за членството, Акционен план на евроатланскиот партнерски совет, Иницијативата на НАТО за Југоисточна Европа (ЈИЕ), претходната Јадранска повелба и Индивидуалната партнерска програма за соработка меѓу РМ и НАТО. Приближувањето на Република Македонија кон НАТО во рамките на рамковниот документ на ПЗМ каде што се предвидени следниве цели за соработка: осигурување на демократската контрола на одбранбените сили, способност и подготвеност за придонес во операциите во надлежност на ООН, НАТО, ЕУ или одговорност на ОБСЕ, развој на воената соработка со НАТО во заедничкото планирање, обука и вежби за зајакнување на способноста на учесниците во ПЗМ да преземаат мисии на полето за зачувување на мирот и хуманитарните операции и слични други акции, развој во поширока смисла на силите способни да дејствуваат заедно со силите на НАТО. Од овој аспект треба да се појаснуваат постапките со кои треба да се раководи државата за приближување на Република Македонија кон НАТО. Суштината на постапките се состои во концентрирање на вниманието за потребата за приближување кон НАТО и афирмација на улогата на НАТО и за предностите што ќе ги има Македонија како членка на НАТО. Бидејќи Република Македонија се реши за членство во НАТО, мора да ги прифати Вашингтонскиот договор од 1949 година и сите други определби и одлуки кои следеа по него. Клучната улога во овој процес на појаснување е спектарот на државната стратегиска определба, јавното мислење на граѓаните и спектарот на мислења на научни сознанија на авторите кои ја застапуваат потребата за приклучување на Република

Македонија кон НАТО и ЕУ. Во таа смисла кога ќе се соберат овие факти како интегрална перспектива, приближувањето на Република Македонија кон НАТО и ЕУ се сфаќа како суштински мировен и безбедносен проблем внатре во државата и на регионално ниво, прилагоден на европскиот концепт за човековата безбедност.

Овие сфаќања се поврзани со политичките, економските и социјалните прашања за градење на општествените демократски односи во земјата и во меѓународните регионални меѓузависни односи. Сфаќајќи го унапредувањето на демократијата и заштитата на човековите права и толеранцијата како темел на политиката за проширување на НАТО во Југоисточна Европа, вклучително и приближувањето и зачленувањето на Република Македонија во НАТО и ЕУ, како вистинско решение за траен мир, безбедност, економска и политичка стабилност во земјата, можат да се посочат приоритетите и бенефитите од членувањето на Република Македонија во НАТО и ЕУ, како што се: заштита на територијалниот интегритет и суверинитет на Република Македонија, зголемување на улогата на Република Македонија во системот на колективна безбедност, зацврстување и унапредување на демократските процеси, обезбедување стабилен мир и зголемување на шансите за странско инвестирање на земјата што ќе придонесе за подобар економски развој и за подобра социјална благосостојба. Приближувањето и зачленувањето на Република Македонија кон НАТО е темелен глобално-општествен интеграционен процес, со своја силно истакната политичка содржина, суштествено насочен кон зачувување на мирот и стабилноста во Република Македонија. Во рамките на стандардите кои треба да се исполнат за членување на Република Македонија во НАТО и ЕУ е вклучена имплементацијата на Охридскиот рамковен договор и решавање на спорот за името со Грција, како фактор на внатрешната стабилност, за градење на стабилни меѓуетнички односи и заштита на човековите права во Република Македонија. Во новата политичка и безбедносна физиономија на НАТО може да се констатира дека Алијансата има нагласена улога во консолидирањето и зачувувањето на позитивните промени во минатото и во соочување со актуелни и идни безбедносни предизвици за да може да одговори на тие предизвици. Таа политичка безбедносна физиономија е прикажана со појаснување на стандардите за прием на НАТО преку Декларацијата од Самитот во Прага (ноември 2002) и самитите на НАТО до Велс 2014 година. Согласно со Декларацијата од Самитот во Прага и до самитот во Велс 2014 година, Република Македонија, за поуспешно приближување кон НАТО, треба да се вклопи во НАТО препораките за градење на мултиетничка демократија, искоренување на организираниот криминал и корупција и цврсто воспоставување на владеењето на правото, да соработува на регионално ниво и

целосно да ги почитуваат меѓународните обврски. Во тој контекст може да се констатира и потребната соработка за регионална безбедност во Југоисточна Европа и НАТО и да се насочуваат насоките за исполнување на стандардите за поставување добрососедски односи, базирани на меѓусебно признавање, почитување на човековите права, развојот на активностите за билатералните односи, јакнење на заедничката доверба и на елиминирање на сомневањата во однос на целите и интенциите за мирно решавање на политичките несогласувања. Регионалната соработка, како потреба за заемна безбедност во рамките на НАТО стандардите, се гради со гарантирање на територијалниот интегритет и суверенитет, движење кон системот на слободна пазарна економија, надминување на сите бариери од политички, меѓугранични, административни и идеолошки карактер во однос на слободното движење на луѓе и стоки меѓу државите.

Патот кон НАТО интегрирање, секако е сложен, бидејќи претпоставува постојано и насочено ангажирање во политичкото, економско-социјалното и правно-институционалното реформирање на земјата согласно со критериумите поставени од НАТО.

На НАТО Самитот во Чикаго, мај 2012 година, иако се очекуваше да се постави забрзаното приближување и приклучување на Македонија кон НАТО, тоа не се случи, но се случи средба на Американската државна секретарка Хилари Клинтон со шефовите на дипломатиите на земјите аспиранти за членство во НАТО на БиХ, Грузија, Црна Гора и Македонија. Македонија, како дел од процесот на програмата Партнерството за мир и преку Евроатланскиот совет, својата интеграција ја остварува во контекстот на регионалната соработка на Балканот, на тој план, годините 2012 и 2016 се оценуваат како особено значајни со една политика и институционална посветеност на ангажманот на меѓународните и регионалните фактори во стабилизацијата на евроатланското интегрирање во регионот. Од стабилизацијата кон НАТО-интеграција е очекувано мото на идната Агенда за проширување на НАТО која не се случи и на септемврски Самит во Велс, 2014 година каде прашањето за проширување со нови членки не беше на дневен ред, а се очекуваше, особено за земјите кои сакаат да се приклучат и имаат способност да ги исполнат стандардите за членство, но сепак се одложи истото да се постави во иднина.

Република Македонија со предуслов може да биде поканета за членување во НАТО ако најде решение за спорот со Грција. Приоритетите на РМ за полноправно членство во НАТО се врз основа на опстојните проучувања, од што се заклучува дека Република Македонија - ОРОРМ има интерес за членување во НАТО-ЦИОР и воопшто, интеграционите процеси имаат големо значање за безбедноста и мирот во земјата и во

регионот пошироко. Политиката на интеграционите процеси кон НАТО-ЦИОР се рангира во важните фактори за зачувување на мирот и развојот на демократијата, унапредување и заштита на човековите права, промовирање на концептите на либералната демократија и воопшто за демократските предности, за трајна стабилност ако се споредува во дело реализација на предвидените активности. Во тој контекст, со интегрирањето на Република Македонија - ОРОРМ во НАТО-ЦИОР-структурите каде се веќе Грција, Албанија и Бугарија, како соседни земји, ќе се зајакне и добрососедската економска, политичка, воена и друга соработка и на тој начин е можно Балканскиот регион веќе да не претставува товар со конфликти на Европа, туку нејзин интегрален безбеден и мирен дел.

Во таа насока резервните офицери ја истакнуваат потребата за овозможување на отворен и искрен дијалог за постојните проблеми и изнаоѓање на решенија за истите со вклучување на сите земји од Балканскиот и поширок регион бидејќи тоа е единствениот пат кој нè води напред и со кој ќе се дозавршат целосно започнатите интеграциони процеси во регионот. Таквите интеграциони процеси кои водат кон безбедност, мир и стабилност во рамките на ООН со време се афирмирани универзалните вредности и принципи кои се однесуваат на правата, слободите и одговорноста на човекот, преку кои треба да се создаваат услови за меѓународно приближување на народите и државите од целиот свет.

Тие евроатлански вредности претставуваат основа во општествените процеси и односи со кои можат да се надминат блокадите и прават позитивни настани и движења за иднината на Република Македонија.

Во денешни услови нема ни една држава во светот која нема вооружени сили во чиј состав влегуваат активната и резервната компонента. Тоа значи дека постојат одредени објективни услови што го одредуваат значењето на резервните сили и резервните офицери за кои секоја земја мора да води сметка. Со здружувањето на тие сили во НАТО-ЦИОР силно се наметнува нивното влијание врз безбедноста и мирот, со што директно ќе се придонесе за градење на глобалната стабилност, која ќе треба да одговори на сите современи безбедносни и мировни ризици и закани. Со прифаќањето на изнесените аргументи за мирновремената улога на резервните сили и резервните офицери во безбедноста, мирот, толеранцијата, човековите права несомнено би довело до промена во нивниот организациско-функционален развој. Тоа е еден од показателите дека резервните офицери ги прошируваат своите активности и содржини со што ја определуваат својата функционална инкорпорација во современата заедница. Од досегашната анализа на содржините, и покрај тоа што се покажа за резервните офицери дека нивната примарна

детерминираност е со војната, но суштински гледано нивната функција од многу аспекти ја надминува воената имплицираност и сè повеќе доаѓа до израз мирновремената потреба за одржување на безбедноста, мирот и стабилноста на граѓаните во државата и пошироко во целина. Неопходноста од ваквата организациско-функционална поставеност е изразена низ спецификите на мноштвото современи загрозувања и опасности заради кои е и наметната потребата од таков вид безбедносно, мировно и одбранбено организирање.

Поинаку кажано, погрешно е потребите за безбедносно, мировно и одбранбено организирање да се барат само во конфликт и војна, туку напротив, обратно, треба со безбедност и мир да се настојува да не дојде до нив. Тоа значи дека резервните офицери на безбедноста и мирот мора да гледаат многу пошироко, а и за останатите состојби во заедниците каде живеат. Како неопходен услов се јавува потребата од синхронизирани и добро испланирани заеднички разновидни активности и нивно поврзување во една целина, со што би се добил целосен и егзистентен општествен организам, кој ќе биде во состојба ефикасно да дејствува во секое време и во сите услови во мир, при елементарни непогоди и други несреќи, конфликти и војна. Тоа е показател за оправданоста и потребата од ваков вид на организациско-функционална поставеност на резервните офицери. Тоа го диктираат современите меѓународни односи и промените кои настанаа во меѓународни рамки и новите извори на загрозување во новата констелација на односите кои се прошируваат и добиваат на интензитет и доживуваат структурни промени.

Секојдневно во мир растат заканите и девијациите на глобалниот свет со учество на оние кои што го загрозуваат населението, материјалните добра и други вредности со што нужно се иницираат промените на организациско-функционалната поставеност на резервните офицери на национално, наднационално, регионално и глобално ниво. Во таа смисла организациско-функционалната поставеност на резервните офицери мора да биде компатибилна во меѓународни рамки и е во редот на вредностите од најголем приоритет за човекот на кој му припаѓа неприкосновеното право за човекова безбедност, мир, толерантност и остварување на неговите права и слободи. Тоа се вредности на самиот врв на листата на потреби за негов опстанок како човечки род кој секојдневно се повеќе е во опасност. Токму затоа од голема важност се овие, да речам, проширени обврски за резервните офицери кои произлегуваат од државата која се поставува во компатибилна релација во однос на поставеноста на резервните офицери, со што ќе се придонесе за безбедноста, мирот, толеранцијата и човековите права како примарни задачи за човекот. Од тие причини во овој труд настојувам да кажам дека постои јасна потреба во сегашниот и идниот период на човековото живеење од проширените активности на резервните

официри, пред сè во време на мир и реална присутност во секојдневниот живот како потреби за безбедноста, толеранцијата и остварување на човековите права да добиваат карактер на уште поорганизирана активност. Заклучокот од анализата за релативниот успех на РО во меѓународните односи покажаа од една страна, без разлика што се работи за различни меѓународни организации ООН, ЕУ, НАТО, ОБСЕ и други, дека тие директно или индиректно чинат напори за остварување на политиката на резервните официри во меѓународни рамки. Додека пак, од друга страна, земјите членки на НАТО, ЦИОР, ПЗМ со координирачка функција многу понагласено им придаваат големо значање и помагаат во равојот на резервните официри, ангажирајќи ги постојано во сите кризни подрачја во Евроатланскиот регион и пошироко во светот.

Тие ги ставаат резервните официри во мир со примарна функција пред сè во одвраќањето на противникот од напад, и ако не се успее во тоа, дури потоа ги остваруваат своите функции во услови на војна и после неа. Значи определбата за ангажирање на РО во новонастанатите услови, пред сè важат во мирновремени услови, па потоа за воено и повоено дејствување. Респектирајќи ги овие сознанија може да заклучиме дека примената на резервните сили, предводени од резервните официри и понудените модели за поставеноста на резервните официри во земјите во НАТО, ЦИОР, ПЗМ претставуваат основни детерминанти (како сублимат на определени искуства) и за поставеноста на резервните сили и за резервните официри, за применливоста во наши услови и според можностите на РМ. Тоа упатува на потребата од неодложно воспоставување, пред сè, на активната резерва и дефинирање на статусот за останатиот дел од резервните сили кои се со евидентирана потреба за АРМ од над пет илјади луѓе во почетната фаза. Респектирајќи ги овие сознанија кои се во духот на градење на современа организираност на резервни официри во земји со подолга традиција и искуство во организираноста на резервните сили пред сè од земјите членки на НАТО-ЦИОР доаѓаме до можност да заклучиме дека РМ колку што е можно побрзо треба да го реализира концептот за резервни сили во кои мора да ги инкорпорира системските и подсистемските содржини и проширени активности на ОРОРМ, опишани во стратегијата за дејствување на ОРОМ, како и моделот и концептот на РС со тие на МО, ГШ на АРМ, МВР, ДЗС, ЦУК и други сродни институции. По можност овие субјекти да се организираат во засебна дирекција, сектор или нешто слично во својство на раководен орган за планирање и кординирање на активноста со учество во мирновремени заеднички вежби и акции за зачувување на безбедноста, мирот и одржување на стабилноста на РМ.

Значи дека, развојот на политиката за резервните офицери треба да се насочи кон зачувување на уставните вредности, материјалните и други добра во услови на мир со основна претпоставка дека таквата организациско-функционална поставеност со определена модификација може да дејствува во услови на конфликтни состојби и евентуална војна. Мотото на НАТО, ЦИОР, ОРОРМ и наша заедничка цел е со поголеми интеграции и соработка да допринесеме и да ги зачуваме и зацврстиме безбедноста, мирот и стабилноста во Република Македонија и Евроатлантскиот регион. Со тоа безбедноста и мирот се основа за решение на проблемите во и помеѓу нациите и нов пристап и пат кон заедничката комуникација за искористување на капацитетите од сите страни за надминување на конфликтните состојби во регионот и пошироко во ЕАР. Тоа е повеќе од потребно за доживување на сите основни животни вредности, права и слободи на човекот, кои во крајна линија секогаш зависат од нивото на безбедност и мир кои се постојана и секојдневна грижа на резервните сили предводени од резервните офицери.

Препораки

Пред да го дадам крајниот заклучок во врска со самиот наслов на темата на докторската дисертација, врз основа на поставениот теориски модел, моделот за организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот, состојбата со стратегијата на дејствување на Организацијата на резервните офицери во Република Македонија и нејзината европска безбедносна, мировна и одбранбена стратегија и политика, како и спроведените истражувања и тестирања на хипотезите и заклучоците од севкупниот труд, ќе дадеме неколку препораки, кои се однесуваат на воспоставувањето модел за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот во Република Македонија и Евроатлантскиот регион.

Овие препораки се однесуваат на изградбата на соодветен и специфичен модел за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот и оневозможување за ескалација на потенцијалните конфликти и негово имплементирање во Република Македонија. Основната цел на овој модел е засилување на безбедносната, мировна и одбранбена политика на Република Македонија во контекст на современите ризици и закани по безбедноста, мирот, како и градење на безбедносната политика во согласност со ЕБП и ЕБС, како нов безбедносен и мировен концепт.

- Република Македонија има потреба да воспостави модел за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот за постојано навремено превентивно дејствување и оневозможување за ескалација на потенцијалните

- конфликти. Овој модел треба да биде дел од системот за превенција и разрешување на конфликти во кои ќе биде содржан моделот за поценка на секојдневните ризици од кои има загрозеност (природни непогоди и други несреќи и опасности од друг вид за дестабилизација на нормалниот живот на територијата) за безбедноста и мирот.
- Во рамките на моделот за оневозможување и ескалација на потенцијалните конфликти мора да се воспостави листа на индикатори, преку кои ќе се следи можноста за ескалација на конфликтите и загрозување на безбедноста и мирот на Република Македонија и пошироко во ЕАР.
 - Составен дел на оваа листа на индикатори мора да бидат индикаторите кои се однесуваат на личната, јавната и пошироката интегрална безбедност.
 - Моделот мора да овозможи употреба на сите расположливи извори на информации кои ќе укажуваат на трендот на движење на состојбата во однос на можноста за ескалација на конфликтите и загрозување на безбедноста и мирот, поврзано со сите индикатори од листата.
 - Оваа следење од ОРОРМ треба да биде континуирано, а засновано на проценката на секојдневните несреќи, ризици и закани по безбедноста и мирот.
 - Следењето на индикаторите за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот и оневозможување за ескалација на потенцијалните конфликти мора да овозможи употреба и на информациите на НАТО–ЦИОР и непосредните информации од територијата.
 - Моделот треба да биде воспоставен многу брзо и имплементиран во надлежност на ОРОРМ и АРМ во соработка со Министерството за одбрана.
 - Неопходно е да биде поврзан со механизмите и инструментите за справување со несреќите, ризиците и закани од природните катастрофи и техничко-технолошките акциденти, како состојби при чие појавување не се исклучува можност од ескалација на конфликтите и појава на други ризици и закани по безбедноста и мирот, а следено преку Локалната самоуправа, МО, МВР, Центарот за управување со кризи, Дирекцијата за заштита и спасување и други субјекти.
 - Моделот за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот треба да овозможи поврзување со НАТО и Европската унија, односно да овозможи учество на Република Македонија во спроведувањето на заедничките безбедносни стратегии и политики на Европската унија.
 - Во таа насока моделот за организираност на резервните офицери во функција на

безбедноста и мирот треба да овозможи непречено учество на Република Македонија како идна полноправна членка на НАТО-ЦИОР и Европската Унијата во реализирањето на Европската безбедносна и мировна политика во однос на трети земји и региони. Потребно е да овозможи навремено предупредување од несреќите, ризиците и заканите врз безбедноста и мирот на Република Македонија, а во однос на учеството во меѓународните мировни оперции или заедничките акции на Унијата што ќе претставува активно учество на Република Македонија во ЗНБП на Унијата.

- За воспоставување и имплементирање на моделот за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот неопходно е засилување на капацитетот на ОРОРМ и на институциите на системот за безбедност, мир и одбрана на Република Македонија.
- Со цел постигнување на соодветен административен капацитет неопходно е засилување на селекцијата при вработување во споменатите институции и постојано дообразување на резервните офицери во соодветните области во кои посебно ќе се ангажираат за безбедноста и мирот .
- Контрола на познавањето на работните цели и задачи и спроведување на обврските преку постојано евалуирање на постигнатите резултати од примената на моделот за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот.
- Постојан развој на моделот насочен кон негово прилагодување на новите ризици и закани, а преку развој на истражувањето, имплементацијата, мониторингот, постојаните анализи и унапредувањето и усовршувањето на истиот во секојдневната пракса.
- Моделот мора да овозможи навремени препораки во однос на донесувањето соодветни политички одлуки за градењето на безбедносната, мировна и одбранбена стратегија и политика, а тоа пред сè зависи од административниот капацитет во рамките на институциите на системот за безбедност, мир и одбрана.

Крајниот заклучок на трудот е дека:

Моделот за организираноста на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот има позитивно влијание врз безбедносната стратегија и политика на Република Македонија. Своео влијание го остварува преку насочување на Република Македонија кон прифаќање на процедурите на донесување одлуки, проценка на непогодите, несреќите, ризиците и заканите и пред сè со превенција на конфликтите и раното предупредување, ублажување и оневозможување, а по потреба и со навремена интервенција, за да не дојде до ескалацијата на истите со трансформирање во конфликти од пошитоки размери.

Изградбата на оптималниот модел на воната организација со резервата е условен од стратегиските определби на РМ за интеграција со НАТО–ЦИОР и посебностите на македонската севкупност. Всушност, моделот е производ на влијанието на група системски и социо – политички фактори кои ќе го детерминираат како оптимален модел на воената организација со: цивилна контрола и деполитизиран состав на вооружената сила; минимум професионален (полупрофесионален) постојан состав на вооружената сила, најмодерно организиран, подвижен и компатибилен на колективните системи за безбедност (ООН и НАТО); минимум најсовремени офанзивни борбени средства во рамките на потребите за одбрана на Републиката; максимум најсовремени одбрамбени средства за идентификација на загроеноста и за противвоздушна и противоклопна одбрана.

Целта на оваа влијание е овозможување Република Македонија да создаде нов начин на размислување и развивање на нови способности за создавање на нов приод со сопствен специфичен модел за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот, со кој ќе се оневозможи ескалацијата на можни конфликти и справување со загроеноста од природни непогоди и други несреќи на територијата, а за потребите на сопствениот систем на национална безбедност, мир и одбрана. Воедно, да овозможи Република Македонија инструментите и механизмите од својот модел за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот, по потреба, да ги става на располагање во рамките на моделот за организираност на резервните офицери во функција на безбедноста и мирот на НАТО - ЦИОР и Европската унија, како дел од инструментите на Европската безбедносна стратегија и мировна политика.

За побрза имплементација на моделот неопходно е да се влијае преку:

- Донесување на потребните закони и нивна хармонизација и компатабилност со законодавството во НАТО–ЦИОР, ЕУ;
- Пренесувањето и применување на нормите и принципите во донесување на одлуки и креирање на безбедносната, мировна и одбранбена политика;
- Промена на однесувањето на резервните офицери и граѓаните кон безбедносната, мировна и толерантна култура и прифаќање на нормативното однесување на РО и останатите кадри во институциите од системот за безбедност, мир и одбрана на РМ и Крајната цел на нас како РО е заштита и унапредување на постојните и создавање на нови општествени вредности преку зголемување и на нашата вредност.

СПИСОК НА КЛУЧНИ ЗБОРОВИ:

ЦИОР, НАТО, ПзМ, ОРОРМ, АРМ, ГШ на АРМ, ООН, ОБСЕ, ЕУ, РМ, Балкан, конфликти, демократија, резервни офицери, вооружени сили, резервни сили, безбедност, мир, стабилност, толеранција, човекови права и слободи на граѓаните, војни, мировни договори, мировни операции, национална безбедност, стратегија, концепт на резервни сили, организација, соработка, демократски вредности, меѓународни односи, евроатлантски регион (ЕАР), евроатлантски интеграции, политика, стандарди, визија, мисија, рамковна политика, национализам, рано предупредување, превенција, организација.

7.1 Список на кратенки

ЦИОР	- Меѓусојузничка конфедерација на националните резервни офицери
НАТО	- Организација на северноатланскиот договор
ОРОРМ	- Организација на резервните офицери на Република Македонија
РО	- Резервни офицери
РС	- Резервни сили
ОО	- Општински организации
ИО	- Извршен одбор
АРМ	- Армија на Република Македонија
ГШ на АРМ	- Генерал штаб на Армијата на Република Македонија
МО	- Министерство за одбрана
МВР	- Министерство за внатрешни работи
МНР	- Министерство за надворешни работи
ЦУК	- Центар за управување со кризи
ДЗС	- Дирекција за заштита и спасување
ТПШЕ	- Територијална противпожарна единица
ООН	- Организација на обединетите нации
УНЕСКО	- Организација на ООН за образование и наука
ЕЗЈЧ	- Европска заедница за јаглен и челик
ОБСЕ	- Организација за безбедност и соработка во Европа
УДЧП	- Универзална декларација за човекови права
РМ	- Република Македонија
НОД	- Народно ослободително движење
ПК-КПМ	- Покраински комитет на Комунистичката партија на Македонија
НОВ и ПОМ	- Народноослободителна војна и партизански одреди на Македонија
ОРД	- Охридски рамковен договор
ЈНА	- Југословенска народна армија
ТО	- Територијална одбрана

КoB	-	Копнена војска
BM	-	Воена морнарица
BB	-	Воено воздухопловство
ЕУ	-	Европска унија
ЕАР	-	Евроатлански регион
ЕБП	-	Европска безбедносна политика
ЕБС	-	Европска безбедносна стратегија
ЕЛС	-	Единица на локална самоуправа
ПЗМ	-	Партнерство за мир
ЦИМИК	-	Цивилно-воена соработка
САСС	-	Северноатлански совет за соработка

7.2 Библиографија

Литературни изданија:

1. Аристотел, 1998, “Избор”, Избор и превод од д-р Владимир Митевски
2. д-р Ацески И., “Општеството и човекот во транзиција”, ИК “Експрес”, Скопје, 1995
3. Andreski S., Military Organization and Society University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1968
4. Анатолијак Стјепан, “Средновековна Македонија”, Том 1, Скопје, 1985
5. Атанасовски Т., “Пулсот на војната”, ПУЛС, Скопје, 1996
6. Бентам Џереми, “Увод во принципите на моралот и правото”, 1780
7. Biscop S., “The Euroean securits strategs”, Ashgate Publishing Companys, Бурлингтон-УСА, 2005
8. Vujcic V., “Politicka tolerancija”, Defemi, Zagreb, 1995
9. Волтер, “Раправа за толеранцијата”, Француско издание, 1763
10. Vjatr J., “Sociologija vojske”, Vojnoizdavacki i novinski centar, Beograd
11. Василџевик Хаџи Јован, “Иљо војвода-Малешевски (1805-1898)”, Скопје, 1935
12. Василевски В., “Меѓународно хуманитарно право”, Скопје, 2002, стр. 115
13. Grizold A., “Medjunarodna sigurnost, teoretsko-institucionalni okvir”, Fakultet politickih znanosti u Zagrebu, Zagreb, 1955
14. Георгиева Л., “Механизмите за одржување на мирот и безбедноста во функција на реструктурирање на системот за колективна безбедност”, одбранета теза на докторат на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј”, Филозофски Факултет, Скопје, 1997
15. Георгиева Л., “Товарење на мирот”, Студио АДА, Скопје, 1999
16. Грчковски Л., “Меѓународно право за правата на човекот”, Магор, Скопје, 2001
17. Гоцевски Т., “Основи на системот на националната одбрана”, Македонска ризница,

Куманово, 1998

18. д-р Гоцевски Т., **“Колективната безбедност и одбраната на Република Македонија”**, Просвета, Куманово, 1994
19. д-р Гоцевски Т., **“Современи тенденции во одбраната”**, Македонска ризница, Куманово, 1997
20. Gordon Philip H., *Nato After 11 Septemvri (Survival vol, 48, no 4, Vinter, 2001*
21. Георгиева Л., **“Од рано предупредување до менаџирање: Значењето на концептот за ризик за справување со кризи”**, Управување со кризи, Центар за Управување со кризи, година I, број 1, Скопје, 2006
22. Гиденс Е., Третиот пат, Индивидуализмот, стр, 38-42, Институт за демократија, солидарност и цивилно општество, Скопје, 2002
23. Гиденс Е., **“Третиот пат”**, Обнова на социјалдемократијата, Скопје, 2002
24. Даскаловски Р. Синиша, **“Вооружените сили на Македонија”**, НИП Студентски збор Скопје, 1998
25. Даскаловски Р. Синиша, **“Годишен зборник”**, Филозофски факултет, Скопје, 2007
26. Даскаловски Синиша **„Модели на воена организација,,** Филозофски факултет, Скопје, 2014
27. Димишковски С., **“Основи на националната одбрана на Република Македонија”** (Воено-политички аспекти), Глобус, Скопје, 1994
28. Esposito J., **“Islamska prijetnja mit ili stvarnost”**, UIO, Selsebil, Sarajevo, 2001
29. Кант Имануел, **“Критика на практичниот ум”**, Превод од Електронски журнал на стејт депарментот на САД- Надворешно-Политичка агенда на САД, 1993
30. Kucuk E., **“Militarizam”**, Rad, VIZ, Beograd 1977
31. Катарациев Иван, **“Ајдутското движење и Карпошовото востание во XVII век”**, Скопје, 1958
32. Klinton B., **“Nacional Security Strategy of Engagement and Emlargement”**, The White House, July, 1994
33. Котовечевски М., **“Извори на загрозување на мирот и националната безбедност”**, Балкански центар за мир, Скопје, 1999
34. Коновале М., **“Безбедност во демократијата”**, Рос-рот семинар “Безбедност во југоисточна Европа”, Охрид, 1993, 1998
35. Janowitz M., *The Profesional Soildier, A Social and Political Portrait, The Free Press of Glehcol A division of Crovell-Collier, Publishing Company, 1961*

36. Javorovic B., **“Drustvene promjene i odbrana, zastita”**, otvoreno sveuciliste s.p.u Zagreb, 1990 op cit.
37. Јанкулоски З., **“Човекови права”**, Фондација за отворено општество на Македонија, Скопје, 1993
38. Липхард А., **“Демократија во плуралните општества”**, Скопје, 1944
39. Лондон Цек, **“John Barleycorn”** (во превод Мојот пријател и брат Алкохол), 1913
40. Leonard Thomas M., **NATO EKSPANSION (east eurvgian)**
41. Малески Д., **“Нова балканска политика”**, Центар за мир и демократија, Скопје, 2002
42. Маркузе Х., **“Репресивна толеранција”**, Ј. Приморац, Белград, 1989
43. Малиќи Н., **“Политичката толеранција во функција на мирот”**, Фондација Фридрих Еберт, Скопје, 2001
44. Mamula B., **“Odbrana mailh zemja”**, Vojnoizdavacki i novinski centar, Beograd 1988
45. Матковски Александар, **“Македонски полк во Украина”**, Скопје, 1985
46. Maliqi N., Albanien Atlantic Association, **The main stability factors in the Balkans**, Tirana, 1997
47. Мирчев Д., **“Драмата на плурализацијата, поопширно за кризата”**, Комунист, Скопје 1991
48. Moynihan Patric Daniel, **“Ethnicity in internacional poliics”**, Oxford University Ress, 1993
49. Maligi Nazim, Albanian Atlantic Association, **Te kontribojme per nje paqe te qendrueshme ne Balkan, Kosova-key important for stability in region**, Tirana 1997
50. Maligi N., **“Gjurme politike”** (Политички траги), Gafotes, Kumanovo, 2001
51. Neuman F., **“Demokratska i autoritarna drzava”**, Naprijed, Zagreb, 1974
52. Натахансон С., **“Национализам, патротизам и толеранција”**, Загреб, 1994
53. Прошева Наде, **“Студии за античките Македонци”**, Скопје, 1977
54. Панов Бранко, **За Методиевото словенско книжество и создавање на ..Закон судни лидерм..36, “Кирило-Методиевскиот период и традициите во Македонија”**, МАНУ, Скопје
55. Петров Тодор, **“Нелегална армија на ТМОРО во Македонија и Одринско (1899-1908)”**, Софија, 1993
56. Ружин Н., **“Европска идеја од утопија до реалност”**, Студенски збор, Скопје, 1998
57. Robertson L., **“Secretary General of NATO, Kosovo one Year On”**, North Atlantic, Treaty Organzation, Brussels,2000
58. Reka B., **“E drejta e unionit evropjan”** Prishtinine, 2000

59. Sulejmani M., **“Paragjukimet dhe steretipet etnike siburime te tensiorieve nderetnike”**, Shkup, 20 Maj 1998
60. Ставрова Г., **“Човекови права како демократска вредност”**, Фондација Фридрих Еберт и Демократски клуб, Скопје, 2003
61. Smit D., (1993) **“Beten Urgencies and Impossibilities New Security Architecture for Europe”**, Security Dialogue
62. Стаменковски А., **“НАТО и одбраната”**, НИП, Ѓурѓа, 1997
63. Stewart J. E., **“The European Union and Conflict Prevention-Polics Evolumion and Outcome”**, LIT Verlag Berlin-Hamburg-Münster, The Militaru Balance 2010,London,2010:The IISS 2006
64. The Militaru Balance 2010,London,2010:The IISS
65. The Militaru Balance 2011,London,2011:The IISS
66. The Militaru Balance 2012,London,2012:The IISS
67. The Militaru Balance 2013,London,2013:The IISS
68. Thonbers Patric, **“Minorites Rigths, Human Rights and internacion law”**, Ethnic and Racial studies, 1980
69. Фукујама Френсис, **“Крајот на Историјата и последниот човек”**, “Доверба”, 1995
70. Hantigton P. S., **“Sukob civilizacie i preustroj sjetskog poretkа”**, Zagreb, 1997
71. Цветковски Ц., **“Човекови права”**, Права книга, институции и процедури, Каритас, Скопје, 1999
72. д-р Цаца Горги, **“Слободите и правата на човекот и граѓанинот на Р. Македонија”**, ИК “Студенски збор”, Скопје, 1994
73. Biscop S., Andersson J. J., **“The EU and European securits: forting a global Europe”**, Routledge, New Jork, USA, 2005
74. Спасовски Ј., Аслимоски П., **“Безбедност одбрана мир”**, Коста Абраш, Охрид, 2000
75. Guzzini S., Jung D., **“Contemporaras secupus analysis and Kopenhagen peace research”**, Roytledge, Лондон, 2004
76. Симоска Е.-Габер Н., **“Политичката култура на граѓаните на Република Македонија”**, Институт за социолошки и политичко правни истражувања, Скопје, 2001
77. Kronenberger V., Wonters J., **“The European Union and conflict prevention: polics and legal aspect”**, Cambrige University Press, Cambrige, 2004
78. Нацев З. и Начевски Р., **“Војна, мир и безбедност”**, Македонска ризница, Куманово, 2000

79. Роже Доменик и Порино Андре Кладин, **“Толеранција-култура на мирот”**, НИП Нова Македонија, Скопје, 1997
80. Friogol R. Edward i Trezise H. Philip, Oil Security: Retrospect and Prospekt, Washington, D.C: Brooicihgs Instituions, 1993
81. Sick G. Gary i Potter G. Lowrence, eds., The Persian Gulf at the Millenium, New York: St. Martihas Press, 1997
82. Јанис М., Кеј П., Бредли А., **“Европско право за човековите права”**, МИ-АН, Скопје, 2002
83. Buzan B., Waever O., Wild de J., **“Securits: a new framework for analysis”**, Lynne Rienner Publishers, Inc., Colorado, USA, 1998
84. Sulliran J., Person J. and Marku E. G., **“Political tolerance and American Democrats”**, The University od Chikago press, 1982
85. Димевски Славко, Поповски Владо, Шкарик Светомир и Апостолски Михајло, **“Македонската лига и Уставот за државното уредување на Македонија 1880”**, Скопје, 1985
86. Гоцевски Т., Георгиева Л., Славески С. и Бакрески О., **“Интересите на Република Македонија во градењето на Европската безбедност”**, МАНУ-Центар за стратегиски истражувања и Филозофски факултет, Скопје, 2008

Нормативни акти и документи:

1. Одлука на Собранието за спакување на Република Македонија во НАТО, “Службен весник на РМ”, бр. 78/93
2. Декларација, Јадранска повелба, “Службен весник на РМ” бр. 49/2003, Скопје, 2003
3. Договор меѓу Република Македонија и НАТО, Влада на Р. Македонија, 6 април 1999
4. Национална концепција за безбедност и одбрана, “Службен весник на РМ” бр. 40/2003, Скопје
5. Основи на стратегијата на Република Македонија за стекнување на статусот придружна членка на Европската Унија, МНР, Скопје, 1997
6. Стратегија за одбрана на Р. Македонија, Скопје, 1998
7. Влада на РМ, Годишна програма за подготовки на Република Македонија за членство во НАТО, Скопје, 2002-2003

8. Закон за одбрана, “Службен весник на РМ” бр. 42/2002, Скопје
9. Закон за одбрана, “Службен весник на РМ” бр. 8/92, Скопје
10. Закон за служба во Армијата на Република Македонија, “Службен Весник на РМ” бр. 62/2002, Скопје
11. Одлука на Владата на РМ, Договор меѓу Република Македонија и НАТО, (“Службен весник на РМ” бр. 60/9)
12. **“Бела книга за одбрана на Република Македонија”**, Министерство за одбрана, Скопје, 1998
13. Докторина на НАТО Цивилно-воена соработка (SIMIK), ТВР, 2000, НАТО
14. **“Етичкиот соживот во постконфликтниот период, состојби и перспективи”**, Македонски центар за мир и евроатланска интеграција, Скопје, 2003
15. Совет на Европа, Краток водич на Европската конвенција за човекови права, Скопје 1998
16. Темелни документи, ОБСЕ, Скопје, 1991
17. Речник на Македонскиот јазик III, Универзитетска печатница Скопје 1966
18. Закон за внатрешни работи, **“Службен весник на Република Македонија”**, број 19 од 06.04.1995 година
19. Закон за внатрешни работи, член 2, **“Службен весник на Република Македонија”**, број 92 од 24.07.2009 година
20. Записките на Христо Н. Македонски, Софија
21. Архив на Историскиот институт на Србија (АС), Збирка Јована Ристиќа, инв. Бр.12/581, сиг. XII од 14 мај 1878 година
22. Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и за национална држава, Том I, Скопје, 1981
23. Централен државен архив,Софија (ЦДА), гонд 194 Владислав Ковачев, оп.а, е.1л. А-4, **“Политичкото верују на Македонците”**, предговотр и редакција Зоран Тодоровски, Скопје, 2000
24. Уставниот закон за спроведување на Уставот на Република Македонија, “Службен весник” бр. 52, Скопје, ноември 1991
25. Закон за одбрана, “Службен весник на Република Македонија”, бр. 8, 15.02.1992
26. **“Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за РО”**, Зборник на трудови, Група на автори, Скопје 2009 година
27. Устав на РМ, “Службен весник на РМ” бр. 91/2001

28. Темелни документи ООН, Скопје, 1995
29. Збирка на меѓународни документи, “Службен весник на РМ”, Скопје, 1992
30. Закон за ОНО, член 94, 1982,
31. **“Национална концепција за безбедност и одбрана”**, “Службен весник на РМ” бр. 40/2003, Скопје, 2003
32. **“Сл. Весник на РМ”**, број 29/1996, Закон за ратификација на договорот меѓу држави-страни на Североатланскиот договор и другите држави учеснички во ПЗМ
33. **“Основи на стратегијата на Република Македонија за стекнување на статусот-придружна членка на Европската унија”**, МНР, Скопје, 1997
34. **“Бела книга за одбрана на Република Македонија”**, Годишна национална програма за подготовки на РМ за членство во НАТО, Скопје, 2000/2001
35. Платформата усвоена на Охридската конференција за граничната безбедност (предложена од 4 партнери НАТО, ЕУ, ОБСЕ и Пактот за стабилност), Охрид, 22 и 23.05.2003
36. Влада на Република Македонија, **“Националната концепција за безбедност и одбрана”**, Скопје, 2003
37. Влада на РМ, **“Годишна програма на Р.Македонија за подготовка за членство во НАТО”**, Скопје, 2000
38. “Службен весник на Република Македонија”, број 18/2001

Резолуции и договори:

1. Дејтонски мировен договор, декември 1995
2. ООН, Совет за безбедност, Резолуција 771, 1992
3. ООН, Совет за безбедност, Резолуција 6808, 1993, Резолуција 795 на Советот за безбедност, декември 1993
4. Рамковен охридски договор, Скопје, 13 август 2001
5. Резолуција 1199 (1998) се однесува за кризата и политичката ситуација на Косово
6. Резолуција 1244 на ООН, 10 јуни 1999
7. Резолуција за Ирак, Резолуција 1441 на ОН (2002)
8. Стратегија за натамошниот развој на ОРОРМ согласно НАТО политиката за Резервните офицери, Зборник на трудови, Скопје, август 2009

9. **“Охридски рамковен договор”**, Институт отворено општество Македонија, Скопје, 2001
10. **“Перспективите на Рамковниот договор”**, Институт отворено општество, Скопје, 2001
11. Резолуција на Советот за безбедност на ООН, број 816 од март 1993
12. Резолуција 274 и 1 088 за Безбедноста во Југоисточна Европа, предложена од Комитетот за цивилни работи, во 44-годишна сесија на Североатланското собрание на НАТО Единбург, ноември 1998
13. Резолуција 1244 на ООН од 10 Јуни 1999
14. Report on the Implementation of the European Security Strategies-Providing Security in a Changing World-Brussels, 11 December 2008, S407/08

Списанија, дневен печат и web страни:

1. Современа македонска одбрана, бр. 6, Скопје, 2002
2. Надворешно-политичка агенда на САД, бр. 1, март 2002
3. Офицер, бр. 7, бр. 8, 2011
4. Штит, бр. 26, бр. 30, 2012
5. НАТО во 21 век, НАТО, 2004
6. CIOR, Минхен, Септември 2004
7. NATO Handbook, NATO Office of information and Press, Brussels, 1999
8. <http://www.worldbank.org>
9. <http://www.transparency.org>
10. The Military Balance 2002-2003, London 2002: The IISS,
11. NATO after Prague, NATO office of information and Press, Web site: www.nato.int,
12. The Prague Summit and NATO, S Transformation, Prague Summit Declaration, NATO 2003
13. Вечер, 25 Ноември 2002
14. The Military Balance 2005-2006, London; The IISS.
15. Официери од 63 земји во Здружената команда на Флорида, “Дневник”, 12.04.2006
16. SYPRY YEARBOOK 1993, P.591-Military Balance 1994-1995
17. The Military Balance 2011 IISS London
18. <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Defence-Structure.html>

19. <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Organization.html>
20. <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/struktura-na-gs-arm.html>
21. <http://www.morm.gov.mk/morm/mk/ARM/Organization.html>
22. **“Dialog, Casopis za filozofska drustvena pitanja”**, Sarajevo, 2001, Kulturna politika, Pim Den Boer, Evropa kao ideja, str. 248-255 i Mario D Angelo, Paul Vesperti, “Kulturne politike i Evropu”
23. The Reader s Gruide To The NATO Sumit in Washington, Statement on Kosovo, April 1999, NATO office information and Press Brussels, 1999
24. North atlantic Assembly, Civilian Affairs Committee, Stability in the Balkans: The Role of European Security Institutions, 1997 Reports, Brussels
25. North atlantic Assembly, Civilian affairs Committee, Stability in the Balkans: The Role of European security Institutions, Resolution 272 Ap 198, CC (97) 14 Stability in the Balkans and the Role of the Euro-Atlantic Security institutions, 1997 Reports, Brussels
26. <http://www.mvr.gov.mk>
27. <http://www.transparencs.org>
28. Збирка на меѓународни документи, “Службен весник на РМ”
29. <http://soros.org.mk/dokumenti/Prevenција-i-menaxiranje-na-konflikti-MAK.pdf>
30. http://arhiva.vlada.mk/files/Vladina_koncepcija_za_bezbednost.pdf
31. <http://www.csis.org/html/eurofoc.html>

Проекти:

1. Етнички соживот во постконфликтниот период, состојби и перспективи, Македонски центар за мир и евроатлантски интеграции, Скопје, 2002-2003
2. Link diversity European regionl project, Mnogo identiteta-gragjanska povezanost, Konferencija Bosna i Hercegovina u Evropi, Megjunarodan centar za mir i Vece Evrope, Sarejevo, 2001
3. Евро-Балкан, проект **“Светлина”**, Совет за безбедност и надворешна политика, Скопје, мај 2003